

B.

804.

805.

WIENER.

DAS BUCH

Schevet Jehuda.

W
C
C

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 804/5

LIBER
SCHEVET JEHUDA

AUCTORE

R. SALOMONE ABEN VERGA.

Ex hebraico in germanicum sermonem vertit, praefationem, notas atque indices nec non additamenta adjecit

DR. M. WIENER.

Fasciculus II.

interpretationem germanicam continens.

Hannoveræ.
Sumptibus Caroli Rümpleri.
MDCCCLVI.

LIBER
SCHEVET JEHUDA

AUCTORE

R. SALOMONE ABEN VERGA,

Continens calamitates et exilia, quibus Judæi a variis gentibus vexati sunt, narrationes de aliquot Pseudo-Messiis eorumque pœnis. de controversiis inter Judæos et Christianos agitatæ, de modo in creando Principe suo olim ab Hebræis observato, de structura sacræ ædis Hierosolymitanæ una cum ratione sacrorum a Pontifice maximo in festo Expiationis celebratorum aliaque quæ legantur digna.

Denuo edidit, textum secundum omnes editiones constituit, varias lectiones adjecit, introductione, notis, indicibus, multisque additamentis auxit

DR. M. WIENER.

Fasciculus I.

textum hebraicum continens.

Hannoveræ.

Sumptibus Caroli Rümpleri.

MDCCCLV.

ספר

שבט יהודה

חברו

החכם הרופא הר"ר שלמה בן וירגא זל"ה

יספר בו צרות רעות ורכות שעברו על ישראל בארצות העמים ככתוב בספר זקנו ז"ל ובמקומות אחרים . גם מה שענינו ראו ולא זר . עם ויכוחים רבים בענין הדת ואופן הקמת הנשיאים . ונוסף על זה נסים עצמו מספר נעשו לבני עמנו במלכות אוטמאן וגם צורת הבית ותכונתו תו"כב . וזה האחרון הכביד הרעה הגדולה נהיתה במלכות פולוניא שנת ת"ח ת"ט .

ועתה נתעוררתי להדפיסו מחדש להגיהו ולתקנו כפי הנסחות הנמצאות בדפוסים הראשונים ולהוסיף בו מראה מקום הפסוקים וגם

- (א) תחנה למהר"ר יוסף ן' וירגא .
(ב) כתב ששלח דון חסדאי קרשקש אל קהלות אוניון .
(ג) מכתב לר' שמואל צרצה הנמצא בספר מקור חיים כ"י .
(ד) קינה על גזירת ספרד .
(ה) מפתחורת לשמורת האנשים הערים והארצות ע"פ אלפא ביתא מסודרות .

ממני

מאיר בן דוד הכהן ז"ל המכונה וויענער

איש גלאגווא רבתי .

נדפס פה ק"ק הנובר

שנת תר"טו לפ"ק

במצות ובהוצאת של האדון קארל רימפלער .

REVISED

REVISED

THE REVISED

THE REVISED

THE REVISED

THE REVISED

מבוא לספר שבט יהודה .

מחבר הספר הזה אשר נתתי את לבי להדפיסו מחדש היה החכם הרופא ר' שלמה ן' ריגא אשר מתולדותיו וקורותיו ומארץ מגוריו לא ידענו כי אם מעט מוער . לפי שם משפחתו היה ספרדי ובלי ספק הוא או אביו היה ממגורשי ספרד . גם שם אביו נעלם מומנו ואף כי המתרגם האשכנזי משנת **זאת** ור' אליקים חזן מק"ק קאמרנא בתרגומו האשכנזי ואחריהם החכם וואלף בחלק הראשון לרשימת ספריו והחכם מהר"ר יוסף צעדנר בספרו "אויסוואהל וכו'" צה צו' כתבו ששם אביו ר' יהודה היה לא ידעתי מאיזה מקור שאבו כי בדפוס אדריאנופלי ופראג לא נמצא מזה מאומה ורק בשער של דפוס אמישטרדם והנדפסים אחריהם ר' יהודה נקרא זקנו של המחבר . גם במקומות אשר נזכר ר' יהודה בספרנו [עין צד סו' סו' וצו'] לא דבר המחבר ממונו כגן מאביו ולכן נראה יותר כדעת החכם דע ראססי בספרו על מחבר הספרים שר' יהודה הנזכר היה מאבותיו של ר' שלמה ואולי נשמת מלת זקני אחרי מלת אדני בהקדמה הקצרה של ר' שלמה .

עיר מושבו של ר' יהודה הנזכר אשר חי לפי דעת החכם שטיינשניידר בענציקלאפדיע של ערש [II, 27, 439] קרוב לשנת רמ' לאלף הששי הודו בשבילייה וזה האיש חכם גדול היה ורצו לאחיו היהודים ויוצא מלפני הדוכוס ודורש טוב לעמו ואחר זמן ברח ללישבונא ומת שם בבית הסוהר מכח היסורין על דבר אשר לא רצה לאמר מי ומי הנוהגים יהדות ומלבד חסידותו וצדקתו עשה לו שם בחכמות ובפרט בחכמת התשבורת והתכונה וגם חבר ספרים הנוגעים לחכמות האלה עיין בספר של החכם כרמולי על קורות היהודים צד קכב' ואוצרות חיים צד ה' . ובסוף ספר אחר אשר חבר כתב גם כן על השמדות והגזרות אשר עברו על ישראל בארץ נכריה . גם נראה מתוך כ"י הנמצא ממונו בוואטיקאן שהוא המוציא כלי חזוי בכוכבים כמובא במחברת של החכם צונץ הנקרא עטוואס איבער דא ראבבינישע ליטעראטור צד כב' . ור' שלמה בעל המחבר של ספר שבט יהודה אשר זמן המוגבל מתי נולד יאיה מתי נפטר ואיה לא נודע לנו חי קרוב לשנת רס' וראה רבים מגרושי קאשטילייה ופורטוגאל ואולי נולד בשבילייה . וראינו כי היה מהנכבדים בעיני בני דורו כי שלחוהו קהלות ספרד לקבץ פדיון לשבויי מאלאגה [עין צד קח' מספרנו] . ויען אשר העתיק את אשר מצא מצרות היהודים בספרי ר' יהודה הנזכר ובמקומות אחרים קרא את עצמו שלמה המעתיק [עין צד נב'] ומלבד ספר שבט יהודה חבר גם כן ספר אחר הנקרא שבט עברתו וכתב שם באורך גזרות טולידו וטעם העבודה וקרנן הפסח וענינים אחרים [עין צד פט' וקח'] ונאבד ממונו וחבל על דאבדון .

ואחרי ר' שלמה קם בנו ר' יוסף אחריו והוסיף מדליה וראה לכתוב עוד
 מה שנשמט מאביו מן הצרות שעברו על אחינו בני ישראל או מה שאירע
 בזמנו אחרי מות אביו . ור' יוסף היה בזמן מהר"ר תם ן' יחיאל כמו שכתוב
 בשו"ת תומת ישרים סי' קנה' [עיין בשם הגדולים] וגם היה בן דורו של הרופא
 המפורסם כמהר"ר משה המון [עיין צד לג' ונג' מספרנו] והיה תלמיד של
 יוסף פאסי כפי מה שכתב בעצמו בתחלת הנתיב הראשון לספרו שארית יוסף
 דו"ל הנתיב הראשון נתיב המושנה ובו יתבאר קצת מדרכי המקשה כפי מה
 שקבלנו ממורנו הרב הגדול ר' יוסף פאסי ד"ל וזה החכם ר' יוסף פאסי נסע
 מעיר שלוניקי לאדריאנופלי ושם בלי ספק למד ר' יוסף ן' וירגה אצלו וכבר
 העיד ר' שלמה עטיה בהקדמתו היקרה לפירושו על תהלים שגם ר' יוסף בן
 וירגה היה בתוך החכמים אשר היה מכיר בעיר אדריאנופלי . והוא ר' יוסף
 בן וירגה אשר לעת זקנתו כזי להשכיח יגונותיו על אשר נשאר ערירי מבן יחיד
 חבר ג"כ ספר שארית יוסף ובאר בו כללי הגמרא אשר לא הביאו הראשונים
 דבינו שמשון בעל ספר כריתות ורבינו ישעיה בעל ספר הליכות עולם וכן
 דעת בעל קורא הדורות ובעל שם הגדולים ודלא כדעת החכם וואלף כספרו
 הנזכר חלק א' צד תקכה' שהוא אחר וזה לא נראה בלבד מאשר יכנה את
 עצמו בשני הספרים באופן אחד כי בסוף ספר שארית יוסף יכנה את עצמו
 הדל והמר כמו בתחנה אשר בסוף ספר שבט יהודה או הדל והנדרף שבט
 יהודה צד קיב' ובהקדמה לס' שארית יוסף הדל והצעיר במאד מאד כי אם אף
 ממה שקרא את ספרו בראשונה שבט מישור כמו שאביו קרא את ספריו שבט
 יהודה ושבט עברתו רק בעבור שחשב כי שם שבט מישור מורה גאווה סלקו
 זקראו שארית יוסף . וספר שארית יוסף נדפס שתי פעמים בשנת **שדרי**
 באדריאנופלי ולא בקושטאנטינא כמו שכתב בטעות בעל שם הגדולים ויען
 אשר השנה ההיא שנת מכת הדבר היתה אשר המחבר והמדפיסים מבהלים
 ודחופים היו בה כל היום רצוא ושוב על עסקי קבורה נפלו בדפוס הוה טעות
 לרוב הרעדה והבהלה והדפוס הזה איננו עוד נמצא . ואח"כ נדפס שנית
 מוגה ביותר ובלוח פרטי הדברים בסופו בשנת **שמהה** במנטובה . וצריך
 עיון כי בשער של דפוס מנטובה שנדפס לט' שנים אחרי הדפוס הראשון
 כתוב חברו החכם השלם כמהור"ר יוסף בן וירגה **נר"ן** ומתוך הקדמתו נראה
 כי לעת זקנתו חבר ספר שארית יוסף ואם גם בשנת שי"ד זקן היה איך יש
 לדמות שהיה עוד בחיים לט' שנים אחרי כן ואולי המדפיסים באשר לא רצו
 לתקן דבר מדעתם ומצאו נר"ן בדפוס אדריאנופלי שמוהו גם כן בדפוסם .
 ואין להחליף ר' יוסף הנזכר עם ר' יוסף וירגה הזקן שהיה גם כן בזמן
 הוה ואשר מושבו היה בארץ אוילונה וגם קרובו ר' שלמה עטיה הנ"ל היה מכירו .
 עוד מצאתי שתי פעמים שם משפחת ן' וירגה הראשון הוא הרב הגדול
 ר' מאיר בן וירגה מיוצאי ספרד שלמד יחד עם השר הגדול דון שמואל אברבנאל
 בשיכח של החכם מהר"ר יוסף פאסי ואח"כ בא לאיטאליה ונהרג מהליסטטים

ונזכר מר' שלמה עטיה בהקדמה הנ"ל ומבעל שלשלת הקבלה דפוס אישטרדם
 צד מט' ע"ב [עיין מכל זה רשימת ספרי ביבליאטהעקא באדלעיאנא להחכם
 שטיינשניידר צד' אלף ותקלח] והשני הוא מהר"ר שמואל ן' וירגה אשר הירד
 בזמן הרב המבוי"ט והובא בספרו ואשר נזכר בהשוכת מרן הקדוש אבקת וכל'
 סימן פו' פח' עיין בקורא הדורות צד לו' ע"א ובעד לחכמים אות שי יב' ואין
 זה הרון שמואל הנשיא קרובו של ר' שלמה בן וירגה הבא לטולידו ואשר
 על ידו נתבטלה שם הגזרה כמוכא בשבט יהודה צד פט' עיין שם .

ור' שלמה בן וירגה קרא את ספרו שבט יהודה על שם ר' יהודה בן
 וירגה אשר בסוף ספרו כתב קצת שמדות וגזרות ואשר היה המולך ראשונה
 וראה יותר כעצם שבט עברתו יתברך ולא כמו שכתב החכם וואלף בחלק
 הראשון לרשימת ספריו למען אשר ישוב ויכוון השם מלכות יהודה ע"י משיח
 בן דוד היוצא משבט יהודה כי משבט הנזכר לא דבר ר' שלמה בהקדמתו
 כלום ואם תרצה לכאר כן על אשר כתוב בסופה וכן אמר הנביא כי כשלד
 ירושלים ויהודה נפל תדע כי הדברים האלה נמצאו רק בדפוסי אישטרדם
 וההולכים אחריהם ולא בדפוס אנדרונאפלי ובמקומם כתוב שם ויהיה לבית
 יהודה לששון ולשמחה אכ"ר . ואולי גם במלת שבט שהוא בלשון ספרד
 verga מורה על שם משפחתו וירגה ויהיה כזה איך שיהיה החכם גענטווס
 בתרגומו טעה לתרגם את שם הספר tribus Judæ והיה לו לתרגם virga Judæ .
 וספר שבט יהודה אע"פי שנרפס עד עתה זה שמנה פעמים כמו שידענר
 בבירור מכל מקום יקר הוא כמוציאות ואיננו כי אם ביד קצת יחיד סגולה
 כמוס הוא עמהם חתום באוצרותיהם ולמען זכות את הרכים אמרתי להדפיס
 מחודש בתכלית השלמות כפי האפשר למען ימצא ביד כל איש ואיש . ואלה
 השמונה דפוסים אשר יצאו כבר ממנו לאור .

א' הדפוס הראשון הוא אשר היה מלפנים בתוך אוצרות המנוח מהר"ר חיים
 מיכל ד"ל בהאמבורג ולעת עתה בכריטיש מוועאום בלונדן הבירה והשער
 חסר . והדפוס הזה אשר אותיותיו אותיות מרובעות בינוניות ואחד מבעליו
 הראשונים אשר שמו לא יוכל לקרא עוד כתב עליו יום א' כא' אדר ש"ל
 בלי שום ספק יצא לאור בארץ תוגרמא כי אחרי המלות כן יאבדו כל אויבי
 ה' [עיין צד קיב] נוסף עוד שם והחיים והשלום לאדונינו המלך סולטאן
 סוליימאן בימיו נזכה לראות וכו' וכפי דעת בן עירי החכם מהר"ר יוסף צעדנר
 יצא לאור בקושטאנטינה קרוב לשנת שו' . ועל תכונת הספר הזה כתב לי
 כי ההוספה הנזכרת נמצאת שם בצד ס' ע"א וצד ס' ע"ב ריק ועל צד
 סא' ע"א כתוב אמר הדל והנרדף וכו' עד מציל עני מחזק ממנו ואז באה
 התחנה אשר הדפסתי בצד קכו' . ובכל חלק הזה לא נרשמו אותות העלים
 [כאגענצייכען] ונחבאים היו השני העלים האלה עד הנה בין צד לד' ולה' והחכם
 הנזכר גלה את מצבם והראה לי כי לא חסר בספר הזה דבר חוץ מהשער .
 ומשינויי הנוסחות אשר רשמתי לו בדפוסים שונים גור שדפוסי אישטרדם

הלכו אחרי הדפוס הזה הראשון כי גם בתוכו כתוב בטעות להצילם תחת להורגם [עין צד ה' הערה יב'] לנמלה תחת ללבנה [צד טו' הערה לט'] וגם ההקדמה הקצרה כתובה באותיות מרובעות בראש הצד הראשון ולא מאחורי השער ובכתב רש"י כדפוס השני. בסוף השמוד מא' חסר מלת שלוחי לפני עמך אבל נכון הוא מה שכתוב בשמוד הכ' [עין צד מד' הערה צח] שנשי מלאכה אחת וכו' וכן אבדתם תחת אמרתם [צד פכ' הערה נג']. גם על שינוי אחר שנמצא בין הדפוס הראשון לדפוסים אמשטרדם יש להעיר והוא כי במקום אלגומעה [צד כ' הערה מח'] כתוב שם כמו בד"אד אלקוראן וכפי דעת החכם הנוכח השינוי הזה יצא מתחת ידי מדפיסי אמשטרדם בעבור שלקחו מלת קורין בלשון יכנו ולא בלשון יגרסו וע"כ כנו את יום השישי בשם אלגומעה. ועיין בפירושו על התורה לרא"ב שמוות טו' א'. גם בעד לה' מדפוסנו נמצאים שם שני שינויים כי בשורה החמישית מלמטה כתוב המערבים תחת המערבית ובשורה השלישית מלמטה כתוב הבכור תחת הכבוד. ועל דבר המקום והזמן של הדפוס הזה שערתי אני המוציא לאור אחרי אשר מציאתי ראיות ברורות שהדפוס המיוחס לאדריאנופלי איננו משם כאשר תראה בסמוך שהוא הוא דפוס אדריאנופלי ונדפס בשנת שיד' ושמוחתי מאד שהחכם שטיינשניידר במכתבו אלי נוטה לדעתי. והנה בשפתי ישנים תמצא בטעות שהדפוס הראשון יצא לאור בנאפולי וצ"ל באדריאנופלי והחכם צעדנר בספרו אויסוואהל כתב בטעות וויניציא כי התעו אותו דברי קהלת דוד צד רח' וחזר בו וגם החכמים וואלף ודע ראספי כולם בפה אחד אמרו שהדפוס הראשון נעשה באדריאנופלי ובשנת שיד' ומאיה להם השנה הזאת כאשר בדפוס המיוחס לאדריאנופלי לא נמצאת שנת הדפוס אם לא שנאמר שלפחות אחד מהם ראה שער הדפוס הראשון וכתב שם אדריאנופלי שנת שיד' ובשנה היא נדפס בעיר הזאת אצל האחים שלמה ויוסף יעבץ גם ספר שארית יוסף מר' יוסף בן וירגה כמו שכתבתי למעלה ותהי התחלתו בראשון לחדש אלול ור' יוסף בן וירגה היה אז באדריאנופלי אשר נתקנה בו מלאכת הדפוס על שהיתה בעת הזאת עיר מלאה חכמים וסופרים כמו שתראה בהקדמה לספר שארית יוסף ובקורא הדורות ובשנת שטו' נדפס עוד שם פירוש על אבות מר"י יעבץ וגם הוא באותיות מרובעות בינוניות ולב' שורות על כל דף ודף ולא נדפס בו מספר הדפים כי אם מספר העלים [כאגען] אשר נדפס בכל עלה ועלה למעלה לצד ימין תחת אשר המדפיסים האחרונים יציבו את מספר העלים למטה בכל עלה לצד שמאל. ורק על דבר מכת הדבר שהיתה אז באדריאנופלי חללו המדפיסים לגשת עוד שם אל מלאכתם והלכו לשלוניקי ובשנת שטו' הדפיסו שם האחים שלמה ויוסף יעבץ הנזכרים מחזור כמנהג אשכנז [עין ברשימת ספרי באדלעיאנא להחכם שטיינשניידר צד תשצא]. ואין ספק שהדפוס הראשון של שבט יהודה אשר דברנו ממנו הוא הוא אשר קודם שמצא המחבר ביד הר' שם טוב שאנצולו קונטרס מספר מאורעות מלכי ארם [עין צד קיב'] נשלם עם סיפור המעשה אשר היה תחת המלך סולטאן

סוליימאן ואשר על ידו קיימו וקבלו עליהם לחוג חג פורים המצרי ואשר בסופו כתוב כן יאבדו כל אויבי ה' אמן ועל כן עד הנה נרשמו בו אותות העלים כאשר כתבתי למעלה ומכאן ואילך נדפס אח"כ הקונטרס בפני עצמו עד מציל עני מחוק ממנו בצד קבו' ועל כן אמר בצד קיב' אחר ימים שנדפס החבור הקטן הזה וכו' ולכן לא נרשמו אותות העלים בדפוס הראשון בחלק אשר בא בסופו ואשר היה נחבא בספר שבכריטיש מוועאום בין צד לד' ולה' .

ב' הדפוס השני הוא הדפוס המיוחד לאדריאנופלי ואיננו נדפס שם ובשערו כתוב: ספר שבט יהודא חברו החכם הרופא הה"ר שלמה בן וידגא ולה"ה זה ספר תולדות ישראל ממאורעות וצרות ותלאות שעברו על היהודים בהיותם בארצות העמים . וכן יספר מכמה וכמה עלילות היו מתעוללים על היהודים ונגלה ונתפרסם השקר וישראל יצאו גאולים וגם איזו כוונות יפות על איזו אגדות חמורות . וכן ידבר מוויכוחים בענין הדת עברו לפני מלכים וכן סדר הקמת הנשיאים וכן צורת המקדש לפני ולפנים וכן סדר כהן גדול כבואו ללשכה שלו סמוך ליום הכפורים . וכן סדר הקרבת קרבן פסחים . באופן הספר הזה מעט הכמות רוב האיכות הוא . לכן החי יתן אל לבו להגות בו ולא יסיר שבט יהודא **באנדירנאפלי** קרית מלך רב ואדיר סולטן סולמאן יר"ה ותנשא מלכותו ובדפוס הזה נג' עלים [בלעטטער] ובדף נד' ע"א כתוב כשהצא מן העיר תאמר כסדר זה וכו' ואח"כ שמירה לדרך ותפילת אריסטוטלס ושמוית הדרך לרמ"בן וגם מה שיאמר האדם להנצל מן החרב וכשרוצה לכנוס בספינה ולעבור במים עד הושיעני ה' כי באו מים עד נפש ובדף נד' ע"ב תמצא שתי שורות החסרות כדף מוח' ע"ב . ואעיר אותך פה קורא נחמד על מה ולמה שערת שהדפוס הזה לא יצא לאור בעיר אדריאנופלי . א' האותיות של הדפוס הזה שונות מכל וכל מאותיות של פירוש על אבות לר"י יעבץ הנדפס בלי ספק באדריאנופלי . ב' בשער כתוב **באנדירנאפלי**

וסולטן **סולמאן** במקום באדריאנופלי וסולטן סוליימן ככתוב גם בפירושו על אבות לר"י יעבץ . ג' המאמרים נגד הנוצרים ואמונתם נשמטו או נחלפו במאמרים יותר רכים לדוגמא עיין דף קיד' הערה צה' צו' וצו' ועד קכה' הערה כ' גם מקומות אחרים נשמטו או נשתנו למנוע בוז וחרפת הנוצרים מדהתנו ומאומתנו ולדוגמא עיין צד ט' הערה יט' וצד יא' הערה כד' וכה' צד יב' הערה כו' כח' ולא' ועוד אחרים רבים ולמה כל זה בספר שנדפס בארץ הגרמא . ד' לפעמים תמצא מלות אשכנזיות לפרש איזה מלות זרות ולדוגמא עיין צד טו' הערה מא' צד כג' הערה נה' צד סג' הערה כג' ולמה נעשה זאת אם הספר נדפס באדריאנופלי ולכן אחשוב שהדפוס הזה איננו מעיר הוואת והמדפיסים שמו את שמה על השער רק בעבור שהדפוס הראשון יצא שמה לאור וכדי להטעות עיני חוקרי הספרים הנקראים צענזארען . ואם לא שגיתי הדפוס השני של שבט יהודה הוא דפוס סבויניטה וראויותי לזה הלא המה א' צורת האותיות של ש"י הנזכר דומה ממש לצורת האותיות שבדפוס סבויניטה כמו

שתראה מספר צדה לדרך לר' מנחם בן זרח מפרקי דר' אליעזר ומספרים אחרים הנדפסים שם . ב' לכל דף ודף שבשבת יהודה יש לח' שורות וכמוכן לדפוסים סביוניטה הנזכרים . גם בשני הדפוסים האלה שומרי העלים הנקראים קוסטאדען ואותותיהם [כאגענצייכען] שוים זה לזה גם אות הנייר [וואססער-צייכען] בשניהם אחת היא והיא עגולה ובתוכה הוגן [אנקער] . ג' באשר ידענו שאימת הצענוור באיטאליה רבה היחה גם נדע על מה ולמה נשמטו בדפוס סביוניטה המאמרים המתנגדים לדת הנוצרים ועל מה נדפסה שם עיר אחרת כשער ספר אשר יסופר בו מרשעת הגוים נגד אחינו בני ישראל ולכן השמיט המדפיס ג"כ לרוב המלות הספרדיות אשר תמצא בדפוס הראשון ותרגם אותן בלשון עברי באשר לא הבינו לשון ספרד בארץ איטאליה . ד' על דבר המלות האשכנזיות ראה כשער של פרקי ר' אליעזר דפוס סביוניטה ותמצא שכתוב שם בשם הר"ר אליעזר מברוינשווייג ואולי הוא או מחוקק אחד אשכנזי הוסיף המלות האלה מלבו . ויען אשר האותיות נראות לעינים יותר חזקות בשבט יהודה מכשאר דפוסים סביאניטה שראיתי אחשוב שהש"י נדפס שמרה בשנים הראשונות אחרי אשר נתקן בה הדפוס כמו שידענו שהמחזור שנדפס בשנת שטו' בשלונקי כבר נדפס מחדש בסביאניטה בשנת שטו' ואם היינו יודעים מתי מת הרופא כמהר"ר מישה המון גם היינו יכולים לחרוץ הימים אשר עברו בין דפוס הראשון לשני כי בדפוס הראשון יחשבהו בין החיים וקרא אותו יר"ה ובדפוס השני כבר מת והוסיף לשמו **וצ"ל** [עין צד לג' הערה פ' וצד נג'] . ומתוך השינוים הנמצאים בדפוס הזה מלבד אשר זכרתי כבר למעלה נראה ברור שהמדפיס לא הלך בעקבות הדפוס הראשון כי אם אחרי כתב יד אחר אשר היה לפניו ואשר היה חסר לפעמים כמו שתראה בהערות ובפרט צד לה' הערה פכ' מ"מ גם תמצא בו נסחות היותר צודקות מבדפוס הראשון .

ג' הדפוס השלישי הוא דפוס פראג ושערו אות באות כבדפוס השני עד ולא יסור **שבט יהודה** ואח"כ כתוב ויהי לבית יהודה לששון ולשמחה אכי"ר נדפס פה ק"ק פראג תחת ממשלת אדונינו הקיסר ראדולפוס יר"ה ע"י גרשם בן מהר"ר יוסף בצלאל כ"ץ וצ"ל היום יום א' בר"ח כסליו שס"ט לפ"ק והוא 9. Nov. 1608 . למספרם ולא 1609 כמו שכתב החכם צונץ בספרו צור געשיכטע צד רפה' . בסופו כתוב עוד הפלת הדרך — תפלת ארסטוטילוס — שמירת הדרך להרמ"בן — ואח"כ כתוב עוד ע"י מרדכי בן גרשם כהן מחוקק ושלמה בן גרשם כהן מחוקק פ"ה פרא"ג לפ"ק . והדפוס הזה היה מלפנים בתוך ספרי ר"ד אפפנעהיים [עין קהלת דוד צד תקי'] וגם הוא בתוך אוצרי הספרים אשר למהר"ר א' כרמולי בפארזיז ואם גם לא ראיתי את הדפוס בעיני מ"מ מתוך השער ומתוך ההוספות אשר בסופו נראה שנדפס מלה במלה אחרי הדפוס השני וכאשר כתב לי החכם הנזכר טעיות רבות נמצאו בתוכו כמו בכל דפוסים פראג בזמן הזה .

ד' הדפוס הרביעי אשר שערו כשער של דפוסנו הוא דפוס אמשטרדם במצות האחים יקרי היחס כהר"ר רפאל ואברהם בן דאנאן והיה להם למשיב נפש אחיהם החסיד כהר"ר דוד בן דאנאן תנצ"כה בבית עמנואל בבבנשתי שנת **ושקט** ושאנן לפ"ק . לדפוס הזה יש פח' עלים והקדמת ר' שלמה בן וירגה נדפסה מאחורי השער וגם אמרתי למעלה שהנוסחות דומות לדפוס הראשון ורק 'מעטים המה השינוים בין הדפוס הזה לדפוס החמישי . ובדף פה' עא' כתוב העתק מגלת עיפה למהר"ר שבתי כהן ז"ל .

ה' הדפוס החמישי הוא גם כן דפוס אמשטרדם ושערו כשער הדפוס הרביעי ונדפס בבית ובדפוס של הבחור שלמה בן כהר"ר יוסף כ"ץ זצ"ל פרופס מוכר ספרים בשנת **למשפטי** אתחנן לפ"ק ולדפוס הזה סד' עלים ומדף סא' ע"ב והלאה נמצא ג"כ העתק מגלת עיפה למהר"ר שבתי הכהן .

ו' הדפוס הששי הוא דפוס ה**וראדנא** משנת לא יסור שכט יהודה לפ"ק ומספר הדפים לא נרשם רק מספר העלים ושומרי העלים רשומים בו והדפוס הזה מלא שגיאות והשמטות לדוגמא חסר שם השמד סב' כלו וגם כל אותם המאמרים הנוגעים לאמונת הנוצרים נשמטו ממנו וגם מהעתק מגלת עיפה אשר בו חסר הסוף ונדפס פעם באותיות מרובעות ופעם בכתב רש"י .

ז' הדפוס השביעי הוא אשר יצא לאור בעיר לבוב שנת תרו' והוא הלך מלה במלה בעקבות דפוס הוראדנא ובשעריו כתוב ועתה נוסף בו מאת חכם אחד פירוש ותקון השמות מלשונות העמים עם הערות מושכלות גם סיפור מעשה נורא מעיר וירמיוזא וספורי ירושלים הקדושה שבחיה ומנהגי ישראל בקרבה אשר העתיק מלשון עם לועזי ללה"ק בשנת לא יסור שכט מיהודה ורק להטעות עיני הקונים כתוב כל זה כי לא נמצא בתוכו לא תקון ולא הערות מושכלות אם לא שנאמר שהוא תקון באשר כתוב שם בעיר אגען [בארץ צרפת] ובקשטיל שרוין [עיר בצרפת] ובאראגון [פלך בשפניא] אשר כל חינוק בן יומו צריך לדעת . אך שגיאות הספר מחול תרכנה עם השמטות רבות .

ח' הדפוס השמיני הוא דפוס ווארשווי ולא ראיתיה וכלי ספק לסבה ידועה לכל גם בו ההשמטות אשר דברתי מהן בשני הדפוסים האחרונים .

ועל ענין הדפוס אשר אנוכי נותן לפניך היום ומהותו אגיד לך קורא נחמד שהלכתי בו אחרי דפוס אמשטרדם משנת תקסט' ושחקרתי בשקידה רבה אחרי הנוסחות שבדפוסים שונים ובפרט בדפוס המיוחס לאדריאנופלי ורשמתי אותן למטרה מן הדפים ואם תמצא שמה בד"אד תקרא בדפוס אדריאנופלי ומלבד הדפוסים אשר רשמתי היה גם כתב יד של ספר ש"י לפני אשר נמצא בויען הכירה בתוך אוצרות הספרים של הקיסר יר"ה . והכ"י הזה חסר בסופו

ולא נמצא בו כי אם עד ואע"פ שקמו רבים כמוך לצדד צדדים [ע"ן שמד מא' צד עח'] ואם גם נוסחות רבות בו שונות מדפוסים אמישטרדם מ"מ דומה מלה במלה לדפוס המיוחס לאדריאנופלי מגלד שנוי אחד שכתוב לחי התחתון תחת לחי העליון [צד סג' הערה כח'] והחכם גאלדענטהאל ברשימתו לספרי כ"י של וויען לא ראה זה. ולפי דעתי הכ"י נכתב מהנדפס כי לפעמים תמצא בו השמטות אם מלה אחת נדפסה שתי פעמים בשתי שורות והסופר בכתבו המלה פעם ראשון חשב שכתבו כבר פעם שנית לדוגמא צד יד' שורה יא' מלמטה חסרו המלות ואמרו כי לא נודע לרומיים שרש וכי הצרפתים מפני שהסופר בכתבו מלת הצרפתים אשר לפני כי לא השמיט המואמר אשר בין מלת הצרפתים הראשון לשני וגמר השורה הבאה אחריה והשמטות כאלה תמצא ביותר. וביאור מלות ספרדיות אשר תראה בהערותי רק להקל קריאת הספר הזה מעל האנשים אשר אינם בקיאים בלשון ספרד ובטעם ועצה לא תקנתי במחברת הזאת דבר מהשבושים הנמצאים בה כי אם במקומות אשר ידעתי בכיור שהתקונים ימצאו חן בעיני כל מבין ואינם צריכין ראייה ומופת ויתר התיקונים הצריכים למשענת ולביאור ברוחב תמצא עם ראיותיהם במחברות הבאות אי"ה ושם גם אדבר מהמקורים אשר שאב מהם בעל שבט יהודה בספרו. ואת אשר הוספתי בדפוס זה רשמתי בשער הספר ומישם תראנו וגם אשר הראיתי לך מקום הפסוקים לא למותר תחשבהו. ולמען לא יחסר כל בו הדפסתי גם בסוף הספר העתק מגלת עיפה אשר נדפסה פעם ראשון כעין הקדמה לסליחות וקניות על הגזרות רעות שארעו בעו"ה בארץ אקריינא וואלין ופארלייא וליטא שנת ת"ח ות"ט לפ"ק חרם המאור הגדול הגאון המפורסם מהר"ר שבתי כ"ץ באמישטרדם בבית עמנואל בנכנשתי שנת **אתי** מלבנון לפ"ק ומושם נדפסה פעמים רבות בסליחות ובשבט יהודה בסופו. — ובטרם אשים קנצו למילין עוד עלי החוב להזכיר את האנשים היקרים אשר תמכו את ידי ואמצו את זרועותי בעבודת המחברת הזאת הלא המה בן עירי החכם מהר"ר יוסף צעדנר בלונדן אשר שלח לי העתק התחנה של ר' יוסף נ' וירגה והודיע לי מהות הדפוס הראשון של שבט יהודה והחכם מהר"ר א' כרמולי בפארוז אשר שלח לי העתק כתב של ר' חסדאי קרשקש מכתבי יד אשר חננו ד' בהם ואשר הבטיחני להיות עוד בעזרתי וגם חכמים אחרים אשר אקוב את שמוהם במחברות הבאות אי"ה **היה** משכורתם שלמה. גם יצוה ה' את הברכה את ידי החכם מהר"ר אליעזר ראזענטהאל נ"י מתושבי קהלתנו כי מלבד אשר נתנני להגות בתוך ספריו היקרים גם תמוך את ידי במלאכת ההגהה וגלה את אזני על מאמרים רבים הנוגעים לענין של שבט יהודה אשר אדבר מהם עוד בעזר העליון.

והיה השלמת הספר הזה ביום א' אור לארבעה עשר של ניסן בשנת

שמחתו צדיקים בה' לפ"ק.

המוציא לאור.

אמר שלמה בן יורגה ז"ל בסוף ספר אשר חבר אדני החכם הגדול
דון יהודה בן יורגה ז"ל מצאתי כתוב קצת
שמדות וגזרות אשר עברו על ישראל בארץ נכריה והעתקתי אותם למען יראו
ולמען ישמעו בני ישראל וישוכו ויתחננו לבעל הרחמי' יכפר עונותיהם במדה
שעבר עליהם ולצרותיהם יאמר די וקראתי ספר זה **שבט יהודה** כי הוא
המולך ראשונה וראה יותר בעצם שבט עברתו ית' וכן אמר הנביא [ישעיה ג' ח']
כי כשלה ירושלים ויהודה נפל:

החרבן הא' בזמן אנטוניוס קיסר רומי אשר שם פניו לעלות אל ירושלים
בחיל כבוד ונתחבר עמו מלך אחר ממלכי יוון אשר נקרא שמו
קיסיאוש ובהגיע הקיסר סמוך לירושלים שמע איך נתאלמנה מלכת מצרים אשר
שמה קלעאפטרה ויצאה שמה כי אין כמוה בארץ ביופיה והקיסר הזה חשק
בה כדרך כשר ודם ושלח שלוחים למצרים לבקש עליה ונתרצית ולקחה לו
לאשה אבל בהנאי שיגרש אשתו ראשונה אשר ברומי וכן עשה והמתגרשת היא
אחות אוקטוביאנוס קיסר וחכמי יועצי הרומיים כאשר ראו נבלה זו הסכימו
להעביר מאנטוניוס כתר הקיסרות ונתנוה בראש אגושטוש אחר זה כמו קצת
מאויבי היהודים ואמרו כי מלכת מצרים שלום ואהבה היתה לה עם היהודים
זהם יעצו לאנטוניוס ולמלכת מצרים על הנישואין ההם כדי שעל ידה יסלק
אנטוניוס מלחמה מעליהם וכאשר שמעו הרומיים הדבר הזה יעצו לקיסר
אגושטוש שילך על ירושלם ויקח נקמת אנטוניוס ראשונה ואחריו מהיהודים
אז הלך אגושטוש בחיל עצום מכל משפחות האדמה כי הרומיים בעת ההיא
נושלים היו עד סוף העולם ונמשכת המלחמה בין אנטוניוס ואגושטוש ונצח
אגושטוש ואנטוניוס ברח ואגושטוש הקיסר הרג את קלעאפטרה ושני בניה
עמה אשר לה מבעלה הראשון אחר זה הפך פניו נגד היהודים והם הראו גבורות
עצומות והפילו מן הקיסר עם רב אז אמר הקיסר ליועציו נסלק מלחמתנו מעל
היהודים כי אין לנו לוחמים עם אנשים אלא עם אריות ונמרים השיבו לו היועצים
ואיך נולד הרפה זו לרומי לכן נקומה למלחמה ונתחזק ואם נמות כבודנו יהיה
לעד והתחזקו במלחמתם והפילו חומות ירושלים ושללו מומנה שלל רב. אחר
זה הניח הקיסר שר גדול שימושול על היהודים בשם רומי ושב לארצו בכבוד
גדול ולהקופת השנה מרדו היהודים על ממשלת רומי והרגו השר ההוא והקיסר

בשמעו עלה עשן באפו וקבץ עם רב כפלים מפני שכבר ידע כח היהודים וגבורתם וגם הכין סוללות אשר לא הכין בראשונה מפני שלא נחשבו היהודים בעיניו והתמיד במלחמה שנה אחת אבל לבסוף נצח והרג מן היהודים עם כחול אשר על שפת הים עד שנשא כפיו אל השמיים ואמר אדון העולם אל השרת עלי חטאת על שפרכת כמה דמים כי היהודים הם אשר הביאו עליהם הרעה . אחר זה הגלה כל שרי היהודים והביאם לרומי וגם שם יד ה' היתה בם ובהשנות האוירים והמוזנות והעון העוזר (א) מתו כלם וברומי היתה קבורתם כך כתוב בדברי הימים אשר למלכי אראגון :

השמד הב' בזמן בן סירא ושמד גדול היה ולא נודע אצלי סבתו אבל מצאתי כתוב שיצאו מכלל דת מר"ע שלשים אלף נפשות ואותם שעמדו על קדושת השם נשרפו וכן סירא זה הוא יהושע בן סירק (ב) בן בנו של יהושע בן יהוצק הכהן הגדול ונקרא בין הנוצרי' ושיפוש שיריק כמו שכתב גירונימו (ג) וחכם זה חבר ספר לנוצרי' נקרא עקלעשיאשטיקור והם מנאוהו בין ספרי הקדש לגדול חכמתו וחשיבותו :

השמד הג' שנת ארבעת אלפים וארבע קודם שנכרה יד הישמעאלים על הפרסיים נהפך לב הפרסיים על היהודים במקום היותם מקדם אוהבים וחולקים להם כבוד כי עדין היו ביהודי' אנשים רשומים בחכמה ובתפארת דומים בשלמותם לאנשי ירושלים קודם הנפילה והמלך בקש להצילם ולא יכול כי העם רב מאד והוא היה ירא שמוא ימרדו העם עליו לפי שכבר התחילו מלחמות ישמעאל על פרס וכן כאשר ראה את קולם כי על נשיאו' אמונתם הם קמים המלך בעל כרחו שב לכונתם ותפס במאסר שלשה גדולי ישראל אשר נקראו אמימר מוריקא משרשיא ראש הגולה (ד) והכבם ביסורים קשים לשימירי דת וכן שיעצו את עמם כל זה (ה) והם ע"ה עמדו בנסיון וקדשו האל הגדול וכאשר ראה המלך כי לא יכול להם גזר עליהם הריגה . ואחר זה צוה שישיומו במאסר כל ראשי היהודים ועמדו במצור ובמצוק ימים רבים עד שיבשו עורם על עצמותם וכי לא יכלו עוד לסבול יצאו רובם מכלל הדת אבל משם והלאה ירד מלך פרס ירידה אחר ירידה ובאו עליו כת הישמעאלים והכום וגברו ותפסו כל מלכי פרס ומלך ישמעאל מלך חסד היה כמו שנמצא תמיד

(א) בדפ"אד וגם העון זה וזה גרם להם שמתו .

(ב) בדפ"אד הושיע בן סירי .

(ג) בדפ"אד חסר מן ונקרא עד גירונימו .

(ד) בדפ"אד ראשי הגולה ונראה שצ"ל אמימר בר מר יוקא ומשרשיא והונו מרי ראש הגולה .

(ה) בדפ"אד שימירי דתם וכן ידברו על לב עמם על זה .

שכלם מלכי חסד ואוהבי היושר ושלח וקרא ליהודים ואמר להם דברים טובים והבטחות ושיעמדו בדת שירצו כי הדת המוכרחת אין תועלת בה לעולם גם הפרסיים תושבי הארץ מתודים היו ואומרים כי על מה שעשו ליהודים נפלו נפילה עצומה ומאו היו מניחים אותם למה שירצו כן נמצא בדברי הימים למלכי פרס אשר הובא למלך ספרד כמנהג הנוצרים כי יבקשו לדעת הדברים הקדומים לקחת עצה מהם וזה מחשיבותם והשכלתם הטובה:

השמר הר' שנת ארבעת אלפים תת"עב יצא חרב בן הומרד לעולם והוציא כרוו בכל מלכותו כי מי שלא יבוא לדתו ימות בחרב וממונו לאוצרות המלך או קמו כל היהודי' הם ובניהם וטפם והלכו אצל שער המלך בסמוך לפתח השער צעקו ואמרו הושיעה המלך ענה המלך ואמר אי עם סכל ואין לב והלא לא קראתי אתכם לדתי אלא להושיע אתכם שלא תבואו בדין גיהנם ענו היהודים תשועתינו היא שמירת דתינו אשר נצטוינו אנחנו עליה ואתה אדונינו בגופותינו ומלכנו בממוננו אבל הנשמות אשר שלחם אלינו ועתיד להשיבם אליו הוא המלך אשר ישפוט אותם ואתה אדוננו בכסאך נקי השיב המלך אי עם טפש אני לא באתי בוֹיֹכֹח עמכם כי ידעתי שתשיבו תשובות יהודיות רצוני הפשוט הוא שתשמרו דתי ואם לאו הרי החרב אמרו היהודים אל נא יחר לאדוני כי מלכנו אתה ואנחנו עמך ואם אין אנו עושים רצונך תגרשנו אל ארץ אחרת ואיה נקמה כזו שנעזוב ארצנו ומולדתנו ונלך אל עם אשר לא ידענו השיב המלך אין רצוני לתת את עבדי שיעבדו מלך אחר וכאשר ראו היהודי' רצון המלך הלכו אצל השרי' והתחננו מאד שיזכרו עם המלך שישוב חמתו ושיקח נכסיהם וישארו באמונתם והם עשו ולא הועילו ומרוב המצוקות יצאו קהלות רבות מדת מר"ע והתוך חדש ימים מות המלך ההוא פתאום וקם בנו תחתיו ופחד מאד שמא על עון היהודי' מת אביו וקרא לכל האנוסים והבטיחם הבטחות ורמו להם שאינו חושש אם יאמינו כמה שיאמינו ורבים היו שבים לדתם ורבים היו יראים שמא דרך תחבולה אמר להם לחפש מה שכלבם ונשארו חוץ לדת ימים רבים:

השמר הה' בעיר הגדולה גראנאדה העלילו עלילה על רב יוסף הלוי ונהרג הוא וכל הקהל אתו יתר על אלף וחמש מאות בתים ומי שלא ראה ככבודם והצלחתם ותפארתם לא ראה מעולם תפארת כי גדולים היו כחכמה ובריאת חטא והתאבלו עליהם הקרובים והרחוקים מפני חשיבותם וגם מיראה שמא גם עליהם תעבור כוס וגזרה זאת היתה בתשעה בטבת ומגלת תענית אשר היו עושים לא נודע על מי וכנראה שכונו כוננה (ו) ברוח הקדש

(ו) במגלת תענית קרוב לסופה כתוב אלו ימים שמתענין בהם וכו' בתשעה

בטבת לא כתבו רבותינו על מה .

ליום ההוא (כתב הר"ר אברהם הלוי בסדר הקבלה (ז) אשר לו) וזה רבי אברהם הלוי נתלה על קדושת השם כי מלך ספרד רצה לאנסו על המרת הדת וכי לא יכול לו צוה שיתלוהו:

השמד ה' היא גזרת הרועים אשר כמוה לא נהיתה ולא יהיה עוד ובוה נסחאות מתחלפות ומה שכתוב בספר דברי הימים למלכי ספרד

כך הוא בעיר איגון (ח) קם נער אחד וקבץ קבוץ גדול מן העם ואמר כי נראה אליו דמות יונה בכל יום פעם על שכמו פעם על ראשו ומדבר אליו ברוח נבואה וכששולח ידו לקחת אותה חוזרת לנערה בתולה טובת מראה ואומרת בזה הלשון אתה הנער הנני מקים אותך רועה בארץ ופרצת על פני ישמעאל פרץ על פרץ וזה לך האות אשר תראה בעיניך כי בזרועך כתוב הדברים האלה ורבים היו מעידים שכך ראו ואחרים העידו שראו צורתו עץ המושיע מצוייר בזרועו ואחרים אמרו כי בהיות הנער על עין המים שמעו הדברי' ההם אבל דמות לא ראו וכששמעו העם דבריהם הלכו אל הנער וכרעו כלם והשתחוו והיו מנשאים אותו ושמוהו לראש וקצין קדוש אבל לא רדפו אחרי הנער ממקום למקום כי אם הרועים ורבים היו באותן גלילות כחול ויהי שם הנער הולך וגדל ומכל המלכיות היו באים לאלפים ולרכבות ובמעט זמן נאספו שלשי' אלף רועים ושמו פניהם לבא לעיר גראנאדה ומשם לכל מלכות ישמעאל ובעמדם על כוונה זו אמר אחד מהם אין עצתינו טובה כי איך נלחם עם הישמעאלים מלומדי מלחמה והם רבים ואנחנו מעט והם יש להם כלי מלחמה ולנו אין לנו אפילו מחט קטן אם טוב בעיניכם נשים פנינו נגד היהודי' כי הם עם רפים וחלושי' ואין עוזר להם ועם הזעבועתינו לכד נוכל להפילם וכאשר נתחוק עם שלל היהודים ועשרם כי רב הוא נקח כלי מלחמה ויקבצו אלינו עוזרים רבים ואחר זה נלך ללחום נגד ישמעאל והרי מלחמתנו בטוחה בהיותם בעצה זו הלך דרך שם יהודי חייט והעני לא ידע על מה היו עומדים ולעג עליהם ועל ענינם ואז בחמה שפוכה קפצו הרועים עליו ועשו את בשרו ככברה ואיש אחד חטא ועל כל עם היהודים יצא הקצף כי עלה בלבם להכרית שם יהודי מעולם ואחרי' כתבו כי סבת שנאתם היתה ויכוח אשר עשה אחד מהם עם יהודי אחד ונמשכה מריבה ביניהם וכאשר ראו הרועים שהיהודי היה מחליש עניינם הרגוהו (ט) ומשם נמשכה הרעה לכל המקומות אשר השיג יד הרועים או שלחו היהודים שלוחים למלך צרפת והיטב חרה לו מאד כי מלך חסד היה ושלח רצים דחופים בכל עיר ועיר להשאיר את השריד וכן לכל הכומרים שיעמדו נגד הרועי' ויבטלו מחשבתם הרעה כי לא באמונה הם עושים ואם אותותם אמת שיבואו לפניו כי

(ז) בספר הקבלה כצ"ל ובדפ"אד חסר מן הר"ר אברהם הלוי עד אשר לו ובמקום וזה רבי אברהם הלוי כתוב שם וזה רבי יוסף הלוי .

(ח) בדפ"אד חסר מן ובוה עד איגון ולפני קם כתוב כי .

(ט) מן והאחרים עד הרגוהו חסר בדפ"אד .

הוא יעזרם וילך לפניהם ללחום מלחמתם והרועים לעגו על הדברים ושחקו מאד מאד ואז היהודים העניים שלחו במרוצה לאפפיור והוא צוה חרם גדול בכל המקומות שיקומו נגד הרועי' ולא הועיל כי הרועים היו רבים ואנשי הכפרי' נלוו עמהם וכן כל מרי נפש ראו עת מזומן נגד היהודים ויקומו הרועים ויהרגו כל היהודים הנמצאים במקום ההוא לא נמלט מהם איש ומישם הלכו לסרדיל (י) והרגו שם כל היהודי' הנמצאי' לכד מעט מוער שנתנו נכסיהם לשרים שיחביאום בבתיהם (יא) וכאשר נודע הדבר לשר טולושא שלח פרשים וצוה להם שיחביאו ותפשו מן הרועים ולאסרם ולהביאם לפניו לטולושא הלכו הפרשי' ותפשו מהם רבים והביאו עשר עגלות והגיעו לטולושא כליליה ויקומו הכומרים אשר בעיר והתירו הרועי' בבקר הרימו קול ואמרו איך נעשה נס לרועים כי התירם המושיע והו' מורה אמתת עניינם ותהום כל העיר ושמו פניהם להציל הרועים מיד המלצר טולושא והוא היה מבקש להצילם (יב) ולא ראה כח בידו והיהודים אשר ברחו למגדל נרבוה כאשר שמעו איך נתפשו אותם הרועים ולא ידעו מה נהיה אחרי כן אמרו מעתה אין פחד כי כבר נפלו הרועים ומהרו לצאת מן המגדל וקבצו עליהם הרועים בדרך והיהודים היו מתאמצים כנגדם ויצאו אנשי כפרים לעזר הרועים ונפלו מן היהודי' מאה וחמישים איש וכאשר שמע מלצר טולושא יצא הוא בעצמו נגד הרועים ומצא שכבר נאספו שם עם רב ולא רצה (יג) ללחום ובקש להוכיחם והם בקשו לשלוח בו יד והוכרח להשיב אחור ימינו ושב למקומו והאיש איש חסד ושלה לכל היהודים אשר בסביבות שלא יצאו כי אם בכטחון וכאשר יבואו הוא ישלח פרש קרובו שיוליכם לעיר קרקאשונא כי היא עיר בעורה ויוכלו להנצל שם וכל היהודים אשר באו מסרם ביד הפרש והזהירו מאד שיהיו בשמורת' בנפשו כי אין עליהם חטא מות ואנשי הכפרים נתיעצו עם הפרש והוא מכרם וקמו כלילה ויהרגו כל היהודים ותבער האש הגדולה הזאת בכל מקומות אינגלאטירא וכורדיליש וקשטיל שרוזן ואגינאש ובכל אותם המקומות הלכו הלוך והרוג ומישם לעיר בזגורדה (יד) ומישם למורציון ומישם לקונדון ולא השאירו פליטה אלו הם עיירות גדולות כי מהקטנות אין מספר וסוף הדברים נהרגו מיד הרועים ק"ך קהלות ובקשטיל שרוזן נאספו רבים מהיהודים והרועים בקשו לשבור הדלתות וכי ראו היהודים שאבד מנוס מהם אמרו טוב לנו להרוג את עצמנו ולא נפול ביד אלה והפילו ביניהם גורלות מי יהרוג את מי והרגו אלו לאלו מאתים נפשות ושנים הפילו עצמם מן המגדל וכאשר התחזקו הרועים שבו לעיר טולושא והמלצר יצא עליהם בחן ובתחנונים

(י) נראה שע"ל למרדיל .

(יא) שיחביאום בבתיהם חסר בדפ"אד .

(יב) בדפ"אד כתוב להורגם וכן נכון .

(יג) בדפ"אד ולא ראה .

(יד) בדפ"אד ביגורדה וע"ל ביגורדה .

דאמר להם אחי ובעלי אמונתי אתם לא כאלה היהודים הפושעים אבל נראה-
 שאין לכם דין להרגם כי אם להכריחם על דת מושיענו דת אמת ועוד שהכתב
 לא אמר אלא שתבואו נגד הישמעאלים והשיבו הרנעים שאם יקבלו היהודים
 אשר מטולושא דת ישו שיסלקו ידם מעליהם או המירו כלם את דתם ולא נשאר
 בדת היהודים לבד אשה אחת אשר נחבאתה בבית שר אחד מכירה ובעיר גאשקונא
 כלם נהרגו לבד עשרים שכרחו לעיר לירידה ובכפר לואיש היו שלש מאות
 נפשות ועשירים גדולים היו ונתנו נכסיהם לשר אחד שיצוה פרשים עמהם יביאום
 בכטחון למלכות אראגון ובצאתם יצאו עליהם מן העיר ונהרגו כלם ובמלכות
 אראגון היו בצרה עצומה ונאספו כלם לכל עיר מבצר וכן שלחו אל האפפיור
 והוא צוה לכל ההגמונים שתחת ממשלתו שיטילו חרם על הרועים שישובו מדרכם
 ולא הועיל והגמון טולושא בן מלך אראגון היה ועזר את קהל לירידה וניצולו
 וילכו הרועים בכל מלכות אראגון וכמעט נאבדו כלם לולי כי מלך אראגון מלך
 חסד היה והתאזר על הצלת קהלות מלכותו ושם פרשים ושומרים בכל מדינה
 ומדינה ועם כל זה לא היה מועיל אלא שהאדון דון אלפונסו בן מלך אראגון
 שם נפשו על דבר משפט ובא לעיר אושקא ותפס מהם ארבעים ותלה אותם
 על עץ במצות אביו וכן בהר סגור תפש מהם ותלה אותם והבערים מכל מלכותו
 גם מלך צרפת הכריז בכל מלכותו כי כל הנמצא מן הרועים יהרג ויצאו הרועים
 ממלכות אראגון ויבואו במלכות נאבארה ובאו לקהל פאנפלווא וברחוק משם
 שלשה פרסאות ושם המקום מונידיאל (טו) היו היהודים רבים ויכו ברועים מכה
 רבה וילכו משם . אחר זה אמר האדון דון אלפונסו לאחד מפרשיו הגדולים
 שאם יוכל לאזור כח נגד הרועים ולהכות את הנער יעשרנו עושר גדול וינשאהו
 על כל שריו אמר הפרש ואיך אלך נגד כונת האל אמר לו דון אלפונשו אם
 היא כונת האל הוא יציל את הנער מידך ואם הוא שקר אתה תמיתהו הלך הפרש
 ועשה מלחמה והתאמץ לקרב אל מקום הנער והשליך עליו חץ ונפל לארץ
 ויראה הרועים כי מת גבורם וינסו ויבואו חמש מאות איש אשר לא ידעו מיתת הנער
 לעיר טודילה וכאשר שמע הפרש יצא עליהם והרג מהם אין מספר עד שנתפזרו
 אלו מאלו והיו כדמות בורחים מממלכה לממלכה וכאשר ראו השרים וההגמונים
 כי הרועים נחלשו היו עושים בהם שפטים מכח חרם האפפיור ובזמן מועט
 ספו תמו הרועים כי אותם שלא נפלו ממכת חרב נפלו ממכת דבר לא נשאר
 מהם שריד אבל את אשר כבר עשו אין מרפא כן מצאתי בספר דברי הימים
 למלכי ספרד והעתקתי אותו מלשון לעו ללשון הקדש ושמועתי כי בעיר טודילה
 היו עשירים גדולים וכי ראו אבדן העניים מכל מה שעבר התנדבו וקבצו באוצרות
 חטים ושמן לתת לעניים לשלש שנים וכאשר ראו היהודים החשובים אשר בצרפת
 ואשכנז גמילות חסד אחיהם עשו גם הם כדרך רחמנים בני רחמנים גומלים
 חסד עם אחיהם בעת צרה וצוקה ישלם ה' פעלם :

(טו) בדפ"אד מוניריאל וכן נכון .

השביעי ענין ויכוח היה בין המלך האדיר והחסיד מלך אלפונסו מספרד עם טומאש החכם המהודר אמר המלך לטומאש בואך לשלום לחצרות גדולתנו ובעצתך תנחני ותצילני מבא בדמים או להזיק לעם היהודים כי זה ששנת ימים בא אל מקומינו משרת מושיענו הגמון אחד ודרש לרבים כי היהודים לא יוכלו לחוג חג נקרא בלשון העברי פסח כי אם בדם נוצרי ואף אל פי שראיתי באיש ההוא סימני שטות יותר מסימני חכמה מה אעשה כי העם האמינו דבריו ובאו לבקש משפט ורמוס חצרי וכמעט שנחשבתי בעיניהם לאיש נכרי או יהודי כאשר לא עשיתי נקמה ביהודים כאשר נתאמת במוחם המזוהם השבוש ההוא ואף על פי שדבר זה רחוק הוא מן השכל בתכלית הפיץ הייתי שאדע מה להשיב לשוטים כי הם עם רב ולא אוכל לדחותם על נקלה וידעתי שידעת בדת היהודים בקבלתם ובמנהגם ואתה תדע אם יש שרש כדתם מענין זה או בחבור הנקרא אצלם תלמוד והוא פירוש הבריביא (טו) ואתה נכנסת בחדריו כפי המסופר ממך ועינינו ראו ואם יש בהם עון כזה אגרשם מארצי ואם שקר אשים נפשי להצילם כי עבדי הם:

ב' הודיעני סבת נפילת היהודים מימי קדם ולא תאמר כי מה לי בעניני היהודים ויש לי בזה סוד באחד מן הימים אודיענו אליך והנה לא מצאתי נפילתם לא בדרך טבע ולא בדרך עונש כי ראינו ושמענו עמים רבים שפשעו וחסאו יותר מהם ולא נענשו אבל להפך כי הצליחו הצלחה גדולה והנה בזמן המלך לטינו היו עובדים למזל שבתאי והמלך לטינו הרס היכלו ובנה היכל ללוציפיר ולקח כהני שבתאי ושרפם על מזבח לוציפיר ולוציפיר הוא ככב נגה והצליח לאטינו ועמו הצלחה ועוד היום כתבו המספרים האמתיים שיש באיי הים הרחוקים עבודת נוגה ושם היכל בנוי וצלם מוטל לפניו למעלה ובו כעורת גיד ומביאים בתולה ושוכבת על אותו צלם ומקבצים טיפי הדם היוורות ולשין בו עיסה והאוכל ממנה קדוש יאמר לו והנערה ההיא לא תנשא עוד לאיש אבל נשכרת היא לזנות לכל הבא וכל מה שתרויח הנערה חציו למוזנותיה וחציו למשרתים בהיכל ההוא ונשכרת בדמים יקרים מפני שכל הבא עליה נתקדש לעולם וסמוך לאי ההוא יש ע"ז אשר קרבנה שבעה עכברים ושבעה עטלפי' ושמענו כי העם ההוא אוכל את דשן הארץ ומעולם לא כבשם מלך ושר. ואחר המלך לאטינו בא מלך אחר ברומי והרס מזבח לוציפיר והרים היכלו למזל שבתאי ומצינו שהרומיים משלו מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ וכבשו מקומות שלא כבשם אדם מעולם והם יושבי אלימאניא (יו) ובורגוניא המ' הגבורים אשר מעולם וכן מצינו תושבי ריניש שהיו עובדים ללבנה וכן כל עם קארווטי ועם כורוזמין ובושמין היו עובדים לשמש ואנשי כשדים היו עובדים לאש ויש באיי הים משתחווים ליסוד הארץ

(טו) בדפ"אד כתוב הביביא ובלשון ספרד הכד' ספרי קודש נקראים *bribia* או *bribia*.

(יז) בדפ"אד אשכנו.

ומן הדין היה שישמו אותם תחת הארץ לשעלה אלהים עליהם ובזמן קדום מקומות היו בארץ כשדים משתחיים לתרנגולת ומהם לצורת היש ומהם לצורת חמור פרד וסוס יחדיו ויש שמשתחיים למי שיפגעו בכקר בצאתם מפתח ביהם וכלם מוצלחים הצלחה עצומה ובעיר הגדולה רומי אשר אנשיה פקחים קם מלך אחר שמו גאנוס (יח) והצליח במלחמותיו והעם השבוהו לאלוה וקראוהו אלהי האלהים והצליחו הצלחה לרוב וכאשר האמת שהיהודים על עונם נענשו למה היה עונש גירוש כי לא מצינו אב שבנו חטא לו וגרשו אבל הוכיחו והוא כביתו וארמונו והנה היהודים נקראו בני לאל כמו שכתוב בספר הברייתא עד שבא מושיענו אשר עליו אמר דוד [תהלים ב' ז'] 'י' אמר אלי בני אתה: עוד אשאלך ותודיעני אם היהודים חטאו מה חטא המקום הקדוש אשר בירושלם ומוסכם לכל הכתות כי הוא הקדוש היהודים אומרים כי הוא המקום אשר התחיל האל בריאת העולם ושם קבלת התפלות לכל חי והישמעאלים קורים אותו שער השמים והנוצרים אומרים כי משם עליית הנשמות לגן עדן ושם מקום הנבואה לנביאים ושם נולד מושיענו כמו שאמר דוד [תהלים קי' ב' וג'] מטה עוון ישלח י' מציון מרחם משחר וגו'. וכאשר נאמר כי לא על צד העונש נפלו אלא בסבה טבעי' נדעה בינינו הדברים הצריכים למלחמות והם ד'. הא' הפקחות והתבונה לתחבולות והמצאות תכונות ומוסכם לכל הכתות כי היהודים פקחים וערומים מכל האומות. א"כ לא נפלו במלחמות להעדרם. הב' הגבורה והכח וטיטוס אויביהם ספר עליהם מגבורותם ומכללם אמר כי שלשה בחורים אחים העמידו שער אחד מיערי ירושלם ג' ימים פתוחה יומם ולילה נגד כל מחנהו להכעיסו עד שנתייש וקבץ כל עמו והוכיח אותם ונאספו כלם והתאזרו ועם כל זה נפלו מוחנהו רבים אין מספר ובאר הבחורים תוך השער וסגרו הדלתות ואין בכל מחנהו מי שיעכב ההסגר. הג' העושר להכין מזונות אל המחנה והיה מן היהודים מי שהתנדב לתת חטים למחנה היהודי' שהי שנים ואשר אני רואה מגדולת עשרם שכאשר בא עליהם מלך ורצו להשלים עמו היו נותנין לו כל כסף וזהב שבהיכל לשיסלק מלחמתו מעליה' ובשנה הב' בא מלך אחר ואומר הכתוב שהיו נותנין לו כל כסף וזהב שבהיכל כי לא אמר שהיו נותנין השאר וזה מבואר בספרי מלכיהם אשר נראה כי בשנה אחת היו משלימין כל מדה שתסרו בשנה הקדומי' ואלו יקרה כזה בספרד לא היה העם יכול להרים ראש ז' שנים. הד' רבוי העם וכתוב ניקולאו די לירה שהיו ביהודים שולפי חרב מיהודה שש מאות אלף ומאנשי ישראל מושכי קשת ומחזיקי רומח שמונה מאות אלף ולא ימצא רבוי כזה בכל מלכי הגוים יחד ולעם אשר כזה לא מצאתי בדרך הטבע סבת הנפילה: תשובת טומאש מלך אדיר וקדוש דברים מתמיהים אנכי שומע היום ונפלאתי מאד איך נכנס בלב נבון וחכם כמוך דבר רחוק מן השכל עד שאין זר יותר ממנו שאף על פי שאומר שהוא אינו מאמין למדה הוצרך

אדוננו השאלה עליו גם תושבי העיר והם ספרדים נכונים ופקחים שבאומות האמינו הכלי זקנות משיחות כשטוות לאור הלבנה ועלילות ערצים יבקשו עילה למלא חסרוגם כעמל אחרים ולא מצאתו להם התנצלות אלא כי גם יש בזה שנאת הדת לכן יבקשו להפיל היהודים העם השפל מאשר ימצאו ולא יאמינו מה שבפיהם אבל יקחוהו למה שבלבם ואין בהם תבונה בבקשה זו כי גואלם של אלו חוק הוא ולא מפני אהבתו אותם כימי קדם אבל מפני שטבע האל המשיגה להשיגה ביותר שפל ויותר משיגה בו ממה שישגיח בדבר הגבוה וטעמו של דבר מבואר כי הדבר השפל והנמוך קרוב מאד אל ההפסד ורחמי האל על כל מעשיו אינו רוצה שיאבד אחד ממיני ברואיו אפילו מין הנמלה או הזבוב וכל שכן היהודים בעלי דת (ואם בטלה ואשר קרבם האל בימים הראשונים וסובלים היום גלות מר לסכול מה שחושבים שהוא רצון האל) (יט): ועל שאלת מלכנו אומר כל מאכל שלא הורגל בו האדם כאשר יביאווה לפניו ימאסנו וטבעו ישקצנו שאם יאמרו לנוצרי שיאכל מבשר הכלב או החתול ירוק ויברח משם כמו שבורח היהודי מאכילת החזיר או החלב והנה בשר החזיר נאות היא למוג האדם וטבעו ולמה יברח ואם מפני שהוא משוקץ ומטונף במאכלו למה יאכל התרנגולת האוכלת התולעים שבאשפות וכל מין שקץ והחלב הוא המשובח שבחי אלא מפני שלא הורגל לאוכלו וכן מפני שחל עליו מאמר האל וכ"ש זרות אחר והוא שיהא ליהודי אומץ לב שירצה (כ) אדם לקחת דמו והוא בתוך עירו וממשלתו אשר אם ימצא יעשוהו חתיכות וכ"ש זרות אחר שענין הרציחה הוזהרו היהודי' מאד בדתם ומה נאמר ממורך לבכם שאם ימצאו ברחוב מאה יהודים יבא נער קטן נכרי ויאמר קום על היהודי ויברחו כלם ואם יוצאו שופטיך אדם להריגה במשפט ודין יברחו כלם משם כי אין טבעם סובל ראות הריגה אפילו משונאיהם וזה מפני שקללם האל כמו שאמר הכריבייא [ויקרא כו' לו'] והבאתי מורך בלבכם ודרך אותם קול עלה נדף והנה היהודי ראינו שאינו אוכל דם משום חי ואפילו מן הדגים שאמרו התלמודיים שלא יקרא דם אסרוהו לשתות והוא מאוס בעיניהם מאד מפני שלא הורגלו בו ואפי' שראה כמה עמים אוכלים הדם וכל שכן שימאס דם האדם שלא ראה שום אומה שיאכלנו ויראה מלכנו דבר זה שאם יאכל יהודי מן הכבד (כא) ויצא מן השנים דם עליו לא יאכלנו עד שיגררנו וידוע שיותר נמאס לאדם דם אחרים מדמו ואפילו דמו ימאסנו מפני שלא הורגל בו ומה שנצטוו היהודים שלא לשחוט כסכין פגום אינו אלא להצילם מאכילת דם מפני שחרדת הפגימה גורמת שהדם הולך להציל את הלב כי הוא המלך ושוב אינו יוצא ולכן יותר מהרה יתעפש החי ששחט הנכרי ממה שישחוט היהודי מפני ששחיטת הנכרי לא הוציאה כל הדם שכחי והעפוש נמשך מן

- (יט) בדפ"אד חסר מן ואם בטלה עד רצון האל .
 (כ) בדפ"אד ובדפ"אמ הראשון שירצח וכן נכון .
 (כא) בדפ"אד מן הככר וכן נכון .

הדם ודבר זה מבואר וכן נסיתי: השיב המלך חמתי עליך טומאש כי הבנת מומני שאני מאמין מה שמעלילים על היהודים ולחרפה נחשב לי הדבר כזה ומה ששאלתי כומך הוא מפני שאדע הטענות אשר אמרת להשיב את העם הסכל ולישב דעת'. ועל מה שאמרת איך אסור להם הריגת אדם יש להשיב כי זה הוא יהודי ליהודי אבל יהודי ההורג את הנוצרי לא נחשב לו לאדם סמך לזה מה ששמעתי שאומרים התלמודיים שאם שור של ישראל הרג של נכרי פטור. השוכת טומאש אדוני ומלכי ויכוח היה לי בזה עם שר אחד מבני אברבאנל בא משביליא ארץ מולדתו ואמר כי המכיר בלשון עברי לא יקשה לזה כי הבדל יש ללשון נכרי או לשון נוצרי או גוי כי הנכרי הוא שהתנכר ליוצרו ואינו מאמין בעיקרי הדת אבל הנוצרי כיון שמואמין בחדוש העולם והפלאות וההשגחה לא יקרא נכרי: אמר המלך ואם אנו מאמינים השלוש איך לא נחשב נכריים בעיני היהודי: אמר טומאש כבר הראני החכם הגדול ההוא פירוש מגדולי הקדמונים ביותר משש מאות שנה וזה לשונו המאמין מציאות האל והחדוש והנבואה ושכר ועונש הרי הוא בעל דת והנוצרים מאמיני' בכל אלה ואם יאמינו בשלוש אינו מפני כפירת האחדות כי אם מפני שאמרו כי הוא האחדות ולכן יקראו בעלי דת ואין לנו רשות כפי הדת להרגם ולא להויק ממונם כל זמן שאין לנו מלכות וממשלה ואינן כבושין תחת ידנו ואם אינם עושים המצות אין להם אשם כי לא נצטוו בהם אלא העם אשר יצא ממצרים ורב המצות תלויות בזה השרש: עוד אמר לי אותה האברבאנל כי כאשר נאמר שאין הבדל בין נוצרי לנכרי עדיין יש תשובה מפורשת כי הנה התלמודיים אומרי' גול הגוי אסור והחמירו עליו יותר מגול הישראל ואם כן איך נאמר כי שור של ישראל שהרג של נכרי פטור לכן על כרחינו צריך שנאמר אחד משני דברים או שיש הבדל בין נכרי לגוי או שבענין השוורים הוא שאמרו פטור מפני שהוא נזק ממומן לממון והיהודי אינו יודע כטיב השמירה כמו הגוי שהוא בעל מקנה תמידי ועוד שאפילו נאמר שגזק שורו של ישראל מותר לא התיר שזיקנו בידו או יגזול ממנו כל שכן שיהיה מותר להרגו שאם גם בזה היה מותר היה לו לאומרו כיון שהוא החדוש הגדול אמר המלך שמחתי מאד בדבריך ויותר בדברי האברבאנל ומה מאד תשמחני אם תמשכהו שיבא אצלנו לחצרו' גדולתינו ומעתה תרעומת יש לי נגד עמונו שכיון שיש ליהודי' חקים ומשפטים צדיקים ומדות חשובות כמו הנדיבות והצדקה והרחמנות והיותם עם פקח למה ישנאו אותם וכן לא יעשה מי שאוהב האמת ועל הרחמנות דרש לפני הגמון גדול ואמר כי הקורא ליהודי כלב טועה אבל יקראנו חזיר לפי שיש בו מדת החזיר לא מדת הכלב וראינו בנסיון שכאשר יכה אדם כלב אחד כל הכלבים רודפים אחריו לנשכו נוסף על מה שהכה ואלו החזיר כאשר יטילו צרור לאחד מהם וצועק כל החזירים צועקים עמו והן היהודי אם יבוא בבית תפלתנו ויגנוב הקאלים מיד היהודים ימהרו להצילו (כב) החייט

(כב) בדפ' אד כתוב וכן היהודים גם אם יעשה יהודי דבר שיחוייב מיתר

הולך לשר פלוני אהבו והצורף אל הדוכוס וכן כלם אלו במהר ומתן ואלו בתחנונים ולא ינחו עד שיוציאו היהודי מצרתו וראוי להחשיב זה בין המדות המעולות: תשובת טומאש לא ראינו מעולם בעל שכל שיהיה לו שנהא עם היהודי ואין מי שישנא אותם כי אם כללות העם ויש להם בזה טעם האחד כי היהודי הוא בעל גאווה ומבקש תמיד המשתרר (כג) ולא יחשבו שהם גולי' ועבדים דחופים מגוי אל גוי אבל להפך שיבקשו להראות עצמם אדוני' ושרים לכן העם מקנא בהם ואמר החכם שהשנאה הנמשכת מצד קנאה אין לה תקנה כל ימי עולם ויראה אדוננו הנסיון בזה כי כאשר באו היהודים למלכות אדוננו היו באים כעבדים וגולים לובשי בלוי' הסככות ועמדו שנים רבות שלא לבשו בגד יקר ולא הראו שום התנשאות ובימי' ההם אם שמעת אדוננו שהיו מעלילי' עליהם אכילת הדם שאלו קרה בזמנים ההם היה נכתב בספר דברי הימים למלכי ספרד כדרכם הישר והטוב לקחת ראייה למה שיבא אלא ודאי שבזמן שלא נתנו מקום לקנא בהם אהובים היו ועתה היהודי משתרר ואם יש לו מאתים והוכים מיד לובש בגדי משי ולבניו רקמה מה שלא יעשו השרים אשר להם הכנסת אלף כפולות לשנה לכן מעלילים עליהם אולי ימשך לגרשם מן המלכות ומגאות היהודים באו בעיר טולידו לשררה כל כך עד שהם היו מזכים בנוצרים ומכריזין הגדולים שבהם שמי שיכה לנוצרי יוסר בדיניהם ועליהם אמר שלמה [משלי ל' כא' וכב'] תחת שלש רגזה ארץ תחת עבד כי ימלוך. טעם שני לשנאתם כי היהודים כשבאו למלכות אדוננו היו עניים והנוצרים עשירים ועתה הוא להפך לפי שהיהודי הוא פקח ובעל תחבולות לקרב תועלתו (ועוד שעל דבר הרבית נתעשרו מאד) (כד) ויראה אדוננו שלשה חלקי הקרקעות והנחלות אשר בספרד כלם הם היו ביד היהודים (וזה מצד הרבית הכבוד) (כה) אמר המלך טעמים אלו של טעם הם לקרב השנאה אע"פ שיש ליהודי התנצלות מזה כי מי הכריחו לנוצרי שיקח מיהודי ברבית וגם אני חשבתי טענה אחרת והוא התרחקם מלאכול ומלשתות עם הנוצרי ואין דבר מוקרב הלבבות הרחוקות כהרגל האכילה אלו עם אלו עד שיש מקום באיים שאין שבועתם אלא על הלחם שאכלו יחדו נשבע אני במושיענו אשר המליכני שפעם אחד עלה חרוני להכרית זרע היהודים או לגרשם מפני ששמעתי שאם יפול שרץ בכוס של יין שהיהודי שות' שישליכו השרץ וישתו היין (כו) ואלו נגע אחד מומנו באותו כוס ישפכו היין כנראה שבעיניהם נחשבנו לעם טמא: תשובת טומאש אין ליהודים בזה אשמה (אלא על התלמודיים ששמו

מיד כל היהודים ימהרו להצילו. ובמקום קאליס (והוא הגביע אשר

נקרא בלשון ספרד caliz) כתוב בדפוס הוראדנה בטעות האקרים וכדפוס לבוב דבר.

(ג) בדפ"אד ההשתרר.

(כד) בדפ"אד חסר מן ועוד עד מאד.

(כה) בדפ"אד כתוב היום ביד היהודים. וזה מפני הרבית הכבוד חסר שם.

(כו) בדפ"אד כתוב שהיהודי ישליך השרץ וישתה היין וכן נכון.

כבלי ברזל לרגליהם והחמירו בענינים עד שלא השאירו מחיה האמת) (כו) שהברוייא אומרת [דברים לב' לח'] אשר חלב זבחימו יאכלו וישתו יין נסיכם ולא הבינו שזה מודבר על הזבחי' והנסכים שהיו עושים לשמש ולירח קודם שבא ישו לעולם באו התלמודיים (כח) ואמרו כי כל יין שנתנסך לאיזו עבודה חוץ ממקום מקדשם אסור והחמירו עוד שאע"פ שלא ידעו שנתנסך שעל הספק יהא אסור (כט): אמר המלך אתה אמרת שהאשם על התלמודיים ואני אומר שאינו אלא לשומעים דבריהם מכל מקום נודע אצלי עתה כי היהודים בענין היין מצד דתם באו: אמר טומאש כן הוא בלי ספק וכבר קרה לפני המלך אביך שאמר לרופא יהודי אשר לו שמעתי שאנו בעיניכם טומאים לכן נשמרתם מנגיעתנו ביינכם יהי כן האל עמכם השיב הרופא אתה אדוננו חולה ואין לי עסק אחר אלא בקשת ברואותך יביאו מים לרחוץ רגלי אדוני כי הוא מועיל ואחר כך אבוא אל השאלה אחר שרחץ הרופא רגלי המלך שתה מן המים ההם: אמר המלך כבר השבת על שאלתי אמרו השרים ואין אנו מבינים אמר הרופא איזה יותר טמא מה שרחצו בו רגלי אדם או שנגע בידו או בפניו (ל) אם הדבר מצד טומאה איך שמתו מי הרחיצה אמר המלך אלפונשו הטיב הרופא וכלי ספק מפקחי היהודי' היה: אמר המלך לטומאש מה עתך לבקש על היהודים שלא יאבדו בין עמי: השיב טומאש עצתי שתכריו במלכותך שכל הנחלות שבאו ליהודים מכח הרבית שיחזרו לבעליהם וזה כפי ראות שופטי הארץ ועוד שישום יהודי לא ילבש משי ועוד שישאו חותם אדום לשיכירו שהם יהודים השיב המלך עתך היא הנכונה ואין אני תמה אלא איך התיר להם תורתם גזל בענין הרבית. השיב טומאש חלילה שתורתם התיר להם אבל היהודים בעלי חמדה ועשו פירוש להנאתם כי הברוייא אומר [דברים כג' כא'] לנכרי תשיך והנכרי רוצה לומר מי שאינו מאמין שום אמונה ואומר [שם] ולאחיך לא תשיך ואנו עם היהודים אחים אנחנו שכן אמר הנביא [מלאכי א' ב'] הלא אח עשו ליעקב והם הווו האחזה ואמרו [במדבר כ' יד'] כה אמר אחיך ישראל. אמר המלך כמה רחוק פירוש זה ממה ששמעתי שיש בין היהודים כת אחת במצרי' שאומרים שלנכרי תשיך רוצה לומר שאפי' ליהודי ולאחיך לא רוצה לומר אחיו ממש (לא). ובהיו' המלך בענין זה באו אנשים לפני המלך ואמרו שמצאו הרוג בני' איש יהודי ושלחוצי' דמו הרגוהו. אמר המלך לטומאש אתה תשיב לאלו הטפשים כי ירא אנכי שמא תעלה חמתי עליה'. אז השיב טומאש ככל מה שאמר למלך וגער בהם תכלית הגערה ובסוף

(כו) בדפ"אד חסר מן אלא עד האמת.

(כח) בדפ"אד במקום באו התלמודיים כתוב מ"מ חכמיהם עשו גדר וסייג.

(כט) בדפ"אד במקום והחמירו וכו' עד אסור כתוב וגזרו אף על הספק

ואף על הנגיעה להרחקה יתרה.

(ל) בדפ"אד כתוב בפיו.

(לא) מן ואין אני תמה עד אחיו ממש חסר בדפ"אד.

דבריו אמר כבר ידע המלך החולי המגיע אתכם ושהדין עמכם שהיהודים הארוזים לקחו ממונכם וגחלתכם והוא כבר צוה שיחזרו נחלתכם לכם ומי שהכביד הרבית עליהם (לב) שיחזירהו ולא ילכשו משי ולא לכושכם ודי לכם כתועלתכם ולא תבקשו מה שהוא קלון לכם ולא תלכו אחרי ההבל ותהבלו או העם כולו נפלו על פניהם ואמרו יחי אדוננו המלך אוהב משפט אמר המלך עמי אתם בני אתם הנני נשבע בובח מושיענו שלא תקבלו שום נוק בלבד שתאמרו לי ענין ההרוג אמרו העם מה נדבר ונצטדק ואדוננו חכם כמלאך אלהים וידע מוכאובינו כי היהודים אכלונו הממונו ובעד הרבית לקחו אפילו את בקרינו עד שלא נשאר במה לחרוש את שדותינו ובקשנו אולי יגרשם אדוננו ממלכותו . אמר המלך כפי זה היהודי לא הרג את הנוצרי אבל אתם הרגתם אותו וראוי שתוסרו במשפט . אמרו העם חלילה לאדוננו אבל מצאנוהו הרוג ברחוב העיר כלילה ואמרנו לרואים שכוונתנו להוליכו לבית הקברות והשלכנו אותו בבית יהודי ושלשה חשובי העיר יש לנו לעדים ובאו העדים לפני המלך ופטרם מפני שבועתו והמלך שמח מאד כי ראה בחוש מה שמעלילים על היהודים (לג) וצוה שיכתב בדברי הימים . גם טומאש שמח מאד כי נפל שכלו באמיתת הדברים : אמר המלך לטומאש הנה באת להאיר עיני ושכר גדול תטול מאת האלהים בעולם הבא . אמר טומאש והלאי אקבלנו ממוך בעולם הזה . אמר המלך מהר נשוב לשאר השאלות ואולי תטול גם ממני ובתנאי שתביא לפני האברכאניל ההוא אם הוא בתוך עירנו ואם אינו במקומו תכתוב אליו בשמנו . השיב טומאש ישמח אדוננו בדברו עמו ומה גם עתה כי הוא מזרע מלוכה . השיב המלך זה שקר כי את אשר ראינו כל זרע מלכות יהודה נכרת כאשר בא נבוכדנצר עליהם כי ירא שמוא יתעצם העם עם זרע המלוכה . השיב טומאש יודע לאדוננו כי כאשר בא נבוכדנצר על ירושלם מלכים אדירים באו שם לעזרו מיראתם אותו כי משל בכחו על יצורי עולם ואם משנאת היהודי' בדתם ובראשם עלה המלך אישפואן אשר מלכו' ספרד נקראת על שמו אישפאני' וחתנו עמו הנקרא פירוס ממלכי יון ופירוס זה ואשפואן השחיתו והכניעו עדת היהודים עם כל תקפם וגבורתם והם אשר לכדו את ירושלם והמלך נבוכדנצר כאשר ראה עזרתם נתן להם חלק בשלל ובשביה כחקי המלכים עוד ידע אדוננו כי בירושלם שלשה מחיצות היו מצפון לדרום ומן חומת העיר שכלפי המערב עד המחיצה הראשונה היו יושבים כל בעלי מלאכה ובראשם שוחקי הסמנים מפני שהיו צריכים לעבודת המקדש ואמר הנביא עליהם [צפניה א' יא'] הלילו יושבי המכתש ומן המחיצה הראשונה לשניה היו יושבים כל לומדי ספר והסוחרים כי החכמים צריכים לסוחרים יותר ממה שהסוחרים צריכים אליהם וזה אינו אלא כי אם מפני שהסוחר אינו מבין בחסרון החכמה ואילו החכם מבין בחסרון המעות ומן המחיצה השניה לשלישית היו

(לב) בדפ"אד ומי שהכביד הרבית עליכם שיחזיר אליכם .

(לג) בדפ"אד נוסף כאן הוא שקר גמור .

יושבים כל זרע המלוכה משפחת דוד והכהנים משרתי מוכח וכאשר נחלקה ירושלם בין המלכים האלה לקח נבוכדנצר השני מחיצות וכל עם שבסביבות ושאר המדינות והולין לפרס ומדי והמחיצה השלישית נתן לפירוס ואישפואן . ופירוס זה לקח ספינות והולין כל השביה לספרד הישנה היא אנדאלוזיאה ולעיר טולידו ומשם נתפזרו כי רבים היו ולא יכלה אותם הארץ והלכו קצת מורע המלוכה לשבילייה וגם משם הלכו לגראנדה ובחרבן הבית השנית היה קיסר ברומי שהיה מושל בכל העולם לקח מירושלם ארבעי' אלף בתים משבט יהודה מירושלם ומן העיירות ועשרת אלפים משבט בנימין ומן הכהני' ושלחם לספרד אשר תחת ממשלתו בימים ההם ורוכ שבט בנימין והכהנים הלכו לצרפת ומעט' מבני יהודה באופן שכל היהודי' אשר במלכותך הם מורע מלוכה ולפחות רוכן משבט יהודה ואיך יפלא אדוננו אם ימצא משפחה מיוחסת לדוד . השיב המלך דברים אשר לא שמעתי הודעתי ולולי כי מכיר אני את משפחתך הייתי אומר כי מורע יהודים אתה כאשר ראיתי שאתה מליץ בעדם . השיב טומאש מלך גדול וקדוש מה מאד חרפתי חרפה שאין עליה חרפה . השיב המלך כבר אמרתי שאינך מהם ואילו אמרתי שאתה מהם וכעת נוצרי אתה מה מאד חרפתך ונדע לעולם כי אין בכל העמים מי שיוכל להגיד התחלתו וגזעו ושרשו הטהור כמו היהודים העני' האלה והנה אבותינו המלכים האדירים התבארו (לד) כי הם מורע גודוש וקצת מהספרדים (לה) אמרו כי הגודוש הם מורע גד בן הפאטריארקה (לו) יעקב אשר בא אחד מן הורע ההוא לרומי וקבל דת ישו והצליח מאד והשיג להיות ראש כל היועצים הנקראים קונשוליש אחר זה הצליח למלוכה וממנו משפחת גודוש וכאשר תחקור בשאר העמים לא תמצא מאי זה שרש נמשכו והנה רומי אשר משלה בכל העולם עד הרי חשך כי לא יכלו עבור עוד נפל ספק מאי זה זרע או עם הם שלושתיו כתב שהם ממשפחת טוריאנוש וירגיליו כתב שהם מבני יון ואחרים כתבו שהם מבני רומולו ומיום שבאו הקסרים לעולם התבלבלו המשפחות כי ראשונה היה הקיסרות ברומי ומשם נעתק' לקושטאנטניא והם מבני רומה ובאו לישב שם על ידי הקיס' קושטאנטין ועוד היום אנשי יון נקראים רומיים על שם רומי אחר זה באו הצרפתים ואמרו כי לא נודע לרומיים שרש וכי הצרפתים הם מורע המלך אליפס והביאו הקיסרות לצרפת על ידי המלך הגדול קארלו מאגנו באו האשכנזים ואמרו כי לא נמצא שרש אמת כי אם בהם ועשו מלחמה והביאו הקיסרות לאשכנז על ידי הקיסר אנטוניו ואלו ואלו אין יודעים אמתת שרשם ואיך נפלא כי הנה באמונתנו לא נודע משפחת מושיענו כי הנה מאטיאו מייחד אותו לבעלה של מרים הנקרא יוסף ואמר כי יוסף מורע דוד היה ולוקא אמר כי הוא לא היה מורע המלוכה רוצה לומר יוסף הנזכר (לו)

(לד) בדפ"אד התפארו .

(לה) בדפ"אד מהמספרים .

(לו) בלשון ספרד כל אחד משלשה האבות נקרא *patriarca* .

(לז) ר"ל יוסף הנזכר חסר בדפ"אד .

ואנו מאמינים שלא ידע יוסף את מרים לא קודם לדת ישו ולא אחר כך לבד רוח אלהים אם כן איך ניחסו לדוד ואמרנו עובד הוליד את ישי וישי הוליד את דוד ודוד הוליד את ישו . השיב טומאש אדוננו המלך מרים היא נתיחס' לדוד כל שכן שאינו פגם באמונתנו באשר נאמר שאין לו יחס עם בשר ודם אלא עם האל הגדול ורוחו . אמר המלך כן אני מאמין ואילו אני אפקיד רוחי ואין הכוונה אלא לומר כי אין שרש מפורסם במשפחות ואילו אלו העניים היהודים עמד שרשם בם . ומה שאמר הנביא הגדול בלעם [במדבר כג' ט'] ובגויים לא יתחשב והשבנוהו לביון הלא הוא לכבוד כי לפי שלא נתערבו עם הגויים נודע שרשם וגזעם כמו שאמר [שם י'] מו מנה עפר יעקב . השיב טומאש פניו לשרים ואמר אין כתר ככתרי המלכים הנה אדוננו המלך הליץ על היהודים כפלים ממה שהלצתי ואין מו שיאמר לו מה שאמר הוא עלי . אמר המלך הדברים אשר אמרתי לך דרך אמת ושמחה למה תהפוך אותם לשמימות (לח) וראוי שנעווב הדברי' האלה ונבוא לדברים היותר עצמיים ואשאלך כי אמרת בדבריך שלא נתנו המצות כי אם לעם אשר יצא ממצרי' וזה נאות לאותם מצות התלויות ביציאת מצרים אבל שאר המצות והם חקים ותורות אמת למה לא נתנו לנוצרים השיב טומאש אמרו היהודים כי אין שאלה כמו שאינה שאלה למה לא עשה החמור פילוסוף והפרד נביא או כמו שלא נתן לנמלה (לט) האור שנתן לשמש . אמר המלך אני לא שאלתי מוכך מה שאומרים הטפשים אבל שאלתי מוכך מה דעתך אם איך טפש כמותם . אמר טומאש גם בזה היה לי ויכוח עם האברבאנל ועליהם שנאתיו ימים הרבה עם היות כי חכם גדול הוא . אמר המלך לא יפה אמרת כי אין שנאה בענין הויכוח והרשות נתונה לך לכן אמור מה שאמר לך . השיב טומאש אמר כי האלמוג הוא אמצעי בין הדומם והצומח והאספוג הוא אמצעי בין הצומח והחי שהרי יש לו חוש ההרגש והקוף הוא אמצעי בין החי והאדם והאדם הוא אמצעי בין החי ליהודי והיהודי הוא אמצעי בין השמים והארץ והשמים הם אמצעיים בין המלאכים והיהודי' ולכן מוון היהודי נבדל כי הצומח ניוון מן העפר והחי ניוון מן הצומח וכל צמח יערב אל החי והאדם שהוא במדרגה יותר מן החי אינו ניוון מן העשבים כי אם מן הנאותים למוגו וכן ניוון מן החי ולא כל (מ) חי כי לא יוון מן הסוס ומן הפרד והיהודי שהוא למעלה ממדרגת האדם אינו ניוון מן החי כי אם מבעלי חיים מיוחדים ואפילו מאלה אחר תיקונים רבים כמליחה והדחה והסרת חלבו ודמו עד שישתנה הבשר ההוא ויהיה כאילו אינו בשר אלא מאכל אחר כדי שלא יאמר שאוכל בשר בהמות . אבל הנוצרי אוכל כל חי בלי שום השתנות לכן אמר הנביא על ענין המאכלים [ויקרא כ' כו'] ואבדיל אתכם מן העמים . וכן בענין המצות לא נתנו אלא למי שהוא למעלה

(לח) בדפ"אד לסמי מות .

(לט) צ"ל ללבנה כמו שהוא בדפ"אד .

(מ) בדפ"אד מכל חי .

ממדרגת האדם לכן אמר עליהם [שמות יט' ה'] והייתם לי-סגולה מכל העמים ולכן לא נתנו אותם מצות לכם: אמר המלך ומה תשובתך אליו: אמר לו טומאש השיבוני לו האמת כי כל המצות ההם לא נתנו אלינו מפני חשיבותינו ושלמותינו כי הנה החלב והדם מחויקים התאורה וכן בשר החזיר ושאר בעלי חיים אבל היהודים הרודפים הזנות כמו שהעיד היוצר עליהם [יחזק' טו' לה'] לכן זונה שמעי דבר ה' הוכרח להזהיר ולמנעם מן הדברים העוורים אל התאווה אבל הנוצרים לטוב מזגם ושלמותם מהפכים כל דבר למוזגם כמו שהדבש מהפך מרירות קליפת הנאראנגה (מא) למתיקות: אמר לו המלך יכול היה להכות על ראשך מכל שאר המצות שאינם ממין המאכל. אמר טומאש גם זה מפני חשיבותינו וטוב מוזגנו כי דבר מועט יספיק לשבואו אל השלמות כמו שראינו אנשים חזקי הבריאות כי כאשר יבואו לחולי במעט תרופה יחזרו אל הבריאות מפני שהבריאות הוא טבעי להם ויש אנשים חלושי ההרכבה צריך כמה תרופות להשיבם והם הם היהודים אשר לא הועיל כל תר"ג מצות לעשותם טובים והנני מדמה הנוצרים לגלגל היומי והיהודי לגלגל הירח וכמו שכתב הפילוסוף כי המלאכים לפי שהם כלם שכל לא יצטרכו לשלמותם לעשות שום פועל בעצמם כי אם ההנעה לגלגלים והגלגל היומי לפי שהוא סוף בעל חומר צריך שיעשה פועל בעצמו והיא התנועה אבל יספיק תנועה אחת והגלגל שאחריו שהוא רחוק יותר מהשלמות עושה לשלמותו שתי תנועות וגלגל הירח ימצא לו תנועות רבות לרוב ריחוקה מהמעלה. אמר המלך היטבת מאד בתשובתך ודברי החכם ההוא לא מפניהם תפר אהבתך ומוסכם לכל כי הדתות אינם מתקיימות כי אם עם הדמיון. היהודי יחשוב בכח המדמה אשר לו כי אין דת אחרת ולא אמונה כי אם אמונתו והמאמין בדבר אחר הוא בעיניו כדמות בהמה (ושמעתי שאומרים כשעובדים בבתי קברות שלנו בושא אמכם וגו') [ירמי נ' יב'] (מב) והנוצרי מדמה כי היהודי אינו אלא בהמה בצורת אדם ונפשו במדור התחתון של גיהנם ואם תשאל לישמעאל יאמר על שנינו כי הגיהנם מלא ממנו ובאוי הים הרחוקים יש משתחיים לצורת פרד ונושאים על דגליהם צורת הפרד וגדול המגיע שם נושקן וכשהולכים שם הנוצרים לועגים עליהם לאמרו שאנו משתחיים לצורת אדם אפילו שהיא צורה נכבדת שבצורות עד שעל כסא האל אמר דמות כמראה אדם [יחזק' א' כו'] ובחיות אמר דמות פניהם פני אדם [שם י'] והאל שהרחיק מן היהודים כל הצורות צוה לעשות כרובים במקדש והם צורת אדם: אחר זה אמר המלך יספיק דבורנו היום כי השמש שוקע ומחר תשוב כי נמלצו לחכי אמריך ויום המחרת בא טומאש ואמר לו המלך נמשכו הדברים בינינו ובסבת נפילת היהודים לא ראיתי תשובה: השיב טומאש אשאל ממך ראשונה מה ששמעתי עליך המלך אמר

(מא) בלשון ספרד maranja היא הפאמער אנצה ובדפ"אד כתוב המאראנץ

והוא הוא בהשמטת הפ' בתחלת המלה.

(מב) בדפ"אד חסר מן ושמעתי עד וגו'.

המלך מה עשיתי רעה יבוא המגיד . אמר טומאש כי שלחת שר אחד למלחמה וכאשר טעה במה שעשה גורת עליו שלא יוסיף עוד ראות פניך אחר זה הלך לשם שר אחר וטעה ולא נתת לו שום עונש ואיה מלך המשפט שהושוו שניהם בחטא וזה נענש וזה לא נענש . השיב המלך מי שאמר לך דבר זה אינו ממבקשי האמת כי הראשון הוזהרתו בכל עוצם המלחמ' ובכל פרטיה ובכל עשה להפך ואילו השר השני אפילו שליחות למלחמה לא שלחתיו והוא חשב שעשה רצוני והלך לשם ועשה כפי שכלו ולמה ימות מה עשה . השיב טומאש ישמעו אוניך אדוננו מה שיצא מפיך כי השר הראשון הם היהודים אשר נצטוו על מניעת עבודת צורת השמים ובאו להם ארבעים נביאים אחר משה להזהירם והם עשו להפך לכן לא רצה האל שיראו פניו עוד וכמו שאמר בספר הבריביא [דברים לא' יח'] ואנכי הסתר אסתיר פני ונאמר [שם כט' כז'] וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה אבל כל העמים העובדים עבודה זרה לא קראם האל ולא נצטוו והם משכלם ראו לכבוד צבא השמים כמו שמכבד לשרים מפני כבוד המלך ולכן אמר על היהודים [עמוס ג' ב'] רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם וגו' . ועוד נענשו מפני שכל אותם העמים אין גם אחד שיעבוד שתי אלוהות והמורה בשנים כופר באחד והיהודים עבדו הרבוי עד שנאמר עליהם שהיו בשומרון עיר המלוכה שם"ה בתים של עבודה זרה כמנין ימות החמורה והיו עובדים בכל אחד מהם יום אחד ובסוף השנה לכלם יחד והוא הדבר השנוי לאל כי הרבוי הפכי לאחדות אבל השלוש אינו רבוי כי אם אחדות פשוט למבין ושלישה גדולים מחכמו אשכנו ראיתי ולמדתי מהם מספרי הקבלה וראיתי כי משם מתבאר איך השלוש הוא האחדות ובתוך הדברים שאלתי מהם מי הם טובים יותר הם אז אבותיהם והשיבו ודאי כי אבותינו קטנים עבדו ממתנינו והמקדש יוכיח שחזר עליהם לסוף שבעים שנה אמרתי להם ואם הם טובים מכם ועבדו הרבוי אתם למה לא תאמינו השלוש כל שכן כי מספר קבלתכם יראה שהוא האחדות הגמור . השיבו לי אדרבא מאבותינו קבלנו תוכחה שלא לעבוד רבוי כי מכל הנביאים הוזהרו שאם יעבדו עבודה זרה יפלו נפילה עצומה . אמר המלך יותר טוב השיבו לך ממה שאתה שאלת . אמר טומאש ואם השלוש הוא האחדות אין טענה מעונש אבותיהם . אמר המלך אומר לך טומאש כי אני רחוק מדעת המלכים שקדמוני אשר בקשו להכרית (מג) היהודים כאמונת ישו ולבסוף לא עלתה בידם כי בחדרי משכיתם הם יהודים בכל תנאיהם וכבר אמרו כי שלישה מימות אבותיהם הם מי הבאבטישמו (מוד) על איש יהודי והמים הנופלים בים והמים שעל היין והטעם אשר לי הוא זה כי היהודי אשר ראו אותם המעמדות הנוראות והקדושות ואותם הפלאות ואיש מן השמים בנתינת דתם נתחזקה אותה צורה ושבה אליהם טבעית ולכן שיפשוטו אותה צורה הקדומה שכלכם וילבשו

(מג) בדפ"אד להכרית .

(מד) בלשון ספרד baptismo ובדפ"אד כתוב מי התנצרות והוא הוא .

צורה חדש' כמעט שהוא להם הפך הטבע אבל הנוצרים כשלבשו צורת אמונת ישו לא היה להם מקודם צורה אחרת מן השמו' כי אם דברים שהוציאו משכלם והיא עבודת הצורות ומו שאין לו צורה קיימת מוכן לקבל כל צורה . אמר טומאש לכן אני אומר שאי אפשר להוציא מלב היהודים את דתם אם לא באש כמו שניתנה באש . אמר המלך יפה דברת אבל יאמרו לך שהאל שנתנה באש ראוי שיוציאנה באש ולא אתה וכן שמעתי על שלחן אבי מפי שני שלוחים דון גושפי בן בנבטישתי ודון שולימאן בן יעיש והם שלוחים מן האלגאמאש (מה) אשר מקאשטייליא וכאשר אמרו לפני אבי לאותם אנשים שיבואו לדת ישו אמרו כי נתינת תורתם בששים רבוא ופלאים והגלות שכינה ואש מן השמים ונטילתה ראוי שיהיה כנתינת' לכן יבוא האל הגדול ויקרבנו אל הר אחד ויראנו גדלו ויאמר לנו שנעזוב דת משה ונקח דת ישו ותראה המלך אם נפציר בדבר ולכן אמרתי כי אין להאשימם בהפצור זה וכל שכן כי ענייני מושיענו אף על פי שאינם חוץ לשכל אינם קרובים אל השכל ולכן נקראת אמונתנו פירוש ולא דת ובה אני חי ובה אמות ועמה אקבר והוא יושיענו ויושיבני בגן עדן עם המלכים אשר היו לפני ולא אמרתי זה להליץ בעדם כי אם לומר שאין לנו כח להעבירם על דתם . אמר טומאש וכמה דברים יוצאים מן השכל אני רואה שהם מאמינים . אמר המלך אמור קצתם . אמר טומאש אמרו שכשעמדו בסיני קרע להם האל כל השמים ממעל והנה השמים לא יקבלו שום הפסד ולא קריעה ואמרו שהאל היה יושב באהל משה ולפי זה האל הוא גוף והם בורחים מאמונת משיחנו מפני שהיה לו גוף ואמרו כי בבית השני לא ירדה אש מן השמים אבל מוצאו בהר חפירה מלאה שמן ולקחו ממנו ונתנו על עצי המערכה שבמזבח ונהפך השמן לאש ואמרו כי חבקוק היה הולך אל השדה לתת מאכל לקוצרים ובה מלאך והוליכו כמה פרסאות לגוב האריות אשר שם דניאל ואכלו ושתו שניהם וחזר חבקוק אל הקוצרים ועדיין שעת אכילה לא הגיע ואמרו כי צדיק מהם העוים שלו היו קמים על הואבים ואוכלים אותם (רוצה לומר הכבשים לזאבים) (מו) ואחר אמר ששם חומץ בנר והדליק במקום שמן : אמר המלך גם אני שמעתי משטות היהודים כאלה אמרו שעוף אחד הטיל ביצה אשר החריבה ששים כרכים ואמרו שבמקום אחד מן הים ירד ברזל ועבר שבע שנים ולא הגיע לקרקע הים ותמה אני מאד כי אותם שאמרו הדברים האלה נבונים וחכמים היו אם לא שרומזים בדבריהם סודות או שבא סכל ורשע והכניס אותם הדברים בתלמוד להטיל דופי בכל דבריהם ואיך שיהיה אין מזה כח או שאלה לומר שאמינו השילוש לפי שאותם דברים מחזיקים האמונה בלב ההמון כי הם מראים יכולת האל ואיך משגיח על הצדיקים שמשנה הטבע בעבורם ואולי לזרז כוונת מי שאמרם . אבל השילוש מפסיד אמונתם מפני שהם מאמינים האחדות ואין

(מה) בלשון ספרד aljama היא כנסת זקני ישראל .

(מו) ר"ל הכבשים לזאבים חסר בדפ"אד .

בהמוון העם כח ועיון לאמת איך הם שלשה והם אחד ולכן יאמרו לך כי יאמינו בדברים המחזיקים אמונתם ולא במה שיבטלנה. אמר טומאש דברי' אלו ראויים ליכתב ולדרוש אותם לפני חכם לב ונשוב לענין ואומר סבת נפילת היהודים בדרך טבע אם לא יראה לדמותו דרך העונש אמר אדוננו מעשרם יותר ויותר היה להם והנה שלמה הוציא במקדש אלף ושמונה ככרו זהב ושבעת אלפים ככרו כסף ומרבויים יותר ויותר היה וביאו דברי הימים הארוך וימצא כתוב [ד"ה א' כא' ה'] שהיו ישראל אלף אלפים ומאה אלף שולפי חרב ומבני המלוכה ארבע מאות אלף ושבעים אלף: השיב המלך על ב' דברים נפלאתי. הא' מנין לו לשלמה כל העושר ההוא. הב' איך נתמעטו אלה היהודים תחת היותם כל הרבוי אשר אמרת: השיב טומאש כאניות אופיר היו מביאין לו בכל שנה דבר מפליא ואביו הניח לו הון עצום אשר גזל מן העמים ולכן לא רצה שלמה לבנות ממנו המקדש: אמר המלך ראוי אתה לעונש גדול אשר חרפת לנו ולכל המלכים וכי מה שלוקח המלך בחרבו גזל יקרא אבל חכמתך יכפר היום עונך ומה תשיב על ענין המעוט שנתמעטו: השיב טומאש נתמעטו במלחמות העצמות וכמו שאספר והנשארים אשר באו למלכותך באותה שנה עלה עליהם דבר כבד כי הם אשר הביאו הדבר לעולם שכן אמר הכריבייא [דברים כח' כא'] ידבק ה' בך את הדבר בך ולא באומה אחרת וזה כשהיו עומדים בארצם אבל אחר שיצאו נדבק בנו מישום או לרשע ואוי לשכנו: השיב המלך אילו היה האומר איש אחר הייתי חושב כי מוח חתול אכל והנה טוביו (מו) גדול ממך אמר כי חמשים שנה קודם שבאו היהודים לספרד היה דבר כבד כל כך עצום עד שננעלו שערי המדינות הגדולות ובפרט קורדובא טולידו שביליאי גם בזמני ראיתי מנפה גדולה והיו גופלים מן הנוצרים מאה בכל יום ומן היהודים לא מת אחד עד שביליות היו הנוצרים מוליכין בניהם לבית היהודים אולי ינצלו ובעיר הגדולה רומא וכל גלילותיה היה דבר שלש שנים רצופים עד שחשבו כי האלוהות כעסו עליהם ושרצום להכריתם כלם לכן די מה שיש ליהודים מהגנות ולא תטיל עליהם מה שאין בהם וכמעט אמר כי לא הלצת בעדם בתחלה אלא להטיל סם זה באחרונה:

ונשוב אל הענין כי עדיין אין תשובה איך נפלו בסבה טבעית. השיב טומאש אמר לאדוני כי גדולתם ונשיאותם היא היתה סיבת נפילתם משל לאילן כי כאשר יגבה קומתו היא סבת נפילתו לפי שהאוויר שולט בו יותר וכן היהודים עבר עליהם רוח גאוה ושונא הגאים השפילים ואמר עליהם הנביא [איכה א' ב'] השליך משמים ארץ אשר כיון למה שאמרנו כי עלייתם לשמים היא סבת נפילתם כי נתגאו אלו על אלו עד שנפרדו הלבבות מאד וידוע שכל הדברים שבעולם יש להם חבר חוץ מן הגאוה שאין לה חבר ומן הגאוה נמשכ' ביניהם השנאה ומן השנאה הפירוד וכל אחד מהם היה אומר כי לו יאתה השררה ומלכות וכדי להשתרר אלו על אלו שמו ביניהם נכריים וכאשר ידעו מסתוריהם ופרוד

(מו) בדפ"אד טוליו.

לכם הוסר מעליהם אימתם ולא חשבוטם וכאו עליהם והפילום כי קודם זה היה נאמר עליהם מה שאמר הבריבייא [שם ד' יב'] לא האמינו מלכי ארץ כי יבוא צר ואויב בשערי ירושלם ולא עמדו כנגד אויביהם כי הרבו עם הפרוד שב למיעוט וכל אחד היה פונה לדרכו כדי להכעיס את חבירו ובוה הדרך נחלש כחם והיה רבויים רבו היתושים לא לעזר ולא להועיל ואמר עליהם הנביא [ישעיה נג' ו'] כלנו כצאן תעינו ואמרנו הטבעיים כי אין במין החי יותר סכל ממין הצאן ולכן אמר הנביא כצאן תעינו ולא היה להם טוביות הצאן שהם אוהבות הקבוץ אבל להפך שכל אחד פנה לדרכו ולכן אמר [שם] איש לדרכו פנינו ומודה נמשכו המחלוקות בין היהודים כפי רוע מוגזם ומה יפה פירוש ניקולאו די לירא והוא יודע ענינם אמר כימה שאמר הכתוב [שמות לה' ג'] לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת כי לא על האש נאמר כי איסורו כבר נודע כמה שאמר [שם כ"ו] לא תעשה כל מלאכה אבל אמר על המחלוקת שלא יבערו אותו בשבתותיהם כמנהג היהודי כשיושב בטל: אמר המלך יפה פירש והוא כמו הגנב אשר הוא מבני הבית אבל בענין השבת תרעומת יש לי על ישו למה לא צונו השבת והוא הוראה למעשה בראשית אשר אנו מסכימים באותה אמונה ואם תאמר שיום ראשון נכנס במקומו זהו אם הנוצרים היו שומרים אותו בכטול המלאכות אבל אין שמירתם אלא באכילה וטיול ואלו היהודים שומרים אותו בכטול מלאכה והקריאה בדת האלהים וכן הישמעאלי' ביום הששי קורין אלגומעא (מח) שלהם ובוה יש יתרון להם עלינו: השיב טומאש אין הנוצרים חייבין בכטול מלאכה לפי ששמירת השבת יש בו ב' כוונות . א' זכר החדוש והב' (מט) זכר שהיו עבדים במצרים כמו שנאמר [דברים ה' טו'] וזכרת כי עבד היית וגו' והנוצרים שלא באו ולא יצאו ממצרים אין להם זכר בטול המלאכה: אמר המלך כיון שנמשכו הדברים אשאלך מדוע בחר משה ביום השבת ונביא הישמעאל ביום ששי וישו יום ראשון: תשובת טומאש משה אמר שראוי לתת כבוד ליום המנוחה כי בו שבת האל ושלמותו יראה במנוחתו ולא בעשות דברים אשר יראה כי הוא צריך להם ושמהם שלמותו ונביא הישמעאל אמר כי האדם ישמח ביום גמר מלאכתו לכן צוה יום הששי שבו נגמר מעשה בראשית וישו בחר ביום ראשון כי ראוי לתת כבוד להתחלת המעשה לפי שכל אחד יראה לאל שהוא ראשון: ואבוא לגמר הסבה הטבעית ואומר שהם ביום הביאו עליה' הרעה בכמה זמנים . הא' בזמן בן נכט אשר באו היהודים לבקש מוכן שלמה שיקל עולם והוא השיב שייכבד עולם ממה שהיה וכן לא היה ראוי להשיבם כי ראוי למשוך

מח) אלגומעא בלשון ערבי ספר הקודש והערביים קורים ליום הששי יום אלגומעא מפני שנקבצים בו לבית הפלחם לעבודת הבורא ובדפ"אד כתוב במקומו אלקורען והוא aleoran .
 מט) בדפ"אד נשמטו המלות זכר החדוש והב' ואיננה כי אם הכוונה השנית אע"פ שכתוב מלפניה שיש בו ב' כוונות .

מלך לתת לעמו ועבדיו חן וכבוד כי לא ידע מה יולד יום והמלך בעצם הוא העם והמלך הוא מלך בשם והם גם כן ברוע מזוגם ופחזותם מאסו מיד במלכות בית דוד כי כאשר בחרו אלהים חדשים כן בחרו מלכים והיה להם לשית עצות ולהמתין עד יתרצה לשאלתם ונמשכו מלחמות חזקות והיו מתמעט' והולכי' כי הרע מפסיד את עצמו ומה היה מועיל פקחותם אשר אמר אדונינו אם חכמתם להרע את עצמם אלו לאלו ולא לחזק מלחמותם נגד האויב או הלך בן נבט למצרים והביא את שישק עליהם וגלה לו מצפוני היהודים ובאיוזה דבר העיר נוחה ליכבש והעומדים בתוך העיר מכת בן נבט היו שולחים כתבים לשישק איך יעשה וכאשר נודע לכת בן שלמה ערכו מלחמה בתוך העיר והרגו אלו לאלו באופן שהם היו עושים מה שהאויב לא היה יכול ואביך המרומום כעס פעם אחד על היהודי' ורצה לאבדם אמר לו יועץ אחד הוהר אדוננו כי לא קם מלך במחשבה זו שלא נפל ואם תרצה להנקם מהם צוה שיכנסו כלם בעיר אחד ואין זר בתוכה ושישימו ראשים עליהם ותראה כי לעולם לא יסכימו בהסכמה אחת ועל זה יהרגו אלו לאלו וידך לא תהיה בהם : הנפילה הב' בזמן מלך נקרא אביה הוא דבר עליהם טובות והשיבו לו כי אין עוד להם חלק בבית דוד ונמשכו מלחמות ונפלו באותם מלחמות ארבע מאות אלף ועליהם חמישים אלף (ג) גבורי חיל כל תפארת ישראל : הג' בזמן מלך ממלכי יהודה אשר שלח למלך מצרים תשורה כל כלי בית האלהים לשיעזרהו וגם זה סבה לנפילתם כי היו מחללים כלי הקדש ונתנו אותם ביד זרים ובא מלך מצרים עליהם והכה בהם מכה רבה זאמר כי הגיע יום לקחת נקמה ממה שהיו עושים היהודים לאבותיו על הים : הד' בזמן מלחמות שני מלכים אחד מיהודה ואחד מוישראל והעליל מלך ישראל כי יד הכהנים במעל והרגו ביום אחד עשרים אלף כהנים : הה' בזמן מלך אחר נקרא מנחם אשר השחית מיהודים השחתה גדולה וכי שמע סנחריב פירוד לבכם בא עליהם בחיל עצום נתן לו מנחם אלף ככרי כסף לשיחזק הממלכה כבוד ויהיה לו לעבד והוא לא רצה לתת הסך מאוצרותיו והטילו על העם והוצרכו למכור את בניהם להביא הסך ההוא : הו' בזמן שעלה נבוזראדן עליהם וכתבו התלמודיים שנהרגו באותן מלחמות כפלים כיוצאי מצרים ואז נשרף המקום הקדוש וברעב מתו ב' מאות אלף כן כתוב בדברי הימים הישן : הו' נפילת אלכסנדריואה אשר במלחמות שעל ירושלם הלכו שם יהודים רבים כחול ושם הצליחו מאד ועשו מקדש והתחילו להשתרר אלו על אלו וכת אחת שלח שליח לטרוגינוס קיסר שיבא עליהם או בא טרוגינוס והיתה המלחמה מבפנים ומבחוץ ועברו על ידי חרב חמש מאות אלף : הח' היתה ביד שני אחים נקראו הורקנוס ואריסטובלוס כי לא רצה הקטן להודות המלוכה לגדול ושלח ארוסטובלוס דורון לפונפיאו שר רומי כרי שיעזרהו והדורון היה גפן זהב משקלה חמש מאות ככר זהב עם אבנים טובות ומרגליות ואז בא פונפיאו בחיל גדול ונלחמו האחים מבפנים ופונפיאו

(ג) בדפ"אד כתוב ה' מאות אלף וכן הוא בד"ה ב' יג' יז' .

מחוץ ונפלו איש בחרב אחיו עם רב ונשאר המלכות להורקינוס ואריסטובולוס
הובא אסור בויקים לרומא: הט' בזמן מלחמת הורדוס וגם היא מפירוד לבבם:
הי' נפילת הבית השני כאשר בא עליהם טיטוס (ולולי הדבר לא היו נופלים
וכן הרעב הגדול כמו שהעיד נ' גוריון) (נא) כי מן הרעב מתו ארבע מאות
אלף וספר מעוזתם שהיה שואל טיטוס מהם לבד שישומו דגל הרומיים בשער
ירושלם (נב) ג' פעמים בשנה שיראה שיש לרומיים עליהם ממושלה ולא רצו
שאם עם אחיהם היה להם ההפצר והעזות כל שכן עם זרים ואספר לאדוני כי
איש יהודי היה נקרא מנשה ולו אישה מואבית נגד הסכמת עזרא שגזר לגרש
כל הנשים המואביות כפי הדת שלהם ומנשה לא רצה ונאספו כל הכהנים וגרשוהו
מעבודת המקדש או מנשה בעור חתנו סנבלט קבץ כל ראשי הכהנים ואמר להם
שאם ירשוהו לעבודה הרי טוב ואם לאו כי הוא יעשה דבר שכל יתחרטו שלא
יוכלו לתקן עד עולם והכהנים לעגו מדבריו אז הלך וקבץ אליו רבים על ידי
מתנות רבות כי עשיר גדול היה ובקש לבנות מקדש בהר גרזים והלך הוא וסנבלט
המלך לאלכסנדר המלך בעושר גדול לשוחד כדי שיתן להם רשות ונתן. וכל
העירות הקרובות שמחו מאד מפני טורח עלייתם לירושלם וכן מפני ההנאה
מן העולים שם לחוג ומנשה ערום היה ושלח כרוז לכל הסיבות שכל מי שיבוא
אל מקדשו לא יתן מן התרומות והמעשרות כי אם מתנת ידו ורצונו כי אין חפץ
האל בדברים שהם על צר ההכרח כי אם בנדבה ומשך לב העניים אליו ובנה
מקדש וכל הסיבות עזבו המקדש אשר בירושלם אשר בחר האל כי אין ליהודים
דת בדבר שיש בו תועלת וזוה נמשכו מלחמות בין היהודים העולים לירושלם
ליהודים העולים אל המקדש החדש והיו נופלים מב' הכתות עם רב ובין (נג)
הכהנ' האמתיים היו יוצאים נגד הכהנים החדשים אשר עשה מנשה בזמן עליית
החגים היו נופלים מהם לאלפים ונמשך המקדש ההוא קרוב למאתים שנה עד
שקם מלך אחד נקרא הורקנוס ומלך חסיד היה ואוהב הדת ויצא ונתן המקדש
ההוא והחריבו ועשה הרג רב ושפטים גדולים ושבו היהודים לירושלם אבל נפלו
במלחמות ההם השליש מן היהודים: עוד אודיע לאדוני עזותם של אלו כי נמצאו
בהם שני אחים בני הצדיק שביהודים והגדול לא היה יודע בעבודת המקדש כמו
הקטן וצוה אביהם שיתמנה הקטן לכהן גדול (נד) והקטן לא רצה ואמר שיהא
אחיו הגדול כהן גדול וכן היה לימים נתחרט הקטן ובקש תחבולה להכשיל לגדול
ולהוציאו מכהן גדול ואמר לו בא ואלמדך סדר עבודה וחלבישו בגד שאין הכהנים
דגילין בו וחרג אותו המיין שאינו לבוש עבודה והוא צורת בגד והמיין שלובשים
הנשים והגישו אל המזבח וירד אל הכהנים שבמקדש ואמר להם ראו כי אחי

(נא) בדפ"אד חסר מן ולולי עד גוריון.

(נב) בשער ירושלים חסר בדפ"אד.

(נג) בדפ"אד כתוב וכן.

(נד) בדפ"אד נוסף באן לעבוד עבודה במקדש.

יש לו חשוקה שהוא מוזנה עמה וזה הבגד וההמיון הוא שלה כי נשבע לה שביום שיתמנה כהן גדול שילבש בגדיה לסימן אהבת' או קמו כל הכהנים להרגו והוא בקש מהם רחמים שישימעו דבריו ראשונה וספר להם תחבולות אחיו ונמצא כי אמת אתו ורצו אחריו להרגו ונמלט בכו' המלך ומשם בקשהו והלך לאלכסנדריא של מצרים ובנה מקדש שם ונתמנה לכהן גדול באותו מקדש ועמד הבית קרוב למאתים שנה . אמר המלך נפלאתי איך כל פרטי היהודים נמצאים בזכירתך . אמר טומאש שמא גם מזה יאמר אדוננו שאני מהם והענין הוא שאני דורש לנצרים דברי תוכחות ואני מביא ראיה מרעות היהודים וסכת נפילתם : עוד אודיע לאדוני ב' סבות אחרות . הא' כי היהודים בתחלה כאשר נשאו חן בעיני האל היה לוחם מלחמותם כמו שזה מפורסם בכל ספר הבריביא ולכן לא למדו תחבולות המלחמה כי לא הוצרכו וכן נאמר עליהם [שופטים ה' ח'] מן אב וראה ורומח וכאשר חטאו הסתיר האל פניו מהם ונשאר קרחים מכאן ומכאן כלי מלחמה והמצאתה לא היו יודעים ורצון האל לא היה עמם ונשאר מופשטים והיו נופלים כצאן בלי רועה : הב' כי לא היו להם הסוללות (נה) להפיל החומות אשר הביאו (נו) הרומיים והיונים וכן אילי הברזל הנוראים וכן פילים עם מגדלים עליהם וכי לא נסו היהודים ולא ראוים מעולם לא ידעו להשמר מנוקם והיו אומרים אלן לאלו ראו חיות נוראות אשר לא שמענו כי חשבו שהם חיות השדה : השיב המלך ואמר ידוע הוא שהדבר שאדם לא ראהו מעולם לא יוכל' לצייר אמתת צורתו ומצינו בימים הקדומים שהיו יורדים מן הר אחד אל הבקע' אנשים רוכבים על הסוסים וחוטפים וגוזלים מאנשי הבקעה והם כאשר לא ראו בעולם רוכב סוס נדמה להם שהיא צורת חיה אשר מחציה ולמעלה צורת אדם ושהאדם והבהמה גוף אחד והיו קורין אותם סינטארוש (נו) עד שעבר דרך שם הירקוליש הגבור וראה הסינטארוש ושחק על אנשי הבקעה ורדף אחריהם והראה להם שהם אנשים רוכבים על סוסים ובמלחמה אחת היה לנו עגלה עם סוללה גדולה ושמו אותה נגד פתח העיר ורצנו עמה וחשבו העניים שבעיר שהיא חיה וברחו ונכנסו אצל העיר וכבשנו אותה אבל מה שאמרת שהיהודים לא ידעו מה הוא הוא שקר שהרי כתב גושיפוש הגדול שכאשר צוה טיטוס שיקרב אל החומה כלי הברזל יצא בחור אחד וחסר תחת אופני העגלו' ושם שם גפרית וזפת והדליק אש ונשרפו אילי הברזל וכל האנשים השומרי' : אחר זה הקריבו שלשה אילי ברזל שנשאר ו אמר טיטוס כי יצאו ארבעה בחורים מירושלם ונקראו טפטוס הגלילי ומגנוס חברוני וורמינוס שומרוני ואריוס ירושלמי ויצאו אליהם ויהרגו כל השומרים והכו במחנה הרומיים מכה עצומה והיו באים אליהם כאדם בא אל שפחתו ועד שנחרק החיל ואז הציתו אש באילים ואיך תאמר שלא היו יודעים ושנדמדה

(נה) בדפ' אד' נוסף בל"א בויקסן .

(נו) בדפ' אד' המציאו .

(נז) centauros .

להם לחיה ובמלחמת אנטיוכוס יצא גביר (נח). אחד ותקע חרב ככטן הפיל הגדול לפי שאמר מתתיה שאם ימצא הורג את הפיל שיפול המגדל שעליו הנה שידעו כי מגדל היה אבל הטענה הקודמת לזה היא טענה שאין עליה ספק אבל נשאר שנדע למה גרשם מביתו: השיב טומאש הטעם הוא שהם הביאו אל נכר בבית אלהיהם לכן היה שכרם באותה מדה שילכו באדמת נכר ויעבדוהו שם וזה מדברי ירמיה נודע וכן התורה אמרה [דברים כח' סד'] ועבדתם שם אלהים אחרים או הלכו לכבל וישבו שם שבעים שנה וחשבתו בזה מחשבה דקה למה היו שבעים שנה וזה לפי שהשפעת המולות הוא כסך זה ואחר כך חוזרים חלילה שנות שכתאי אחד עשרה שנה שנות צדק י"ב שנות מאדים ז' שנות השמש י"א (נט) שנות נוגה ט' שנות כוכב י"ב שנות הלבנה ט' ולכן ישבו בגולה שנות כל אחד מהם לפי שהם עובדים לכלם: אמר המלך ועתה שאין להם עבודה זרה למה נענשו כל כך זמן ארוך: אמר טומאש יודע לאדוננו כי העבירות שבין אדם לחבירו הם יותר חמורות מאד ממה שבין אדם למקום לפי שהם תקון המדינות ושלום העולם והנה הנוצרי נזהר מאד מגזל ואונאה ורבות וכיוצא ובמה שבינים למקו' לא נזהרו ויש גוי שאינו מתפלל אלא פעם אחת בשנה ויהודי להפך כי מי מן היהודי' יאבד תפלה אחת ואילו בגנבה ואונאה וגזל אינן נזהרין לכן הענישם האל שונא גזל ונתארך קיצם ואין להם משיח והבוערים קוראים אותו בכל מוצאי שבת: אמר לו ולמה קוראין אותו על היין: אמר טומאש אין לי בזה טעם אלא אולי יתפתה מיינם: וטעם למה נחרב המקדש אומר לאדוני כי הוא קרה לו מה שקרה למושיענו כי ישו בא לכפר עון אדם הראשון וקבל עליו המות וכן המקדש בא לכפר על עון ישראל ונשרף עליהם: אמר המלך באת להשיב דבר זר עם דבר אחר זר כמוהו כי מי ראה המלך שחטאו לו עבדיו והרג את בנו לכפר הטאם או שרף את ביתו: השיב טומאש אין ענין המושיע דומה שאם הוא קבל המות לא קבלה אלא הבשר והוא הלך מיד אל אביו שבשמיים ונשאר חי וקיים לפניו לעולם וכאשר מות לא מות ולא נהרג אלא לפי ראות האנשים: אמר המלך די בזה כמה שדברנו בעניני היהודים ומה שאמרת הוא דבר נכון גם בענין המקדש ואני חושב עוד טענה אחרת כי היה מפני שעדיין אפילו ביום זעם ותוכחה זכר אהבתם וכיון שכונתו היה לגרשם כפי המחייב טבע עונם כמו שאמרת לא רצה שישאר המקדש ביד נכרים כל שכן אם אותם עבודות לא היו נכונות (ס) אלא אל העם אשר יצא ממצרים וישתבח אל אמת הוודע על כל האמות ואנחנו מדברים בענינים על דרך ההשכלה לא על דרך אמינות העצם ומכל מקום שמח אני בהגלות שאין ליהודים מדה שמעלילים עליהם והמבקש הרעה למי שאין לו חטא רעה תבוא עליו נאם האל:

(נח) בדפ"אד נער .

(נט) בדפ"אד י' וכן נכון לפי החשבון .

(ס) בדפ"אד נוסף מלת לו .

הח' בשנת הדר' למלך הגדול אלפונשו מספרד קמו בעיר איסיגא ג' אנשים אנשי החמס והשליכו פגר אחד בבית יהודי והלכו אצל השופטים וצעקו לאמר כי מצאו נוצרי הרוג בבית איש יהודי או בא השופט ואנשיו לבית היהודי ואמר (סא) ורא ה' וישפוט כי אני לא הרגתיו ושנאני בקשו להפילני ושמו היהודי בבית הסוהר והיה זה ערב פאסקואה די סינסיניאש (סב) אשר העברים קורין פסח ויצא קול בתוך העיר וקמו בלילה ראשונה של פסח והרגו מן היהודים כל אשר מצאו ורבים מהם ברחו לבית השרים ונמלטו אבל התענו כל ימי חגם כי אין מדת היהודים לאכול חמץ ובעיר באלמהן (סג) יצא הקול ועשו גם הם כמו שעשו בעיר איסיגא ומשם שלחו היהודים שלוחים לעיירות הגדולות שישלחו שלוחים לחצר המלך ומיד באו לחצר שלשה מחשובי היהודים ושמום דון אברהם כנכנשתי ודון יוסף הנשיא והר' שמואל בן שושין והמעלילים כאשר ידעו שהיהודים שלחו שלוחי' רדפו אחריהם והיהודי' יראו מאד ונחבאו בתוך היער יום אחד והתובעים הלכו לחצר המלך וצעקו לפניו אמר המלך זה לי ימים שידעתי מחשבותיכם וזיופים שלכם אשר תבקשו להפיל עם עני ודל וכבר נתגלה בזמני שהכל שקר ועמו אתם באים היום ומלך מישפט אני ולא אסבול עניינכם ואין לכם התנצלות אלא סכלות שלכם ולכו היום ומחר תבואו לפני ורא' לעיניכם קלונכ' וחרפתכ' הלכו משם התובעים בפחי נפש וביום הב' בבקר הגיעו שלוחי היהודים ובקש המלך לדעת את שמום ונכתב בספר והסכימו שידבר השליח החשוב דון יוסף הנשיא כי חכם היה בחכמות וידע בטיב הלשונות והוא התחיל וכל השרים והמלך שמחו בתבונתו וטענותיו אמר המלך עלו לבי על דבריכם כי הכאים על דבר אמת יש בהן מהנעימות והחן חלק גדול ודבריכם על דבר אמת שאין בו ספק אבל מכל מקום אשאל מכם אם הוחזק אחד אצלכם לאיש נאמן ודובר צדק והגנבה נמצא בידו אם תאמרו אתם שלא גנב אמרו לו ומי יוכל להכחיש מראית העין וכידו הגנבה והם הם עדים כנגדו: אמר המלך וישמע אונכם הנה היהודי נמצא בידו ורשותו נוצרי הרוג ואיך אצילהו מפני שהוחזק לנאמן ושאינו רוצח: השיבו השלוחים אדוננו המלך אין הדבר דומה האיש שגול וראוהו עדים או מי שנמצא ברשותו ואפשר שאחרים השליכוהו שם: השיב המלך דבריכם אמת וידעתי באמת שאין על היהודים בזה שום אשם אבל יש לכם חטאים ממקום אחר ואלה העמים מחטאתכם ושנאתכם יקומו יום יום עליכם: אמרו השלוחים ורגיד לנו מלכנו ונקבל כעבד הנאמן לאדוניו או כבן לאביו: השיב המלך נודע לכם כי באתם לארצותינו ערומים ורעבים והנוצרים קבלו אתכם באהבה ואתם שלמתם רעה

(סא) בדפ"אד נוסף היהודי .

(סב) בלשון ספרד הוא pascua de cenceños ובד"אד כתוב רק והיה זה ערב פסח .

(סג) בדפ"אד כתוב פאלמה .

תחת טובה וכדבר הרבית לקחתם את נחלתם ושורם ובקרים: ב' אם אתם עבדים וגולים למה תלבשו בגדי השרום וזה להטיל קנאה ושנאה ואני צויתי במלכותי שלא תלבשו משי אבל יש לכם התנצלות שאם לא שמעתם בקולי אל איך תשמעו בקולי הנה יצאתם ממחיצתכם ולבי אומר לי שהצרות ישיבו אתכם ולא יועיל לכם ואם תצאו מומלכותי לא תהיה כצאתכם ממצרים בקולי ששון ושמחה אבל ביללה ואני תמיה מאד מלכותכם כי מנהג שלכם להתחיל עשירים ולמות עניים וכשאתם באים לעולם מוזל צומח בראשיכם והולך ויורד עד רגליכם והנוצרים להפך המול מתחיל מרגליהם והולך לראשיהם כשיולד הנוצרי לובש סחבות בראשיתו וילדותו ובבחרותו וזקנתו רקמה: ג' מה אלה הקבוצים שלכם ללכת בשווקים ביום הברית וכיוצא ואתם מלובשים כסגנים ועיני העמים רואות וכלות ואתם חשוכים לא עמדתם כי אם על כבודכם וצאן אובדות היו עמכם: ד' שאם אתם סועדים עם הגוי תדוהו הכוס לפי שנגע בו והגויים אומרי' תלונותינו על מלכנו אשר קבל בארצנו מי שלועג עלינו וקורא אותנו טמאים: ה' למה תלמדו את בניכם הנינון ואתם בכל ימיכם חייבין הבכיה וההספד כי הכריו עליכם אלהי השמים שאתם רשעים ולכן פור אתכם ולא עשה כן לכל גוי: ו' למה תלמדו את בניכם האישגרימה (סד) ואין אתם יוצאים למלחמה אין זה אלא כדי שתוכלו היטב להרוג הנוצרי ואלו חשבתם בגלותכם ופוזרכם והיותכם תמיד בסכנה לא הייתם עוסקים בכמו אלה כל זה יורה אבוד הרגשותכם ואבידת שכלכם ואם עמי נהג כן הדן עמהם כי טבע הממושלה כן חייב ואתם רואים התפשטות ממשלתם ורצון האל עמהם וכאשר למדתם הרע מעמי למה לא למדתם הטוב מהם מישובם והנהגתם ומוסרם ולא עשיתם כן אבל למדתם מהם הרע ולמדתם להם הרע מכם (סה) ואל תחשבו דברי דברי איש שֹׁנא שאם אלהיכם ידע מכם בראשונה מדותיכם ואהב אתכם איך אני אמאס בכם לא אמרתי זה כי אם להצילכם מיד שונאיכם:

תשובת השלוחים שמענו דבר אדוננו המלך דברי מלך חסיד ואב רחמן למדנו מלכנו כי לך יאתה וחסד אם תוכיחנו ונאמר לתת התנצלות למקצת פשעינו אם יהיה לנו רשיון: אמר המלך הלואי שתדעו להשיב כי לא לאהבת נצוח באתי ודי לכם כבוד כי בפרטות דברתי עמכם: אמרו השלוחים מכל החולאים אשר הזכיר אדוננו עדיין שכח חולי אחד חזק אשר לנו והוא כי אין מליץ עלינו טובה בלי השקפת קנאה או שנאה אפילו שהטוב מפורסם לעיני ודבר אדונינו וקצפו הלא הוא כמו שהעידו המליצים לרעה: ועל דבר הרבית בימים הקדומים כן היה ואחר יצא דבר המלך ודתו אין עסק זה בינינו לכד משלשה חדשים עד היום אשר הכריחונו בעל כרחינו לתת להם ברבירת

(סד) esgrima בלשון ספרד החכמה ללחום יחד בחרבות ורמיחים .
 (סה) ולמדתם להם הרע מכם חסר בדפ"אד .

כי לא יוכלו לחרוש ולזרוע אם לא יקחו ברבית וכאשר זכרנו דבר המלך באנו לחצרותיו ולא מצינו מקום לדבר עמו ושאל לנו המשנה ואמרנו לו המאורע ואמר לנו אין כזה אשמה עליכם שאם המלך מונע הרבית הלא הוא לתועלת הנוצרים ואם הם מואסים אותו תועלת אתם נצולים מאשמה ומכל מקום בתנאי שלא תקחו אלא דבר מועט וקצוב וכן עשינו: ועל דבר הגנבה מזה נאמר והנה נדמינו לעכברים שאחד יאכל הגבינה ועל כולם יאמר ומטבע הברואה להמצא רעים וטובים ולנו יטילו האשמה האם לא ימצא בין הנוצרים מי שגנב או גזל ואף על פי שנמצאו בנוצרים כל המדות החשובות וכל המעלות כבר ראינו בכל יום תולין על הגנבה והגזל אלא שהממשלה כסות לכמה דברים כמו שהלכנינו (ס) באשה כסות לכמה מומין והגלות הפך כי הוא המגלה והמראה מום קטן כגרגיר חרדל בכמות כדור השמש: ועל לבוש המשי מיום שהוכרו לא ימצא איש מומנו שעבר מאמרו ואנו שלוחי עמך והעשירים שעמנו ואין לבוא אל שער המלך כי אם בלבוש יקר והננו בבגדי שחורים מהנמכרים בול: קפץ איש אחד ואמר והנה הנשים לובשות משי ורקמה ותכשיטי זהב: השיבו השלוחים והנה הכרוז לא אמר אלא ששום איש יהודי לא ילכש משי ולא אמר אשה וחשבנו כי מדרך המלכות לתת רשות וכבוד לנשים: אמר המלך אם כן אתם הולכין כחמור הפחמי ונשותיכם כפרד האפיפור ואינו מן הדין: ועל הקבוץ אמרו השלוחים מה נעשה אדוננו ודתינו צונו לגמול חסד ואומה שפלה כמונו הלואי בהתחבר תקיים: ועל הניגון וכיוצא מי נפש סובלת שלא תתפתה למה שרואה כשכניה כ"ש הבחורים והנערים אשר לא יספיק כח להכניעם ואין בהם תבונה להשמר ממה שאינו ראוי: השיב המלך יש בדבריכם טענה ועתה אל תרגזו ותנחחו בבתיכ' ומחר תבואו וכמה מאלה קרה אתכם ורח כהשך אורכם: בבקר באו לפני המלך ואמר ראוי לשלוח חוקר יחקור בד בבד (סז): אמרו התובע' אדוננו המלך הנה כתב מן השופטים כמה חקרו ודרשו: אמר המשנה יביאו היהודי ותיסר בייסורין קשים והוא יגיד את אשר עשה: אמרו השלוחים אם על ידי יסורין יתאמת ידענו באמת כי היהודי יאמר שהוא הרגו ושאל כל את דמו והיהודים רכי הלב חלושי מזוג ובמעט מועד יכנעו לכל: אמר המלך לא תפסדו מזה ואני נשבעתי בזבח מושיענו שלא לקבל שום אומדנא או הוכחה מאיש יהודי על ידי יסורין ממה שאירע בהתחלת מלכותי כי נגנבו שתי כפות זהב והיו נכנסים ויוצאים ב' אנשים חשובים נקראים יהודה אנקווה ושמואל אנקווה ואמרו כל אנשי החצר כי היהודים גנבום כדרכם והכיתי היהודים ביסורין ומיד הודו שגנבום ותליתי אותם אחר ג' ימים נמצאו הכפורת ביד א' ממישרתי וכנראה בחרו במות הפתאומית להנצל מן הארוכה והיא מכת יסורין: אמר אחד מיועצי המלך בימים הקדומים לא היו דנין שום אדם על

(ס) בדפ"אד שהלכניות .

(סז) בדפ"אד בדבר .

ירי יסורין והביא ספר דברי הימים וכעס המלך על שלא הזכירוהו בענין גניבת הכפות ועל זה אמר המלך אין מי שיגלה זה כי אם הגבור שבגבורים: אמרו השרים ומי הוא אמר המלך אמרו אתם: אמרו הם כבר ענין זה בימים הקדומים יש מי שאמר כי הוא האשה כיון שיכלה להכשיל לאדם הראשון ולשלמה עם כל חכמתו ושאל חכם לאפלטון מהו הרוב בעולם האנשים או הנשים והשיב כיון שכל האנשים שומעין לנשים כל העולם הוא נשים ויש שאמר כי הוא היין אשר הכשיל לנח המוציל בוכתל כל העולם ואחרים אמרו כי הוא המלך כי אם יאמר לעקור הרים יעקרו ויש מי שאמר כי הוא יצר האדם: אמר המלך גבורים הם אלה ויותר מהם הוא הממון אין קנאה כקנאת המלכים ואין שנאה כשנאתם ואין רדיפת הכבוד כרדיפתם ואין שמהה כמו הנצחון ועל כל אלה אם יתנו למלך ממון יסלק מלחמתו מעל אויבו וכן כל הדברים הזרים יתפשרו עם הממון יכריזו בגלילותי שמו שיביא שום עדות יתנו לו חמש מאות כפולות וביתו חפשי מחוקי המלוכה ותראו כי או יתגלה ענין זה או יצא מיד כרוז בחצוצרות וביום הג' בא נער אחד ככן שמונה עשרה שנה ואמר אדוננו המלך את האלהים אני ירא ואודיע לפניו אשר ידעתי: אמר המלך האלהים אפשר שאתה ירא אבל הממון אתה אוהב אומר (סח) כי מיד יתן לך שכר הרבה: אמר משרת לאדוני הנקרא גו"אן די"לה ויר"ה אני ונתקוטט מאד עם היהודי אשר נמצא ההרוג בביתו על ענין נחלה שלקח לו על דבר הרבית וזה שנים הרבה ולילה אחת אמר לי אדוני אם תהרוג היהודי החור הוה אתן לך לכוש משי יקר מאד ועשרים כפולות אמרתי נער אנכי לא נסיתי בכיוצא לך ופגע אתה כי כאיש גבורתו אחר זה ראיתי שצוה אדוני שיקראו לששה שכניו וכאשר באו אמר לי שאצא לחוץ אמרתי הלא דבר הוא ושמתי אזני אחורי הדלת ושמעתי לאדוני אומר אלה היהודים אחר שעשו מה שעשו למושיענו דמם מותר והמלכים אם ישמרו אותם הם להנאתם מפני המסים הגה היום נקבר איש נכרי ובית הקברות סמוך אלינו נוציאהו ונשליכהו בבית היהודי שכננו ויקומו העם ואנו עמהם נחלק שלל: אמרו השכנים ואם ימצאו קבר ריקם יודע הדבר אמר אדוני יש שם סמוך לקברו אבן גדולה ונשליכה בקבר במקום המת והלכו ונתאחרו ואני ישנתי ולא נודע לי יותר מזה שלחו וקראו לגו"אן די"לה וי"רה ואמר אדוני המלך אין עדות הנער עדות כי הוא ברע עמי על דבר שכירותו: אמר המלך מעתה אין אנו צריכין אל הנער ילכו וזראו אם ימצא שם אבן ולא פגר האבן יעיר עליך הלכו ומצאו כדברי הנער אמר גו"אן היהודי הוא שהוציא הפגר ושם האבן אמר המלך אי טמאים אתם אומרים כי להוציא את דמו הוציאוהו היהודים אחר שמת האדם כלום יצא מימנו דם ובהיותם בדבור זה באו שני אנשים והעידו איך ראוהו כלילה מוליך פגר ולא ידעו מה הוא אמר המלך לשרים הלא אמרתי לכם כי אין גבור כממון וישתכח האל המגלה האמת

צוה המלך שיקברו את גו'אן די'לה וי'רה עד ראשו ויניחוהו שם עד שימורת
ולשכנים שיתלו והארץ יראה ושקטה :

השמור הט' בזמן שמלכו אומת גודוש על ארצות המערב ומלכיות אחרות
ועל הכל בעיר הגדול רומי בימים ההם מלך על רומי מלך אדיר
שמו שישבוק והיה זה שנת ת"ת לישו ובקשו מכל היהודים אשר בספרד
שיקבלו טבילת ישו במקום מילה ואם יעשו הדבר הזה ימשלו במלכותו שורה
בשורה עם הנוצרים שומרי דתו וכי שמעו היהודים כונתו נאספו מכל עויהם
אל העיר הגדולה והריומו קול בתענית ובכיה והספד ולקול הצעקה באו נוצרים
ושאלו להם מה הענין וכאשר הגידו אמרו להם הנוצרים תקבלו מה שיאמר
לכם כי זה המלך עז ועומד קיים במחשבתו ולא תצליחו עמו בשום חריצות
או הוצאה ואם לא תודו לו על פרט זה הוא יכריחכ' על בטול כל תורתכם
ותראו שלא יועיל תעניתכם לכן תפייסוהו במועט כדי שלא ישאל לכם הרבה :
השיבו היהודים מצות מילה היא שורש כל דתנו ואתם אומרים ששואל לנו
פרטי אינו שואל כי אם הכל ונמות כלנו ולא נבטל מצוה אחת כל שכן שורש
כל האמונה מוד נתקבצו כלם ובאו לפני המלך ואמרו לו שימחר מיתתם כי
לא יבטלו מצוה אחת כל שכן הגדולה שבאמונה : אמר להם המלך (אי עניים
וטפשים וזדונים אשר אתם שואלים בתפלתכם מלכות זדון מהרה תעקר ואהם
מתפללים על עצמיכם כי אין לכם מלכות אחר אלא הזדון למה קבלתם עצה
נבערה כזו) (סט) הנני נשבע שאם לא תקבלו טבילת ישו מיד אעשה שתעבדום
כולם ולא יועיל לכם : אז צוה שאם לא יקבלו טבילת ישו תוך חודש ימים
יכריחום לעבדה בכל דתם ואחר כך יעברו בחרב הלכו היהודים עם כסף וזהב
לדורון לשרים שיתחננו אל המלך שיקח נכסיהם לעשות מלחמותיו ויניחם בדתם :
והשיב להם המלך אקרא בין המלכים מלך חמדן ויאמרו כי לא שאלתי טבילת
ישו אלא לשיבואו לפשרה של ממון ועוד כי העניים האלה דת נתחייבו לי ולא
ממון כיון שאוכל להכריחם לדתי כמו שהיו הם עושים לנו אם היה להם מלכות :
השיב רובירטו החכם לפניו ואמר אדוננו המלך משה רבם של אלו ויהושע משרתו
לא היו מכריחים לשום אומה שיקבל דת משה לבד שיקבל עליו שבע מצות שהם
מצות אדם הראשון ועוד שיהושע בהגיעו סמוך לכל עיר חומה להלחם עליה היה
מכריז ואומר הרוצה להשלים עמנו ולקבל דת ישלים רוצה לומר שבע מצות והרוצה
לצאת מן העיר ולברוח יברח והרוצה להלחם ישלף חרבו ויבוא : אמר המלך
יהושע מלך היה בזמני ואני בזמני ואקח מן השלשה חלוקות הנאותה ותר
אצלי והוא שיקבלו עליהם מצוה אחת לבד תחת שבע מצות שיהושע היה
מכריז : אחר זה שלח המלך בעד היהודים ואמר להם אני מבקש טוב כוכם (ע)

סט) מן אי עניים עד כזו חסר בדפ"אד .

ע) בדפ"אד בטובתכם .

ולמה תדחה בשתי ידים ואני שמעתי מן האפיפיר וההגמונים שכל מי שאינו מקבל טבילת ישו הוא טמא לעולם ולא יוכל לבוא לגן עדן: אמר אחד מחכמי היהודים הנה כתוב בתורתנו שישאל מאסו במתנה הגדולה שנתן להם האל והוא ארץ חמדה ארץ זבת חלב ודבש ומה היה ענשם אמר המלך מבואר הוא שם [במודבר יד' כג'] והוא שלא יראה: אמר החכם וישמע מלכנו הנה כבוד מלכותה (עא) נתן לנו גן עדן ואנחנו מאסנו בו יהיה עונשנו אם כן שלא נבוא שם: אמר המלך בדברי הגוף אין להכריח האדם וארץ חמדה דבר הגוף הוא אבל דבר הנפש כופין לאדם כמו שכופין לנער שילמד ומיד צוה לתפוש כל ראשי העם ויושמו במאסר קשה ימים רבים ומתוך המצוקות הרבות והרעות יצאו מכלל הדת רוב קהלות ספרד וכי מת המלך ההוא הלכו לבקש את ה' במקומות אחרות ורבים מצאוהו ורבים נאבדו ולא מצאו מנוח:

העשירי והי בימי המלך דון אלפונסו בן המלך דון שאנגו בן אלפונשו הגדול המולך על ארץ קאשטיליא ועיר טולידו וליאון וגאליסיא ושביליא וקורדובא ומורסיא וגאין ואלגרבי ומוליגא עשר מלכויות בן שנה אלפונשו במלכו ולכן שרי הארץ בקשו למנות שני פרתמים הנקראים אינפאנטיש (עב) האחד דון פירו בן המלך דון שאנגו ודון גואן ומתו שניהם במלחמה ביום אחד והמליכו לדון גואן בן האינפאנטי דון מנואל וכימים ההם איש היה בארץ איסוגא ושמו יוסף בן אפרים בן אבי בושת הלוי ויער האל את רוחו ללכת בחצר המלך ולגבות המסים וכל עבודת המלך הוא יוסף בצדקו מתחלה ועד סוף נכון דבר ויודע לנגן וטוב תאר מאד וה' עמו והמלך כאשר ראהו איש אמונים ומצליח הפקידו בכל מלכותו איננו גדול במלכות קאשטיליא ממנו הוא נושנה למלך וגדול ליהודים והיו ליוסף משרתים בני השרים אוכלים על שלחנו ויעש לו מרכבה וסוסים וחמישים איש רצים לפניו כימים ההם היה שם איש אחד שמו גונסלו מרטין איש גבור חיל עבד ליוסף ויקם לשטן לו וימרוד ביוסף כי מנהו פקיד בקצת מקומות מהמלכות ויקנא ביוסף גבירו ויאמר המלך ימלך איש יהודי עלינו וחשב רעה לאבדו ואמר הלא האל הסתיר פניו מהם הם עזבוהו והוא עזב אותם ועתה אוכל להנקם מיוסף ומכלם והלך אל המלך ואמר לו אדוננו המלך אם תשמע עצתי אתן לך ממון עצום ללחום המלחמה ויאמר לו המלך ואיך יהיה הדבר הזה ויאמר גונסלו מכור לי עשרה יהודים ממלכותך ואני אשקול ככרי כסף שמונה להביא אל גניו המלך אמר המלך ומי הם אמר גונסלו הראשון הוא יוסף פקידך אשר כלה אוצרותך וכלה ממון העמים ושמואל בן ווקר הרופא אשר שמת ליועץ ושמונה אחרים עשירי מלכותך תמכרם לי הם ובניהם וטפם ויאמר המלך יהי כדברך. ויאמר גונסלו יכתב

(עא) צ"ל מלכותך וכדפ"אד רוממותך.

(עב) הוא Infantes בל"ס.

ויתתם בטבעת המלך ואני אשקול הכסף עובר לסוחר ויסר המלך את טבעתו ויתנה לגונסלו ויכתב ככל אשר צוה הצורר איך מוכר המלך ליוסף ולשמואל הרופא וח' נסיכי אדם הם ובניהם וכל קרקעותיהם ונכסיהם לגונסלו מרטין ויתפשו את יוסף ואת שמואל ביום אחד וימת יוסף בתפישה וידוע למלך וחרה לו מאד ויצו המלך והולכיֹהו בכבוד לעיר קורדובה ועלו עמו רכב ופרשים ומחנה כבד ויפטור המלך את אשתו ובניו מכל תביעות ומכל חשבונות גביות אשר גבה ויקח הצורר את שמואל ואת שני אחיו ויאסרם להם ובניהם וימצא לשמואל כסף וזהב לרוב ומטמון גדול וישם כלי ברזל לרגליו ויענהו וימת מפני הענוי וישם בארון בבית הכלא ולא נקבר עד מלאת לו שנה תמימה אין גדול כשמואל בדורו חכם גדול ויועץ למלך וחווה הככבים ודברי שמואל כתובים לכל מלכי קאשטיליא . אחר הדברים האלה גדל המלך לגונסלו וישם את כסאו על כל השרים וימנהו הגמון באלקנטרה ובכל כומרות אלקנטרה (עג) ויהי לו מרכבה וסוסים ויגבה לבו ויאמר לאבד את כל היהודים ואמר להכחיד היהודים הגדולים היושבים בשער המלך ואחר כך שארית היהודים כי ראה שאין לבקש על כלם כאחד שמא לא ירצה המלך והעליל עלילות על כל שרי צבאות ישראל דון שמואל בן יעש ור' משה אבוֹדאל (עד) העומדים בפרץ לפני אדוני הארץ ולקח אותם לביתו ואמר להם מבקש מכם המלך מומון רב לא תוכלון שאת ועשה עצמו כמפשע ביניהם והוא היה מבקש לעקרם ונתנם האל לחסד ונתפשו עם המלך בממון וישב משה אל שער המלך הוא הסופר הגדול למלך והוא הולך וגדל במלכות קאשטיליא ויבן המלך כי גונסלו מרטין צורר היהודים כי פער פיו נגד כל זרע ישראל ויהי מימים וילחם מלך ישמעאל עם מלך קאשטיליא ויעברו הישמעאלים רבים כארבה ויעבור הים אבומליך בן המלך אבואל חתן מלך מרוויכיש (עה) והצר מאד למלך קאשטיליא ויאמרו השרים למלך מה נוכל לעשות עם ההמון הרב הזה ויען גונסלו הצורר אני אייעץ למלך עצה לשיהיה לו מומון רב אמרו לו השרים מה עצתך אמר הצורר אם על המלך (עו) טוב יצוה לקחת כל מומון היהודים שבכל ערי מלכותו ואני אתן מאשר ימצא להם ארבע מאות רבוא ועוד שישליך כל היהודי ממלכותו ואני אעשה שיתנו אנשי הארצות למלך ארבע מאות רבוא מומון תחת המסים והעבודות אשר היהודים נתנים למלך שנה בשנה ונשמעו הדברים למלך ושאל אל עצתו ואמרו הדברים האלה ישרים הם (עו) ובמה יודע איפה כי אני עבד נאמן למלך כי אם בעצה כזו ואם את האלהים אתה ירא כבד שכחם ושלחם

- (עג) ובכל כומרות אלקנטרה חסר בדפ"אד .
 (עד) בדפ"אד אבדריאל .
 (עה) בדפ"אד מלך חסן מרכוש .
 (עו) ממלת עצה עד המלך נשמט בדפ"אד .
 (עו) בדפ"אד נוסף ואמר בסוף .

מלפניו ולא יוסיף הביטם ואם הוא קצף עליהם איך אתה רוצה בהם וכמה ימים שאין לישראל מלך ולא שוטר ולא כהן ולא תורה עם מרי המה לא לעזר ולא להועיל אדוננו המלך יוצא למלחמה על אויבך והם אוכלים ושותים בבתיהם מה בצע כי תניחם במלכותך השמד אותם כי למלך אין שוה להניחם לכן ישלח המלך ספרים לגרש היהודים אשר במלכותך וצוה לכל מי שימצא יהודי בתוך ביתו שיהיו נכסיו למלך וגופו להריגה ויפקד המלך פקידים וישמרו כל השלל כסף וזהב להביא אל גנוי המלך וישמע המלך ויהי מחריש ומן הקרובים למלך גערו בגונסלו ויאמרו לא טובה העצה בפעם הזאת כי מנהג קאשטילייה ומלכיה לאהוב היהודים ולשמור אותם ומי ישמע לך בדבר הזה ויקר ה' לראש ההגמון דון גי'ל וישם דבר בפיו ויאמר השיב לצורר וכה תדבר ויאמר לגונסלו הליועיץ המלך נתנוך יעצת בשת לביתך כי היהודים הלא הם אוצר למלך אוצר טוב ואתה מבקש לאבדם ושיעשה המלך מה שלא עשו אבותיו אין אתה שונא ליהודים כי אם למלך וישמע המלך ולא ענה דבר וישמעו השרים וכלם גערו בו ויאמרו לו לא משנאת היהודים כי אם משנאת המלך ולא מאהבתו וישמע האיש משה וירא וישלח ספרים להודיע לכל היהודים ונאספו בעריהם ויצומו ויבכו ויצעקו לאלהי אבותם ויאמרו אנא ה' אל נא נאבדה בעצת הצורר לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים לאיש יהודה ולפליטת ירושלם אשר בספרד וישמעו העמים ונסבו עלינו והכריתו את שמנו ומה תעשה לשמוך הגדול למה תהיה כאיש נדהם ואתה בקרבנו עננו ה' עננו וידעו העמים כי ה' נלחם לישראל ותעל שועת עם בני ישראל וגאלם מיד צורר ושרי ישמעאל התפקדו והיו בהם שולפי חרב כחול אשר על שפת הים ויפקד המלך שרי חיילים לשמור מעברות הים לבלתי תת מעבר לישמעאלים וישם המלך את גונסלו לראש ויקח גונסלו רכב ופרשים ויבא על מחנה ישמעאל כטח ויך בהם מכה גדולה והם נטושים על פני השדה ותהי בהם מהומת ה' רבה ויהיו כל הנפלים ממחנה ישמעאל ביום ההוא עשרת אלפים שולפי חרב ואיש מושך בקשת לתומו ויך את אבומליך שר צבא הישמעאלים בין הדבקים ובין השריון ויאמר המלך לנערו הוציאני מן המחנה כי נחלתי ויפול מעל המרכבה וימות ויצא גונסלו מרטין מן המלחמה שמה וטוב לב ויאמר בלבו עתה ישלים המלך רצוני ביהודים ונקמתי מאויבי והוא לא ידע כי ה' סר מעליו הוא יוצא ביד הזקה והנה ה' קנא לעמו והפך לב המלך עליו וישלח פרש לתפשו ויצא הפרש וימצאו בשדה בסוסיו וברכבו ויאמר לו הצורר השלום ויאמר אין שלום כי המלך צוה לי לתפוך ויברח ויבוא בעיר דלתים ובה מגדל גבוה וישלח לאמר אל המלך דברים קשים וישם לשונו במלך ומאת ה' היתה להכשילו לבלתי תת רפואה למכתו ויחר למלך מאד וימלא חמה עליו ויצו לתפוש לכל אחיו ויתנם במאסר ויקחו כל הממון אשר נמצא לו ולאחיו בכל מלכותו ויביאו אותם לאוצר המלך אחר זה צוה המלך לתפשו ויסגר במגדל גבוה וילחמו עליו וידבר למלך קשורת ויורו המורים מן המגדל ויכו את פרש המלך נושא כליו ויפול לרגליו וימור

ויקצוף המלך מאד ויצו ויציתו את המגדל באש ויתפשו הצורר וידבר המלך אתו משפטים ויצו המלך לשחטו וישחטוהו וישרפוהו:

וברוך אל הרחמים אשר נתן כזאת בלב המלך לנקום עמו ויושע ה' את עמו בחדש שנים עשר הוא חדש אדר ראשון (עח) אז ישיר ישראל את השירה הזאת לה' אשירה לה' כי גאה גאה ועני עמו ראה ה' איש מלחמה הוא נלחם בנו ימינך ה' נאדרי וברוב גאונך הרסת קמיוך והשכות לו גמולו בראשו וכל המושל עליו ימשול לאמר איך שבת נוגש שכר ה' מטרר רשעים הורד שאול גאותם לתחתית גיהנם לנצח: אחר הדברים האלה כשוך חמת המלך דון אלפונשו זכר את גונסלו ואת אשר עשה ויאמרו נערי המלך משרתיו וביאו לפני המלך ספר דברי הימים ויהיו נקראים לפניו וימצא כתוב אשר העליל גונסלו על שמואל בן ווקר ועל אחיו ושטר המכירה ויאמר אחד מעבדי המלך אם על המלך טוב ימכרו אחי הצורר וכל אשר להם על אשר שלח ידו ביהודים ויעשו לו כמדתו ויצו המלך וימכרו שטר המכירה מכל נכסי הצורר ומכל אשר לאחיו ליהודים היושבים בשער המלך ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהצורר ויתנה למשה ויצא האיש משה שמוח וכל היהודים אשר במלכות קאשטיליא שמתים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל:

הי"א שנת חמישת אלפים ומאתים וחמישים היו גורות כוללות בארץ שאבויה ופיאמונטו ולונברדוא ושיזלייה ורושיאה ולא נמצא כתוב פרטי הגזרות וסבתם גם בפלורנציא היה שם שמד וגירוש ויצאו מן הכלל עם רב מן היהודים וגם אחר שיצאו לא נחו כמאמר האל [דברים כח' סה'] ובגוים ההם לא תרגיע ואחר (עט) בקשו רבים ללכת אחר ה' למלכות אחרת וכאשר הבינו שכוונתם ללכת להתייחד קמו עליהם לאלפים ולרבבות ולקחו נכסיהם וממונם למלך ומהיהודים אשר בסרדיניא נהרגו רבי' בדרך ומאותם הנשארים בפרוינציא אחר השמד נוהגים היו יהדות בהצנע ובפרט הנשים אבל היה ענין הנשים במקרה כי שואלין להן למה ידליקו נר ערב שבת וכן שמביאין ירקור ומוני מוגדים ליל שבת אל השלחן ואומרות שכך ראו אמן נוהגת:

אמר יוסף בן וירגה דומה לזה שמעתי מפי השר המרום הרופא הגדול כמה"ר משה המון יר"ה (פ) כי ראה במצרים בלכתו למלחמה עם המלך האדיר על כל מלכי האדמה סולטאן סולימאן יר"ה כמה חנויות אשר

- (עח) בדפ"אד חסר מלת ראשון .
- (עט) בדפ"אד נוסף מלת ימים .
- (פ) בדפ"אד זצ"ל .

תושבי הארץ נועלין בשבת והם ישמעאלים גמורו' ושאל להם מה ענין נעילת החנויות והשיבו כי לא ידעו מזה דבר ואין להם השקפה אחרת אלא שכך ראו אבותיהם נועלין בשבת ואין זה אלא מומן השמד אשר היה שם עצום ונורא מאד:

ונשוב לענין הראשון וזה כי באותם ארצות היה בשנה ההיא שנת השמד דבר כבד מאד ככל אותם העמים ומהאנוסים לא מת אחד וכי ראו הגוים הדבר ההוא הכבד אמרו בלבם כיון שהדבר עלינו היא ולא על האנוסים נצוה שילכו למקום אשר יחפוצו אז יצאו מהאנוסים עם רב להציל את נפשם אבל רבים נשארו באותם ארצות כי היו יראים שמא תחבולה היא מן העמים לדעת מה שבלבם ונשארו באותם ארצות לאלפים והם באותם מקומות נהגים היו יהדות ואע"פ שהיו חוקרים עליהם לא נמנעו משמירת תורת משה ע"ה כל אפשרותם לימים קמו עליהם חוקרים והשחיתו והתחילו לשרוף (פא) ולקחת נכסיהם עד שקם מלך א' וחמל עליהם וצוה שלא ימצא שום חוקר במלכותו ולא איש מעליל עליהם כי באמונה הם עושים:

הי"ב בזמן המלך דון מנואל בן המלך אלפונשו בעיר אוקניא קרה כי איש נוצרי נכנס בביתו נער קטן כבן שלש שנים והנוצרי איבה היה לו עם הנוצרית אם הנער ואמ' השליכהו חוצה בן הסוררת המזונה וכשלא יצא מיד קם ובעט בו והכהו בכטנו ומת הנער וכי ראה כי מת החביאו ובלילה השליכו בחלון איש יהודי שכנו והיהודי איננו בעיר ותקם האשה בעוד לילה ופרחה נשמתה ונתעלפה מרוב פחדה כי ראתה שלהעליל עליה השליכוהו שם והלכה לפתח הבית לראות אם תוכל להשליכו בפתח איזה נוצרית ושמעיה אם הנער צועקת ומבקשת בנה והשכנים אומרים לה בבית יהודי זה נכנס ולא יצא עוד וערב חגם הוא זה כמו שהוא מנהגם והעניה היהודית כי שמעה פרחה נשמתה מרוב הרעדה וחשבה אופן הצלה ולקחה הנער וחגרה אותו על בטנה ולבשה לבושיה עליו וכאשה מעוברת ישבה על המשבר והתחילה לצעוק כאלו היו לה חבלי יולדה ושלחה את בנה לקרא למילדת וכאה ורמודה לה התחבולה ובהיותה בזה בא השופט עם אנשיו ויחפש כל הבית ובתיבות ובתנור ובבור ובכל מטמון ולא מצא דבר וכל היום ישבה על המשבר ובלילה הוציאה קול איך הפילה ולקחה שני אנשים מקרוביה ובמשא של זבל הוציאו את הנער אל השדה וקברוהו: ביום השני נתקוטט הנוצרי עם אשתו והכיר אותה על ראשה מכת מות או צעקה האשה ואמרה להרגני אתה חושב כמו שהרגת לבן השכנה ונשמעו הדברים לאם הנער והלכה אל השופט וצוה שיתפשו האיש ההוא ואם החקירה נתאמת כי אמת הדבר וכיסורין הודה ואמר

פא) בדפ"אד נוסף אותם .

איך השליך את הנער מת בבית היהודית להעליל עליה אז אמרה אם הנער שיתפשו היהודית שיתן לה הנער לקברו ושכבר נודע מי הכהו והאשה התחילה לכחש כי יראה והשופט נשבע לה שלא יקרנה עון ובלבד שתגיד לו כל הדבר בפרט או ספרה האשה הענין כמות שהוא והשופט שמח על שכל האשה ושלח הדברים בכתב אל המלך והמלך שמח מאד על שכל האשה והיה (פב) שם אדם גדול במלכות ואמר למלך אדוננו המלך אין פקחו' כפקחות יהודי והנה אנשי רומי הפקחים והערומים תמהו ממה שאמרו להם איש עברי שלוח מירושלם ונכתבו בספר הזכרונות למלכי רומה ומשם העתקתיו אמר המלך יבא נא לפנינו וחקן תקבל ממנו בא הכתב לפנינו וזה ענינו נעתק מלטיין ללשון הקדש:

השררה המושלת העם המוצלח רב המזל מערכת שמינו הודו ואלהינו אשר עובנו אשר ירושלם רבנית האשייא אם וגברת מכל העברים הושלכה משועבדת לרומה ולרומיים באמת גדולה היתה ממושלת פונפיו ורב רביו חילותיו לקחת אותנו אני אומר כי היתה יותר גדולה החימה מאלהינו ובלי ערך רביו עונותינו אשר עליהם חייבנו האכדון רצוני להודיע אתכם דבר אחד וחרה לי שלא נסיתם אותה בנסיון וזאת היא כי הוא כל כך טוב אלהינו שאם היו בינינו עשרה צדיקים עם חמישים אלף רשעים או היה אחד כל כך טוב כי בעבורו יתכפרו העם הייתם רואים הרומאנוס כמו שראו המצריים וכמה היה יכול אלהינו לבדו מכל אלהים יחד תדעו באמונה כמה נהיה אנחנו חטאים תהיו אתם אדונינו והזמן שיתמיד חרון אף אלהינו על העברים כך יתמיד ממשלת הרומאנוס ולפי שבענין זה אני מרגיש אחד ואמונתכם מרגיש אחרת ואני לא אוכל להחזיר אתכם לאמונת אל אחד ולא אתם תשיבוני לאלהות הרבה ואעזוב ענין זה לאלוה שעתם יכלתו בראנו ועם טובותו אנו מונהגים והנני מספר ענין שליחותי ידעתם כמה שלו' היה לרומי עם גודיאה וגודיאה עם רומי אנחנו לכם בכל נכנענו ואתם לנו שום דבר צודק לא הכחדתם ולפי שאין דבר יותר נאהב מהכל ופחות ישימוה בפועל כמו השלום ואין דבר יותר ישנוי ובהיותה שנואה יהיו הכל בה כמו המלחמה אני מזהיר עם אמת ואתם מושגיחים עם משפט נעניש את המעוררים את רצונכם שירצו רעותינו ונרחוק הרעים המבקשים לערב אותנו העמוד החזק והקיים בלתי מתנועע מהשלום הוא להסיר מאמצע המערבית ומה יועיל שיאמרו לנו ולכם בפרסום שלום אחר שגרכתם הכבוד מהמלך אידומיאו על חוקיו הרעים שלחתם לנו במקומו לקונפנאו ומארקו ולשופו ובאלידיו למושלמים והם ד' מורסות כי הקטנה מספקת לתת ארם בכל קיסרות רומי כל שכן המלכות שלנו עני מפלישטינה אי רעה גדולה

(פב) מן והיה עד סוף השמור הו"ב נשמט בדפ"אד .

יכולה להיות כי השופטים ששולחים רומא להסיר המדות הרעות מהרעים יהיו הם ממציאם תענוגים חדשים ואי גדול גריעות למישפט כי אותם שהיה להם להסיר הנערות מהנערים שיתענגו להיות ראשים לקלים ואי גדולה חרפה לרומא כי אותם שראוי שיהיו צדיקים בכל מישפט ומשל לכל המעלות יהיו רעים בכל הרעות ומגיעים לכל התענוגי' העוה המישפט והחלישו והיו לבחורות גודיאה ללמד המצאות מתענוגים כי מאבותינו לא נשמעו ולא בספרים נקראו ולא בזמננו נראין או רומאנוס האמינו לי דבר אחד ומכל העצות אשר לקחו גודיאה מרומא יקה רומא אחד מגודיאה והוא שתבקשו ראשונה ממנו דרך תחנת קודם שתצוונו כי כלים מלכיות רבים עם גבור חיל שופך דמים רבים ומתקיימים כלם עם שופט אחד טוב לא שידע שפיכות דמים אלא שידע לחבר לבכות באמונה השופט שידע להרויח לבכות מטמונות ראוי להיות נאהב ומאין נמשך שופטים אשר שלחתם שלא יכנעו העם לדבר אחד צודק באמונה לפי שגזרו ראשונה דברים בלתי צודקים המאמרים הצודקים עושים הלבכות רכות והמאמרים בלתי צודקים עושים לאנשים אכזריים אנו כל כך עניים בכל כך עניות כי אפילו כשיצוו לנו בטוב נכנעים רע כל שכן כשיצוו לנו רע שנהיה נכנעים טוב האמינו דבר אחד כי מרוב הקלות בשופט נכרא מעוט היראה ומעוט הכושה במשועבדי' אנחנו היהודי' יש לנו למוסכם וכן מפי אלהינו שכל מלך שיתן עול המישפט למי שרואה שאינו ראוי בעד חמדת ממון או לתת כבוד לאיש ההוא יהיו לו לאמונה כי כאשר לא יביט יראה כבודו לחרפה ונאמנותו נאבד ועונש גדול בביתו ולפי שיש לי דברים אחרים לנסתר רצוני להשלים המפורסם וסוף אומר שאם תרצו להעמיד מלכותכם לזמנים הרבה על מה ששמת' עצמכם' לסכנות גדולות דעו לגזור ולצוות כמו רומיים ונהיה נכנעים כמו יהודים שלחו לנו מושל רחמן לא תהיו אכזריים לייסר חולשתינו ונהיה נכנעי' לצוואתכם אני חוזר ומתחנן לכם שתתחננו לנו קודם שתצוונו לפי שבתחנן ולא בצווי תמצאו אהבה כמו בנים לאב ולא מרד כעבדים לאדוניהם וכל שרי רומי ויועציה תמהו על הדברים וצו שיכתבו בספר הזכרונות כדרכם לכתוב כל דבור משלוחים באים לפני ממושלם: אמר המלך מנואל כמה מהפקחות והערמה מעורבת בידיעה ומצח קשה היו הדברים ההם ומר: כח החכמ' והדבור השלם שמחלו הרומיים על כל דברי העברי ההוא בהיות שאמר להם דברים פרכים נוגעים לדתות ועם מליצת העברי נשכחו:

דרי' ג בזמן המלך ההוא אשר זכרנו למעלה קם כומר אחד ודרש לרבים וקרא אל היהודים אל הדרשה והם יראו מאד שמא ידבר כנגדם כי שמעו שכונתו רעה לדבר כנגדם ולתת חרב ביד העם אז קמו כל ראשי היהודים והלכו לפני המלך כאשר ידעו כי המלך יודע היה בימים הקדמונים שכל מה שמדברים על היהודים עלילה הם וכבר נתאמת אצלו כי אין עליהם אשמה אמרו לו אדוננו המלך אבינו אתה ועליך יחבנו להצילנו מלשון מדברת גדולות

ואתה מולכנו ידעת מוקדם אם יש עולה בעניננו והנה קם כומר אחד וכפי מה ששמענו כונתו לדבר נגד היהודים: השיב המלך באמונה יפה הכיר אתכם רביכם אשר כתב עליכם [ויקרא כו' לו] ורדף אותם קול עלה נדף כי אחרי אשר יצא דבר מלכות מלפני כימים הראשונים כי כל מה שנאמר עליכם שקר מעתה למי תראו והכומר אשר אמרתם ידעתי כי הוא יקראני אל הדרשה והנני לשבר את שיניו אם הוא (פג) ידבר: ביום הראשון נקרא המלך אל הדרשה והכומר התחיל ואמר מה לעשות לעם הרע כזה עם היהודים (ומה לעשות להם) (פד) אז המלך קם בחמתו ויצא רדף הכומר אחריו ואמר אדוננו המלך סוף הדברים מפרשין תחלתן יניחני לגמור ואפרש דברי אמרתי כי יש לעשות להם כבוד והדר להם: חן וחסד (פה) מפני מה שעשו עמנו כי השליכו מעליהם טוב הצלחות והמלכות ונתנו אותם בידינו ואילו היו טובים וישרים מושלים היו עלינו כמו שאמר הכתוב בבריביא [דברים כח' א'] ונתנך ה' עליון על כל גויי הארץ ומה מואד עלו לבי כאשר יאמר שהיהודים רעים לפי שרעתם וחטאתם הוא ממשלתנו לכן ראוי להחזיק להם טובה (פו) לפי שמחזיקים ממשלתנו בידינו וכאשר הרבו לפשוע אז יותר ראוי לכבדם ולא לבקש עליהם עלילות ברשע ויצאות מהשווי וטבע השכל וישו אמר עליהם שהנוגע בהם כנוגע בכת עינו והמלך שמח כמה שאמר הכומר אף על פי שראה שכונתו אחרת היה: אמר עוד הכומר שכשחטאו היהודים האל הסתיר פניו ונשארו אל הטבע אם יצליחם יצליחם ואם ימיתם וישפילם ישפילם: אמר לו המלך הדברים שנשארו אל הטבע לא יסבו מלתת לאדם כרב או במעט והנה היהודים ראיתי שנפלו ומעולם לא קמו ואם היה בדרך הטבע ראוי היה שיקומו בזמן מהזמנים ועוד שהכתוב מכחישך שאמר [דברים לא' יז' יח'] ואנכי הסתר אסתיר פני מהם ומצאוהו צרות רבות ורעות והנה הכומר הודה לדברי המלך:

ק"ה במלכות רומי היה שם אפיפיור איש חסיד דובר צדק דובר משרים ובמדותיו והנהגתו איש אמת אבל היה לו אחות מאד אויבת ליהודי' ומבקשת רעתם ושם האשה שאנגישה (פו) ומשנאתה את ישראל בקשה והתחננה לאחיה האפיפיור שיגרש היהודים מכל ממשלתו ואמרה לו כי בהיות הוא במקום המושיע איך יסכול שיעמדו שונאיו בארצו וממשלתו ועוד שמיום שמרדו במושיע נשארו כלם טמאים טומאת נפשות כפי מה ששמעה מההגמונים הקדושים וכן נשארו טמאים מחטא אדם הראשון ואתם שקבלו דת ישו נטהרו

(פג) בדפ"אד אם שוא ידבר .

(פד) ומה לעשות להם חסר בדפ"אד וכן נכון .

(פה) בדפ"אד כי יש להם לעשות כבוד ולתת עליהם חן וחסד .

(פו) בדפ"אד נשמט מן לפי שרעתם עד טובה .

(פז) צ"ל שאנכא .

והשאר נשארנו בטומאתם והוא יתבע עלבוננו אם לא יגרשם מארצו ומקום קדושתו היא רומא העומדת במקום קדש הקדשים היא ירושלים ואם יגרשם הנה שכרו ממנו בגן עדן כי ילמדו כל המלכי לעשות כמוהו: השיב האפיפיור ואמר סוף כל סוף אין בנשים דעת שהרי אם המושיע מחל להם ואמר שהנוגע בהם כנוגע בעינו איך לא נמחול אנחנו ואין לאשה הסמוכה בפלך להבין בעמוקות האלה אין זה כי אם רוע לב ומה שאמרת שלא קבלו טבילת ישו ונשארנו טמאים כיון שיש להם ברית מילה נטהרו כי לא היתה הטבילה אלא במקום מילה כי רחם מושיענו לילדינו לבלתי שפוך דמם בילדותם בצאתם מרחם אמם עד שיראה לנו פלא איך יתקיים זרע היהודים כאשר שופך דמו בזמן שהתינוק בתכלית החולשה וכי ראתה שאנגישה תשובת האפיפיור וכוונתו לא יספה לדבר אליו ואחר ימים שבה אל שאלתה עם האפיפיור והביאה הגמונים שיעידו איך בעברם עם צלם ישו ראו היהודים איך היו לועגים ורומזים אלו לאלו וברוב לקחה וחלק שפתיה והעדויות ההם הטה אוננו וגזר גירוש כולל בכל ממשלתו ועל זה היה דוח לב כל היהודים בכל מקום שהקול נשמע אבל תושבי מלכות רומי הגדילו ההספד כי באותם מקומות גדלו והעשירו וקנו בתים ונחלו' וכסף וזהב ברבוי ובימים ההם היה מלך אחד בירושלים (פח) מלך חסד ואהב היהודים ונקרא שמו רובירטו ומלך זה היה לו אהבה ואחיה עם האפיפיור והיהודי' שלחו שלוחים אל המלך ההוא עם מחנה כראוי ושאלו ממנו יבקש מאת האפיפיור ישוב חמתו מהשחית ושלחו לו לאמת (פט) כל ענייני שאנגישה ואיך ממנה נמושכה כל הרעה ואם יצטרך שידור בעדם עליהם לשלם מיד . ומצד אחר שלחו מהר ומתן לכל ההגמונים שיפייסו את שאנגישה ואם לא יוכלו עמה לבטל הגזירה לפחות יפייסוה להאריך להם זמן הגירוש למען יוכלו למכור בתיהם ונחלתם ולקבץ ממונם והלוואתם וכן כדי שיוכלו לדעת תשובת המלך רובירטו אולי על ידו ימצאו תרופה למכאובם וצווחו לפניהם ולא הועיל להם ובהיותם בזה והנה תשובת המלך רובירטו חוקם ואמצם בדבריהם טובים: עוד שלח המלך רובירטו שלוחים לאפיפיור בדברים של טעם ותחנונים והוא השיב כי כבר יצא מפיו ונדר לשנגישה אף על פי שהיה שלא ברצונו אין אחר דבור ונדר האפיפיור כלום אבל אם שנגישה תחיר לו הנדר יוכל לחזור בו וכאשר ראה המלך רובירטו דברי האפיפיור הבין הענין ושלח שלוחים לשאנגישה ונדר לה מאה אלף פרחים מצד היהודים ונתפייסה וקבצו המעות ונתנו לה או שאנגישה נחפכה לאוהבת היהודים והיא התחננה אל האפיפיור שלא יגרש היהודים מארצו כי נכמרו רחמיה עליהם אמר האפיפיור אין זה כי אם נכמרו רחמי המעות אליך ואז צוה האפיפיור לקרוע שטר או כתב הגירוש ונשארנו במקומם אבל עד הגיעם לזה הצר להם מאד:

(פח) צ"ל בנאפולי .

(פט) בדפ"אד לאמור .

הט"ו בעיר מונטישון יצאו היהודים כחול המועד של פסח אל השדה לשמוח ועשו שם השחוק שהנערים עושים שישימו אחד באמצע בכסות עינים וכלם הולכים סביבו ומי שיוכל לאחוז ישב במקומו: היו הולכים דרך שם אנשי הכפרים ותפשו דברים עם היהודים ונמשכה מריבה וכאשר הלכו משם אמרו איש אל רעהו במה נקח נקמה מאלה הלא הוא בשנעליל עליהם לפני השופטים ונאמר כי האיש האמצעי אשר שמו קראו את שמו ישו והיו מכין בראשו ללעג ואומרים זה ישו יין טוב מוכר הלכו לפני השופטים וספרו הדברים והם האמינו ונתפעלו מאד ואמרו ראוי שנודיע למלך הענין הרע הזה והעם מהרו ולא רצו להמתין ותפסו חרב בידם ולא השאירו מן היהודים פליטה לבד נער קטן אשר נחבא בחורף היער והילדים הקטנים עשאוּם גוים: ביום הב' באו יהודים מעיר אחרת סמוכה ויצא הנער ואמר אנה תלכו כי כך וכך אירע ברחו ולקחו הנער למקומם וגוים שהרגישו רדפו אחריהם ולא השיגו אבל כפשע היה בינם ובין המות וכאשר שבו לארצם מצאו שם בלבל כי כבר שמעו הנעשה במונטישון ועם שוחד עצום נצולו:

הי"ז בספרד באו גוים ואמרו שמוצאו הרוג כבית איש יהודי היה שם לפני המלך אחד מיועציו ודבר נגד היהודים רעה ואז נתחזקו העם לאמר למלך שאם הוא לא יעשה משפט כי הם יקחו נקמת ההרוג בידם: אמר המלך יתעלה וישתבח המושל האמתי השופט צדק אל אמונה ואין עול ועתה אראה לכם שקרותכם ואת כל אשר הליץ יועצי לרעה וזה תראו ותגידו לבאים אחריכם אז שלח שיביאו לפניו כל היהודים וכשבאו לפניו שאל להם ואמר מהו זה שאמר דוד [תהלים קכ"א ד'] הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל שאם לא ינום כ"ש שלא יישן כי בלשון עברי שינה היא יותר מתנומה כפי מה ששמעתי: השיבו היהודים מה שפירשו המפרשים לנו אינו אלא שרצה לומר שלא ינום וכ"ש שלא יישן: אמר המלך זהו לתרץ השאלה עם השאלה עצמה ולא הבינו כוונת הכתוב על מה נאמר וזה פירושו והוא אשר ראו עיני הנה הלילה אשר עברה לא יכולתי לנוח ולישן בשום צד ולכן קמתי ממטתי ויצאתי אל החצר החיצונה והוצאתי ראשי כעד החלון והירח מאירה וראיתי אנשים רצים ואחד מהם על כתיפו כדמות אדם ושלחתי ג' אנשים שילכו אחריהם לאט ויראו היטב אם הוא אדם הרוג או מה היה הענין ויגידו לי הלכו עבדי כאשר צויתי ושמו עצמם במארב וראו כי הוא הרוג והכירו שנים מן האנשים המוליכים הפגר ההוא והנה המעידים לעיניכם באו האנשים והעידו ושאל להם היועץ ולמה לא תפשתם אותם והשיבו כי מהרו והשליכו הפגר בחצר היהודי וברחו להם ועוד שהיו נושאים כלי זיין ולנו אין בידינו דבר כי לא צוה לנו המלך לתפושם כי אם לראות מה הענין חזר המלך לענינו זהו שאמר הכתוב הנה לא ינום ולא יישן ר"ל כי הוא לא ינום וגם אינו מניח

לישן מי שהוא שומר ישראל או הלכו כלם בפחי נפש ומן המעלילים עשו שפטים:

ד'ר"ן במלכות צרפת קמו שני אנשים אוהבי הרע ואמרו למלך איך ראו איש יהודי שתפס איש נצרי והביאו בחוקה בביתו וזה ודאי כדו להרגו כי ערב חגם הוא והמלך מלך משפט היה ואוהב האמת וראה בשכלו שקרות התביעה ועלילה שמעלילים על היהודי' וגער בכל אותם אנשים וצוה שישליכום מלפניו ואמר שכל מי שיבא לפניו בעלילה כזו יתוו ראשו בחרב והאנשים ההם נתמלאו חימה לפי שנשארו לעדים שקרים לפני המלך ולעושי רשע והלכו וקבצו המון העם ונשבעו להם שיהודי תפס את הגוי והביאו בכח לביתו ועיניהם ראו והנצרי ההוא לא יצא עוד מבי' היהודי ואמרו עוד אל העם כי הלכו לפני המלך וראו שחמל המלך על המורדי' והפושעים ושונאי' כדת ישו ולא חמל על הנוצרים מאמיני אמונתו או אמרו העם הכה נתחכמה להם וביקשו ב' נצרים שאמרו שחלכו אל היהודי ליקח ממנו ברבית ושמעאו היהודי יוצא מן החדר וסכין מלא דם בידו אמר המלך ליהודי מה ענין הסכין והשיב כי שחטתי עופות למועדי: אמרו השרים למלך אין שחיטת העופות תוך החדר וכיון שיש אמתלאה יכו היהודי ביסורין ויגיד האמת או צוה המלך להכות ביסורין ליהודי והוא הודה שהרגו וכי חמשים איש גדולי היהודים יעצוהו והיו עמו צוה המלך ויתפשו כל אותם יהודים והיהודים כשמעם התאבלו ובכו וצעקו כי ראו אבדן האומה ונתקבצו והלכו אל המלך ואמרו אדוננו המלך מחקי המלכים אשר קדמוך הלא הוא שכל מי שיודה באיזה דבר ע' יסורין והנאות (צ) שאם יהיה נאמן על עצמו לא יהא נאמן על אחרים ואם האיש ההוא הרג הנוצרי אנחנו לא ידענו ולא עלה בלבנו רעה כזאת כי לא שוטים אנחנו ולא טפשים לשום עצמו ובנינו בסכנה כזו וה' לא צוה שאם לא כן כל מי שיגנוב ויגזול יאמר כי כל שרי העיר היו עמו שאל המלך לשרים על ענין זה אם נמצא בדברי הימים ויאמרו הן כי נמצא בפירושו כמו שהיהודים אומרים והמלך נפל בלבו חסד (צא) ואמר להם למה לא אמרתם לי מזה עד שהיהודי נתעורר לכן הביאו לי ספר דברי הימים ואדעה הביאו הספר ונמצא ככל דברי היהודים ואז צוה המלך שיתירו כל היהודים מן המאסר לכד האיש אשר ברשותו נמצא ההרוג בעת ההיא היה כחצר המלך שר אחד משרי ישמעאל אשר בא עם שליחות ואמר לו המלך אתה האיש הנכבד אם נמצא במלכות שלכם כדברים האלה אמר הישמעאל מעולם לא שמענו ולא ראינו ויש להחזיק טובה למלכינו אשר לא יושפלו בעינינו (צב) נערות ובדברים שאין להם שורש

(צ) בדפ"אד והכאות .

(צא) בדפ"אד חשד .

(צב) בדפ"אד בעיני וכן נכון .

לא בשכל ולא בדת כי איך היהודי ימלאנו לכו להרוג נצרי הוא נכנע תחר ממשלתו ומלכותו וכל שכן בענין מאוס כזה שיעשו קרבן מדם האדם אשר לא שמוענו בכל משפחו' האדמה אע"פי שנטפלו בדברים מאוסים יוצאים מן השכל ובכיוצא בזה לא עלה בלבם לרחקו רחוק לאין תכלית משכל אדם אתם נטפלי' בארצכם ושומעים בחצרותיכם חצרי מלכים דברים שאסור להאמינם והמלך כעס על זה ואמר לו הנה בעל הדבר הודה אני כפי המושפט מה יש לי לעשות וכי יועיל שהוא רחוק מן השכל אם הוא הודה בדברים: השיב הישמעאל הודה על ידו יסורין במלכותנו יועיל לאמתלאה ובהצטרף טעורת אחרות אבל לא יועיל לתת עליו דין ומשפט ואחד מן הנוצרים אשר שם אמר לישמעאל השר הנכבד אם לא נמוצא זה ביניכם הוא מפני שאין ליהודים על הישמעאלים שאלה או תואנה אבל יש להם עם הנוצרי מטעם ישו ויקחו איש נוצרי וישומו שמו ישו ויאכלו את דמו להנקם ממנו: אמר השר עתה נתאמת לי יותר שהכל כזב איך חטא להם איש אחד (צג) וינקמו מאחר וכ"ש כי ישו היה ראוי שינקו' מהם לא הם ממינו שהם הרגוהו ונתנו לו יסורין קשים וזה אני אומר כפי דעתכם כי כפי אמונתינו לא הרגו היהודים את ישו כי עלה לשמים חי אבל לדעתכם אני אומר אשר ראיתי בבית תפלתכם מצוייר בכותל כל מיני מיתות אשר נתנו לו ושם ראיתיו שהיו סובבין עליו גלגל כדרך עושי מלאכת הבגדים או קושרי ספרים על הספר ואחר נקמה זו מדה נשאר עוד לנקום והיה לו לישו לתבוע מאביו יקח נקמתו מן היהודים שבה ליוצר שהבדילנו מכזבים ושם חלקנו במאמיני אמת: השיבו הנוצרים אמרת שהיה לו לישו לתבוע נקמה מהיהודים כן עשה והמציאות יוכיח כי למה ישבו בגלות דחופים סחופים ממושכי' וממורטים כי אם לנקום דם ישו: השיב הישמעאל ואם האב לוקח נקמה זו על בנו היקומו היהודים לחזור שנית להנקם כדי שיהיה להם פרעון שני כל אלה דברי טפלות ועוד כיון שהאל עושה ביהודים שפטים אתם מה לכם לבקש משפט אחר ובכל זה אני לא באתי להציל היהודים כי אינם בני בריתי וגם לא ממלכותי ולא אהבתי אותם כי ידעתי מה שעשו לכמה נביאים אבל באתי לומר האמת אחר שהמלך שאל ממני דעתי והמלך כשמועו דברי הישמעאל כעס מאד לפי שראה שהיה מחרף כל הנוצרים אבל בבחינה שדבריו דברי שכל שתק ושמר הדברים . ביום הג' כאשר ראו העם כל העלבון שעשה הישמעאל לנוצרים כי נשאר לרשעים או לפתאים מאמינים כל דבר או קמו והביאו שני עדים שקרים וזה עדותם אנו נכנסנו בבית יהודי וזה כי היה לנו עמו חשבון וראינו שם קבוץ כל היהודים שאמר היהודי שבעצתם עשה וכאשר נכנסו שתקו כלם אז אמרנו הלא דבר הוא ויצאנו משם ונחבינו אחורי הדלת ושמענו ליהודי אומר להם ואם יתגלה שאני הרגתי הנוצרי אתם תשכו מנגד והם השיבו יש לנו עושר רב להצילך לא תירא ולא תפחד והמלך

(צג) בדפ"אד נוסף כאן והרגוהו .

כאשר שמע עדות זה שמח מאד מפני דברי הישמעאל ואמר לו מיה תאמר
 עתה הישמעאל הנכבד אשר באת לחרפני בביתי: השיב הישמעאל אני לא
 חרפתי כי אם למעלילים ואחר עדות זה הענין הוא רחוק משכלי יותר ממה
 שהיה מקדם וכי דבר מוסוכן כזה היו היהודי מדברים במקום שישמעו הנוצרים
 דבריהם ואני שמעתי שהיהודים פקחים הם ויראים מאד ואיך אפשר שעמדו
 בעצה ככיוצא בזה במקום שישמע הדבר או שיאמרו אותו בקול רם עד שישמעו
 הדברים כל כך בכיור וכאשר השלים הישמעאל את דבריו קמו כל העם ואמרו
 וכי ישמעאל זה מלכנו הוא אתה מלכנו ואתה שופטנו לכן עשה לנו דין פן
 תצא חמת העמים ואין מכבה והמלך מכעס אשר כעס על דברי הישמעאל נטה
 לכו לדברי העדים וגזר גזירה משונה והוא שיתפשו ראשונה כל אותם יהודים
 שהיו בעצה וישימו כל אחד ואחד בחבית אחד ויסתמו כל החביות ויתקעו
 מסמרות מבחוץ וחודן בפנים ויגלגלו החביות ברחוב העיר או קם שר אחד
 לפני המלך ומלאך ה' צבאות הוא ואמר אדוננו המלך חק המלכים הקדומים
 אשר בצרפת שכל משפט נעשה מוחשימים איש ולמעלה יד המלך תהיה בו
 בראשונה ואחריו כל העם לכן קום אתה אדוננו ויעבור מלכנו לפנינו ותתחיל
 לגלגל חבית אחד ואנחנו אחריו ואמר המלך אני לא באתי לבטל ולשבר חוקי
 המלוכה כי אם לקיימם אני אלך ואתחיל המישפט כאשר אמרתם וילך המלך
 והרים רגלו לגלגל חבית אחת ונכווצו גידי שוקיו ונפל לארץ ונתעלף ואחר
 העלוף אמר שיוציאו היהודים מן החביות כי האל ראה העול והוא אלהי המשפט
 וכאשר ראו העמי הנס המפורסם לעיניהם לא הרים איש את ידו ואת רגלו
 והמלך הולכי והו בעגלה לביתו ובקש מן היהודים שיתפללו עליו וכן עשו ואחר
 ימים נתרפא המלך והיהודים ישבו בכבוד באותו מלכות: אחר ימים באו הנוצרים
 ואמרו אדוננו המלך הנס ההוא אשר נעשה לא היה אלא בעד כל אותם יהודים
 שהיו נקיים כנראה ושלא ידעו מן הענין דבר אבל האיש שנמצא בידו ההרוג
 ראוי הוא לעונש או חקר המלך ודרש ונמצאו נוצרים שהעידו איך ראו שפלוגי
 השליך הפגר בבית יהודי וצוה המלך שיקוצו ידיו ורגליו וכן נעשה ואז הארץ
 יראה ושקטה: יש נסחאו בענין זה אבל מה שראיתי בספר דברי הימים
 לחכמי צרפת כך הוא:

הי"ח האי אשר נקרא היום אינגלאטירה נעשה שם שמד גדול ועצום בכל
 אותם קהלות גדולות ועצומות אשר היו שם בימים ההם בחכמה ובינה
 וכבוד וביחוד העיר הגדולה הנקראת לונדריש אשר היו שם קרוב לשני אלפי'
 בעלי בתים כלם אנשים בעלי חכמה ועושר ושם עשה החכם ר' אברהם בן
 עזרא אגרת קראה אגרת שבת והשמד היה שימירו דתם וכאשר עמדו על
 קדושת השם העלילו עליהם שהיו עושים יו"ף במטבע ובאה תביעה זו לפני
 המלך והמלך חקר ודרש ומצא כי המעלילים המזויפים היו (צד) מטילים האשמה
 (צד) בדפ"אד כתוב כי המעלילים הם המזויפים והיו .

על היהודים ונמלטו . לימים שבו הנוצרים ובקשו מי שיעיד נגד היהודים ומצאו כרצונם איך ראו יהודי קוצץ המטבע ואף על פי שידע המלך כי הכל שקר מפני המיית העם בקש להשליך מעליו תרעומות אלו ושמו יקומו העם וחרב בידם כדרכם ואין מוציל צוה וגרשם והיה הגירוש זה שנת חמישת אלפים ועשרים ליצירה:

הי"ט בשנת הגירוש הנזכר נאנסו ב' קהלות גדולות נאפוליט וטראנא לשימירו דת והמירור רובם וסבת השמד לא מצאתיו אבל כן שמעתי מוקנים כי כומר אחד נתקוטט עם יהודי בעיר טראנה ובקש להטיל האף על כלם וישם עין ישו באשפת איש יהודי ואמר בבקר שחלום חלם איך היהודים שמו העין באשפה מיד יצאו כמה נוצרי' לחקור ולחפש ונמצא בבית איש יהודי באשפתו או העם נתמלא חימה ובקשו לשלוח יד בכל היהודים והשופטים כשמעם קמו להציל את העם כי היו חושדים כי מיד הכומר היתה זאת וכי ראו השופטים כי אין כחם כנגדם כי העם רב מאד יעצו ליהודים שימירו דת וינצלו כי אין להם תקנה אחרת ורובם המירו ומקצת היהודים ברחו לנאפוליט והגויים רדפו אחריהם גם אנשי נאפוליט תושבי הארץ כאשר שמעו הדבר אותם שנתנו אמונה בענין קמו על היהודים אנשי העיר נאפוליט שיתנו היהודים הכורחים ואם לאו שיהרגו את כלם וראו עצמם אלו ואלו בסכנה עצומה לבד אנשים רשומים אשר נחבאו בבית השרים וקצתם הוכרחו להמיר דת והשאר מן הנחבאים כאשר נחו הגויים עדין יראו ויצאו ללכת לארצות רחוקות והיו בטראנה וברא (צה) ונאפוליט אנשים חשובים מאד בידיעה ובפרט מליצים ומישוררים לא נמצא כמותם בארץ לבד כאנשי פרובינצא אשר גברו בזה על כל משפחות היהודים לימים נודע למלך כי הכומר זייף והמלך צוה לחלותו אלא מפני עטרת הכומרות קמו העם על הדבר וצוה המלך לגרשו אל האיים הרחוקים:

הכ' במלכות צרפת היה גרוש כולל ולא נמצא כתוב מאנשי המלכות הסבה ובדברי הימים לאשכנזים כתוב כי כומר אחד מכת הדורשים הנקראים פיריקאדוריש (צו) חשק אשה אחת יפה מאד והיא לא שמעה אליו ואחר הפצר הרבה ובדברו אליה יום ויום אמרה אליו כי חרפה הוא לה כפי דתה להנשא לערל לכן אם ימול או תשמע אליו והכומר כפי חשקו ואהבתו שמע אליה ונתגייר בהצנע ולקחה לו לאשה והכת הדורשים כאשר שמעו היה זה להם לחרפה נוסף על שנאת היהודים בקשו לתת יד ביהודים והכומר הוא איש חשוב כי המלכה היתה מתודת עמו הנקרא בלשון לעז קונפישור (צו)

(צה) בדפ"אד וכארא .

(צו) צ"ל פרידיקאדוריש והוא בל"ס predicadores .

(צו) בל"ס confesor .

והלכו כלם רוצה לומר כל הכומרים אל המלכה ויגידו לה כל עניני הקונפישור ואיך היהודים גירוהו ומלו אותו ותתחלחל המלכה מאד וחשבה מחשבות איך תקח נקמת כבודה מהיהודים והלכה לפני המלך והתחננה והתנפלה לפניו וספרה לו כל הענין ההוא ושאלה מאתו שיגרש היהודים ממלכותו והמלך לא אבה כי היהודים חשובים היו בעיניו והנאתם במלכות הנאה גדולה היא למלכים ובקש לדחות המלכה בטענות כאלה מיום ליום וכי ראתה המלכה כי לא יכלה לו שמה כל השרים אשר בחצר שידברו אל המלך והשרים גם הם יודעים היו שאין ליהודים אשם אבל יראים היו מהמלכה ובעל כרחם יעצו למלך על הגרש ואמרו לו אדוננו המלך אין לבקש זכות ליהודים האלה כי הם שונאים אמונתנו ושונאים אותנו ואומרי' טוב שבגויים הרוג ואמרו שיאכל אדם דבש ולא ילמדנו לגוי וכיוצא בהם: השיב המלך שעליהם אינם חייבין גירוש וכבר עבר ויכוח זה לפני אבי הגמון אחד עם חכמי היהודים ואמרו שמה שאמרו הטוב שבגויים הרוג שרוצה לומר שהטוב והיפה שבגויים הוא משפט ההריגה שעושין כי בזה מטילין אימה על העם וכלם ישמעו ויראו וזה צריך לקיים העולם כפי מה שנתקלקל אבל כפי דת היהודים היה אומר ר' עקיבא התלמודי שאם היה עומד ויושב בסנהדרין לא היו הורגים אדם מעולם כי שמא טרפה היה או במקום נקב הכה: בסוף אמרו השרים ומי שיש לו חוקים כאלה האם ראוי לרחם עליהם: השיב המלך כבר שמעתי שם כי כל התלמודיים הכו על קרקדו ואמרו שאם כן היה מרבה רוצחים בעם כל שכן כי בדעות נופלים השבושים העצומים והנה אפלטון ראש הפילוסופים אמר שאנשי (צח) מלאכה אחת ראוי שיהיו משותפות לכל אנשי אותה מלאכה ודי ביוון וקלקול משפחו בני האדם וגנות וזמה לרוב ומי לנו נפש סובלת שלא תתפתה בדעות הזרות באיזה זמן מהזמני': אמרו השרים ומה יאמר אדוננו מאכול דבש וכו': אמר המלך כבר שמעתי שכונתם לאמר שהנסיון ליין הטוב הוא כאשר ימתק לחיך ויערב אחר אכילת הדבש והגויים השומעים זה יחשבו שהוא משום רפואה ושלכן אמרו אל תלמדוהו לגוי וילעגו עליהם מפני שהוא שקר וכזב: אמרו השרים ואנחנו שמענו כי הוא משום שאחר אכילת הדבש יתנסה אם הוא יין טוב וידעו היין הטוב הראוי לנסך על מזבחותיהם וצו שלא ילמדוהו לגוי מפני שיבא לנסך לפני ישו ויהיה נחשב להם לחטא שלמדו במה לעבוד את ישו: אמר המלך וכי עתה באנו לעולם ולא ידענו שהם כחשו אלוה שלנו וכל שכן שיכחשו עבודתו: אמר אחד מיועציו ואיך יוכל אדוננו לסבול שיכוז את ישו והם במלכותך ובממשלתך וכתוב בספר התלמודיים שישו נדון וכו': אמר להם המלך לא שמעתי בלתי היום ואתם באיזה זמן או יום שמעתם אותו: השיבו השרים יש הרבה שנים ששמענו הרברים ונתאמת אצלנו: אמר המלך ומכל

צח) לדעתי צ"ל שהנשים של אנשי מלאכה אחת ראויות להיות משותפות וכו'.

הזמן הזה למה לא גליתם אזני אלא היום (צט) אלא ודאי פתוי המלכה הביא אתכם לכל זה: ביום הב' שבו עוד לדבר מרעת היהודים עד הסיתו למלך ויצא כרוז מלפניו שיצאו היהודים ממלכותו תוך שלשה חדשים והנשארים בסוף הג' ימותו בחרב ונכסיו לאוצר המלך ועל קצת מהאנשי' הרשומי' העלילו שהם מלוו הכומר ונשרפו והיהודים הוכרחו לעזוב בתיים כאשר הם ולצאת במרוצה מכל המלכות כי לא רצו לתת להם זמן לשיכולו לקבץ ממונם ונכסיהם:

הכ"א שנת חמשת אלפים וארבעים ושש (ק) ליצירה קם מלך אכור ושמו פיליפו בן פיליף וגרש כל היהודים אשר במלכותו ונתאכזר מאד נגד היהודים ולקח כל אשר להם כספם וזהבם וטלטל (א) וקרקע ונתגרשו בערום ועריה וחסר כל והיו היהודים רבים כחול באותם מלכיות עד שאמרו שהיו כפלים כיוצאי מצרים והקהלות ההם היו קהלות גדולות בחכמה ובמנין וכן כתב הר"ר לוי בן גרשום בפירושו מי מנה עפר יעקב וחבר הפירוש ההוא ט"ו שנה אחר הגרוש וקצת המירו דת אבל מועטים היו מאד וקהל טולושא המירו כלם וסימן השנה היא מן הפרט ויגרשהו **וילך** והיה גרוש זרה בחודש אב בחג הנוצרים הנקדא מדגילינא (ב):

הכ"ב לפני זה שנת ארכעה עשר לפרט היה שם גרוש אחד לא כללי אלא פרטי בקצת הערים ההם ולא נודע למה וסימן השנה היא ותלך **רך** ישראל הלך וקשה:

הכ"ג אחר זה כחמישים שנה היה שם גרוש כולל מר וקשה מאד כי היהודים מהגרושים שעברו שבו ע"י מומון ונתחדש מלך חדש מלך אכורי וגור ואמר שאם היהודים יקבלו דת ישו טוב הארץ יאכלו ואם לאו שיעברו כלם בחרב ואין מוציל ונתן להם זמן שלשה חדשים לשיתיעצו הטוב להם ובזמן ההוא היה שם חכם גדול אהוב מאד למלך נקרא שמו אבוגרדן דלכדי' והתחנן לפני המלך פעמים ולא הועיל ולא שמע כי אמר המלך שכבר קמו העם על היהודים וגרוש שלהם הוא תקנתם וטובתם שמגרש אותם להצילם מיד שונאיהם והקמים עליהם:

הכ"ד שנת כשלחו **כלה** גרש יגרש יצא המלך פיליפו המגרש לצוד ציד ומצא צבי רץ ורץ אחריו בסוסו בכח גדול והנה לפניו חפירה גדולה ונפל

- (צט) בדפ"אד נשמט מן וכתוב בספר וכו' עד אלא היום .
(ק) וששים ושש כצ"ל .
(א) בדפ"אד ומטלטלין .
(ב) צ"ל מגדאלינא והוא *Marie Magdalene* .

שמה עם סוסו ותשבר מפרקתו ומת וידעו הכל כי אכזריותו על היהודים גרם לו אותה מית' כי כפי הטבע ראו שלא היה מוספיק אותה חפיר' שבנפלו שם ימות: ואחרי המלך האכזר ההוא קם בנו תחתיו והוא מלך חסד ואוהב משפט וצדקה וראה מה שאירע לאביו ושלא שליה ליהודים שאם ירצו ישובו לעריהם בכטחון גדול ושהוא ישמר' כבכת עינו ורבים לאהבת ארצם ומולדתם שבו לעריהם כי כלל המלכים מלכי ספרד וצרפת והשרים והיודעים וכל נכבדי ארץ אוהבים היו היהודים ולא נפלה השנאה כי אם בעם אשר קנאו ביהודים ואם המלך יבטחנו והעם יקומו איך נוכל לבטוח ובפרט במה שראינו לשעבר כמה גירושים סבבו העם עלינו ומה הנאה בהבטחת המלך ושופטי ארץ אם רצון העמים איננו עמונו ומבקשים תמיד רעותינו (וקצתם אמרו נשב באשר ישבנו ולא נביא עלינו רוגז גרושים ולא נוסף עוד לראותם) (ג): ולמקצת ימים שבו ואמרו לכו ונשובה לארצות מולדתנו כי היא אמנו והמלך מלך טוב וישר ומה שיצא מפיו יקיים ושבו לאותם ארצות ובדרכים שללו אותם עוברי דרך ושלא המלך חוקרים ולא נודע מי הם וצוה המלך יתנו ליהודים מאוצרתיו בגד ללבוש ומוזון לאותה שנה כי על פיו באו בצל קורתו וישבו לבטח בעריהם:

הכ"ה אחר שבע שנים חזרו והעלילו עליהם וגורשו פעם אחרת אך המלך ההוא מלך ישר היה וגרשם עם נכסיה' וממונם ושלא עמהם שומרים לשלא יגזלו אותם בדרכים ולרבים מהם לא הועיל כי הפשיטום ברכי' אנשי הכפרים ועוברי דרך:

הכ"ו שנת חמישת אלפים וק"ס ליצירה היתה מגפה חזקה ועצומה בכל גלילות אשכנז (וגלילות אלימאניא) (ד) ופרובינציה ובכל גלילות קאטאלוניא ובכל ספרי דברי הימים לא ספרו כמותה ולא נשמעה לבד מגפת רומי וגלילותיה אשר כמעט חשבו שיוכלו כלם ובענין הכללות לא נשמעה כמוה וקמו קצת מגויי הארצות ואמרו שהיהודי' היו משליכים סם מות בנהרות ושמשם נמשכה המגפה אז נקבצו כלם והלכו וצעקו לפני המלך וספרו לו כל המאורע שאל המלך ומהיהודים יש מתים במגפה השיבו העם מהם לא מת אחד: אמר המלך ואם יטילו סם בנהרות הם מה ישחו אמרו למלך שותים מי בורות: אמר המלך ושאר ארצות שאין להם מי בורות מה ישחו וזר אני משיב לפי דבריכם כי לפי האמת הוא נמנע שמוזה' נמשכה המגפה כי כמה סם יטילו בנהר אחד שלא יתבטל ברוב מימיו ועוד שאותם מים מי נהרות רצות ובאות אחרות במקומן והבאות אין בהם סם ועוד המת מסם המות אינו מוציא מורסא ועוד לכו עתה אתם ושחו מי בורות ותראו אם נצלתם מן המגפה או

(ג) בדפ' אד נשמת מן וקצתם עד לראותם .

(ד) וגלילות אלימאניא חסר בדפ' אד .

לא וכי ראו העמים רצון המלך יצאו משם אבל כי ראו איש יהודי לועג עליהם לאמר מה הוא עלילותיכם התאמצו שנית ובקשו עדים כרצונם וכאו והעידו איך ראו יהודים הולכים בחצי הלילה ומטילים דבר בנהרות ולא ידעו מה והיו לוחשין לחישות על הנהרות ולא הבינו וכל כך באו עדים והעידו וכל כך באו מספרים רעות על היהודים עד שהמלך אמר לא יהא אלא ספק ראוי לגרש אותם קמו העם ואמרו אחר שהמיתו ממנו עם רב איך ילכו בלי עונש והם עשירים מלאים מייגענו ומן הרבית שאכלו ממנו אלא יצוה המלך שימירו דת ואם לא שיהרגום והשרים עזרו בזה לאמר שימירו דת ואז היו גזירות כוללות ככל ארצות אשכנז וארצות פרוכינצא וצרה וצוקה אשר לא נהיתה כמוה ומ"מ האשכנזים עמדו על קדושת האל הגדול ועל תורתו ולא המירו כבודם:

הכ"ז שנת חמשת אלפים וק"ן לפרט היו גזירות כוללות ברוב ספרד (וביותר גדולות בחכמה ובמנין) (ה) כי קמו גויי הארצות פתאום עליהם להרוג ולשלול שלל ולכוזו בו אם לא יצאו מכלל הדת ורבים מהשרידי' עמדו על נפשם ורתם וקבלו עליהם לעמוד על כל מה שיגזרו עליהם ותורת אמת במקומה והדרה ונהרגו רבים על קדושת השם וכן היה במלכות ארגון וליס' (ו) מאורקה ברצלונא לירדה ובאותם מקומות מוקצת מהם יצאו מכלל הדת מרוב הצוקות והאימות כי נלאו מאד ועם כל זה נצח ישראל לא ישקר ולא יכזב וכל אותם האנוסים שמו פניהם לבקש דרך להציל את נפשם וגזרו עליהם גלות ללכת מגוי אל גוי בארצות אויביהם עד ימצאו מקום בטוח לשמור תורתם וה' עזרם אבל אותם שהלכו לארצות הערב עברו (ז) בדרכים דבר לא יכילנו ספר כמו שכתבו הם לקרוביהם הנשארים בארצם ובפרט כי אנשי הכפרים היו קמים עליהם באמור שהם הולכים לשמור את דתם והיו אוסרים אותם בשלשלאות עד יודע הדבר למלך ומקצתם היו נצולים בתת יגיעם וממונם לרודפים אותם ומקצתם מתוקף הצרות היו אומרים נתנה ראש ונשובה כי כבר יעדנו אל אמת [ויקרא כו' לח'] ואבתם בגוים ואכלה אתכם ארץ אויביכם:

הכ"ח בערי יון כפי מה ששמעתי מקדמונים יצאה גזרה מאת המלך להעבירם על דת ועמדו כלם מקטנים ועד גדולים על קדושת השם וכאשר ראו המלך כי לא יוכל להם נתייעץ מה לעשות ויצאה (ח) שיגרשם מבתיהם אל השדה שלשה ימים ולא ימצא להם שם שום מזון ולא מים לשותות ועמדו כלם ולא אכלו ולא שתו שלשה ימים לבד קטנים ונערים שלא יכלו לסבול

(ה) וביותר גדולות בחכמה ובמנין נשפט בדפ"אד .

(ז) בדפ"אד ולינסיא .

(ז) בדפ"אד עבר עליהם .

(ח) בדפ"אד נוסף העצה .

והיו בורחים מבית אבותיהם והולכים לבתי היונים וכי לא יכול המלך להביאם לדתו וראה גבורתם להעמיד אמונתם נכמרו רחמיו ולפייס את העם גור עליהם גזירות אחרות וצוה שלא ידורו בתוך העיר קושטאנטינא אלא שיודרו בעיר כנגדה נקראת פירא וגזר על מקצתם שלא יהא להם אומנות אלא עבוד עורות ושיעשו חנויות (ט) סביבות הים לאומנות זה ואחרים מן המספרים אמרו כי זה לא היה בזמן ההוא אלא גזירה אחרת ולענין אחר: (י)

הכ"ט בזמן המלך הישר הזקן מלך אלפונשו באו אנשים לפני השופטים אשר בארץ ואמרו איך ראו איש נצרי נכנס ערב הפסח בבית איש יהודי ואחר זה שמעו אותו צועק ואומר הנצרים הצילוני או השופטים שלחו אנשים וילכו לחפש בבית האיש יהודי ולא מצאו דבר: אמרו השופטים כעין זה העלילו בשנה שעברה ונתגלה השקר ואתם התובעו' למה תלכו אחרי ההבל ולמה תרגזו הדלים על לא חמס בכפיהם קמו העם בקול המייה ואמרו השופט כל הארץ לא יעשה משפט אנחנו נלך אל המלך כי הוא יוציא לאור משפטינו באו לפני המלך וספרו לו כל הענין: אמר המלך הביאו לפני האיש היהודי הביאוהו מיד לפניו ושאל לו המלך והשיב חס ושלום כי לא נכנס בביתי שום נצרי זה ימים: אז אמר המלך לתובעים בני מות אתם כאשר שמעתם הנוצרי צועק ואומר הצילוני ואתם הכרתם בקולו למה לא שברתם דלתות היהודי ונכנסתם להציל העשוק מיד עושקו: השיבו כי היו יראים מן השופטים שיטילו עונש עלינו על שכירת דלת לשום אדם: השיב היהודי וזה י' ימים שברח עבד ונכנס בביתי ונעל כפניו איך שברתם דלתותי ועדין הן שבורות וילכו שתקו ולא ענו דבר: אז אמר המלך לשרים הראיתם היהודי הורג נוצרים והוא זקן עד מאוד וחלש אין בידו להרוג פרעוש אין זה כי אם רוע לבכם של אלו וראוים לתת את הדין וחזר פניו אליהם ואמר מזויפים ושקרנים אתם השמרו לנפשותיכם שלא תבואו עוד בדבר כזה לפני: ביום הב' נאספו ושבו אל המלך לאמר כי יש עדים רבים ואמתלאות חזקות: אז אמר המלך כיון שכך ראויה החקירה אז צוה שיבוא סופר המלך ובא וכתב שם היהודי וסי' בירתו ושאל למכירים אשר אמרו שהכירוהו מה שם הנוצרי ואמרו פידרו גוזמאן שאל על אשתו ואמרו ביאטריץ משרתת ההגמון דרה ברחוב פלוני שאל המלך ומה תואר הנוצרי והשיבו איש צעיר הקומה ואדמוני וזקנו מחולק והוא עור מעין אחד שלח המלך בעד האשה ושאל ממנה על כעלה ואמרה לבית יהודי הלך לקחת חוב שהיה חייב לו ולא שב עוד לביתי אחר זה שאל המלך עדות הנערים ואמרו האיש הנוצרי הוא אשר כך וכך סימניו היה מכירנו ומצאנוהו לפתח היהודי ואמר לנו שהיה מקוה ליהודי על חוב שחייב ועודם מוכרים בא היהודי

(ט) בדפ"אד אניית .

(י) מן לאומנות עד לענין אחר נשמט בדפ"אד .

ונכנס הנוצרי עמו ומועט שעה שמענו קולו אומר הצילוני ואז בחלון נכנסנו בבית היהודי וחפשנו ולא מצאנו הנוצרי אבל מצינו דם על הארץ לרוב: אז אמר המלך לאמתלאה כזו ראוי להכותו בייסורין והכו היהודי ואמר כי הוא הרגו ובלילה השליכו בנהר ונגזר עליו השריפה ובעת קריאת הגזירה בא ההגמון הגדול לפני המלך ושמע קריאת הגזירה אמר ההגמון פידרו די גוזמאן זה בעלה של ביאטריץ הוא או איש אחר השיבו בעלה של ביאטריץ: (יא) אמר ההגמון דברים תמוהים אני רואה כי הגזרה אומרת שביום ראשון ליינארו הרגו ואני אמוש מצאתיו חי בכפר הסמוך לעיר ויבא היום או מחר: אמר המלך כפי זה או איש היהודי שוטה היה או יצא בקרוב מדעתו כי הודה במה שלא עשה: אז השיב ההגמון היסורין ומעשה השרים אין בהם אמונה ולא בטחון: אמר היהודי אדוננו המלך לא שוטה אנכי ולא הייתי שוטה אבל הוציאוני מדערי בכח הייסורין כי אבדה החנינה מן הנוצרים ועשו כי שפטים שלא נעשו למורדים בכתר המלך וכאשר ראיתי שאחר שהכוני בכמה מיני יסורין היו חוזרים ומחדשים יסורים אחרים בחרתי במות אחת ולא בכמה מיתות: אז שלח המלך ב' עבדיו ושלח יהודי אחד עמהם לשלא יחביאוהו עם שוחד ובא הנוצרי לפני המלך אז קם המלך על רגליו ואמר ישתבח המאיר אפלות ישתבח למי שאליו הדין והמשפט ולמה צוה לבערים כמונו לשבת על כסא דין ואנחנו ככהמות השדה לא ידעו במה יכשלו: עוד אני אומר כי שמעתי בומן הקדום היה מנהג היונים כי ביום שנולד התנוק היו בוכין וכשמת הוקן היו שמחים ושוחקים וטעמם הוא כי ראוי לבכות לאדם הנולד כיון שבא לבכי אבל כשמת ראוי לשמוח כיון שהלך לשמוח ולנוח והיהודים ראוי שיבכו בלידתו ובמיתתו ובימים שבנתים כי לא די להם הגלות הטבעי אלא שמבקשים עליהם הואנות להפילם ודואג אני עליהם לא מפני שהם יהודים כי אם מפני שהם דלים ושפלים ואין לנו מלכות אלא מה שנתן לנו מלך עולם והוא אמר על יד נביאו [ישעיה סו' ב'] ואל זה אביט אל עני ונכה רוח ולך ההגמון חסד כי מנעתני מבא בדם נקי והאל^ל שלחך לבל יצא מידנו מושפט מעוקל אמר ההגמון עדין עשה לך המלך מלכו של עולם חסד אחד כי ראית בעיניך שאין אמונה והבטחה כמה שיאמר האדם ע"י מכות ויסורין והנה העני היהודי אמר שהרג הנוצרי ההוא והננו חי לפני אדוננו וישתבח המאיר למלכות ישירים וצדיקים כמוך ונצח יאר פניו אליך אמן:

הל' שנת ארבעת אלפים התק"ו היו גזירות כוללות ועצומות בכל ארץ ברברייא ובארצות המזרח על כל הקהלות אשר שם ורבו מאד במנין ובאיכות וזה כי המלך רצה להכריחם להמיר דת ואנס כלל הקהלות אשר במלכותו לשימשו אחר תורת נביא הישמעאלים בזמן ההוא ברח הרמ"ם אל צוען

(יא) מן הוא עד ביאטריץ נשמט בדפ"אד .

מצרים הנקרא אלקהרה (יב) ועמד תחת ממשלת השולטן שארית חייו ובכבוד גדול היה שם רופא לשולטאן ולחכמתו העצומה נתגדל שם על כל בני קדם מן המלך ומשריו ואז עשה איתן זה האגרת המפורסמת הנקראת אגרת תימן לחזק ידי כל הקהלות הנשארות ולהזהירם בשמירת תורת משה עליו השלום ולהבטיחם על הגאולה העתידה מהרה תגלה אמין:

הל"א כשבע שנים קודם גזרה זו אשר אמרנו למעלה היו לישראל צרות עצומות על ידי איש בליעל אשר עשה עצמו משיח והמלך והשרים חרה להם עד מאד על היהודים באמרו, שמבקשים נפילת המלכות אשר להם בבקשת משיח והארור ההוא נקרא שמו דוד אלדוד מעיר עמדיה והיה שם קהל גדול סביב לאלף בתים עשירים מלאים וחשובים ומוצלחים ואותו קהל היה תחלת קהלות היושבות סביב נהר סבטון והם יותר ממואה קהלות והיא תחלת ארץ מדי ולשונם לשון תרגום ומשם עד מדינת גולן מהלך חמישים יום והם תחת ממשלת מלך פרס ונתנתן לו מס בכל שנה מחמש עשרה שנה ולמעלה והב אחר והאיש ההוא דוד אלדוד למד לפני ראש הגולה חסדאי ולפני אדם גדול ראש ישיבה אשר בעיר בגדד והיה חכם גדול בתלמוד ובכל חכמות חזוניות ובכל ספרי החרטומים והמכשפים והכשדים והאיש אלדוד בחוקתו וגובה לבו הרים יד במלך וקבץ היהודים היושבים בהר חפתן והסית אותם לצאת להלחם בכל הגוים והיה מראה להם אותות ולא היו יודעים במה כחו היו אנשים אומרים כי דרך מכשפות ותחבולה היה ואחרים היו אומרים שהיה כחו גדול על ידי שם וההולכים בחברתו היו קורין אותו משיח ומהללין ומנשאיין אותו והמלך פרס כאשר שמע עניני האיש ואך היה מצליח ומתקרב אליו ומקבץ עמים פחד נכנס בלבו מאד ושלח לו שליח שיבא אצלו בכטחון גדול ושיראה אותותיו ואם הם אותות ידע כי הוא משיח באמת ויבין כי האל המליכין ויודה בו ויכנע לעבודתו כי הוא רצון האל הממליכין ודוד אלדוד בלי שום מורא ופחד בא לפני המלך ושאל המלך ואמר אמת כי אתה משיח והשיב דוד אלדוד משיח אני וישלחני ה' לפדות עם בני ישראל: השיב המלך אני אישומך בבית הסהר ואם תתיר עצמך משם אדע כי משיח אתה ואם לאו ענשך יהיה על סכלות שלך המאסר לעולם ולא אהרגך כי שוטת אתה ואחר שנתפש דוד אלדוד שלח המלך לקרא לכל שריו ויועציו ושאל להם עצה מה לעשות ביהודים הפושעים והמורדים במלכות ובהיותם באותה עצה שמעו איך דוד אלדוד המיר עצמו מבית הסוהר והלך בדרך מרחוק ולא הכירו איזה דרך הלך והמלך כאשר שמע שלח אחריו פרשים ושרים לתפשו הלכו הפרשים ושבו אל המלך ואמרו לו סמוך לנהר אנו שומעין קולו ומראהו לא ראינו ואיך נוכל לתפשו (והמלך חשב שמאמר מה היא ועל ידי שוחד התיירוהו או שאמרו שאין

(יב) הנקרא אלקהרה חסר בדפ"א וכך שארית חייו וגם איתן זה הבא אחריה .

יכולין לתפשו (יג) ואז רכב על סוס ורץ אחריו הוא ועבדיו ושריו והלכו סמוך לנהר ההוא ולא ראוהו וקראו לו והשיב להם אי שוטים הנני הולך לדרכי אם יש בכם כח רדפו אחרי ויפרוש סודרו בנהר גזון ויעבור את הנהר וזה ראה המלך איך עובר וכן ראוהו עבדיו: אז אמר המלך דבר כזה אין כח לשום אדם כי אם למי שהמלך המליכו רצוני לומר מלך העולם ומישם המליכו האיש הזה ועלינו להודות: אמרו לו עבדיו ושריו מצינו מעשים נעשים ככסף וכמראית העין לבד אז צוה המלך שיביאו אני שיט ויעברו את הנהר ועברו הנהר כמה פרשים רצים ולא השיגוהו כי הלך ביום ההוא מהלך עשרה ימים וכאשר ראה המלך שלא הועיל בדרך זו לקח דרך אחרת ושלה שלוחים לראשי הגולה שיחפסו את האיש ההוא ויוציאוהו לפניו ואם לא שיהרג את כלם נער וזקן יחדו ולכל ראשי הגולה יענה ביסורין ואחר כך ישרפם אחד לאחד גם שלה כתב לאימיר אלמועדן היושב בכגוד שיעשה כזה כל החריצות הראוי ויתרה לראשי הגולה על הדבר הזה: אז נקבצו ראשי הגולה ושלחו שלוחים לדוד אלדוד שישוב מיטותו ואז טוב לו ולכל עדת ישראל אשר הם בסכנה עצומה ואם לא ישוב שיהא מוחרם חרם עולם בעולם הזה ובעולם הנצחי גם שלחו כתב אל זכאי הנשיא אשר בארץ אשור ולרבי יוסף ברכן אלפלא החוזה אשר שם ושיכתבו גם הם משמים כי עת צרה היא ליעקב וצריך להצלתו רחמי שמים המרוכים וכלם שלחו כתבים לדוד אלדוד להזהירו מאד ישוב מהדרכו הרעה וקבל כל הכתבים וקראם ולעג עליהם ושחק ולא שמע ולא חרר מפניהם והאל המרחם שם בלב מלך תוגרמה ושמו זיד אלדון ומשועבד היה למלך פרס ואוהב היהודי היה מאד ומכיר היה לחמיו של דוד אלדוד ואמר לו אתה ידעת את עמך ואיך הם בצרה עצומה עם מלך פרס לכן עליך להציל את נפשך ולהציל את עמך ו' אלפים זהובים יתנו לך היהודי ואני מבטיח עליה וממני תדעם אם תהרגו האיש ההוא החוטא אשר שם כמה נפשות נקיים בסכנה גם שכר תקבל מואת האל כי הצלת את עמך הנקיים והאיש ההוא להצלת עמו ולאהבת התועלת שם פנו לגמור הדבר ובלילה ההוא קרא לדוד אלדוד אל המשתה והשקהו ובחצי הלילה והוא בטוח וישן שכור קפץ עליו וכת את ראשו והביא הראש ומסרו ביד המלך זיד אלדון ואמר המלך כאשר ראה הראש דמך בראשך והמלך זידאלדון שלח הראש למלך פרס עם עדים נאמנים כי הוא המושיא אשר שאל עליו וחמת המלך שככה מדוד אלדוד אבל מכל מקום אמר שרצוני לקחת נקמה מן היהודים הנמשכים אחריו ושאל מכלל הקהלות שימסרו בידו כל אותם שנמשכו אחר אותו ארור והם השיבו כי אין מכירים בהם ואנה יבקשום אז צוה המלך לתפשו ומכית מיאסרם שמו אמצעים ונתפשו עם המלך במטון עצום והם מאה ככרי זהב: והר"ם כתב כי השולטן שאל לו אם הוא משיח ואמר הן ואמר לו המלך ומה האזה והשיב שיכרתו ראשו

יג) מן והמלך עד לתפשו חסר בדפ"אד .

וישוב ויחיה אז צוה המלך וכרתו ראשו ומת ואמרו כי זה טוב לו שלא למות
ביסורין קשים וקצת מן הפתאים ממתינים שישוב ויחיה ועדין השוטה לא בא :

אמר שלמה בן וירגה המעתיק מצאתי להר"ם שאמר כי בתחילת מלכות
ישמעאל עמד איש בעבר הנדר ואמר שהוא משיח והיו ישראל בסכנה
עצומה ויצאו מכלל הדת עשרת אלפים מישראל והיתה האות שלו שלן מצורע
והשכים בריא ובסוף נפל ונשאר ישראל בעצם הגלות והשנאה וכמו כן עמד
איש במערב במדינת פא"ס ואמר שהוא משיח ונתחדשו מצוקות רבות לישראל
וקודם זה עשר שנים עמד משיח במדינת קורדוב' וכמעט היתה כליה בשארית
ישראל וכן בצרפת עמד איש ונהרגו עליו כמה קהלות וכן בזמן הרשב"א קם
משיח אחד כמו שכתוב בשאלותיו :

הל"ב במלכות פרס בזמן אחר קם איש יהודי ועשה עצמו משיח והצליח
מאד וקבץ אליו עם רב מישראל וכי שמע המלך כל חוקפו וכי
כונתו לבוא להלחם עמו שלח וקבץ ליהודים שבארצו ואמר להם שאם לא
יעשו עם האיש ההוא שיסתל' מעליו שידעו נאמנה שיעבור את כלם בחרב
רעה וישמיד טף ונשים ביום אחד אז נקבצו יהודיו כל עם ישראל והלכו אל
האיש ההוא ונפלו לפניו ארצה והתחננו מאד וצעקו ובכו שישוב מדרכו ולמה
ישים עצמו בסכנה וכל עניי עמול (יד) כי כבר נשבע המלך להעבירם בחרב
ואיככה יוכל ויראה ברעת כל קהלות פרס: השיב אני באתי להושיע אתכם
ולא אביהם ולמי יראתם ומי יעמוד לפני ומה יעשה המלך פרס ולא ירא ממני
ומחברי שאלו לו מה המופת שהוא משיח והשיב כי הוא מצליח ואין למשיח
צורך אות אחר השיבו הרבה עשו כן ולא הצליחו אז שלחם מעל פניו בחמה
עזה: ביום הב' שבו לפניו בתענית וקטניהם לפניהם לשיכמרו רחמיו אז אמר
למען רחמי הקטנים האלה כן אעשה אם יתן לי מלך פרס ההוצאות שהוצאתי
להכנם מלחמה זו אשוב אל מקומי ולא אזיקנו אמרו לו היהודים ואיך מלך
אדיר כמו מלך פרס יכנע לתת הוצאות לאיש יהודי השיב הארור משיח השקר
ואמר אם תשובו פעם שנית אפילו יתן לי כל ההוצאות וחצי מלכותו לא
אתפיים וכי ראו היהודים רוע לבבו ואין טענת אמת מועיל הלכו מרים ובוכים
לפני המלך ואמרו אדוננו המלך בבקשת השררה וכתר המלוכה אין דה ולא
טעם יספיק להעביר השטות למי שנשטתה— כי האיש ההוא ראינו בו כי הוא
בעיני זה שטות מוחלט איננו שומע בקולנו ובכל מה שאמרנו לו כי שם
נפשנו בסכנה עצומה ואנחנו נקיים על זה נפלינו אנחנו כי איך ישית אדוננו
את לבו לדברי השוטה הזה שאם ינחנו הוא יפול מעצמו כמו שמצינו בכל
דברי שקר כי יפלו באשר אין לו רגלים וכמו האילן הנופל כאשר אין לו שורש

(יד) בדפ"אד וכל עניי עמו .

דברים דברנו אל האיש ההוא מספיק' לשבר לב האבן והוא בסכלותו עומד ואמר לנו שאם יתן לו אדוננו כל מה שהוציא לעשות מלחמה זו ישוב לארצו ויספיק כל זה להעיד איך הוא שוטה מפורסם: השיב המלך ולמה קראתם אותו שוטה על זה ואם העני אין לו אוצרות והוציא הוצאות בערבון ובטחון נצוח המלחמה והוא שב לדרכו (טו) מה יעשה אם לא בדרך זו לכן מהרו ושובו אל האיש ההוא ואמרו לו כי מתרצה אני במה שהוא שואל ושישלח בכטחון ואמונה איש אחד עם פנקסו ומיד אשלח לו במעות יפים וכן נעשה: אחר ששב האיש ההוא ונתבטלה המלחמה צוה המלך וקבץ כל היהודים אשר במלכותו ואמר להם אחד מכם בא אלי להלחם בי וספרו לי שהיה בהסכמת כלכם ולא חשבתם כי הרעה ישוב נגד פניכם השיבו היהודים טענות מספיקות ולא הועיל וסוף כל הדברים אמר להם תנו לי ההוצאות מיד ואחרי כן אדעה מה לעשות לכם וכאשר שבו לפיים ולדבר צוה ויתפשו כל ראשיהם במאסר חזק ומתוך הצרה הוצרכו לתת הסך ורבים מהם היו מוכרים את בניהם למלאות הסך ואחר שנתנו לו מה ששאל אמר שבעד עלבוננו יקבלו הם עלבון זה שילכו היהודים יחפים ושלא יוליכו מכנסים אלא עד הירך:

אמר יוסף בן יורגה אני שמעתי מפי השר הנשגב והמרומם כמהר"ר משה המון יר"ה שגזר עליהם שיוליכו עץ כבד ועב לאחוריהם תלוי כצואריהם ללעג ולזה לא היו יוצאים מבתיהם כי אם לנחץ גדול כי זה היה מחזיר לו העץ לפניו וזה מכה ומחזירו לאחוריו והיו לשמצ' וקלס לכל עובר ושב ובכל רחוב וראש כל חצות ינורו לבושת:

ספור היה מהמלך דון פידרו הזקן עם החכם ניקולאו די ואלניסיא: אמר ניקולאו שמעתי עליך מלכנו שרצון רוממותך לצאת למלחמה על אויבך אשר נקראו אינפאיליש (טו) ולמה ילך אדוננו אל האויבים אשר מחזין ויניח אותם שכפנים והם היהודים אשר גדלה שנאתם אלינו וכתוב בספריהם שאסור לתת לנו שלום (ומפי המכיר אותם שמעתי שהנוצרי אין ראוי שיקבל מן היהודי אלא האמצע ופירושו כי כשהגוי בא לעומת היהודי או אומר על הנוצרי בא בשעה רעה ובהתקרב אצלו אומר לו שלום עליך אדוני והאל יחיד ובהתרחק ממנו אומר לו לך קרח לגיהנם וכפרעה אל הים): (יו) השיב המלך אם שמעת באזניך: השיב ניקולאו מאחד מהם שבא לדתנו שמעתי: אמר המלך אין ראוי להאמינו כי מי שהמיר דתו נקל לו להמיר הדברים ועוד כי

(טו) והוא שב לדרכו נשמט בדפ"אד .

(טו) אשר נקראו אינפאיליש חסר בדפ"אד ובל"ס infeles הם אנשים שאינם מאמינים .

(יו) בדפ"אד חסר מן ומפי המכיר עד אל הים .

השנאה מפאת הדת אינה אלא שנאה מקרית כי הוא אינו מכוין אלא אהבת דת: אמר ניקולאו אין אני דואג אלא מעוזתם אשר על פניך אדוננו יאמרו שדחך דת שקראית: אמר המלך יקרא אחד מחכמי היהודים ונשאל וכשבא אמר לו המלך מה שמך אמר לו אפרים בן שאנגו (יח): אמר המלך כנראה הרכבה יש בך ומחציו ולמטה שבו אות הברית יקרא שמך אפרים ומחציו ולמעלה נוצרי אתה שכן יורה שם שאנגו: השיב היהודי אדוני המלך שאנגו שם המושפחה היא והיא שנצי אלא שנשתבש בלשון העם: אמר המלך בתך הייתי מבקש כי הגדת לי משפחתך: השיב היהודי אדוני המלך אמרתי שאנגו להבדיל כי כמה אפרים יש בחוצות ואדוני המלך מבקש היה להכירני כיון ששאל את שמו: אמר המלך נניח זה כי למה שהביאוך לפני הלא לשחשיב איזו משת' הדתות טובה דת ישו או דתך: השיב החכם דתי יותר טובה ל'י כפי עיני אשר הייתי במצרים עבד לעבדים והוציאני האל מימשם בנסים ואותות ודתך טובה לך כפי ממשלתה התמידית: אמר המלך על הדתות מצד עצמם אני שואל לא בבחינת המקבלים: אמר החכם אחר עיון ג' ימים אשיב לאדוני אם יראה בעיניו השיב המלך יהי כן: אחר השלשה ימי' בא החכם והרארז עצמו כעוס ובפני' זועפות: אמר המלך מדוע פניך רעים: השיב ואמר כי קללוני היום על לא חמס עשיתי ועליך אדוננו לריב את רובי והענין הוא כי זה חדש ימים שהלך שכני למרחוק ולשני בניו כדי לפייסם הניח ב' אבנים יקרות ועתה באו הב' אחים אלי ובקשו ממני שאודיעם סגולת האבנים וההבדל שבין זו לזו ואמרתי להם מי היודע בזה יותר מאביכם הנה הוא אומן גדול בהכרת האבנים וציורם הנקרא לאפירארו (יט) שלחו אליו והוא יגיד לכם האמת ועל תשובה זו הכניו וחרפוני: אמר המלך שלא כדן חרפוך ראויים לעונש: השיב החכם וישמעו אונך מלכנו היוצא מפיך הנה עשו ויעקב אחים היו ונתן לכל אחד אבן אחת ואדוננו שואל איזו יותר טובה ישלח מלכנו ציר לאבינו שבשמים כי הוא הלאפירארו הגדול והוא יאמר הבדל האבנים: אמר המלך הראית ניקולאו פקחות היהודים וחכם זה ראוי לדורון וכבוד ואתה יספיק לך לעונש כי שקר דברת על עדת היהודים: אמר ניקולאו איך שיהיה מחוק המלכים הקדושים להכניע כל הדתות לדתו ולמה לא יכניע לאלה: השיב המלך לא ראיתי מעולם שום הצלחה בדבר על צד הכרח כי מיד שיעלם המוכרח ישוב לקדמותו כמו האבן כשהושלך למעלה מיד בסור כח היד השוב אל מרכזה וכן הרוח כשנכנס בבטן הארץ מוד קורע ושב ליסודו לכן איעצך ניקולאו לא תלך אחר העם הזה בדרך ההכרח אבל אפשר שתוכל להם בהודאת הרצון והסתה בהתמדה מיום אל יום כי הדלף הטורד עם כל חולשתה עושה רושם באבן השיש עם כל הקפה כ"ש שירשמו הלשונות הרכות בלב בשר ושמעתי

(יח) בדפ"אד אפרים שאנג .

(יט) בל"ם lapidario הוא סוחר של אבנים טובות .

כי חכם אחד רצה לייסר את בניו ועשה מושחה מולשונות רכות וקשות וכלב היו מושכין את ידיהם מן הקשות והגולכים אל הרכות אמר להם אביהם אי בני אם כה תעשו בדברכם עם האנשים מה טוב ומה נעים חלקכם: השיב ניקולאו גם מדרך זו אין תקנה כי אינו ממונהג העם הזה לקבל עצרה וטבער טבע הפתן שכאשר יזקין יחרש מאזנו אחת וכאשר יבא המלחש יטמין אזנר הב' בעפר כדי שלא ישמע שכן אמר דוד [תהלים נח' ה'] כמו פתן חרש יאטם אזנו. וכתב שלח שר צבא טיטוס לרומי והעתקתי נסחו אשר נתת מלאטין אל לשון עברי והם דברי יושיפוס הגדול ליהודים היושבים על החומה אביאנו לפניך והביאו וקראו וכה אמר:

העם הנבחר

בני אברהם תלמידי משה תושבי ירושלם מעון השכינה: מושוש הארץ יעלו נא לרצון דברי אלה על מובח חכמהכם ישמעו האזנים יבינו הלכות וברח הודון ימשול השכל יגזור הדעת בצאת חפשי מרשת התאוה תדעו כי תשוקת הנצחון ישום בעליו מנוצח מקברו אשר כרהו והוא לא ידע אם שמעתם בן עיר אשר אמר לאלכסנדר בכאו עלו מן המלחמה וכה אמר אי אליכסנדר הגנה באת שמח בנצחון המלחמה הקטנה מי יתן שתנצח הגדולה אמר לו המלך ואינו גדולה יותר מאשר נצחתי א"ל המלחמה הגדולה היא מלחמת יצרך אנא הבחורים הכניעו יצרכם ויגדל נא כחכם להיות זקנים בזמן הבחרות כי בזמן הזקנה אין צריך כח והימים בעצמם ישיתו עצות בנפשכם מה בצע כי יהיה לכם שכל כמו חכמים ותחיו כמו בעלי חיים וכיון שהאויב מבקש שלום ומבטיח קיום מקדשכם למה השימו אותו בסכנת האבדון האם יחמלו עליו אויביכם ואתם השלחתם האש ראשונה: ומה יעשו חכמי יועצי ירושלם אשר נגד עצתם כל עצה נבערה וכל חכמה מגרעת איה יודעי בינה לעתים כאלה איה זרעות הזקות נעזרות בזכות הלבבות הטהורים משליכים אלף חצים ואחד לא יחטיאו ואתם אפילו אחד מאלף לא הזיק לאויב ונשאתם כאניה בלב ים ורוח סערה סביבה ולפניה צור מכשול ולמעלה ממונה ענן וערפל אש וגפרית מלאתם מקדש מדם נקיים והרשעים שלחתם חפשים ומצד פירוד לבבכם אם האויב הורג אחד מכם אתם בעצמכם הורגים אלף שמעו נא שרי קדש כי אמר טיטוס לשוא טחתי להביא מרומי כמה סוללות כי היהודים בעצמם כל אחד סוללה לחבירו תדעו נאמנה כי הבטחון בלי יושר כאניה בלי תורן ולמה הצליחו הרומיים אלא ביושרם הנה שמו בשוקי רומי בכל אחד איש נאמן יודעים (כ) בכל יום מי שבר אחד מדתי רומי ולא נמצא מי ששבר אפילו אחת ואתם שברתם דתי אלהיכם כלם בכל יום חללתם שבתות ה' מועדי קדש לקחתם הבתולות הנאות מחורי משכיתם וחיך אמותם שאף

על פי שאמר החכם אין זקן כל כך כבד מן הזוקן שאם יראה אשה יפה לא
 יחשוק ואין בחור פרוש שלא ידאג זהו בשעת שלום אבל בשעת מלחמה וספרי
 הסכנה פתוחים ראוי שלא יראה לכם ערות דבר כמאמר מלככם ואתם חטאתם
 בדבור ובמחשבה: אליכסנדר שלא ראה אור האל היה מחזיק כידו אחת הרומח
 ובשנית מפזר לעניים לשיחזק יד ליד ואתם בשתי ידים שפכתם דם צדיקים:
 עוד ראו מזל הרומיים צומח הם מושלים עד ערי בריטאניא ועד הרי הענקים
 וגם אתם ראוי שתכנעו כאשר ראיתם רצון אלהיכם השגחו חכמת הטבע כי
 הקנה יכנע לרוח חזק והכנעתה היא רפואתה לשוב לעלייתה כי כשיעבור הרוח
 השוב לקדמותה גם תבינו שלא התמיד הצלחת שום אומה אלא בהתמדת
 שלמותה: אנשי מדי עברו תורות השכל וכעס עליהם והמליך אנשי כשדים
 כעס עליהם והמליך היונים כעס עליהם והמליך הרומיים כעס עליהם וימליך
 אתכם אם תטיבו דרכיכם ידעתי כי העריץ שר צבא שלכם יאמץ את לבככם
 בדברים שהיה ראוי להטיל מורך ולא אומץ אתם לוקחים מן האיש ההוא עצות
 רבות תדעו באמת כי לא יועילו מאה עצות מאיש אחד מה שיועיל עצה אחת
 ממאה אנשים והשפעת האל בשכל המרוכים היא ומה תקחו עצה מן העריץ
 משולל מהשכלה מופשט מעשות טוב כחיו וכי תאמרו איך נשתעבר ולעולם
 היינו חפשים אתם תאמרו לעולם ואני לא ראיתי שעה שלא הייתם משועבדים
 כי ראה היוצר שאי אפשר השארותינו אלא בהכנעת יצרנו ולא הצליחו הרומיים
 כי אם לשעבר אתכם אחד היה אברהם בחכמה ועושר והשתחוה כמה פעמים
 לעם הארץ ויעקב נשתעבר תחת יד המצריים כי ידע שרצון האל הוא ומגבורת
 יהודה יוסף ואחיו היה להחריד את מצרים כל שכן להרוג את יוסף ויראו
 לגשת לפי שהאל המליכו וברום הצלחתכם הוא זמן המלך הראשון שאול
 לוקח היה את בניכם לרוץ לפני סוסי והנערות הבחילות לובשורת רקמורת
 למבשלות ואופות ראיתי בעיני כי אתם מחפשים מיתתכם בנרות ועם אבוקות
 שריפת בית אלהינו ואיך לא ישרפו ואתם השלחתם האש הראשונה: ובעוד
 שהשר היה מדבר השליכו עליו חצים מן החומה ועם כל זה נתאמץ ושב
 להשלים דבריו וכה אמר אי קריה נאמנה ירושלם אי מעון שכניה אי תפארת
 פלישטינא אי מושוש מלאכי עליון אני איני דואג על שני חומותיך באשר כבר
 נפלו ולא על דלתותיך אשר נשברו ולא על חומותיך אשר נפרצו על מה אני
 דואג ובוכה הלא על שאני רואה היותך ריקנית מאנשים טובים אי ירושלם
 נוה שאנן אם ימיתוני אתה תבקש מלפני אל את דמי כי הם יבקשו להרגני
 תחת בקשתי חיותם גם אני מצטער ובוכה אשר ילדיך לקחו כלי זרים שהם
 חרב וחינית וכליהם והוא המעשה הטוב לארץ הניחו: האם הוצרך אברהם
 אפילו תפלה כאשר לקחו ממנו שרה בשכבו על מטתו נגף ה' את פרעה
 וכאשר חשב לגלות מסתורי שרה גלה השם מסתורי פרעה לעיני הרופאים ולא
 הועיל וכאשר הקיץ אברהם מצא שרה בצדו וכתר מלכות בראשה אי ירושלם
 מי הביא עליך אויב כי אם בניך מי הביא אנטוניוס וקוסיאוש זמי הביא גרון

קיסר הלא בניך שלחו בעדו מפני מחלוקתם דבר כה ירושלם באוני האנשים האלה היושבים על החומה להצילך והם יבקשו הריסותך אמור כה להם שאם אין חומל עליך שיחמלו על הבית אשר בנו הנסיכים היקרים והנביאים הקדושים וכל זמן שאתם מאחרים כניעתכם אתם מאחרים גאולתכם ומי יתן וכבר עברו ימי הכניעה כי בכל יום שעובר אתם קרובים להשבת מלכותכם עד כאן:

אחר דבריו אלה השליכו עליו מן החומה אבן גדולה והוכרח לברוח משם: אמר ניקולאו ראה נא המלך היועיל עצה עם האנשים האלה אין עצה ואין תכונה נגד טפשות היהודים: אמר המלך ואם לא יועיל לא זה ולא זה לא היום ולא לעולם הלואי שישפיק זמינינו לבקשת שלמות נפשותינו ולא נוציאהו לבקש שלמות נפשות היהודים ומ'מ' עלו לבי מאד בדברי הכתב ההוא וכנראה יש בין היהודים מיופי המליצה ונועם המשך הדברים: אמר ניקולאו היהודים היו אם המליצות כאשר גדלו קטניהם על כרכי ספרי הבריבייא והיא עצמות המליצה ומי שיבקש לדעת איך ידבר להמשיך רצון המלך יראה דברי אביגיל עם דוד ומי שירצה להבין איך יספר שבחי האל ומהלליו יראה תפלה חנה ומי שירצה לדעת דרך תלונה ותערומות יעיין בדברי יהודה עם יוסף כאשר נגש אליו: אמר המלך היש להם השירים השקולים: אמר ניקולאו היא מלאכתם הטבעית ללויים: במקדש וברומי בין הספרים שהובאו מירושלם ראיתי בגנוזי ספר חברו איש אחד נקרא לאזרו הלוי אשר יתחיל מכדור הארץ ואם יש לה תנועה ולמה באמצע עומדת ואומר על זה שיר שקול משובח כפי מה שהבינו נבוני הנוצרים ומשוררי היהודים אחר כך ידבר מהאכנים טובות והצמחים וסגולתם ועושה על זה שיר מהולל אחר זה ידבר כמין האדם ומחלקו לארבעה חלקים והם החכמים והסוחרים ואנשי מלחמה ועובדי אדמה ואומר עליה שירים אשר דוד היה תמה מהם אחר זה ידבר בסדר ד' יסודות ואומר שיר: אחר זה עולה לשמים ומתחיל מן הלבנה ותועלותיה ותנועתה ואומר שיר וכן ככל ככב וככב אחר זה ידבר בשנים עשר מזלות באיכות' וגדולת' ואומר שיר אחר זה ידבר בעשרה כיתות של מלאכים וכמה משרתים את פני ה' ואומר על כל אחד שיר אחר זה ידבר בארבע צורות הקדש מן החכמה לאין שיעור: אמר המלך אחת שאלתי ושתיים שמעתי כי יש להם מן החכמות יד ושם ועתה אני תמה מן המאמרים שנאמרו בשם התלמודיים יוצאים מההקש ומופתי החכמה ויהיה מה שיהיה כיון שבאנו לדבר בסדרי העולם והטבע שאלות יש לי אם תשיבני כי כבוד מלכים חקור דבר: אמר ניקולאו שאל אדוננו ויש לאל ידי:

שאלה א' אם יש סכה טבעית לעמידת הארץ באמצע העולם ואיך לא תטה לאחז מן הקצוות:

תשובה בהתחלת הברואה נבראו שמים וארץ יחד מחמר אחד לכן הם באהבה כשני אחים מבטן אחד ולכן כל חלק מן השמים יאהבנה וימושנה אליו וכיון שכל חלק וחלק מושכת ואין כח בשום חלק יותר על חבירו בהמשכה נשאת באמוצע כלם: אמר המלך אני אומר להפך שישנאוה השמים לגרועותה וכל חלק מרחק אותה בשוה ונשאת באמוצע: אמר ניקולאו גם זו סברת ארסטו היא ועדין יש סברת אבן סיני אשר אמר כי הארץ מרכז והשמים עגולה ומטבע המרכז לעמוד באמוצע: אמר המלך לכל אלו יש תשובה והנכון יראה מה ששמועתי בשם התלמודי' שברצון האל ומאמרו עומדת והוכיחו ממאמר איוב שאמר [כו' ו'] תולה ארץ על בלימה:

שאלה ב' איך כבטן הארץ יולד הוהב והמורגליות המאירות כי איך עפר חשוך ועכור יוליד דבר מזהיר:

תשובה מניעוצות השמש והככבי' נבראו: אמר המלך ואיך יפעלו בבטן הארץ: השיב ניקולאו ואיך נוצר הולד בבטן אמו ולכן אמר דוד [תהלים קלט' טו'] רוקמתי בתחתיות ארץ להשוות זה לזה ויותר מתמיה בריאת הפיר' לא והיא מקליפת חיה הנקרא בערבי צריף ואותם קליפות הולכות ביום ויום א' בשנה אשר ירד מטר עולות ממעמקי ים ופותחות כי הם כמו ב' אוזנים זו על גב זו ומקבלות הטיפין וסותמות ושם נבראת הפיר' לא וטבעדה לחזק הלב והעינים: אמר המלך אני לא כן שמעתי אלא שבים אוקיינוס יעלה רוח חזק ומעלה גלים ואותה חיה אשר אמרת פותחת פיה ושואבת מן המים ולימים פותחת פיה לקראת ניצוץ השמש ומוזה נבראת האבן ההיא וכל אלו הם דברים של תימה: אמר ניקולאו ומה יש בעולם שאינו דבר מתמיה וכבר אמר דוד [שם יד'] נפלאי' מעשיך ונפשי יודעת מאד רצה לומר יודעת מאד אבל לא הכל ומי יתן סבה להמשכת הקאל' מיטא (כא) את הברזל: אמר המלך אני שמעתי שר' ל נפלאים הם מעשיך ויותר נפלא איך נפשי יודעת וזהו לשון מאוד: אבל לפירושה דוד היה מתפאר במה שאפשר שלא היה בו כי ידענו קוצר המשיג לכל חכם לבב ומה שאמרת מן הקלאמו"טה ראיתי כתוב שיש בה מטבע הברזל ולכן מושכ' הברזל כי כן טבע כל דבר לקרב הדומה לו או מטבעו:

שאלה ג' הצמחים איך יצמחו לצד מעלה שאע"פ שיש בהם שתי יסודות פונות למעלה והם האש והאוויר כבר יש בהם יסוד הארץ והמים אשר לכבדותה היה נראה שייסיקו להכריח השני יסודות קלי' או לפחות שיטו הצמחים לאחד הקצוות ולא למעלה:

(כא) הוא calamita כל"ס ובלשון חכמינו ו"ל אכן שואבת .

התשובה יש בהן נפש צומחת שמכריח השני יסודות אשר הם כבודת לשיעלו למעלה וכב' היה לי ויכוח עם אחד מהושבי מלכותך הוא דון יוסף בינבונשטי ואמר לי שהתלמודיים הרגישו הספק שנסתפק לאדוננו ואמר כי זה מכח הככבים אשר אמרו זה לשוננו אין לך עשב למטה שאין לו ככב למעלה ואומר לו גדל:

שאלה ד' מה טבע מחייב השתנות הגוונים בעמחים:

תשובה כאשר יגבר יסוד המים יטה ללבן ואם יגבר יסוד עפר יטה לשחור ואם יגבר יסוד האש יטה לאדום וכן בשאר הגוונים טעמים מבואר בספרים:

שאלה ה' מדוע האילן עב למטה ודק למעלה:

תשובה מפני שאין כח ביסוד העפר והמים לעלות כל כך:

שאלה ו' מדוע החיות חוקי החוש יותר מהאדם כי אמרו שהארי' שומע למרחוק מאד והעורב מריח למרחוק וכן הדבורים והנשר רואה כמה פרסאות:

תשובה כל אלה אין להם אלא חוש אחד ובו ימשכו כח שאר החושים והוצרך אותו כח בחזק מפני שבזה נמשך מציאת המזונות לאותו חי והנה כל החיות יראים מן האריה ונחבאים בין הסלעים והאילנות ואילו האריה לא היה שומע מרחוק כשהשור גועה היה קשרה לו למצוא טרף (וכששומע מרחוק מאד שאג ישאג כי ראה שלא יכול להגיע שם ביום ההוא כפי מה שראיתי בספר:) (כב)

שאלה ז' מדוע לא נתן לאדם גבורת האריה:

תשובה אדוננו המלך אין זה משאלותיך כי כן תשאל מדוע לא עשה האל את הזבוב פילוסוף והיתוש נביא והאדם ככב בשמים וכבר מצינו לאדם גבורה יותר מן האריה שהרי דוד הכה האריה: אמר המלך דוד בעת ההיא עדין לא היה מדבר מכח הנקרא אצלנו אישפריטו שאנטו (כג) ולמה נאמינהו: השיב ניקולאו כבר ראיתי כיצא בשחוק עשו ברומי כי בא לשם

(כב) מן וכששומע עד בספר חסד בדפ"אד

(כג) הוא בל"ס spiritu santo ובדפ"אד כתוב ברוח הקודש

לא נודע מאיזה מקום שור גדול אמיץ אשר המית מאה אנשים ואמרו הטבעיים שהשור יש לו כח במצח כל מה שיש לאריה בידיו ובצפרניו ובא גבור אחד ובאגרופו הכהו במצחו והמיתו ואחר כך צלאו ואכלו כלו באכילה אחת: השיב המלך מה החלום הזה אשר חלמות וכי יש אסטומכא סובלת אכילת שור אחד: אמר ניקולאו ויותר מזה ראיתי הוא בריה אחר רומן שני אמות ורחבו אמה וראשו בלא עור אלא עצם הקרקד לבד ואין לו אוזנים אבל חור אחד לאחורי הראש ואמרו כי משם שומע ובכל יד שני אצבעות והרגלים כרגלי הסוס: אמר המלך כבר יצאת ממוחיצת חכם ונכנסת במחיצת השוטים וכי באת לחזק כזב אחד עם כזב אחר: אמר ניקולאו והלא נמצא בספר בעלי חיים שיש אנשים באיים הרחוקים שאין להם ראש ועיניהם בחזה: אמר המלך ומה זה תמיהה אני אראך בממלכתי אלף אנשים שאין להם ראש וגם אתה כאחד מהם:

שאלה ח' מדוע הנחלים הולכים אל הים והוא אינו מלא: אמר ניקולאו ואם אין לי ראש איך אוכל להשיב: אמר המלך מטבע כל אדם לכעוס אבל מהרה ישקוט ואם ינוח (כד) כעסו בו נתפרסם לכסיל כי כן אמר החכם [קהלת ד' ט'] כעס בחיק כסילים ינוח:

תשובה בקצור שהשמש שואב כל אותו תוספת:

שאלה ט' אמרו כי מלך צפון כסה פני סוס לנסותו והזמינו לו את אמו ובא עליה ואחר שגילו פניו וידע עלה להר והפיל עצמו משם והלא (כה) עשו הסוס כעל שכל ומצווה ועושה:

תשובה האל שם בו אותו טבע להוכיח בו בני האדם:

שאלה י' מדוע השלג לבנה שכיון שהיא מן המים היה ראוי להיות דוגמתה:

תשובה המים לבנים הם כשלג אלא ששכונת העפר גורמת להם ערבוב ואחר שהוציאם העב ממקומם האויר והחום מדקדקים ומוזככים אותם עד שישוכו לטבעם:

שאלה י"א מדוע הכרד ירד קטן ועגול לפעמים ולפעמים אינו כן:

(כד) כדפ"אד כתוב ואם לא ינוח וכן נכון .
(כה) כדפ"אד והלאה .

תשובה הבא עגול וקטן בא ממרחק גדול והאוויר מקיפו ומקטינו שאוכל ממונו ומעגל אהו והבא מקרוב לא הפסיק הזמן:

שאלה י"ב מדוע בקיץ טפות המטר גדולות:

תשובה שהחום מקבץ החלקים אלו לאלו ונעשות טפות גדולות כי המים בורחים מהחום ומתקבצות אלו עם אלו להתחזק כנגדו:

שאלה י"ג מדוע הגלגלים מהם תנועתם מאוחרת ומהם תנועתם מהירה ויש מהם מקיפים העולם ומהם לא: השיב ניקולאו חייד אדוננו לא תשאל לי מן השמים ואני אפילו מה שלמעלה מגג ביתי איני יודע ואמרו החכמים כי מה שנאמר בטבעיות רובו אמת ובלמודיות רובו שקר ובאלהיות כלו שקר כי אין בכח שכל אדם ע"כ:

ויכוח היה בין איש נוצרי ובין איש יהודי לפני המלך דון אלפונשו מפורטוגאל: אמר הנוצרי יש לנו כמה מזמורים מורים מצואות משיח שלנו ומכללם מזמור [תהלים כב' ב'] אלי אלי למה עזבתני אשר אמר כששמו אותו על עץ חתוך ועליו אמר [שם טו'] כמים נשפכתי וגו' ואמר [שם יג'] סכבוני פרים רבים והם שופכני היהודים [שם יד'] פצו עלי פיהם אשר אמרו כי מסית ומדיח היה ומה שאמר [שם יז'] כי סכבוני כלבים על היהודים נאמר ומה שאמר [שם] כרו ידי ורגלי על ישו נאמר שהיהודים תקעו מסמרות בידיו ורגליו על העץ ואמר [שם ל'] ונפשו לא חיה זהו ישו שקבל המות ברצון לכפר עון אדם ולעם נולד כי עשה על הנוצרים נאמר שנולד ונתחדש להם דר: תשובת היהודי אתה החכם ידעת כי כל פסוק בלשון עברי סובל כל צורה שירצה המצייר אבל הצורה האמיתית במה יתאמת הלא הוא אם נמשכו שאר הפסוקים על הצורה ההיא והנה במוזמר אלי אלי יש כמה פסוקים מתנגדים לפירושך וראשונה אומר לך מה שאמר חכם יהודי בכיוצא בזה לפני מלך ספרד אמר זה לשונו אדוני המלך אתמול כעסתי על התרנגול אשר בביתי לפי שהתענני בקריאתו והכתיו במקלי ורדפתי אחריו עד שהבאתיו בחדר אחד חשוך ואחר כך בכל יום ויום הייתי מכה אותו עד שקרעתי עורו ושברתי עצמותיו אחר כך הבאתיו בקדרה וכסיתיו כראוי ואחר שמת נעשה לו נס ושב אליו הרוח והתחיל לקרא ולרנן כסדרו והנה עתה מצאתי כל הענין הזה שנתנבא עליו ירמיהו [איכה ג' א'] אני הגבר ראה עני הוא התרנגול שכן נקרא בלשון תלמוד בשבט עברתו הרי המקל אותי נהג [שם ב'] הרי הרדיפ' חשך ולא אור הרי החדר החשוך אך כי ישוב [שם ג'] הרי הרדיפות האחרות או שיאמר שהיה מגיס בקדרה והוא מצרכי הכישול בלה בשוי [שם ד'] הרי קריעת העור ושכירת העצמות בנה עלי [שם ה'] הרי הקדרה כמחשכים הושיבני הכביר נחשתי

[שם ו' וז'] הרי הכיסוי גם כי אועק ואשוע [שם ח'] הרי קריאת הגבר ויראה אדוננו אם ראוי שנאמר שהנביא נתנבא כזה כל שכן כאשר שאר הפסוקים לא ימישכו לכוונה זו ע"כ דברי השלם ההוא: וכן אני אומר כי מזמור אלי אלי אע"פ שיש פסוקים מורים על ענין המשיח הרוב אינם מודים כן שהרי התפלל [תהלים כב' ב' וג'] אלי אלי למה עובתני אלהי אקרא יומם ולא תענה והלא אם הוא קבל המות ברצון כמו שמורה ונפשו לא חיה איך היה מתפלל שיענהו ויושיענו ממנה ועוד איך אמר [שם ה'] כך בטחו אבותינו והוא לא היה לו אב וכן [שם כג'] אספרה שמך לאחי ולא היו לו אחים ואיך אמר וישב תהלות ישראל וכל זרע יעקב כבדוהו [שם כד'] והם היו שונאים לו ומה שאמר [שם לב'] לעם נולד עלינו נאמר שמתוך הגלות והצרות היו כאלו נולדנו בכל יום: אמר המלך אי יהודי בעל תחבולות איך ברחת מלהשיב על הדבר העצמי והוא אומר [שם יד'] כרו ידי ורגלי: השיב היהודי אדוננו המלך אם הוא עצמי הלא הוא לפי טעות גירונתו המעתיק כי כארי בא' ל'ף כתיב ועם יו"ד ולא וא"ו וכן עשה על מה כבודי לכלימה [תהלים ד' ג'] אשר קרא על מה כבודי לב ואמר שהם דברי האל על היהודים כאשר לא רצו להאמין במושיעים וכארי ידי על יושבי הגלות נאמר שיקרה להם כמו שיקרה לחיות עם האריה שעושה עם זנבו עגולה סביב ההר ואין רשות לשום חיה לצאת ממנה אבל להפך שמקבצות ידיהם ורגליהם לפני האריה: השיב המלך היהודי לו לומר כארי קבצתי ידי ורגלי כ"ש שענין העגולה אפשר שהוא מדברי הזקנות (כו): אמר הנוצרי וכאשר נאמר כי אין מן המזמור הכרעה למה לא תאמינו כמישיחנו ואתם מאמינים בדבר יותר זו והוא הברואה יש מואן אע"פ שהביא ארסטו מופתים אל הקדמות: השיב היהודי שאלה זו כבר נשאלה לפני המלך דון גואן מארגון: והשיב חכם גדול משלנו כי מופתי ארסטו אינם מופתים חותכים ועוד כי הדבר הזה ראוי להאמינו אם מורה יכולת האל והברואה מאין הוא המורה היכולת המוחלט אבל שנאמר שהאל נתלבש בבשר וראה חסרון באלוה כי עשינו מה שהוא אלוה שאינו אלוה ועוד שאם נתלבש בבשר לקבל עונש בלתי בעל תכלית על עון אדם שחטא כנגד הבלתי ב"ת עונש זה מו קבלו א"נ החלק האלהי א"א כי הוא אינו מקבל מות ואם חלק הבשר יודע כי הבשר ב"ת ואיך נאמר שקבל עונש הבב"ת: אמר המלך יש על הדברים האלה השגות אביאם בסוף עניינינו ואני אומר כיון שמונהג שלכם לומר דברי שקר ושוא כבר הוחזקת' לשקרנים בכל דבר ואני שמעתי בייחוד א' שאתם אומרים בתלמוד שלכם שנמצא צפרדע גדולה כס' בתים ושתינן בלע אותה ושכא עורב ובלעו ודלג על האילן וכל אלו דברי שקר מפורסם כפי מה שנתאמת ועוד אתם אומרים שבים אוקינוס נפל ברזל ונתגלגל ד' שנים ולא ירד לקרקע מי ראה בעמקי ים אם ירד או לא ועוד אתם אומרים כי איש

חכם ראה בים שנתגאו גליו ובין גל לגל שלש מאות פרסאות וזה שקר כי כל הים ההוא אינו שלש מאות פרסאות: תשובת היהודי כתבו קצת מנכונים לב שהקדמונים היה מנהגם שכשירצו לקחב העם שישמעו דבריהם היו לוקחים נבל ומנגנים וכשהעם קרב לערבות הניגון אז היו אומרים מה שנראה להם לתקן הסדר המדיני והישרת הנשמה והנה קדמונינו כאשר לא ידעו לנגן תפשו דרך אחרת להביא דבריהם בדרך משל ומליצה. והיודע ידע התוכנות ושתי הדברים למדנו מלשון המפורר אשר אמר [תהלים מט' ה'] אטם למישל אוני אפתח בכנור חידתי: ומשל הצפרדע רמו לחכמה הטבעית המשוררת מעשה ה' כמו שעושה הצפרדע ואמר שהיא גדולה כששים בתים רמו לששים חלקים או פרטים אשר בה: הראשון יסוד הארץ ומתחלק לשבעה אקלימים וכל אקלים מזוג וטבעו מתחלף מחבירו וכל חלק מתחלק לחמשה חלקים והם סלעים והרים וגבעות ועמקים ומישור: ובכסן הארץ יש עצמות ועורקים וריאה וכסף וזהב וכרזל ונחושת בדיל ועופרת וכסף חי וגפרית הרי בבטן הארץ ו'א דברים והעצמות הם האבנים הגדולות שהם לארץ כעצם אדם והעורקים הם המקורות ההולכות בתוך הארץ והמעיינות והריאה הם האבנים הטובות אשר מראיתם כמראה הריאה יש חלק לבן כמו הספיד נקרא דיאמנט' ויש אדומה והיא הנפך ושני מינין יש בו האחד אדום מאד והשני דומה נוטה לירוק והאחלמה הנקראת גסו' נטה היא האבן ירוקה ותועיל לרועי העין ולכחות עיני הזקנים ביוצא מן הארץ (כו) הם ה' דברים עשב מוריע ועשב בלתי מוריע אילן פרי ואילן סרק ואילן מורכב והוא בקצה הארץ אשר יוצא מן הארץ כשהשמש זורה ונכנס בארץ כשהשמש שוקע נראה שיש בו טבע הארץ בצמיחה וטבע השמים בוויחה ושקיעה ובגדל מן הארץ הם שבעה חלקים והם האדם המתחלק לבשר ולנשמה ולא ראי זה כראי זה והבהמה וחיה ושרץ ורמש ומורכב מאדם ובהמה הוא חי שחצו אדם וחצו בהמה נקרא בלשונכם סינט' אריו הרי בארץ וביוצא וגדל ממנה ל'ד חלקים יסוד המים מתחלק לשני' למים מתוקים והם הנהירות ולמים מלוחים והם מימי הים ויש באלה דגים וצפרדעים ובפרט הצפרדע הנקרא תמו' סת שכל הבעלי חיים מניעין להחי העליון (כה) והוא אינו מניע ויש בים ביוחד בהמה חיה שרצים ורמש שכן קבלו התלמודיים שיש שור בים ושור ביבשה שור היבשה מותר לנו ושור הים אסור לפי שאין לו סימני טהרה ובחמור הוא להפך שחמור היבשה אסור וחמור הים מותר לפי שיש בו סימני טהרה ויש בים מורכב מאדם ודג והוא הסורסי הנקרא בלעו שירינא דיל מאר (כט) והשלג והברד והמטר והשמים והאלמוג וליתן הרי במים ט'ז דברים והספוג הרי ששה עשר ויסוד האוויר והנולד ממינו

(כו) בדפ"א כתוב כיוצא מן הדברים.

(כה) בכתב יד של ויען כתוב הלחי התחתון.

(כט) הוא בל"ס sirena del mar ובדפ"א נוסף עוד ובל"א וואשרווייב.

והם חיות דורסות ובלתי דורסו' והקאמיליון והוא נזון מן האויר לכד אשר שואב בראש הרים והמורכב והוא הנשר אשר עולה עד יסוד האש לפי שהוא מורכב מיסוד אש ואויר הרי חמשה חלקים ויסוד האש ותולדותיו והם הסלמנדרה והרעם והברק והלפיד הרי חמשה הנה בין כלם ס' חלקים עליהם אמר שלמה [שיר ו' ח'] ששים המה מלכות והם מלאכת הטבע ושמיים פילגשים הם עשרים דברים סגוליים ויש בהם קצת מהטבע ועלמות אין מספר ר"ל דברים נעלמים ועוד אבאר הדברים הסגוליים אחר ביאור המאמרים והתנין הכולע היא החכמה הלמודית וקראה תנין לפי שהתנין מתעגל כעגולת השמים ורמז כי חכמה זו מעולה מחכמת הטבע וזהו שרמז באומרם שהתנין בלע הצפרדע והעורב רמז לחכמה האלהית וכן המושילה שלמה שנאמר [שם ה' יא'] שחורות כעורב ונאמר [תהלים יח' יב'] ישת חשך סתרו וזה רמז לעומקה ואמר שבלע התנין רמז לגדולתה על הלימודית ואמר שעלה לאילן רמז לתורה שנאמר [משלי ג' יח'] עץ חיים היא ורמז שכל החכמות בה ומאמר גלי הים רמז לתאוות האדם שכל תאוה ותאוה רחבה היא מני ים ומאמר הברזל רמז לשכל האדם חד כברזל ושבע שנים רמזו לשבע חכמות ואמר שעם כל זה מועולם לא ירדו לעומק הבינה: אמר המלך ליהודי רואה אני דבריך טובים אבל הכרח לא יכריחו וכיון שכן אנחנו הנוצרים נעמוד על קבלתנו האמתית ואחם תעמדו כמה שחשבתם שהוא אמת ויש לכם שכר לפי שכוונתכם לשמים ואלו ידעתם במופת הפך אמונתכם הייתם שבים אלינו: אמר הנוצרי הם לא כן ידמו עלינו וחכם שבהם אמר שאנו כעורים מגמת פנינו דרך המלך (ל) ותעינו ונפלנו כבור שחת: השיב המלך אין זה פלא כי מאמר החכם הוא שהדתות לא יתקיימו כי אם בדמיון ועם כל זה אני אענישם בעונש אם השבע לי שלא תאמר כנגדם יותר מזה: השיב הנוצרי חי אדוננו וכתרו אלו היו מי הים דין והשמים ניירים ועצי היער קולמוסים לא יספיקו לכתוב מה שאמרתי אני עליהם רעה: השיב המלך והו פועל הדמיון אשר אמרתי לך (ועתה נבוא וכו') לא יכולתי להעתיק הסיום כי נטשטש מאד: (לא)

הל"ג בעיר גדולה פים היה שמד גדול ולפי שלא מצאתיו כתוב לא כתבתיו הנה כי ראיתי בעלי נוסחאור' גדולות נבדלות ילאה המספר לכתבם באשר לא נתאמת דבר:

הל"ד באחת מערי אשכנז קמו הנוצרים וקבצו היהודים ואמרו להם שאם יקבלו עליהם הוך שלשה ימים דת ישו הרי טוב ואם לאו ידעו נאמנה כי כולם ימותו בחרב אין המלך נקבצו היהודים ובשק ואפר ובתענית צעקו

- (ל) מגמת פנינו דרך המלך נשטט בדפ"אד
- (לא) מן ועתה נבוא עד מאד נשטט בדפ"אד

אל ה' ואחר ג' ימים ראו שלא נענו מן השמים הסכימו כלם למורת אמרו הבחורים שבהם אנחנו נבקש להנקם מצרינו ואחר כך נמות על קדושת השם הגדול ובבקר נקבצו כל הנוצרים למקום ועד שופטיהם והיו ממתנים שם שיבאו היהודים להתנצר ויקח לו כל אחד מהם אחד אל ביתו ללמדו דתם ועקרם (לב) קמו אנשים בחורים מכחורי ישראל וחרבם תחת לבושם והלכו לפתח מקום הועד ולא השאירו מן הנוצרים פלטים וקודם בואם צוו לנשותיהם שידליקו אש בד' מקומות העיר וכי אין איש מכבה הכערה כי כלם בבית הועד היו נשרפה כל העיר והיהודים עמהם זה שמעתי מפי חכם גדול אשכנזי שבא לשליח:

הל"ה גם מפי חכם מקובל בא מצרפת שמעתי כי בעיר א' נקראת בודון נגזרה גזירה והוא כי הדליקו אבוקה של שעה ושמו אותה ברחוב העיר והכריזו ואמרו כל יהודי שיבא ויתנצר קודם גמר האבוקה יקבלו אותו וכל מי שיבא אחר כך ישרף באש וכולם עמדו על קדושת השם ונשרפו הם ובניהם והיה ביניהם איש גבור חיל וחכם ואהוב מאד לשר העיר ושלה השר לקרא לו ולבקש ממנו שיתנצר ויעשה לו כבוד ושררה אשר כמוה לא נשמע אמר לו האיש היהודי ומה כבוד תעשה לי שידומה ויערך למה שיעשה לי אדון הנשמות כאשר לא אתנצר והשר כעס מאד והתחיל לחרף לו ולדתו: אחר הדברים אמר לו האיש היהודי אין לבי להתנצר אבל אפשר שכראורתי האש הגדולה אשר בו ישרפוני אפחד ואשוב מדרכי לכן אדוני השר צוה ויעשו ברחוב אש גדולה ולך עמו סמוך לאש אולי בעת ההיא יתן האל בלבי את אשר ברצונך: אמר השר טוב הדבר מאד וצוה שידליקו אש גדולה מאד והלך עמו שם והאיש היהודי כי ראה עצמו סמוך למדורה והוא איש זרוע תפש השר והשליכו באש והוא עליו ומתו שניהם:

הל"ו באחד מערי אשכנז גזרו גזירה שכל היהודים ימירו דת תוך ג' ימים ואם לאו שישרפו כלם נאספו העניים והתענו ג' ימים והסכימו שאם לא יענו תוך ג' שיבאו כלם לבית הכנס' ושישחטו זה לזה ולא מיד ערלים וכל מי שלא יהיה לו אכזרות לב (לג) יתחנן לשמש הקהל שישחטנו הוא וכן נעשה והם שחטו נשיהם וילדיהם ראשונה ונשאר השמש לבדו והעביר סכין על צוארו ומת בבקר יום ד' באר הנוצרים לפתחי היהודים לדעת מה כונתם ולא מצאו איש ולא אשה בבית הלכו כלם לבית הכנסת ומצאום כלם שחוטים הלכו אל המלך והגידו לו הדבר והוא צוה שלא ינתנו לקבורה אלא שישליכום לכלבים על פני השדה ויש לקצת אשכנזים בקבלה שכפה עליהם הר אחד

- (לב) בדפ"אד כתוב וילך כל אחד מהם אל ביתו ללמוד דתם ועקרם .
- (לג) בדפ"אד אבירת הלב .

ונשאר קבורים זכות הקדושים האלה וכאלה יעמוד לזרע ישראל בכל מקום שהם אמן:

הל"ז חרבן וחרב היה בגראנדא ומצאתי שהענין כך היה בימים ההם היה שם רופא למלך נקרא ה"ר יצחק המון ז"ל והיה בכל יום הולך לחצר המלך ויום אחד ראה ברחוב ישמעאלים מריבים ואמר לשוב לאחוריו ולא יכול ובעברו דרך שם אמר א' מן הישמעאלים לאחד מבעלי הריב בחיי נביאנו שתעזוב את חברך ולא תדרוף אחריו והוא לא רצה אז חזר ואמר בחיי רופא המלך שתניחנו או הניחו מיד נתקבצו הישמעאלים ואמרו נפלה דתנו נפילה שאין לספר בחיי נביאנו השביעו ולא רצה וכשאמר לו חיי איש יהודי אז הניחו הנה אלה הרימו ראש קומו ונכריתם קמו כלם וחרב בידם ולא השאירו פליט לבד קצת מהחשובים אשר ברחו לבית המלך ונצולו מן היום ההוא והלאה קבלו עליהם הרופאים אשר שם שלא לרכוב על סוס ושלא ללבוש משי ושלא להראות שום שררה בלכתם ברחוב העיר אם כדי שלא יקנאו הישמעאלים ואם להתאבל על אחיהם הנהרגים:

הל"ח מפי איש חסיד וחכם כמ"ר אברהם בן ערמא שמעתי שנעשה נס ע"י אדוני ה"ר יהודה בן וירגה משבילי"א אכתבנו: הנה בעיר סמוכה לשבילי"א נקראת שירץ דילה פרונטירא באו כומרים בבית איש יהודי מעשירי הארץ ושאלו ממנו צדקה ולא רצה לתת להם ונמשכה ביניהם קטטה ומחלוקת והיהודי הכה אחד מהם והם על כל הקהל יצא כעסם ונתעצו להעליל ולהשחיתם וביום ההוא ראו שמת איש משומד ונקבר בבית הקברות שלהם והלכו הכומרים ההם והוציאו את המשומד מקברו והוליכוהו לקברי ישראל ובבקר צעקו ואמרו כי מצאו קבר המשומד ריקם ואין זה אלא מפני שהאיש ההוא יהודי היה מלפנים והיהודים הוציאוהו מקברו שלא ילך לגיהנם עמנו הלכו כלם אצל הדוכוס וספרו לו כל המאורע: השיב הדוכוס תלכו מיד קודם שידעו היהודים ושאלו להם אם יש ימים שקברו איש יהודי הלכו לחפש ואמרו היהודים כי זה ימים לא נקבר יהודי ובאו אצל הדוכוס ואמר להם לכו עתה לקברי היהודים וראו אם נמצא קבר חדש הלכו ומצאו שם קבר מחדש וחפרו ומצאו המשומד ובאו אל הדוכוס ואמרו לו מצאנו קבר חדש וחפרנו גם הכרנו האיש ההוא והוא באמת האיש שנתנצר והדוכוס חמתו בערה בו ומכל מקום אמר ראוי לתת חשבון לדבר כזה אל המלך ישבו כל היהודים בבית הסוהר עד יבא פתגם המלך והיהודים כאשר שמעו את הדבר הרע הזה שלחו שליח לה"ר יהודה בן וירגה לשבילי"א יבא מיד לבקש על עמו העומדים כלם בצרה כי נחבאים היו ולא היו יוצאים לחוץ מגלות העם עליהם וכאשר בא ה"ר יהודה אל הדוכוס לא היו רוצים לתת לו מקום לבא אל הדוכוס כי לבכם להרע דחף ה"ר יהודה לאנשים בחזקה ואמר לדוכוס אדוננו הדוכוס לא באתי להציל מאשמה ליהודים

כי כיון שעשו דבר כזה ראוי לשורפם אבל באתי להגיד לאדוני מי הם אשר עשו כזה ולא חבא בדם נקיים: אמר הדוכוס ידעתי כי חכם אתה כמלאך ואשר נדרת תעשה ותשמחני מאד ומאד אכבדך כל הימים או אמר דון יהודה יבאו לאדוני נייר חלק וקח אותו בידך ואני לא אקחנו כלל שלח והביאו נייר אמר לדוכוס תכפלנו בארבע חלקים וכן עשה אחר כך אמר שים אותו בחיקך לצד הימין וכן עשה אמרו כי ה"ר יהודה הזכיר שם כי מקובל היה והוציא הדוכוס הנייר ומצא מצוייר ארבע כתות כומרים לצד אחד היו שלשה כומרים חופרים בקברות הגויים ומוציאין הפגר ובפאה השנית בנייר היו מצויירין שלשה כומרים מוליכין הפגר וכי כבד עליהם העביר אחד מהם אזורו מתחתיו הנקרא קורדון די פראילי (לד) והראש היוצא מיד השני שתפש היה נראה שם להראות פרטיות ההשגחה ושלשה עומדים בראש השוקי' לראות אם יבוא אדם ויראם שם ושלשה היו מצויירין בפאה רביעית שחופרין בקברי ישראל ובכל כומר וכומר מהם שמו היה כתוב על ראשו וכאשר ראה הדוכוס הענין הזה המופלא תמה עד מאד ונפל על פניו והשתחוה ושלח הנייר המצוייר אל המלך מיד שלח הדוכוס בעד הכומרים והכחישו ואז הוציא הנייר ונבהלו מפניו והודו שאל להם הדוכוס ענין האזור ואמרו שכך היה המעשה שאל להם על מה היו עושים ככה והשיבו להנקם מיהודי אחד שקללנו: אמר להם ומה חטאו האחרים: השיבו לנקום נקמת דם ישו: אז צוה הדוכוס שישימו כובע שורף בראש כל אחד ואחד וקמו כל העם להצילם מפני עטרת גלחות אשר להם כי כל מי שיש לו אותה עטרה אין דין להמיתו ושנים שכבר נשרפו נשרפו והאחרים ניצולו כשגרשם הדוכוס גרוש עולם:

הל"ט בעיר רומא קמו פתאום תושבי הארץ וחרב פיפות בידם וקהל גדול וחשוב היה שם בימים ההם ויאמרו להם אם תקבלו דת הנוצרים אחינו אתם ותקבלו ממנו בכל יום כבוד ותועלת ותחיו עמנו חיים ערבים גם בגן עדן נשב יחדיו ואם לא תדעו נאמנה שתעברו כלכם בחרבותינו אלה ואין מציל מידינו והיהודים נפלו לפניהם והתחננו מאד ונתנו ונדרו להם כל ממונם ונכסיהם שיניחום בדתם ולא הועיל ובשלשה ימים יצאו מכלל הדרת מרומי ומן הסביבות חמשה עשר אלף נפשות ולא נמלטו כי אם יחידים אשר כרחו למרחקים כי שמעו בהיותם כסביבות רומי את כל אשר נעשה בעיר ואחרים נמלטו בשוחד עצום בהחבא וברחו לעיר הגדולה נאפוליש ושם נחו מאויביהם ולימים מועטים גם שם עבר עליהם כוס.

המ' טופס הכתב ששלח החכם הגדול אבונשטרוק לקהל קדוש גירונ'א שנת קי"ג (לה) לפרט כי עמדו בצרה וצוקה בפני האפיפיור גדולי ישראל

- לד) הוא בל"ס cordon de fraile
- לה) בדפ"אד שנת קי"ו וצ"ל קע"ג.

לבקשת יהושע הלורקי אשר אחר שנשתמד נקרא שמו בין הגוים מאישטרי גירונימו די שאנטה פי וסימנו מגדף כי שאל מאת האפיפיור שיבאו חכמי ישראל לפניו והוא יוכיח להם שהמשיח כבר בא והוא ישו-ויוכיח מן התלמוד שלהם וזה לשון הכתב:

אצילי בני ישראל חורי יהודה אשר בבתיהם וחומותם יד ושם שם יתנו צדקות ה' שמה ישבו כסאות לתורה ולתעודה כסא התלמוד שם ישבו מימי קדם יחי לבבכם לעד אשר ידעתם מקדם תדעו גם עתה כי לא ינום ולא יישן מושיענו להצילנו ממבקשי רעתנו ועץ אחד אשר יצא ממנו וחשב לאבדנו ולהשפיל דת אמת ארצה הלא הוא יהושע הלורקי חשב מחשבות להדיחנו להראות כי הוא נוצרי באמת ושומר האמונה החדשה ובקש מאת האפיפיור שיצוה ויבאו לפניו ראשי חכמי היהודים כי רצונו להוכיח מתלמוד שלנו שהמשיח כבר בא ואמר אל האפיפיור (לו) שכאשר יוכיח זה ראוי להכריחם לדרת ישו כאשר יראה לפני רוממות קדושתו ראיות אמיתיות ואני הנני בא להודיע לכם כל המאורע וממנו תדעו פרטים למדו שתשיבו לאפיקורוס ותדעו נאמננו כי עברנו מהסכנה דבר שאין לו שיעור כי היינו לפני כמה הגמונים ושרים ורבים היו המבקשים עלינו חובה • שלוחי הקהלות הגיעו הנה יום ראשון לחדש גינר' ובפרט שלוחי קהלות ארגון אשר הלורקי שאל עליהם בפרטות שיבאו על כל פנים ובא מעיר שרגוסה ה"ר זרחיא הלוי והשר דון וידאל בן בנבנשתי וה"ר מתתיה היצהרי ומקלעטיוב הנשיא דון שמואל הלוי וה"ר משה בן מושא ומעיר גואישקא דון טודרוס אלקושטנטין (לו) ומאלקיס דון יוסף בן ארדוט ודון מאיר חלגיואה ומדרוקא דון אישטרוק הלוי וממונריאל ה"ר יוסף אלבו וממונצון דון יוסף הלוי ורבי יום טוב קרקושה וממונטאלבאן אבו גנדה ומולייסיט דון יוסף אלבלג והחכם בנגואה וה"ר טודרוס בן יחיא מגירונא והאיש נורא מאד: ונתקבצו יחד כל השלוחים והסכימו ביניהם מי יהיה ראש המדברים בפני האפיפיור ומי יתחיל הנקרא בלשונם ארינגא (לח) והסכימו כלם שיתחיל דון וידאל בנבנשתי מפני שהיה חכם בחכמות ויודע בטיב לשון לאטין והסכימו ביניהם שלא יהיה ענינם כמות היהודים המלומדים כישיבותיהם ליכנס כל אחד בדברי חבירו ולחרף כאשר לא יודה לו כדי שלא יהיו לבו בפי האפיפיור ושינהגו עם יהושע הלורקי וכן עם ההגמונים ביישוב ומוסר ולא יתקצף שום אחד מהם אף אם יחרפוהו וכל אחד בנחת יאמץ לב חבירו שלא יפול או הלכנו כל השלוחים לפני האפיפיור בעור אל מציל עני מחזק ממנו והאדון האפיפיור קבל אותנו בסבר פנים יפות ובקש לדעת ממנו הערים אשר ישבנו

- (לו) בדפ"אד חסר מן שיצוה עד אל האפיפיור .
- (לו) במקום דון טודרוס אלקושטנטין כתוב בדפ"אד דון מרדכי .
- (לח) בל"ס arenga והוא דבור בפני קהל ועדה .

ושאל את שם כל אחר ממונו וצוה שיכתב ומוה חרדה גדולה נפלה עלינו
 ובקשנו מן הסופר לדעת טעמו של דבר ואמר לנו כי אין כזה שום נוק כי
 מדרך האפיפיור והמלכים לכתוב דברי ימיהם בספריהם הכל בפרש ואח"כ אמר
 לנו האפיפיור חשובי עם היהודים עם הנבחר מאת הבוחר אשר היה בימי קדם
 ואם נמאסו לאשמתם אל תראו מהויכוח כי לא תקבלו בפני שום אונאה או
 עול ינוחו מחשבותיכם ודברו בלב אמיץ אל תראו ואל תרגזו: אמר מאישטרי
 גירונימו שרצה להוכיח כי המשיח בא וזה מהתלמוד שלכם לפנינו יראה אם
 אמת כפיו או חלום חלם ואתם אל תערצו מולפניו כי בענייני הויכוח המדה שזה
 ועתה לכו ותנוחו בכתביכם ומחר בבקר בואו אלי ומיד צוה שיתנו לנו בתים
 כראוי ושיתנו לנו מלחמו או ממה שנוכל אנחנו לאכול כפי דתנו וקצתינו
 היינו שמחים עם דברי האפיפיור וקצתינו עצבים כמדת היהודים: ביום השני
 באנו לפני האפיפיור ומצאנו כל החצר הגדולה מלוכשת רקמה והוא מקום
 הויכוח ושם שכעו' כסאות להגמונים הנקראים קארדינאליש ואובישפוש
 וארסובישפוש (לט) כלם מלוכשים בבגדי זהב ושם כל גדולי רומי ומבני העיר
 ומן השרים קרוב לאלף אנשים וכן היו כל ימי הויכוח ונמס לבבנו ויהי למים ועם
 כל זה אמרנו ברוך שחלק מכבודו וכו': אחר זה התחיל האפיפיור ואמר אתם
 חכמי היהודים תדעו כי לא באתי ולא שלחתי בעדכם כדי להוכיח מי משרתי
 הדתות אמת כי ידוע אצלי שדתי ואמונתי אמת ותורתכם אמת היה ונבטלה
 לא באתם אלא שגירונימו אמר שויכח מתלמוד הרבנים שלכם היודעים יותר
 מכם שהמשיח כבר בא לכן לא תדברו לפני אלא בדבור זה לבד ואחר זה
 החזיר האפיפיור פניו נגד מאישטרי גירונימו ואמר התחיל אתה להתוכח וישיבו
 הם: התחיל מאישטרי גירונימו לכו נא ונוכחתי יאמר ה' ואם תמאנו ומירתם
 חרב תאכלו [ישעיה א' יח' וכו']: ואחר זה התחיל דון וידאל בן נבנשרתי
 הארינגא בלשון לאטין ושמה האפיפיור מאד מחכמתו ומלשונו ומתוך הדברים
 נתרעם על גירונימו כי הבא להתוכח אין ראוי שיכנס במשטמה כי אמר ואם
 תמאנו חרב תאכלו כי עדיין לא הוכיח וכבר שב לשופט ונוקם: השיב האפיפיור
 הדין עמכם ואל תתמהו במדה זו הרעה כי משלכם הוא: והתחלת דון וידאל
 היתה הננו אתאנו לך כי אתה אדוננו ודון שמואל הלוי אמר אחריו הראנו אדוננו
 חסוך וישעך תתן לנו ובסוף הדברים התחננו לאפיפיור שיתירם מויכוח זה לפי
 שהיהודים לא נסו ללכת בדרכי ההקש וההגיון וכבר התחיל גירונימו החכם בהם
 וענייני היהודים כלם הם מדרך הקבלה: השיב האפיפיור אם מפני הוראה
 שאלתם שאלה זו כבר הכטחתי אתכם ויצא מפי ולא אשוב ממנה ואם מפני
 שלא ידעתם דרכי ההגיון כאשר יבוא גירונימו בהגיון והקש אתם לא תשיבו
 לו דבר וכאשר ידבר מראיות מקבלה השיבו עם קבלה: אחר זה מפני שארכו
 הדברים אמר המלך שילכו לאכול ומחר בבקר ישובו וכן נעשה וצוה האפיפיור

(לט) כל"ס cardinales obispos y arzobispos

שרים ונכבדים שילונו ואמרנו בלבנו הלואי שתהא אחריתנו כראשיתנו וביום
ההוא הלכנו לבית הכנסת ושם קבוץ עצום ובקול בניה ובקשה התפללנו לצור
ישענו ישיב מחשבתנו (מ) לאור ואל יצא מפינו מכשול לפני כל האריות ההם
העומדים עלינו ואז ברוב עם ובנפש שפלה ורוח נמוכה ובלב נשבר ונדכר
התחיל ה"ר זרחיא הלוי והתחלת דרושו הדומה בדומה מזכירא וההפך בהפך
ואמר בזה פירוש נפלא לא יוכן כי אם פה אל פה וסיים דרושו בתפלה ובקשה:
ביום הג' היתה התחלת הויכוח והתחיל מאישטרי גירונימו ואמר בתלמוד שלכם
כתוב שיתא אלפי הוי עלמא ב' אלפים תוהו ב' אלפים תורה ושני אלפים ימות
המשיח: הנה ממאמר זה הדבר ברור שבשני אלפים אחרונים בא המשיח מי הוא
כי אם מושיענו ואל זה האריך הלורקי ודרש כחצו עד שאמ' לו האפיפיור
גירונימו ידעתי זה ימים כי דורש גדול אתה אבל לא באנו לזה כי אם להוכיח
מה שנדרת לכן הזהר שלא תלך אצל דרשות והפך פניו לשלוחים ואמר משיבו
אתם על המאמר: אמר דון וידאל בן בנבנשתי אדוננו האפיפיור נדע תנאי
המשיח ואז יתבאר אם כבר בא שאם ימצאו במו שבא תנאי המשיח גם אנחנו
נודה בו: אמר האפיפיור אין זה תשובה למה ששואלים לכם כי הדרוש לא
היה על תנאי המשיח אלא שאותו המאמר אומר שכבר בא וכבר באתם למדת
היהודים בויכוחים שישאלו להם בדבר אחד וישמטו עצמם לדבר אחר: השיב
דון וידאל אדוננו האפיפיור התחלתנו היא מדת החכמים כי תחלה ראוי לדבר
בעצם הענין ואחר כך במקרו וכן כתב הטבעי אבל אם לא יראה לאדוננו
דרך זו לא נלך בה ואשיב אל עצם המאמר ואומר כי גירונימו החכם לקח מן
המאמר מה שהנהו ויש לו בו ממונו סיוע והניח הדבר המנגד והנה בסוף
המאמר אומר וזה לשונו ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיעצו וזה יורה בכיור
שלא בא: השיב גירונימו כפי זה לא הבנתם המאמר או אפשר שאתם עושים
עצמכם כמי שאין מבין והוא כי ושני אלפים ימות המשיח הוא מאמר הנביא
אליהו והוא אמרו לתלמידיו והם אמרוהו בשמו כמו שיורה לשון תנא דבי
אליהו וזה מפורסם לתלמודיים והם או אנשי התלמוד שקבעו המאמר בספריהם
שאמרו ובעונותינו שרבו וזה כפי דעתם שישו אינו המשיח אבל אליהו הנביא
כפי מה שהוא נביא וידע האמת אמר שני אלפים ימות המשיח כפי מה שנודע
אצלו בנבואה: השיב ה"ר זרחיה הלוי ואמר אדוננו האפיפיור כל מי שבא
להוכיח דרוש איך יוכל להוכיחו בדבר שיסבול פירושים ואם יקרא ראה מופתית
הנה גירונימו אומר שסוף הלשון התלמודיים אמרוהו ועשה פירוש זה לאמת
דעתו והמנגד יאמר שסוף הלשון ותחלתו הכל אליהו אמרו וזה לאמת סברתו
נגד החולק ואם אין לאחד מהם ראה או מופת על פירושו לפחו' ישאר הדבר
בספק ואיך יוכל להוכיח משם גירונימו מה שרצה להוכיח כי החולק יאמר אם
אתה באת להוכיח משם עם פירושך אני אעשה פירוש אחר ולא הוכיח וכאשר

תאמר לי ומנין לך אני אשיב ומנין לך ועוד שכיון שהוא בא כנגדנו עם תלמודנו הנה הוא היודע כי דרך תלמודנו הוא זה כי כאשר הפירוש אינו מוכרח מקשה שכנגדו ואומר ודלמא וכו': ואם אינו משיב נשאר הדבר דחוי עד שהולך בעל הפירוש ומבקש אוקמתא אחרת: ועוד שיותר ראוי שנ' על לשון אחד שאיש אחד אמרו משנאמי' ששנים אמרוהו ובכיוצא בזה רגיל התלמוד לומר אמר רב אשי או אמר פלוני בעונותינו שרבו יצאו מה שיצאו ועוד שלכן אמרנו בהתחלתנו לפני אדוננו שנראה אותו שבא אם יש לו תנאי המשיח אז לא וזה שאם נמצאו לאיש ההוא תנאי המשיח או נהפך המאמר לפירוש גירוננו ואם לא נמצאו בו תנאי המשיח הנה פירושו אמר: אמר האפיפיור בלי ספק מה שאמרתם שכל שבא להוציא איזה דבר שראוי שיהיה בדבר מוסכם ומוכרח שלא יסבול פירוש אחר: השיב גירוננו האפיפיור אין עניני תלוי במאמר זה לבד כי יש לי מאמרים אחרים רבים: השיב האפיפיור כבר יצא זה מומת מתוכה נוצרי וחזר למתוכה יהודי הבורח לצד אחר כאשר נחלש מהצד הראשון ראוי שתשיב לדברי היהודים על המאמר ההוא: השיב גירוננו והלא כמה זמנים קודם שגלו היהודים בא אליהו ובהכרח שנאמר אומרו ובעונותינו שרבו איש אחר אמרו אשר נמצא בגלות ואף כי נאמר שתלמידיו אמרוהו והלא תלמידיו סמוכין היו לו אלא שהתלמודיים אמרוהו ועם סברתם כמו שאמרת: השיב דון וידאל ואמר אדוננו האפיפיור ויהיה כן שהתלמודיים אמרוהו נבוא למה שאמר אליהו הנה אמר ושני אלפים ימות המשיח אם המשיח כבר בא היה לו לומר ובסוף הארבעה אלפים יבוא משיח או שיאמר ובהתחלתו יבא המשיח רוצה לומר בהתחלת האלף החמישי או בזמן פלוני יבוא משיח ואם כן איפשר שיבוא בסוף: השיב גירוננו כי רצה לומר שכל המשך זמן שני אלפים יהיו זמן המשיח ואחד כך בשביעי העולם חרב: אמר ה"ר יוסף אלבו גם זה מתורץ עם מה שכבר נאמר והודה בו אדוננו האפיפיור והוא כי נעשה פירוש אחר ואין הכרח לפירושך: ועוד התלמודיים אשר בהם באת להוכיחנו הם קבעו אותו מאמר בתלמוד ולא היו קובעים דבר שהוא כנגד סברתם והם אמרו כי שני קוצין יש למשיח או זמן שנשבע האל או זמן שיהיו ישראל מורצים (מא) וישובו בתשובה ולכן לא שם המאמר זמן קצוב לימי המשיח אבל אמר ושני אלפים ימות המשיח ר"ל מוכנים לבוא המשיח ואם יהיו היהודים ראויים יבוא בהתחלה ואם לא יהיו ראויים בהתחלה ויהיו באמצע יבא המשיח באמצע הזמן ואם לא יהיו ראויים באמצע ויהיו ראויים בסוף יבוא משיח בסוף אבל לא יעבור מאותם ב' אלפים שלא יבוא: אמר האפיפיור ולמה לא תאמר שאם יהיו הנוצרים ראויים יבוא מיד ואם לאו שיתארך עד סוף ב' אלפים: אמרו השלוחים אין (מב) אומרים שיבוא גואל אלא למו שיושב בגלות כי

(מא) בדפ"אד מוכנים .

(מב) בדפ"אד נוסף אנו .

היושב בהשקט מה צורך לו לגואל והמשיח הוצרך לעם היושב בגלות ושעבוד:
 אמ' גירונימו ולמה לא תאמרו כפירושי: השיבו השלוחי' ולמה לא תאמר
 אתה כפירושינו וכבר אמרנו שהדבר שאינו מוכרח אין ראיה ממנו וכבר הודה
 בזה האדון האפיפיור ולא ישוב אחר ואתה ידעת מעלת וחשיבות רבינו שלמה
 יצחקי ו"ל ופירש כפי פירושינו: אמר גירונימו במקומו אני עומד ובדתי שהמשיח
 כבר בא ואתם אומרים שלא בא ועליכם להביא ראיה שלא בא: אמרו השלוחים
 יאמרו ההגמונים מביני האמת על מי להביא ראיה כי אדרבה אני קדום מכמה
 זמנים שקבלתי תורת משה ומי שבא להוציאני מחוקתי עליו להביא ראיה:
 השיבו ההגמונים כן הוא בלי ספק כמו שאתם אומרים ותמהנו מגירונימו כי
 לא דבר נכונה ולא כמו שנדר בתחלה כי הוא יביא ראיה ואנחנו כמאמר האפיפיור
 להחיות האמת באנו: אמרו השלוחי' כבר הראנו אדוננו האפיפיור מה ששאלנו
 מאתו הראנו ה' חסדך ועליכם ההגמונים הקדושים אמר וישעך תתן לנו ולא
 כמו שהתחיל גירונימו ואמר חרב תאכלו האם יחשוב שהפצרנו בקיום דתנו
 על ההצלחות והמלכיות שהגיע לנו בקיומה הממשלה והכבוד שלכם יהיה
 כאשר ראינו היום ומיום באנו תכלית גדולתכם וחשיבותכם ראינו לא החזקנו
 בתורה זו אלא שתורתנו נתנה לנו בששים רבוא ובמופתים חזקים ובהגלות
 כבוד האל וחשבנו שאין לנו רשות לצאת ממנה אלא כאשר יבוא הנותן בעצמו
 ויאמר האמינו בפלוגי ולא כאשר יבוא גירונימו ויאמר לנו עזובה וכונתו בזה
 אולי ישיג למעלתכם ובוחן לבבות הוא יודע מה שבלבו: השיב גירונימו מה
 שבלבי הוא מה שאמרת שמישיח כבר בא ואין זה המאמר אשר שמתי יסודי
 בו ואיש את רעהו יעזור: אמר האפיפיור כבר אמרתי לך שאין זו טענה ומה
 שאמרת איש את רעהו יעזור ווי לו למי שצריך עמודים להעמידו ואין לו כח
 מעצמו כי הגפן מצד חומר שלה צריך לעמודים להעמידה מה שאין צריך ארזי
 לבנון אשר הוא להפך כי הוא סומך לאחרים: אחר זה פטרנו האפיפיור
 והלכנו בשמחה לאכול לחמנו כי ביום ההוא גירונימו לא מצא עזר: ביום
 הד' התחיל גירונימו במאמר סמוך לראשון וז"ל א"ל אליהו לרב יהודה אין
 העולם פחות משמונים וחמשה יובלות ויובל אחרון בא אמר ליה כרישא או
 כסיפא א"ל איני יודע: השיב החכם ה"ר מתתיה מאמר זה אינו מאמת כלל
 שישו הוא המשיח שהרי לא בא בזמן ההוא כיון שאינו עולה למספר היובלות:
 השיב גירונימו אני בהתחלתי לא אמרתי שישו הוא המשיח אלא שמישיח כבר
 בא ואם היה זה לעשר שנים או עשרה ימים הכל שוה: אמרו השלוחים
 יראה אדוננו וישפוט ואם אינו ישו אשר נראה בו סימן מגדולה וחכמה מי
 יהיה מאטיאו השוטה או מראישיטי הסכל: אמר האפיפיור ולמה לא הבנתם
 לגירונימו והוא משלכם בעלילה בא לכם שאם תאמרו שזכר בא כפי הנראה
 מהמאמר נתבטל הויכוח ואם תאמרו שאפשר שבא אבל אינו ישו אז יאמר
 לכם מה שהקשיתם לו אם הוא מאטו או פיקו: אמרו השלוחים היטברת
 אדוננו לראות ואנחנו לא נדע את אשר בקשה השנאה והתחבולה: אחר זה

אמר ה"ר מתתיהו לגירונימו האדון החכם עד שאתה מביא ראיה מן התלמוד שהמשיח כבר בא למה לא תביא ראיה להפך מן התלמוד עצמו שאמר תפח רוחן של מחשבי קצין: ענה האפיפיור ואמר כבר שמעתי מאמר זה וחפץ הייתי לדעת פירושו: אמר ה"ר מתתיהו אין לנו פירוש אלא הפשט והוא שמקלל מי שעושה חשבונות ואומר מתי יבוא משיח כי ימשך מזה נוק גדול לעם כי כאשר יגיע הזמן ההוא ולא יבוא יתיאשו וירפה לבות המקיים ישועה ונאסרים בכבל ובמאסר התקוה ועוד כי יש בזה עון כי האל הסתיר ענין זה מכל העמים ומכל הנביאים והוא חושב לגלותו ועל זה כעס האפיפיור כעס עצום ואמר אי עם שוטים אי המאוסים אי התלמודיים הסכלים וכי דניאל אשר חשב הקץ האם היה ראוי שיאמר עליו תפח רוחו נראה כאמת כי פושעים ומורדים אתם והם • ענה דון טודרנס ואמ' אי אדוננו האפיפיור אם התלמודיים כל כך סכלים בעיניו למה מביא ראיה מהם לאמת שהמשיח כבר בא אין מביאין ראיה מן השוטים ועל זה כעס האפיפיור יותר: אז שב דון וידאל ואמר אדוננו האפיפיור אין מחוק קדושתו שיכעס בעיני הויכוח וכמו זה הרשות נתונה אלא שיש לנו עון אחר ונכשלנו בדברינו ועל כיוצא בזה אמרנו הראנו אדוננו חסדך: ענה האפיפיור לא תחשבו להדיחנו בדברים מה תשיבו לאותו מאמר שאמר תפח רוחם של מחשבי קצין: אמר דון וידאל לשון מחשבי כלשון העברי הוא המחשב ומוציא דבר על פי החשבון אבל הנביא או מדבר ברוח הקדש לא יקרא מחשב אבל רואה שכן אמר הנביא [שמואל א' ט' יח] אי זה בירח הרואה (מג) בנבואת דבר אמתיו ועל זה נתפיים האפיפיור ואמר כי באנו לדבר אמת זה נראה לנו וכן יתישב בלב נכון ויצאנו מושם ביום ההוא ובבקר הלכנו לדרכנו אבל בבתינו נמשכה קטטה עצומה בינינו (מד) ה"ר מתתיהו וה"ר טודרוס כי לא שמרו ולא שמו-מחסום לפיהם וכי באנו אמרנו לגירונימו אדוננו החכם עד שאתה מביא ראיה מן האמוראים לומר שבא המשיח למה לא תביא ראיה מהאחרון שבהם וראשם הוא רב אשי שאמר עד השתא תסתכי מכאן ואילך לא תסתכי כי יראה שלא בא באותו זמן: השיב גירונימו זו כבר אמרתי לכם שאין להביא ראיה ממי שאינו מאמין שבא המשיח כי הוא דבר כפי דעתו ואמונתו אבל המאמר הראשון אליהו הנביא אמרו והוא כנביא ידע האמת: או קמו השלוחים ואמרו לו אדוננו הודיענו רב אשי פקח היה או סכל רשע היה או צדיק: השיב גירונימו אין זה שאלה כי חכם גדול היה וחסיד כפי הנראה ממאמריו: אמרו לו אם כן איך היה מכחיש דברי הנביא אליהו לכן על כרחנו צריכין לנו לומר אחד משני דברים או שאותו אליהו אינו אליהו הנביא ונשתבש באותה סברא או שהוא אליהו ורב אשי הבין כונת מאמרו ופירש מה שפירש שאם היה מוספק היה נוטה להחמיר בדברי הנביא ולמה נבקש אנחנו להתחכם

(מג) בדפ"אד נוסף כי ראה •

(מד) בדפ"אד נוסף ובין •

ביותר מזה: השיב גירונימו אפילו אודה לכם שזו היא כונת אותו המאמר מה
 תאמרו במאמר הב' מוחשבון היוכלות כי אין לו פירוש אחר אלא מה שפירשתי:
 קפץ ה"ר יוסף אלבו ואמר כוונת מאמר זה הוא -לומר שלא יהיה העולם
 פחות מזה אבל אפשר יותר כי האומר לא אתן זה בפחות מעשרים לא יתחייב
 שלא יתנהו בארבעים או חמישים אבל אפשר שיהיה יותר ויותר ויובל האחרון
 יבוא משיח: אמרו ההגמונים לפי זה אין זמן קצוב למשיח: השיב ה"ר
 מתתיה אין זה לנו תמיהה כי גם לכם אין זמן קצוב שהרי אמר ושני אלפים
 משיח ובתוך הענינים השגחנו וראינו שהיו כותבים כל דברינו ורעה עצומה
 נפלה בלבנו כי אמרנו שהכונה היתה כי הספרים יזיפו ואחר כך יאמר
 האפיפיור כך אמרתם ונמצינו נתפשים בדברינו ולא היינו יכולים לומר שהסופר
 זיף והוא מפורסם לאפיפיור: והסכמנו משם והלאה להשמר בדיבורנו ולשחוק
 האפשר ולא יכולנו כי דבר האפיפיור להשיב בכל לאיש ההוא גירונימו ואם
 לא נשיב אחת דתנו למות ועל זה נתייעצנו שלא ידבר אלא אחד ממנו ואם
 יראו דבריו אל האפיפיור הרי טוב ואם לאו נאמר שאין תשובתו הסכמת
 כלנו וכי הוא טעה ואין דעתנו דעתו וביום ההוא נשלם הויכוח וכי שבנו בבקר
 ברעד ופחד התחיל גירונימו מאמר אחר זה לשונו: הוה עובדא בחד גברא
 וכו' עד איתליד משיחא אמר רבי יודן מקרא כתיב [ישעיה י' לד' ויא' א']
 והלבנון באדיר יפול ויצא חומר מגזע ישי הנה מבואר ממאמר זה מה שלא
 תוכלו להכחיש שביום החורבן נולד המשיח: השיב החכם נ' אסטרק מאמר
 זה כבר דברו בו גדולי עולם בוויכוח מאישטרי משה עם פראי פול והתחלת
 הויכוח היה כי פראי פול רצה להוכיח כי היהודי ראו שיקראו כנענים בעבור
 שחפשו מעשה כנען וישבו בארצם והנוצרים ראו שיקראו ישראל לפי שנכנסו
 במקומן: אמר האפיפיור מה השיב על זה המאישטרי: אמר תשובתו הוא
 כי הנכנס במקום אחר ראו שירש חפציו ואם הנוצרים נכנסו במקומנו למה
 לא ירשו חפצנו האמתיים והם נבואה ואש מן השמים ואורים ותומים וכיוצא
 והנה אנחנו היהודים כאשר אבדנו דברים אלו מעולם לא מצאנו אותם ביד אחר
 אשר יראה מזה שכונת הנותן לשומרים עד יראה אם נשוב וישיבם אלינו ככראשונה:
 אמר האפיפיור ובפני מי היה הויכוח: אמרו לפני המלך חסיד דון פידרו הוקן:
 שאל עוד ופראי פול מה השיב למאישטרי משה אמרו שתק ולא ענה: השיב
 האפיפיור המלך ההוא חסיד היה ולא חכם ופראי פול שלא השיב אין זה
 מחכמתו כי יכול היה לומר שאנו אין אנו צריכים לדברים ההם אחר שבא
 מושיענו והבטיחנו ישועת הנפשות ונכנס במקום אדם להציל נפשות האבות
 ואיך שיהיו הדברים אין בזה תשובה למה שאמר המאמר שכבר נולד המשיח:
 אמר דון וידאל המאישטרי פירש שאין הכונה שנוול בפועל ואפילו נאמר שנוול
 בפועל אין בזה סתירה כי אפשר שנוול ביום ההוא והוא חי בגן עדן והרמ"בם
 כתב שלא נולד משיח ביום החרבן אבל רצה לומר שמן היום ההוא והלאה
 בכל דור ודור נולד אדם ראוי להיות משיח אם ישראל יהיו ראויים ואומר הדברים

האלה כוונתו היתה לעורר הלככות אל התשובה ולפרש להם כי אין המשיח תלוי בזמן קצוב כמו שהיה גלות בבל וכן פיר' דון חסדאי: השיב האפיפיור ככעס ואמר כי באתם לחצרותי לא היה להגיד לנו מה אומרים מפרשים שלכם אלא מה תאמרו אתם ומה לי לפירושי הראשונים ודבריו הכל והתול' לומר שגולד ולא בא שאם הדבר תלוי בזכות היהודים למה נולד יתעכב הדבר ויולד ביום שיהיו מוכנים וראויים: אמרו השלוחים ואם ראויים היום ויולד המשיח היום האם תנוק בן יומו יוכל להנהיגם ומשה בן שמונים שנה הוצרך לעזר אלוה ולאחיו ולעזר (מה) זקנים: אמר האפיפיור כן היה ששים רבוא ויותר: השיבו השלוחים במקום שתרבה ההשכלה אין צורך לשופט כי שכלו של אדם ראוי שיהיה שופטו והדור ההוא כפי קבלת התלמוד דור דעה היה ואנחנו יתושי' בערכם ואיש ממנו לכדו צריך עשרה שופטים כפי מעוט השכלתנו: אמר האפיפיור בזה אני מודה לכם כי כל אחד מכם היה צריך מלך אחד ושופט אחד ונשוב לעניננו: אז קם אחד מתושבי רומי ואמר אדוננו האפיפיור יש שמות משותפים וזה מוסכ' ליהודי ולנוצרי ונולד הוא שם משותף כמו [תהלים צ' ב'] בטרם הרים יולדו [משלי כו' א'] מה יולד יום [איוב טו' לה] הרה עמל יולד און וכל אלו לשון שעלה במחשבה הוא ועוד כי אומרו באדיר יפול ואחר כך יוצא חוטר אינו מוכרח שיהיה מיד ואפשר לימים הרבה ובא הכתוב לנחם אותם על אבדן המקדש ולומר להם שעוד ישובו לקדמותם ואם אפשר שכן הוא פירוש הפסוק מי נתן כח לבעל המאמר לומר שמיד יבוא אלא נראה שכפי חשיבות המשיח עלה במחשבה וכן אמרו התלמודיים שבע' דברים קדמו לעולם ואחד מהם שמו של משיח והנה אמרו לשון בריאה ולא היה בעולם אלא שרצה לומר שעלה במחשבה לפי שמוכרח לתכלית הבריאה שיבואו כל העולם להאמין באל אחד וכן נאמר כי ביום החרבן עלה במחשבה בריאת המשיח אבל לא היו ראויים שיבוא מיד כי עדין היה צריך התכת הגלות לעונות ראשונים ולהתם כל פשע וחטאת. וכיום ההוא נתבטל הויכוח ובבקר כששבנו אמרנו לגירונימו הנה התרגום אומר אתילד ומצאנו בפסוק נולד שרוצה לומר עתיד להיות נולד כמו שנאמר [מ"א יג' ב'] הנה בן נולד לבן ישי והיה אחר חמש מאות שנה (מו): השיב גירונימו מלת נולד לא תעשה הוראה זמנית כי רצה לומר או יהיה נולד או היה נולד אמרנו כלנו וזה הוראה וסיוע למה שאמרנו שאנו נאמר יהיה נולד ומעתה אין הכרח לפירושך ונתבטל הבנין אשר בנית: חזר הגירונימו לתקן דבריו הראשוני' ולא יכול ונתבייש הרבה והאריך שם בראיות אחרות וכלם הבינו שהיתה הכונה לתקן את אשר עוות וכי ראינו ידינו על העליונה אמרנו טוב לנו עתה אם נוכל לישמט בכבוד ושמנו שרים על ידי שחד ידברו עם האפיפיור וכן הגמוני' רבים שידברו עם ישוע הלורקי

(מה) במקום ולעזר כתוב בדפ"אד ולשבעים .

(מו) בדפ"אד כתוב והיה זה אחר ד' מאות שנה .

לבטל הויכוח ולא יכולנו כי האפיפיור אמר על כרחו של גירונימו יוכיח מזה שנדר ובבקר פרישת זכור אמר האפיפיור אתם היהודי' דברים מבהילים אתם אומרים כי (מוז) בעל שכל שיאמר שנולד המשיח וכו' הוא חי בגן עדן כמה שנים ואיך הוא חי אלף ת' שנה: אמרנו לו כבר הקשה זה פראי פול והשיב המאיישטרי כי אדם הראשון חי אלף שנים וכמו שאפשר לחיות אלף אפשר ביותר מזה כי לא נאמר מפני שלא ראינוהו והרי כפי הקבלה חנוך ואליהו עדין חיים בגן עדן: אמר האפיפיור הרי זה כמי שמתרץ קושיא עם קושיא אחרת כי גם זה יוצא מן ההקש: או קפיץ רבי אשטרוק ואמר אדוננו האפיפיור עד שאתם מאמינים במשיח שלכם כמה דברים רחוקים הניחו לנו להאמין במשיחנו אחת ועל זה נתפעל האפיפיור מאד וחרה לנו פן תצא כאש חמתו: ואמרנו אל האפיפיור אדוננו לא יפה דבר חברנו ואינו בהסכמת כלנו ודרך שמחה אמר זה לא מפני שהוא ראוי כי אין האפיפיור' כאחד ממנו זה עם זה ושכנו למדה שהתחלנו ואמרנו הראנו אדוננו חסדך הלכנו לביתנו וצעקנו כלנו על רבי אשטרוק ואמרנו חמסנו עליך ועל דבריך כי שמת חרב ביד שונאינו ולא כן הסכמנו בינינו שנדבר על האופן אשר דברת והנה עניינינו היו עולין יפה עם האפיפיור ויותר היה בעורנו ממה שעור את גירונימו ועתה כי האפיפיור כעס מי יגן בעדנו לולי רחמי שמים ואין סומכין על הנס במקום שהזכות מסופק וכיום ההוא ברחנו משם כושים ונכלמים ושכנו בבקר בחרדה עצומה ויראה והאל נתננו לחסד ומצינו האפיפיור בפנים מאירות ושג גירונימו ואמר אם אתם מאמינים שהמשיח נולד בפועל אני אראה לכם שכבר נגלה: אמרו השלוחים אין אנו מאמינים שנולד בפועל אבל אמרנו שבעל אותו מאמר אפשר שהבין כך: ענה האפיפיור אתה גירונימו מאיזה מקום תביא ראיה שכבר נולד ונגלה: אמר אדוננו האפיפיור מפני שהם אמרו בתלמוד אמר שמואל מנין אתה אומר שביום שחרב בית המקדש נולד המשיח שנאמר [ישעיה סו' ז'] בטרם תחיל ילדה ותרגם יונתן עד דלא ייתי עקא תתפרקו עד לא ייתי זווע חרבנא איתגליא משיחא: והשיבו השלוחים תרגום יונתן אינו מהמימרא ומאמר ר' שמואל לחדוד ותרגום לחדוד וכיון לומר שכאשר יבוא המשיח יבוא פתאום כמו האשה היולדת פתאום שנאמר בטרם תחיל ילדה ולא כיון התרגום לומר מה שאמר רבי שמואל אלא שבא לגלות שכאשר יבוא המשיח יבוא פתאום וכבר גילו חכמים זה ואמרו ג' דברים באים בהיסח הדעת: אמר האפיפיור די לי שאתם אומרים שכבר נולד המשיח: אמרנו לו חס ושלום אבל אנן אומרים ששמואל בעל אותו מאמר נשתבש באותו דעה וחשב כך והתרגום שהוא רוח הקדש לא אמר מה שאמר שמואל אבל פירש הפסוק ואמר שכאשר יבוא המשיח יבוא פתאום אבל אמונתו ואמונת כל יהודי שאם יבא אדם ויקבץ נדחי ישראל ויבנה מקדש וכל העמים יאספו אליו ויקראו כלם בשם אל או

נאמר כי הוא משיחנו וכל מאמר שיאמר הפך זה יש לו פירוש ועוד אורחו
מאמר שהביא גירונימו ואמר ברגליה מתבני מוקדשא ואיה המקדש אשר נבנה
בזמן ישו: ועל זה גירונימו לא יכול להשיב ותפש דברים אחרים והארץ
ונחבטל הויכוח ימים (מח) עד ט"ו לפיכריר ששלח האפיפיור בעדנו וכאשר
באנו לפני האפיפיור חזר לאותו המאמר דשמואל שאמר נולד המשיח: או
אמר האפיפיור לילה זו חשבתי איך הטעיתם אותנו בדברים כי אמרתם שנולד
הוא שם משותף ויהיה פירושו יולד ויהיה פירושו נולד ואיך שיהיה כך היה
הענין שנולד ישו קודם החרבן הרבה כי הוא נולד שנת שלשת אלפי' ושש
מאות ושבעים ואחד ליצירה וחרבן הבית היה שלשת אלפים ושמונה מאות
ועשרים ושמונה הרי שנולד ק"ץ שנה קודם החרבן: אמר דון וידאל אדוננו
האפיפיור יש לנו מוסכם בתלמוד שאפילו יפרשו כמה פירושים בפסוק א' לעולם
אין גם אחד מהם שיכחיש הפשט ואמרו בפירושו אין מקרא יוצא מידי פשוטו
וכאשר יבוא אמורא ויוציאו מפשוטו אנו אומרים דרך דרש הוא זה ויש לו
סוד או ענין ולא נאמין לאותה דרשה אם מנגדת לפשט והו מוסכם בתלמוד
לא יוכל גירונימו להכחישו לכן יקח אדוננו לפניו הבריבייא ויראה כי אותם
פסוקים אינם מדברים כלל בענין מושיעכם שהרי כאשר אמר בטרם תחיל
ילדה על ירושלם נאמר כמו שנאמר מיד [שם ח'] היוחל ארץ יום א' וכן אמר
מיד [שם י'] שמחו את ירושלם ואם על מושיעכם נאמר מה תמיהה היא לומר
מי ראה כזאת האם נאמר שהוא פלא שיוולד אדם אחד ביום אחד כ"ש מי
שנאמר עליו שהוא חלק אלוה או בנו כל שכן שאמר מיד [שם ח'] אם יולד
גוי פעם אחת כי חלה גם ילדה ציון את בניה ומה ענין לידת גוי בענין המושיע
אלא שלעתיד מדבר בזמן קבוץ גלויתינו כי כאשר יתאספו בכח אלהי בפתע
פתאום אז נאמר מי שמע כזאת: ועוד איך אמר [שם יג'] ובירושלם תנחמו
ואחר לידתו נחרב: ועל זה אמר גירונימו כיון שאתם מכחישי' מאמרי התלמוד
אני אוכיח מן הכתובים אשר לא תוכלו להכחיש הנה כתוב בתורתכם [בראשית
מט' י'] לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבוא שילה: ופירש
התרגום עד דיתיי משיחא והנה אין לכם לא שבט ולא מחוקק ואיך אמר שלא
יסור: ענה ר' אשטרוק ואמר כבר אמרנו בהתחלתנו שכל פסוק או מאמר
שיש לו פירושים אין משם הכרח לאמת סברא או אמונה ואתה האדון גירונימו
ידעת פירושי אבן עזרא ופירושי גדולי ראשונים והאחרונים וגם אנחנו אם תרצה
לשמוע נאמר עליו אחד משני פירושים האחד שכיון לומר שלא יסור שבט
מיהודה הסרת עולמית אבל פעמים יהיה להם שבט מיהודה ופעמים יהיה לזה
הפסק ותסור והמשך זה יהיה עד כי יבוא המשיח כי כאשר יבוא המשיח אשר
אנו מקוים שוב לא יהיה הפסק הפירוש הב' כי הנה מצינו במלת עד יתיב והוא
תנועה מפסקת ופירושו לא יסור שבט יהודה לעולם כי הנה שילה והוא המשיח

יחזיר השבט ליהודה: השיב גירונימו אין אנו מוכרחים להאמין בטעמים כי התורה לא נתנה בהם: אמר דון וידאל אי גירונימו החכם במה שהוא מועיל לכוונתך אתה מאמין ובמה שאינו נאות לך אין אתה מאמין ועוד נפרש פירוש אחר כי יהיה עד זה כמו [בראשית כח' טו'] כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי וכי כוונת הפסוק שאחר שיעשה מה שאמר או יעזבנו אלא שפירושו כדרך האדם או המלך האומר לאחד ממושרתיו לא אעזבך עד שאגיעך להיות שר גדול כי אין הכוונה שיעזבנו אחר כך וכן אמר לא יסור איזה מנוי או שררה מן היהודים עד שיגיע שיבוא שילה ולו יקחת עמים אמר גירונימו למה אמין פירושכ' ולא אמין מה שאמר משה הדרשן אשר הביאורש' בפירושו ורש' גדול המפרש' למד ממנו אמר כי אומרו לא יסור שבט מיהודה רוצה לומר לשכת הגזית שנתן בחלק יהודה ושבט זה רוצה לומר הסנהדרין וכיון שסרו הסנהדרין סר שבט יהודה רוצה לומר הסנהדרין שהיו שם: אמרו השלוחי' עדיין אין אנו מבינים מה ראה מפירוש זה ועוד כי רבי משה הדרשן דרשן היה ולא תלמודי ועוד שהמאמר אינו כן אלא כך אמר יעקב לבניו: עד כאן מצאתי כתוב (מט) ומפי השמועה אמרו לי שיצאו השלוחים בכבוד גדול אע"פ שעברו עליהם מצוקות רבות הם והקהלות המקוים ישועתם:

הנ"א בזמן האפיפיור מארקו פלורנטין בא לפניו פראי פידרו ואמר לו אדוננו האפיפיור שאלה אחת אנכי שואל מי שהוא שנוי מהאל וגם הוא שונאו אם ראוי לבעל שכל כ"ש איש קדוש שיאהבנו: אמר האפיפיור בלי ספק באחת מאלה יספיק למאוס בו כ"ש בשתיים: אמר פראי פידרו ואיך אדוננו אוהב היהודים: אמר האפיפיור ובמה ראית שאני אוהב אותם: אמר כי ישבו בארצך ויאכלו פרי אדמתך ויסחרו בארץ ויהנו ממנה: אמר האפיפיור ובמה ראית שהם שונאים את האל ואיך אפשר זה והנה הם סובלים גלות ארוך ומר לקיים הדת אשר צוה להם האל ואם ראית אומה אוהבת האל שלא היתה לואה בגלות כזה ומואסת את דתה כאלף שנים יותר ואשר אמרת שהם שונאים מהאל אני רואה שהם בגלות לא הניח לאיש לעשקם כאשר יחשוב ויקום לכלותם ולא ראיתי מי שהצליח במחשבה כזו ואף על פי שקמו רבים כמוך לצדד צדדים להבאיש את ריחם בעיני השרים מלכים ויועצי ארץ: השיב פראי פידרו אדוננו האפיפיור לא הצליחו בשאלה זו מפני שמושיענו צוה שלא יגעו בהם והדברים ההם יש להם פירוש ולא כמו שחשבו העמים: אמר האפיפיור ומה תאמר מהזמנים שעדין מושיענו לא נולד או מהמקומות שלא נתפשט שם הכרתו ומצינו פזור העם הזה דבר שלא ישוער כי ראיתי בספרי המלכים הקדומים כי נתפורו במלכות אלימאן ובמלכות אלמברטין (ג) ומלכות

(מט) בדפ"אד נוסף וסופו לא מצאתי כתוב .

(ג) בדפ"אד אלמברטין .

מישא ואלברבר ואצפהן ובארסאן ואפריקי ומלכות כושיים וקצת מגלילי אשיאה
 והלך ופירשייא בסופה ובכל אלה קמו עליהם להכריחם ולאכד דתם ולא הצליחו
 ובמודי קם שר אחד גדול נקרא המן וגם] הוא חכם ויביא רע עליהם ומרה
 שהצליח הוא שנתלה הוא ובניו: השיב פראי פידרו המן זה שאמרת אדוננו
 לא נתלה בעון היהודים אלא שבקש לשכב עם המלכה: אמר האפיפיור עדין
 אין אתה יכול לצאת מאותן כובים אשר נתגדלת בזמן היהדות אפשר כי אדם
 שכעס עליו המלך והמלכה ובחצי היום ולפני משרתי המלך ובאה לו אותה
 תאוה אם תרצה לדבר עמי לא תדבר בפני דברים של הכל: השיב פראי
 פידרו אמת אדוננו שאין בנו כח לכלותם וכבר הבטיחם אלהיהם ואמר [ויקרא
 כו' מד'] לא מאסתים לכלותם לכלותם הוא דלא אבל להוכיח בצרות ויסורים
 כבר מאס בהם והעד הצרות שעוברים עליהם תמיד: אמר האפיפיור אין מן
 הצרות ראה כי ידוע שאנו מורכבים מארבע יסודות וטבע הפשוטים יש כמורכב
 ומצינו כל יסוד ויסוד בהתגבר מבקש לשאוב חברו ולהפכו לעצמותו כמו
 שמוצינו האש שישורף כל דבר אם לא ימנעוהו והמים מתגברים על האדמה
 ומפריין אותה וממחין אותה והאוויר שואב את המים וכן בב"ח והעופות והדגים
 המתגבר בולע את חברו וכן העמים האומה הגוברת מבקשת להפך האומות
 האחרות לעצמותה ואלו היה בידי שלא ימשול בעולם אלא אני הייתי שם בזה
 כל יכלתי וממשלתי וצרת היהודים נמשכת מההתגברות שיש לנו עליהם: אמר
 פראי פידרו ולמה לא נאמר כי הצרות הם על עונם: השיב האפיפיור זה וזה
 גורם להם וסוף כל סוף אומר לך שלא תקנא במוי שלא עברו עליו צרות כי
 לא פרע חובו ואפשר שאחריתו רעה אבל תקנא במוי שעברו עליו דברים אשר
 עמם יונח בסופו וישקוט כי אחרית לאיש שלום: אמר פראי פידרו ואיך יסכול
 קדושתו העם שמחרפים אותנו ואומרים שראוי להרגנו ומחרפין את מתינו הם
 אומרים טוב שכגוים הרוג ואומרים בושה אמכם חפרה וילדתכם הנה אחרית
 גוים וגו': ואין חרפה גדולה מזו: השיב האפיפיור על מרה שאמרו טוב
 שכגוים הרוג כבר שמעתי מן היהודים פירוש בו ועל מה שאומרים בושה אמכם
 בזה לא שמעתי מעולם וכיון שדברים כאלה באו לדינו ראוי שנחקור בהם לאהבת
 האמת הנה ב' שלוחים הגיעו אמש להראות לפני יקראו ונשמע מה תשובה
 יש להם: נקראו האנשים ההם והם דון שמואל אבראבאליא ודון שלמה הלוי
 ואמר להם האפיפיור אפשר שכתוב בתלמוד שלכם טוב שכגוים הרוג: השיבו
 כן הוא אדוננו אבל קבלנו מוקנינו שכל דבר שהוא דין או פירוש הפסוק הוא
 מרבינא ורב אשו מחברי התלמוד אבל דברים אחרים כתבום כת הדורשים וכדי
 לחזקם שמו אותם בתוך התלמוד אבל אנו המקובלים ממה שאמרנו לא השגחנו
 בדברים ההם: אמר האפיפיור סוף כל סוף בתוך התלמוד הוא זה ומי שירצה
 לומר כמותכם צריך שיביא ערב או יוכיח בראיה לכן האמרו לי פירוש הדברים
 כי כפי הנגלה דברים מרים הם וראוי להוכיח בני מלכותי מן היהודים עליהם:
 השיב דון שלמה הלוי אדוננו האפיפיור מה שפירשו הקדמונים הלא הוא כי

הוא הפך דיננו אשר אמרו קצת גדולים שלנו שאלו היו נמצאים בזמן שופטינו לא היה אדם נהרג מימיהם כי שמא הנהרג טרפה היה והיה כאלו כבר מת והנה אדם מת הרג ואין דינו ליהרג אבל אומות העולם ראו שכפי הזמנים ירבו הרוצחים אם נדייק תכלית דקדוק זה ובאמתלאות הורגים כדי להוכיח את העם ורצה לומר טוב שבגוים הוא המשפט רוצה לומר משפט ההריגה כי לא אמר הרגו הטוב שבנוצרים אבל אמר הרוג והוא מקור עוד אמרו הטוב והמעולה שבגוים כל כך חושש אל הכבוד והמשפט עד שמיד אמר הרגו לפלוגי שכך עשה: אמר האפיפיור אם דעות התלמודיים הם כמו אלה שלא יהרג ההורג מפני שהנהרג שמא טרפה היה כלם בלי ספק טועים היו ולא חכמים וכי יש סברה רעועה כזו שינצל ההורג בטענה כזו: השיב ה"ר שלמה הלוי אדוננו האפיפיור כבר אמר [עמוס ג' ב'] רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם והנצול מידי בית דין של מטה לא היה נצול מבית דין של מעלה וקבלנו שכל המומת על ידי בית דין של מטה עונותיו מכופרים והצלתו זאת שנצול מבית דין של מטה אינה הצלה אבל היא לרעה לו כי לא ינצל מבית דין של מעלה ובעונש מר ממות: השיב האפיפיור טענה היא זו אשר אמרתם אף על פי שלעולם היה צריך דין של מטה מפני העם להטיל עליהם אימה: אמר פידרו אדוננו האפיפיור איך נתפייסת בדברי שקר הנה אמר בסמוך טוב שבטבחים שותפו של עמלק הנה יראה כי לרעה נאמר ולא לשבח וכן הוא פירוש טוב שבגוים: ענה הלוי מה שאמר טוב שבטבחים שותפו של עמלק ר"ל שהוא יהיה אכזרי כמו עמלק על היהודים שאם לא כן לא יהרוג בהמה לעולם וטוב שבזרפאים לגיהנם ר"ל שיראה לעולם גיהנם פתוח לפניו אם יהרג האיש שהרפואה על ידו ובוה יעיניו ויעשו החריצות הראוי והטוב הוא כאשר יחשבו שהם עתידים לירש גיהנם אם לא יכוונו כראוי במחשבה ועיון: אמר האפיפיור ומה השיבו לנו ממה שאתם אומרים בושרה אמכם וגו': השיב דון שלמה הלוי (נא) אדוננו האפיפיור תמהנו מפידרו השואל והוא היה ממונו וידע אלא שרצה לבקש עלינו להכשילנו כדי שיבין קדושתך כי הוא מאמין דת ישו ומבקש עילה: פירוש בושרה אמכם הוא מאמר כולל לכל נוצר בין יהודי בין נוצרי והיא תוכחה לומר שאמותיהם של נקברים אשר עמלו לגדל ולדוניהם הנה סוף עמלם מדבר וציה והכונה לומר שכפי הגוף אין דבר נצחי אלא הכל הבל ועפר אבל הנשמה כפי מעשיה אין מי שיכחיש שעולה לגן עדן וכן כתב לנו מאישטרי משה די אגי"טו כי חסידי אומות העולם יש להם חלק לעול"ה הבא: ואמר חכם אחד מתוכח עם מלך כוור ו"ל אין אנחנו שוללים משום אדם או משום אומה ולשון גמול מעשיו הטובים ואיך צונו שנאמר בושרה אמכם אלא כמו שאמרנו: השיב האפיפיור והלא אמרתם הנה אחרית גוים ולשון גוים עלינו כוננתם: השיב דון שמואל לא כן אדוננו

(נא) בדפ"אד דון שמואל :

שהרי אמר ישעיה על ישראל [א' ד'] הוי גוי חוכא: שב הכומר פירו דלבר נגד היהודים עד שאמר האפיפיור אין ראה ממנה שהם נרדפים שהרי לא בחר האל לקרבן אלא הנרדף כמו תורים ובני יונה ולא בחר בנץ ובנשר והעורב: השיב הכומר בחר בדברים המצויין תמיד כמו שבחר בארבע צמחים לפי שמוצויין בארץ היהודים: השיב האפיפיור ויבחר בתרנגולת אשר היא מצוייה תמיד בבתיים אלא מפני שהיא טורפת: אמר הכומר נניח זה מפני יותר קשה ולמה לא יצוה אדוננו שישרפו אותם ספרים שכתוב בהם בושה אמכם: אז צוה האפיפיור למושרתיו שישתמו חלונות החצר וסתמו ואמר לכומר שיראה מן הפתח אם זרח השמש בשוקים ראו המושרתים ואמרו מלא כל הארץ שמש: אמר האפיפיור כן הדבר הזה ומה יועיל שאשרוף הספרים שבמלכותי וספרי היהודים מלאה הארץ הלך הכומר מעל פניו: אז אמר האפיפיור לשלוחים אי עם סכל למה לא תבקשו רצון העמים הראיתם הקנה איך יכנע כאשר יתחזק הרוח וכניעתה רפואתה כי מיד תשוב למקומה וכן הבא בתוך הים אם יכנע אל הגל יחיה ואם יזקוף הגל יטבענו וזה שאמר תלמוד שלכם לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו ופירושו שהקנה בהכניעתה תעלה ואלו הארו לקושי עורפו הרוח ישברנו כל שכן לדעת התלמודיים שאמרו שהיהודים נקראים אדם ואין אומות העולם קרויים אדם אשתחווה אם האמרו לי מה אנושית יש בכבם יותר ממה שיש לנו: השיב השליח דון שלמה הלוי ואמר לא על אנושית נאמר כי אם על הגירוש והשעבוד כי אנו במקום אדם הראשון וכמו שהוא חטא וגורש מוגן עדן כן אנו מגורשים מוגן עדן שלנו הוא ארצנו וירושלם והמקדש תפארתנו: השיב האפיפיור אמרו אנשי ערב כי אין הר גבוה ותלול שלא יוכל אדם לכבוש אותו כרגליו ולא תהום שלא ישליכו עליו עופרת ואלו להשיב לב אדם אין שום טובא לבד האל אשר כל לבבות הוא ידע והענינים האלה מושרתם (נב) אנשי התלמוד להחניף אתכם ולכן אמר אדם אתם ולא אומות העולם: השיב היהודי השליח לא אדוננו ומאמר הנביא הוא אשר אמר [יחזקאל לד' לא'] ואתנה צאני צאן מרעיית אדם אתם: השיב האפיפיור אי סכל עם חכם אתה מדובר אשר לא יקבל אונאה אמר הפסוק אף על פי שקראתי אתכם צאן אל תחשבו שאחשוב עונותיכם כעון הבהמה כי לפי האמת אדם בעלי שכל אתם וקראתי אתכם צאן בבחינת הרעה והנהגה אבל מי יוכל לרעות אתכם הנה שמעתי כי מלך אחד צוה לכם שלא תעשו בבתיכם צורת צלם השמש והייתם עושים אותו באהורי הדלתות חצו בדלת אחד וחצו בדלת אחרת באופן שכשהדלת נסתם היה הצלם שלם ואז הייתם נושחחים ומקטורים לו וכשבא אדם לחפש ופותח הדלת היה מוצא חצי הצלם ולא היה מחשיבו לייסרו עליו ומוכיח הגדול הוא זכריה שהרגתם בתוך בית המקדש ואנו מי שהורג נפש נצול כבוא אל מקדשנו הוא בית תפלתנו: שמעתי שאתם אומרים בבית

(נב) בדפ"אד מושררת .

הפלתכם יעמוד השם הטוב המעולה ומה טוב היה לכם אם תאמרו יעמוד השבוי הגולה הנמואס מכל עם ואז יכנע לבבכם. ואני מוציר מצבכם והוא כוקן חלש שכהו עיניו מראות ורפו ידיו ורהת ברגליו ונפלו שניו שאלו היה הקבר פה היה צווח לקרוא לו ואיך תאמרו השם הטוב ואתם אמרתם (נג) השם הטוב עם הממוון הרע והוא האונאה והרבית הזהרו (נד) כי אתם מקבצים הממוון מעט מעט ואולי יחד יקחוהו עמים הזהרו כי אפיפיור אחד אני ואם יקומו עשרת אלפים אנשים מהמוון העם בחרב פיפיות בידם הם עשרת אלפים אפיפיורים או התחילו השלוחים לבכות: אמר להם האפיפיור אתם בוכים על שלשוני משולח ולא תראו כי מעשיכם משולחי' יותר ויותר: השיבו השלוחים אנו בוכים לפי שהאיש אשר מולו רע הבכיה שמחה ונחת רוח היא לו והנה הכומר הזה מזרענו הוא והבאיש את ריחנו ואינו מרחם עלינו ואנו נמשלים לעוף אשר נשכו חיה בשיניה ודרסו ברגליה וקרעו בצפרניה: עודם מדברים והנה הכומר בא ושמע דבריהם ואמר להם בואו לדתינו ותחיו אתם הדורסים את אחרים: השיבו השלוחים נתאמת אצלך שתלך לגן עדן: השיב הכומר כן אני חושב: אמרו השלוחים אם כן רצוננו ללכת לגיהנם ולא נשב עמך בג"ע: אז הכומר כעס מאד: אמר לו האפיפיור זה שכר מי שנותן עצה למי שאינו שואל אותה: ונניח זה ואשאל אותך על מה שהיינו בו מהו זה שאומרי' היהודים אתם קרוים אדם ולא אומות העולם וכי צורתם נכבדת מצורתינו או גבורתם מגבורתינו: השיב הכומר וכי זה השכוש לבד אומרים התלמודיים הנה כל פירושיהם בדברים יוצאים מן השכל והטבע וזה ימים ראיתי שכתבו התלמודיים שראוי לשום נר בקרקע הבית שמת שם מת ואמרו שהטעם הוא שכאשר תרצה הנשמה לשוב אל הבית שיאיר לפניה הדרך וכי הנשמה אשר היא עצמה עצם האורה לאור נר גשמי היא צריכה ועוד אחר שיצאה כלום שבה אל הגוף: ב' ראיתי שכשהזורים מבית הקברות עוקרים עשבים ועפר וזורקין על ראשם ואומרים כי זה להבריא מלאך המות וכפי הטבע מה התיחסות לזה עם זה: שלישית אמרו שהמת שומע כל מה שיאמר עליו עד שיקבר והנה מכבואר שאם נאבדו החושים אין שם ראייה ולא שמיעה: רביעית אמרו כי יונתן חכם שלהם כשהיה עוסק בתורה כל עוף הפורח היה נשרף ואם יסוד (נה) האש בעצמו לא יוכל לשרוף עד היותו קרוב אל הדבר הנשרף וכל שכן שהדבר ישוב לאש וישרוף הרחוק: אמר האפיפיור לשלוחים ששיבו הם: תשובת השליח החשוב לראשונה שאמר הכומר שכתוב בתלמוד ששימו נר בקרקע בית המת אפשר חלום חלם ואינו אלא מנהג קדום והיה כדי לדחות אמונת הכשוף אשר אמרו שהשונא אשר ירצה לצער המת שישים נר בקרקע

(נג) בדפ"אד כתוב אבתם וכן נכון .

(נד) בדפ"אמו הראשון כתוב בטעות הותרו .

(נה) במקום ואם יסוד כתוב בדפ"אד ואם היה דבר .

ביתו ולכן לא ישימו נר בקרקע בית המת ואנו לנגד אותה סברא והיא סברת עם האמורי נשים הנר בקרקע הבית: על השאלה הב' שנהגו לעקור עשבים ובקצת מוקומות להרים העפר הלא הוא לנחם אבלים כי ירמוז ומן התחירה שנאמר בה [ישעיה כו' יט'] הקיצו ורננו שוכני עפר ונאמר [ההלים עב' יד'] יציצו מעיר כעשב הארץ: טעם שני לעורר הלבבות ולשכר גאות אדם וירם העפר לומר כי עפר אתה ואל עפר תשוב והעשב הוא רמז לאדם שאמרו קדמונו בני אדם כעשב השדה הללו נוצצים והללו נובלים: ועל השלישית קבלנו שהנשמה אינה חוזרת למוקומה אשר בשמים עד שיקבר הגוף שכן אמר ישלמה [קהלת יב' ז'] וישוב העפר אל הארץ כשהיה והרוח תשוב וגומר והנה כיון שהרוח יוצא ראשונה ואחר כך קוברים הגוף היה לו לומר הרוח תשוב אל אלהים וישוב העפר וגומר אלא רמז שהרוח אינו שב למקומו עד ששב העפר אל הארץ כשהיה והוא קבורת הגוף ולכן אותה נשמה עדין יודעת עניני העולם הזה משל לישן וחולם חלום ולכן אנו אומרים בצדיקים כד דמך פלוני אשר רמוז שמיתת הצדיקים כמו שינה: ועל הרביעית שאמרו שכל עוף פורח נשרף רמוז שכל דעת משובש הפורח בשכל היה נשרף כשהיה החכם ההוא עוסק בתורה רצה לומר שהיה משיג האמת ודוחה השקר: אמר האפיפיור הטיבו השלוחים אשר דברו ואתה הכומר כי נתארך הזמן שכאת לדתינו שכחת הענינים: אמר הכומר ואיך שכחתי וזה שלשה ימים ראיתי בספר שלהם: אמר האפיפיור זה הייתי מבקש ומה לך לחפש ספרי היהודי' אלא שעדין יש בלבך דת יהודית ולולי כתר הגלחות שבראשך הייתי מצוה לשורפך אבל לא תוסף עוד ראות פני: אחר זה אמר לשלוחים מה שאלתם: והשיבו תדע אדוננו כי שופטי ארצנו צוו שנשיב הרבית מוכמה שנים ולזה צריך שנמכור את בנינו: השיב האפיפיור כבר אמרתי לכם דעתי ומכל מקום כיון שכאתם לא תשובו ויקם לכן יפרעו לכם החצי מושל לזה שאם הם י' שנים יפרעו ה': השיבו השלוחים דבר אדוננו טוב אם ישאר לשבועתנו: אמר האפיפיור טוב הוא בלי ספק כי השבעו שהיו ארבעים שנה כדי שיפרעו הכ' ועל מה שהשיב לכם אלהיכם לא עמדתם ואיך תעמדו במה שישביע לכם הנוצרי: כשראו השלוחי' שאין עוד תקנה בזה שבו לשאלה שנית ואמרו יש לנו בית הפלה סמוך לבית תפלת הנוצרים והם באו לגבולנו כי בניינו קדם והמלכה עברה דרך שם ולעגה על הסמיכות ואמר לה יועץ שלה גבירתנו המלכה זה כמה שנים יושבות כשתי אחיות לא דברו מאומה רע זו לזו: השיבה המלכה כיון שכן ישבו יחדיו עד זקנה ועתה גוזר השופט שנסתור הבית: השיב האפיפיור הדין עמו ולא עם המלכה כי איך תשבו סמוך לפתח משיחנו ואתם אומרים עליו נאצורת לכן סתרו מהרה הבית: השיבו השלוחים אם תצונו המלכה נסתור: אז כעס האפיפיור וצוה להגמונים בכח חרם שיסתרו וכן שישבו הרבית ע"פ השופטים:

אמר שלמה מן הדברים האלה יקחו תוכחה שלוחי עמנו השלוחים למלכי אדמה שיעיינו מאד היוצא מפייהם ואל יחשבו שהם עומדים בפני חכם שלהם אוכל לחמם שאף על פי שהוא לחם שמים הוא מורכב עם לחם עצבים ואמרו קדמוננו שכיון שחכם נהנה מעם הארץ וההרגל שיש ליהודים עם מנהגייהם גורם לאבד דרך מוסר' (נו) וכאשר נסתלק מעלינו המנהיג האמתי נשארנו בלי הנהגה ודעת כל שכן המבוכות והגלות שלא הניחו מדה טובה וכבר דאג המקונן הגדול על זה ואמר [איכה ג' ב'] אותי נהג ויולך חשך ולא אור רוצה לומר בהתחלת זמני נהג השם אותי ובאחרונה אשר אחרית לאיש שלום הנה אחריתי ויולך כמו שיוליכו הסוס והפרד לכן מה שיש לי היום יקרא חושך ולא אמר שבהתחלתי היה לי אור שכיון שלא היה זה באחרית יאמר כי אינו אור ואילו היה להפך שאותי הולך ואחר כך נהג הייתי ואמר שבאחד מהזמנים היה לי אור ועל הצרות אמר [שם ג'] אך בי ולא באומות העולם ישוב להכות ומחדש מכות וזהו יהפוך ומחשבת זו [שם ד'] בלה בשרי ועווי היה לו להתחיל מן העור וללכת לצד פנים או מן העצמות ולצאת לחוץ אבל רצה שהנגע עומד באמצע והוא בבשר ופעמים יוצאה לצד חוץ וזהו ואמרו ועווי ופעמים נכנסת יותר בפנים וזהו שבר עצמותי: ואשוב לענין ואומר כי ההרגל אשר לנו עם שופטינו וחכמינו גרם לשלוחים להיות נכשלים ולא הועיל חכמת דון שלמה להצילו מומכשול ולא בינת חבירו וכבר אמר החכם כי האדם ראוי שירגיל בביתו מה שהוא צריך לעשות בשוק שאם יתנהג בביתו בדברי נבלה ופחיתות אותו הרגל יביאהו לעשות כן ברחוב העיר ואפשר שלזה אמר במקום שאין אנשים השתדל להיות איש כלומר במקום שאין אנשים שיראוהו גם שם ישתדל להיות איש חשוב ושם ילמוד מה שראוי לעשות בשוק או לדבר ועל הכל ראוי שנאמר כי לפעמים מעוט הזכות מכשיל השליח שכן נאמר בנבואה [ישעיה מד' כה'] משיב חכמים אחר ודעתם יסכל וכשיש זכות במשלחים האל ישים בפי שלוחים מה שראוי לדבר ולא לחנם אנו מתחננים ביום האדיר היה עם פיפות שלוחי עמך:

המ"ב אמר שלמה ראיתי לכתוב הנה סדר הנשיא' בכבל ובמלכות פרס ולמה נתבטל והוא מכלל הצרות גם יודע הדור וכבוד אומתנו במה (נו) שעדיין לחלוחית ממישלחם היתה עומדת וענין זה מצאתי בתשובת גאונים ראשונים ז"ל בשעה שישאל היו מבקשים להקים עליהם נשיא והוא הנקרא נשיא ונקרא ראש הגולה היו מתקבצים כל ראשי ישיבות וראשי עם נדיבים וזקנים ושופטים אשר במלכות והיו באים לבבל ומיחדים שם בית גדול מעוטר' בשש ורקמה ומושיבין שם כסאות לכל ראשי הישיבות ולכל החכמים והזקנים

• (נו) בדפ"אד מוסכם •

• (נו) בדפ"אד בזמן •

ושם כסא מהודר להושיב הנשיא וב' כסאות מימינו ומשמאלו לראש ישיבת
 סורא ולראש ישיבת פומבדיתא ושם קם ראש סורא ואומר לנשיא דברי תוכחה
 לומר שלא ירום לבבו מאחיו כי עבודה נותנים לו ולא ממשלה שנאמר [מ"א
 יב'ו] אם היום תהיה עבד לעם הזה וגו' וביום הה' הולכין לבית הכנסת ושם באים
 ראשי ישיבות ונותנין יד עליו ותוקעין בחצוצרות וקול שופר ומברכין אותו
 ואומרים בקול רם יחי אדוננו הנשיא לעולם הוא נשיאנו הוא ראש הגולה ראש
 גולת ישראל ומלוין אותו עד ביתו ושם חורין ותוקעין בחצוצרות ומתרין בו
 שיתנהג ביושר צדק ומשפט ומישרים עם טוב ההבנה וההנהגה והסכלנות ועל
 מנת שהם טרחנים ורגזנים יקבל עבודתם כי הוא עבודת שמים שאם אלופינו
 מסובלים רוצה לומר יודעים לסכול אין פריץ ואין יוצאת ויוצאים מלפניו וביום
 ההוא שולחים לו מתנות ודורונות מכסף וזהב כל אחד לפי כחו ואחר זה הנשיא
 מוכין סעודה גדולה ליום השבת כי שם יאכלו עמו ראשי הישיבות ווקני העיר
 וגדולי המלכות הנמצאים שם ובערב שבת בונים לו מגדל בכית הכנסת ומכסין
 אותו בבגדי משי ורקמה וביום השבת הולכים לביתו בבקר כל ראשי הישיבות
 וראשי עם ומלוין אותו עד בית הכנסת והוא הולך לפניהם כי כן מנהג המלכים
 והשרים במלכות ההוא ללכת לפני עמם וכשהנשיא הולך פניו מכוסות בבגד
 משי ולא יראו פניו וכשמגיעין לבית הכנסת מתחיל החון ברוך שאמר וראשי
 ישיבות עונים ברוך אומר ועושה וחוזר החון ואומר ברוך גזור ומקיים והם
 עונים ברוך עושה בראשית ובאופן זה עד נשמת כל חי אחר זה מתקבצים
 החזנים וכל יודע בטיב שיר סביב המגדל ואומר התפלה בנגון עד הוצאת ספר
 תורה ואז מעלין הנשיא אל ראש המגדל ופניו מכוסות וראש ישיבת סורא
 ואחריו ראש ישיבת פומבדיתא ומושיבין הנשיא בכסא שבמגדל ומוציאין ספר
 תורה מן ההיכל ומביאין אותו אל המגדל לקרוא וקורא ראשון ואחריו ראשי
 הישיבות ואחר סיום הקריאה פותח הנשיא ודורש ועוצם עיניו מפני כבוד התורה
 ואם ירצה נותן רשות לראש ישיבת סורא ודורש לרבים דברי כבושין ותוכחה
 ומעורר הלבבות לצדקות והנדבות הצריכות לתלמידי הישיבות והוא פותח תחלה
 בנדבה לפי עשרו ונדבות עצומות היו עושים שם לכבוד התורה וכבוד הנשיא
 אחר כך קמים כלם ומברכין את הנשיא ואומרים קדיש וכשמגיעין לבחייכון
 אומרים ובחיי אדוננו נשיאנו ראש גולת ישראל אחר זה היה הנשיא קם על
 דגליו ומבקש תחנה ובקשה מאת האל לכל כת וכת בפני עצמו מפני הכבוד
 ראשונה מבקש תחנה על ראשי ישיבות שיצליחו בתורתם ותלמודם ואחר כך
 מבקש תפלה על המתנדבים בעם ואחר כך מתפלל על כל העוסקים עם הצבור
 ואחר כך מתחנן על כל מדינה ומדינה בפני עצמה ואומר מדינה פלונית האל
 יברכה ויצילה מחרב מדבר ומכל רעות ובימיה תושע יהודה וכולי: וסוף זה
 היה אומר בקול נמוך שלא ישמעו הנכרים שלא יאמרו שמבקשים השפלת
 המלכות כי לא יקומו אלא בהשפלת אחרים והולכין אחר התפלה עמו לביתו
 ששים ושמוחים ומושיבין השולחנות ואוכלין ובברכת המזון אומר ברכה לנשיא

מיוחדת ומתוקנת ומן היום ההוא והלאה אין הנשיא יוצא מפתח ביתו ושם באים יחידים ומתפללים עמו בכל יום בין בחול בין בשבת וכשרוצה ללכת לדבר אל המלך שולח שם שליח לקבל רשיון והמלך אומר יבוא ושולח לו מרכבת המשנה אשר לו לתת כבוד לזרע דוד כי כל הנשיאים מזרע דוד היו ולא היה רוכב בו מפני כבוד המלכות אבל הולכת לפניו והוא הולך בלבוש רקמה וחמשים איש רצים לפניו וכל ישראל הרואהו חייב ללוותו וכשמגיע לחצר סריסי המלך יוצאים לקראתו ורצים לפניו עד הגיעו סמוך למלך ועבד הנשיא עובר לפניו בכים זהובים ומפור לפני הנשיא וכשמגיע הנשיא אל המלך משתחוה ואחר כך קם על רגלו אחד כי כן מנהג המלכות להראות שהוא נכנע ועומד כעבד והמלך רומז לסריסיו שיושיבו הנשיא בכסא הסמוך לו לשמאלו והמלך שותק מעט כי כן המנהג להראות כבודו ואחר זה המלך הופך פניו אל הנשיא ואומר נשיא אי שלומך והוא אומר שלום שלום בחיי מלכנו וראות פניו ואחר כך אומר לו אי שלום עמך ואז מתחיל ואומר לו שאלתו ובתת שאלתו קם על רגליו ואומר ברכה מתוקנת בחכמה והולך לו: לומן כאשר ראו אנשי בכל גדולת הנשיא קנאו השרים וגם עם הארץ אמרו הנדע עם בני ישראל הולך וגדל ומחר יקומו עם עזר דוד והם זרע מלוכה וימליכו עלינו לכן הבה נתחכמה והסכימו כי כשיעבור הנשיא יהרגוהו ואחריו ראשי היהודים וכאשר נשמע בבית המלך יצאו לעזר אבל הנשיא כבר נהרג והצילו את שאר העם וכשישראל ראו זה אמרו לבטל הנשיאות מן היום ההוא והלאה והיה לו לזרע דוד כתב איך בא מזרעו אבל לא שום שררה על ישראל עד ישקף וירא ה':

המ"ג שנת פ"א לפרט בחדש תמוז היתה גזרת המצורעים כי היתה הדבר כבוד מאד בכל אותו מלכות ואמרו הנוצרים כי היהודים נתיעצו עם המצורעים אשר מוחץ לעיר מפני שהמצורעים היה להם שנאה עם הושבו הארץ שלא היו מספיקים להם מזון כל הצורך וכי מצאו אותם מתיעצים והיהודים היו אומרים שיביאו הסם והמצורעים היו אומרים שהם יטילו אותו בנהר והמלך בלי שאלה או חקירה עוד שלח ותפשו כל היהודים שבעיר ועמדו בהפישה ט' חדשים אחר זה ידע המלך כי הכל עלילה ונתבייש ששם אותם במאסר ואמר כי לא על אותו ענין שם אותם כי אם מפני שיבואו לזרע ישו הנוצרי והכו אותם ביסורין ועמדו על קדושת השם ונשרפו חמישה עשר אלפים נפשות מישראל ולא נתנו תפלה לאלהים:

המ"ד בספרד היה כומר שונא מאד את היהודים וכל המצר לישראל נעשה ראש והיה קונפישור למלכה והסית למלכה להכריח היהודים להמיר דתם ואם לא שיעברו בחרב והמלכה התחננה לפני המלך ובקשה מלפניו דבר

זה ואחר ימים גזר המלך בעצת אשתו לשימורו דת (נח) ואם לא שיצאו ויתגרשו כלם ממולכותו ונכתבו הכתבים בגזרת המלך והיהודים כשמוע' הלכו לאחד משרי המלך כי אוהב היה להם מאד כמו שהיו בספרד היהודי' נאהבים מן המלכים ומן השרים ומכל החכמים והיודעים שלהם ומכובדים מהם מאד ולא נמישכו הגרושים כי אם בסבת קצת מעמי הארץ באמרום כי מצד היהודים ובואם למולכות נתייקרו מזונותיהם וכן כשנכנסו במלאכותיהם גם נמשכו הגרושין מצד הכומרים כדי להראות קדושה ולהראות לעם שהם מבקשים לכבד ולרומם דת ישו הנצרי היו דורשים נגד היהודים דברים מרים בכל יום אבל משאר כתות הנוצרים היו היהודים מכובדים מהם כאילו ישבו על' אדמתם ונאהבים מאד מהם כמו שנודע לוקני ספרד והשר ההוא אמר ליהודים המלכה אוהבת זהב וכסף מאד לכן קבצו מהרה חמשים אלפים זהובים ושימו אותם בבית סמוכה למלכה אשר אראה לכם ואני אעשה שתעבור המלכה דרך שם ואומר לה מה שיראה לי לתקן עניינכם והיהודים כן עשו והשר ההוא העביר המלכה לאותו בית ואמר לה גבירתנו המלכה כרם הנותנת פרי כזה האם ראוי לקצצה באותו יום עבר דרך שם למודי גדול מורענו נקרא מאישטרי מרטין די לוסניא ואמר ליהודים לא תהיה דבר המלכה כי מחר יתלו הכומר ומנהג המלכים שכאשר יהרגו האיש ההוא שעל ידו נגזר דבר שיבטלו הגזרה היא באותה לילה העידו עבדו המלך כי ראו הכומר מדבר למלכה דברי עגבים וקראו למלכה ואמרה שכן הוא וצוה המלך שיתלו אותו על עץ וצוה והביאו הכתובים ונקראו כי ידע המלך כי הוא הסית למלכה לבקש הדבר ההוא והמלך שלא כרצונו הודה ושבו המועות ליהודים ויש בזה נוסח אחר בעל פה אבל זה מוצאתי כתוב: (נט)

המ"ה שנת קנ"ג לפרט נאבד קהל ברצלונא ורוב גירונא ובסוף רוב קטאלוניה וסבת השמד לא נודע אמיתות הדבר וסבתו:

המ"ו קע"ב חשכו ועבו עיני כל ישראל כי קם ברומא אפיפיור ועשה כל יכולתו להמיר דת וגזרו על היהודים גזירות קשות ונתחברה עם האפיפיור מולכת ספרד שהיתה המלכה ההיא נוהגת המלכו' והוציאת לחרבות מבתיהם והצר להם מאד עד שיצאו מכלל הדת ששה עשר אלף נפשות ורכים עמדו על קדושת השם ונשרפו ורכים מהו על ידי יסורין ואתם שברחו נפלו בשדות ואין קובר וקצת מהם ניצולו בתת כל נכסיהם לעוברים ואנשי הכפרים:

המ"ז שנת מאה וחמשים ואחד העלילו הנוצרים על קהל טורא וקהל לוגרוט (ס) וקהל קאריאון וכל העיירות אשר סביבותיהם גם קהל כורגוש אשר היה

- (נח) מן ועם לא שיעברו עד דת נשמט בדפ"אד .
 (נט) מן ויש בזה עד כתוב חסר בדפ"אד .
 (ס) נראה שצ"ל לוגרונו .

קהל חשוב בחכמה ועושר ויצאו מכלל הדת ומישאר מקומות עמזו על קדושת השם ונשרפו ומשם והלאה היו רוב קהלות ספרד במצור ובמצוק וכל יום קלתו מרובה משל חבירו ומחשבת העם או רובם. איך יוכלו לכלות שארית ישראל:

המ"ח כתוב מכתובת יד החכם החסיד ר' שם טוב בן שם טוב טופס ל"ז בשנת מואה וחמישים לאלף הששי בספרד בימי המלך דון אנריקי בהיותו נער קמו עמים רבים להוציא את ישראל מכלל הדת והציקום והכום מכה רבה ועצומה לא נשמעה כמותה מיום שירדו ישראל לשערי העמים ומרוב הצרות והיסורין יצאו עם רב מספרד מכלל דת משה רבינו ובפרט קהל גדול שבילי"א רובם המירו את כבודם וקהל קודובא וקהל איסיגה וכל האנדאלוזיאה וערים גדולות אחרות וכן מגריט וליישקט ואוקנייא ועיר גואיטי וקאשטיל מנרים ומוניוס וטורגיגוש ובאשקלונא לא נמלט איש וכן בשאר קהלות עברו עליהם צרות אשר אסור להעלותם על ספר מפני שמחירדות הלב מאד ומשם והלאה מרעה על רעה יצאו:

המ"ט בימי המלך דון גואן בן המלך אנריקי הוסיפו עוד עליהם והסירו מחייתם וגזרו עליהם גזירות קשות לכל הנשארים מהשמדות והוא שלא ישאו ויתנו ברבים ולא ישאו ויתנו בדבר מאכל למכור לגוים כי העלילו עליהם כי היו מטיילי' סם במרקחו' ובמאכלי' וגזרו שלא ימצא מהם מקיז דם ולא רופא לבד רופא למלך ושלא יוכלו לקנות נחלו' ושישאו חותם אדום לסימן שהוא יהודי והנמצא בלי חותם יהרג עוד גזרות אחרות אשר רבו כמו רבו ועוד ידם נטויה כל הימים והיו לגמרי מבטלים אותנו מדת אמרת לולי שהבטיחנו [ישעיה נט' כא'] לא ימושו מפ"ך ומפי זרעך מעתה ועד עולם ודי בזה הוראה שהאל משיח בנו בדבר העקרי והוא קיום דת משה רבינו עליו השלום עד כאן דברי החסיד ההוא:

כמה שמדות וגליות עברו על ישראל שלא נכתבו גם אנחנו לא נוכל לדעת כל המלכות וכל הערים אשר נפוצו שם עם בני ישראל גם יש דברים שאין ראוי לכתבם וכבר נתקיים בנו [ויקרא כו' לח'] ואבדתם בגוים לא נשאר מזרע ישראל אחד מן אלף מן היהודים אשר יצאו מירושלם וערי ישראל ובאו לספרד ואותם שהלכו לצרפת ואשכנז כי הרבו לעמוד על קדושת השם נהרגו מהם לאלפים ולא נשארו מאותם שהלכו שם אשר היו כיוצאי מצרים חלק אחד מחמישת אלפים ואנשי אשכנז וחשוביהם כתבו על צרותיהם מגילה ועשו חבור גדול מספר עניניהם בארצות ההם וכי נכתבו כבר לא ראיתי לכותבם הנה כל שכן כשלא הגיעו אלינו אמיתות הענינים להיותנו רחוקים צדיק הוא ה' כי פיהו מרינו וכאשר פרענו חובותינו יאר ה' פניו אלינו וישיב שכותנו אמן:

הנ' אמר שלמה גם אני שמעתי וראיתי כאלה רבות מגרושי קאשטיליא ופורטוגאל ומגורת פראי וסינטי גם כן ושמדות אחרות ואמרתי לכתבם הנה אלא שראיתי לשר דון יהודה אבראבנל בפרשת תוכחות ששם כתבם כלם לכן מנעתי עצמי מזה לבד קצת פרטים נלאה השר לכתוב אותם מכל הצרות בצאתם מקאשטיליא אשר עבר עליהם מהאבדן שלא יצויר אם דרך ים לעדר (סא) המזונות ורבויו השוללים הבאים עליהם בכל יום ובכמה מזהם בגדו אנשי האניות ומכרום באיים רחוקים ואמרו שלקחו אותם בחרבם [ירמיה מט' א'] הבנים אין לישראל אם יורש אין לו וכמה השליכו בים באמרם שהם חולים כדי ליקח נפסיהם ואם דרך יבשה כזה וכוה ונתקיים בהם [דברים כח' סא'] גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב ובעיר הגדולה טולידו היה שמד גדול בזמן דון שמואל בן שושין החסיד אשר היה נתן שמן לכל ישיבות מצרים וישיבות ירושלם תוב"ב שנה בשנה ונתבטלה הגזירה כי בא לשם שר גדול קרובי נקרא דון שמואל הנשיא והוא ממשפחת דוד כמו שהראה כתב וחותם וכתבתי הדבר באורך בחבורי הנקרא שבט עברתו ומשם תראנו:

הנ"א אמר יוסף טעם גרוש קאשטיליא וענינו כתבו השר הגדול המופלג בחכמה דון יצחק אבראבנל בהתחלת ספר מלכים ואמרתי לכתבו הנה ובלשונו הצח והמפואר עד מאד וזה לשונו שנת מור"ה ישראל לכד מלך ספרד כל מלכות גראנדה והעיר הגדולה גראנדה רבתי עם שרתי במדינות ובחזקתו וגובה לבו חלף רוח ויאשם זה (סב) לאלהיו ויאמר עשו בלבו במה אתרצה לאלהי המאורני חיל למלחמה במה אקדם לקוני אשר נתן את העיר הזאת בידי אם לא בהכניס תחת כנפיו העם ההולכים בחשך שה פוורה ישראל ולהשיב לאמונתו הבת השוכבה או להשליכה אל ארץ אחרת מעל פני לא ישבו עוד בארצי ולא יכוננו נגד עיני ולכן יצא דבר מלכות ודתו מדי ופרס וכרווא קרא בחיל לכון אמרין כל משפחות בית ישראל כי תעברו במים ותפלון ותסגדון לאלהי הגוים טוב הארץ תאכלו כמוני היום ותשבו בארץ ותסחרוה ואם תמאנו ומותם ושם אלהי לא תזכירו ולאלהי לא אתיכין פלחין קומו צאו מתוך עמי מארצות ספרד שביליא (סג) ומאורקא וסרדיניא אשר תחת ממשלתי וכמשלש חדשים לא תשאר פרסה ניכל אשר יקרא בשם יעקב בכל מדינות מלכותי כעת היותי שם אני בחצר בית המלך יגעתי בקראי נחר גרוני דברתי אל המלך פעמים שלש כמו פי אתחנן לו לאמר הושיעה המלך למה תעשה כה לעבדיך הרבה עלינו מהר ומתן זהב וכסף וכל אשר לאיש מבית ישראל יתן בעד ארצו

(סא) בדפ"אד להעדר .

(סב) בדפ"אד נוסף כאן כמו שהוא בחקדמה לספר מלכים לדון יצחק אבראבנל .

(סג) בהקדמה לספר מלכים הנ"ל דפוס לפס"א כתוב ומסיציליא .

קראתי למאהבי רואי פני המלך לבקש על עמי ורוונים נוסדו יחד לדבר אל המלך בכל עוז להשיב ספרי האף והחמה ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים לאבדם וכמו פתן חרש יאטם אזנו לא ישוב מפני כל והמלכה עומדת על ימינו לשטנו הטתו ברוב לקחה לעשות מעשהו החל וגמור יגענו ולא הונח לנו לא שלותי ולא שקטתי ויבא רוגז וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו ובכל מקום אשר דבר המלך ורתו מיגיע אבל גדול ליהודים ותהי חרדה גדולה צרה כמבכירה אשר כמוה לא נחיתה מיום גלות יהודה מעל אדמתו על אדמת נכר ויאמרו איש אל אחיו חזק ונתחזק בעד עמונו (סד) ותורת אלהינו מכל מהרף ומגדף אם יחיינו נחיה ואם ימיתנו (סה) לא נחלל בריתנו לא נסוג אחור לבנו ואנחנו נלך בשם ה' אלהינו וילכו בלא כח שלש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו מנער ועד זקן טף ונשים ביו' אחד מכל מדינות המלך אל אשר היה שמה הרוח ללכת ילכו ויצא מלכם לפניהם וה' בראשם זה יאמר לה' אני וזה יכתוב ידו לה' מהם הלכו למלכות פורטוגאל ומהם למלכות נאברה הקרובים והנה צרה וחשכה ואפלה מנוחה ומצאום צרות רבות השוד והשבר והרעב והדבר ומהם שמו בים נתיבה (סו) במים עזים וגם שם יד ה' היתה-ם להמם ולאבדם כי רבים בני שוממוה לעבדים ולשפחות נמכרו בכל גילות הגוים ורבים טובעו בים סוף צללו כעופרת מהם באו באש ובמים כי נשרפו האניות ותבער בם אש ה' סוף דבר כל מושפטיו הרעים איש לא נעדר אשר לחרב וכו': והדביקם השם את הדבר והיו לזעוה לכל ממלכות הארץ עד כי ספו תמו מן בלהות ונשארו מעט מועד מהרבה כמאמר אבוהינו הן גוענו כלנו אבדנו: יהי שם ה' מבורך: עד כאן:

הנ"ב שמעתי מפי זקנים יוצאי ספרד כי אניה אחת באה בה מכת הדבר ובעל האניה השליכם אל היבשה מקום שאין ישוב ושם מתו רובם ברעב וקצתם נתאמצו ללכת לרגלם עד ימצאו ישוב ויהודי אחד בתוכם הוא ואשתו ושני בניו התאמצו ללכת והאשה מאשר לא נסתה כף רגלה נתעלפה ומתה והאיש היה נושא הבנים ונתעלף גם הוא ושני בניו מצד הרעב וכי הקיץ מן העלוף מצא שני בניו מתים ומרוב הדאגה קם על רגליו ואמר רבון העולמים הרבה אתה עושה שאעזוב דתי תדע נאמנה שעל כרחם של יושבי שמים יהודי אני ויהודי אהיה ולא יועיל כל מה שהבאת ותביא עלי ואסף מן העפר ומן העשבים וכסה את הנערים והלך לבקש ישוב וחברת היהודים לא המתונו שלא למות גם הם וכל אחד היה טרוד בצער נפשו איננו מישגח ומצטער על חבירו:

(סד) בהקדמה לס"מ כתוב דתנו .

(סה) בדפ"אד ובהקדמה לס"מ נוסף כאן ומתנו :

(סו) בהקדמה לס"מ כתוב בים דרך ונתיבה וכו' .

הנ"ג אותם שהלכו לפיס עכר עליהם שפטיו יתכרך ובפרט הרעב הכבד ולא הניחו אותם תושבי הארץ לבוא בתוך הערים פן יתיקרו המזונות ועשו בשדות אהלים והיו רועים עשבי השדה והלואי ימצאו כי מרוב היובש אין דשא לבד מעט מעקרי עשבים ומתו שם בשדה עם רב ואין קובר כי לא היה כח בנשאים מרוב חולשת הרעב וביום השבת היו רועים בפייהם ומתנחמין שלא היו תולשים בידם ואירע שם דבר אשר כמוהו לא נשמע כי בא ערבי אחד וראה נערה יפה מבנות ישראל ולעיני אביה ואמה בא עליה והלך לו וכמו חצי שעה שב ועם רומח שבידו תקע בכטן הנערה אמרו לו אי אכזר למדה כך עשית והשיב כי ירא שמא נשארה הנערה מעוברת ויהיה הנער בדת יהודים שמועו נא וראו הן היתה כזאת בכל העולם או נשמע כמוהו גם שם אשרה עניה ראתה את בנה מתעלף ואין לה שום מציאות מחיה ואי אפשר שלא ימות והרימה אבן והשליכה על ראשו ומת הנער אחר זה הכתה בעצמה עד שמתה אחריו:

הנ"ד בהיות היהודים בשדה סמוך לפיס כי כבד הרעב בארץ הגיע ענינם שהיה היהודי הולך אל העיר ומוכר בנו לעבד בעד פת לחם אבל המלך ההוא מלך פיס איש חסיד היה ואחר עבור הרעב צוה להכריז כי כל מי שקנה נער יהודי בעד לחם יפטרנו בן חורין לאביו ואמו:

הנ"ה במקום אחד קרוב לפיס היתה שם אניה גדולה מגוים והנערים נערי בני ישראל היו הולכים קרוב אל המקום ההוא הנקרא שליוא לקושש סמוך לים מאשר ימצאו להשיב נפש ובעל האניה קראם בשפת הים ונתן לכל אחד פרוסת לחם וכי ראו הנערים לחם שמחו מאד והלכו בכשורה זו לנערים אחרים וביום השני של השמועה באו נערים שם על שפת הים כמאה וחמשים אמר להם בעל האניה שיכנסו בספינה ויתן להם לחם לשובע וכאשר נכנסו הרים הוילון והוילך לכלם וכאשר נשמע במחנה העברים וכפר' כאשר שמעו הנשים קפצו אל שפת הים וצעקו ואין שם מושיע ושם עשו אמות הנערי' צעקה ובכיה אשר כמוה לא נשמע והפריץ ההוא הבדיל הפרחים (סז) והיפיים שבהם ונתנם דורון לשרי הארץ והשאר מכרם בארץ נכריה:

הנ"ו מגלות ספרד הגיעו ספינות למחוז איטלייא וגם שם הרעב כבד ובספינות דבר עצום ולא היו העניים יודעים מה לעשות ולסוף יצאו אבל אנשי העירות לא היו מניחים אותם ליכנס והלכו למחוז גינזבא וגם שם הרעב בארץ אבל הניחום לכא בעיר והנערים לא היו יכולין לסבול והיו הולכין לבית העבודה זרה להמיר דת לשיתנו להם מעט לחם ורבים מהערלים היו הולכים בשווקים

ועץ ישו בידם ומעט לחם בידם השנית והיו אומרים לבחורי ישראל אם תשתחוה לזו הרי פת ועל דרך זו נשתמדו רבים ונתערבו בתוך הגוים :

הנ"ז מן היהודים שבאו למחוז גינובא כי כבד הרעב יצאו משם והלכו לרומא והיהודים אשר ברומא נתקבצו לשית עצות מה יעשו שלא יכנסו זרים בתוכם כי יקפחו פרנסתם ומיד קבצו אלף פרחים לתת לאפיפזור דורון שלא יקבלם בארצו והאפיפזור כי נאמרו לו הדברים אמר זה אצלי חדש כי שמעתי כי מדרך היהודים לרחם אלו לאלו והנה אלה נהגו אכזריות ולכן גזר שיגורשו גם הם ולא ישבו בארצו אז הוצרכו היהודים אשר ברומא לקבץ עוד שני אלפים והובים לתת דורון לאפיפזור לשיניחם ושיכווא הנכרים בתוך העיר וטוב הארץ אכלו העניים המגורשים :

הנ"ח ספינה אחת מאנשי גירוש ספרד בקש בעל הספינה להמיהם כדי לקחת נכסיהם וכאניה היה שם סוחר אחד איש חסד ואמר עון גדול הוא זה כי השפוך דם נקים השיב הארור אני לא באתי אלא להנקם מדם ישו אשר שפכו השיב הסוחר הוא מחל על דמו כדי לכפר במין האנושי ואתה לא תמחול זאת עצתי שתשליך אותם באחת האיי' ואם ימותו ימותו וידך לא תהיה בם בא האכזר ההוא והפשיט אותם והשליך אותם סמוך לשן סלע שעל שפת הים מקום שלא עבר ולא ישב אדם שם וכל אח' מהעניים אשר הושלכו שם לא היו קמים ממוקומם מפני הבושה כי ערומים היו לכד בלילה בחשכה יתהלכו ובשפת הים היו מוציאין מים מן הנקעים מים מתוקים ושותין וישבו באופן זה ג' ימים ובסוף הג' אמרו איש אל אחיו נעלה בשן זה ונראה משם אולי יש ישוב או איזה כפר ונחיה ובטורח ועמל עלו אל שן הסלע וכי עלו שם לבקש הצלה מצאו מעונות אריות ודלגו עליהם וטרפו אחד מהם והאחרים השליכו עצמן מן הסלע ונשברו והיהודים העניים המקוים הצלה באו בתוך הים להנצל מן האריות ובשוב האריות למעונות' היו הם שבים אל היבשה וישבו בחיים אלו חמשה ימים אחר החמשה ראו אניה באה ואנשי האניה כי ראו מרחוק נפשות תמהו מאד כי ידעו שישוב לא היה שם ולא מקום לנוח ובעל האניה שלח שם איש לדעת ענינם והיהודים הגידו המאורע הרע והוא נכמרו רחמיו עליהם וצוה שיביאום בתוך הספינה ולקח וילון ישן וקרעו ונתן לכל אחד חלק לכסות בשר ערוה ולנשים נתן חלוק שלם לצניעותם והאכולם והשקם וכאשר עבר מקום שהיהודים נמצאים שם הורידם העניים מהרו ושלחו שליח אל היהודים כי חשבו שרצונו למכרם אז באו ראשי היהודים בתוך האניה והוא אמר להם עניים אלו לא לקחתי אותם בחרב לקחת מהם פדיון אם תתנו לי ההוצאה די לי מיד נתנו לי ההוצאות ודורון ויצאו היהודים והלכו שם והשקום כמדת בני ישראל וכל ימי העניים ההם מתפללין שיאריך האל ימי בעל האניה והיא ויתן לו האל שכרו :

הנ"ט מה נאמר ומה נדבר מגזרות לישבונא ובראש כל הצרות העצומות היא לקיחת הנערים להשליכם בא"י הים האבודות לא ישב אדם שם נקראו אצלם אישילש פירודיאש (סח) וכאשר לוקחו במאמר המלך והובאו בספינות מי שלא ראה הבכיה והצעקה מן הנשים לא ראה ולא שמע דאגדה ואנחה ורעה בימיו ואין מרחם ואין מנחם ואין מליץ עליהם טוב ואשה אחת היתה שלקחו ממונה ז' בנים וכי שמעה העניה שיצא המלך לבית תפלתו יצאה לקראתו והתנפלה לרגלי סוסו יניח לה הבן הקטן ולא שמע אליה ואמר לעבדיו השליכוה מעל פני והיא התחזקה על שאלתה וגערו בה: אמר המלך הניחו לה כי היא כמו הכלבתא כאשר יקחו ממונה גוריה ירא ה' וישפוט עשוקי בני ישראל ואמרו קצת כי סבת גור' זו מפני שאנשי גרוש ספרד נדרו למלך סך ידוע לשיקבלם במלכותו ולסוף רבים מהם לא פרעו ויצא הפרי הרע והמר ההוא וכמה מאותם נערים מתו כספינות להשתנות המזונות והאווירם וכמה מהם בצאהם לאיים אכלו' התנינו אשר שם באגמים ועל שפת הימים ובהמשך הזמנים נמצא בחור נשא את אחותו מהם לא ידעו ומהם ידעו (סט) יצא מהם איש ושם לארצו ונשא אמו:

הס' גזרת ההריגה אשר שם בלישבונא מוחץ לעיר הייתי ואחר ימים בשוכי אמרו לי לא ראי זה כראי זה הצד השוה כי רע ומר היה עד תכלית ואשר ספר לי זקן הוא מה שאכתוב . בליל פסח מוצאו הנוצרים אנוסים וישיבים ולפניהם מצות ומרורים ככל חקת הפסח והביאום לפני המלך והוא צוה לאוסרם בבית הסהר עד יצא משפטם ובזמן ההוא רעב ויובש היה בארץ ונתקבצו הנוצרים ואמרו על מה עשה ה' ככה לנו ולארצנו אם לא באשמת היהודים האלה וכי נשמעו דבריהם לכת הדורשים הנקראים פרויקאדוריש שמו עיונם לבקש המצאה לעזור לנוצרים וקם אחד בבית תפלתם ודרש נגד זרע ישראל דברים מרים וקשים מואד והמציאו המצאה ועשו צלם חלול ופתח לאחוריו וחזהו מזוככית והיו מעבירין דרך שם נר דלוק והיו אומרים כי מן הצלם יצא אש והעם נופלים על פניהם ואומרים ראו הנס הגדול וזה הרואה (ע) כי באש ה' שופט לכל זרע יהודי ואנוס בא שם ולא שמע הדברים ואמר בתום לבכו הלואי שהיה נס במים ולא באש כי כפי היושב למים היינו צריכין קמו הנוצרים אשר תאותם לרעה ואמרו הנה הוא לועג עלינו ומיד הוציאוהו העם ההוא והרגוהו ואחיו כשמוע בא לשם והיה אומר אוי אוי אחי מי הרגך וקם אחד מישולפי חרב והתיו את ראשו והשליכו על פגר אחיו אחר זה קמו כל הכומרים והוציאו עצי ישו הנוצרי והלכו אל רחוב העיר והכריזו ואמרו כל הורג

(סח) בל"ס *islas perdidas* .

(סט) בדפ"אד נוסף כאן מלת כי .

(ע) בדפ"אד הוראה .

זרע ישראל יהיה לו בעולם הבא מאה יום מכפרה או קמו מן העם וחרבם בדם והרגו בשלשה ימים שלשת אלפים נפשות והיו סוחבין אותם ומוליכין אותם אל הרוב ושורפין אותם וכמה עוברות היו משליכין מן החלונות ומקבלים אות' ברמחים מלמטה והולד קופץ כמה אמות וכן אכזריות אחרות ונבלות אחרות אין ראוי לספרם ואמרו קצת כי משנאת איש יהודי נקרא מאשקרנייאש כיוכם היתה כל שנאת הנוצרים לפי שהיה מנהגה עליהם ומרכה להם חוקים כנגדם וראה להם מיד שמצאו למאשקרנייאש (עא) נחו מן ההריגה ואין לשופטי לישכונא שום אשם ולא לשריה ומנהיגיה כי באפס כל זה נעשה והם יצאו להצילם ומרוב העם לא יכלו כי חשבו לשלוח יד גם בהם והוכרחו לברוח להציל את נפשם ומלך פורטוגאל מלך חסיד היה ובתוך העיר לא היה בזמן זה וכי שמע בכה וצעק על המאורע הרע ובא מיד אל העיר וחקר ומצא עלילת הכומרים ואמר לחרוש בית התפלה אשר משם יצא הרע ושריו לא הניחוהו ואמר להרוג כל הרוצחים והיועצים הראו לו חוק קסרות שכל הטא שיעשה עם אחד מחמישים איש ולמעלה אין לו משפט מות לבד אותם שיעשו הרעה או צוה המלך לתפוש הכומרים וגור עליהם לשורפם ומדינת לישכונא נקראת בימי קדם קריה נאמנה וצוה המלך שיכריוו עליה לשלש שנים המדינה המורדת:

הס"א שמעתי כי בספר העלילו קצת שמצאו נער בבית איש יהודי הרוג וקרוע כנגד הלב ואמרו כי הוציאו את לבו לחוג בו ובא דון שלמה הלוי וחכם ומקובל היה ושם תחת לשון הנער שם אחד הקיץ הנער ואמר מי הרגו ומי הוציא את לבו להעליל נגד העניים היהודים ולא ראיתיו כתוב וכך שמעתי:

הס"ב כעיר הגדולה שבלייא היה ה"ר יודא ן' וירגא ז"ל וכאשר באה החקירה שם אמרו תושבי הארץ שאם ירצו לדעת מי הם מהאנוסי' נוהגים יהדות שיתפשו לה"ר יהודה ן' וירגא כי על ידו היו עושים כל מעשה היהודים ומצותם והוא ז"ל קודם בא החקיר' ידע את כל אשר נעשה ושם בחלון ג' זוגות תורים האחד ממורטט ושחוט וכתב בצוארם אלו יהיו האנוסים שיצאו באחרונה ואחרים ממורטטים ולא שחוטים ואמר אלו יהיו האמצעיים ואחרים עם הנוצה וחיים וכתב אלו יהיו הראשונים והם לא שמעו ונפלו כמה שנפלו ורבים מהאנוסים העבירו באש כדי שיתקיים כזה הגזרה מן השמים (עב) ברה והלך ללישכונא ושם נתנו לו יסורין קשים לשיאמר הנוהגים יהדות והוא עליו השלום עמד בנסיון ומת מכח היסורין בבית הסוהר זכות כל הקדושים יעמוד עמו:

(עא) בדפ"אד כתוב כי מיד שנהרג הוא .
 (עב) בדפ"אד נוסף כאן והוא .

הס"ג אמר שלמה כשיעביר אדם במחשבתו המכות הגדולות האלה יפלא בעיניו ויאמר מה חרי האף הגדול הזה לא עשה כן לכל גוי עם היותם עמוסים מפשעים יותר מיהודים וכל השאלות האלה וכיוצא תשובתו פסוק אחד לבד והוא אומרו [עמוס ג' ב'] רק אתכם ידעתי וגו': נוסף על זה שבעה דברי אשר גרמו מה שעבר עלינו: הא' עונות אבותינו כמו שגילו חו"ל ואמרו וביום פקדי ופקדתי אין לך כל פקודה ופקודה וכו' ואמר המיקונן [איכה ה' ז'] אבותינו הטאו ואינם וגו': הב' כי כשאין הזכות גדול הגלות נמשך בטבע מפני שנאת הדת ואהבת המושל להכניע באי עולם לדתו ואמונתו ואר"ל למה נקרא שמו סיני שמשם ירדה שנאה כל שכן כאשר דתנו מונעת אכילה ושתייה עמהם המקרבת הלבבות כמו שאר"ל גדולה לגימה שמקרבת את הרחוקים וכמו שאמרו הם על כי אתה עשית: ג' הריגת ישו הנוצרי ולא למזער אמר משה [שמות ח' כב'] הן נזבח את הועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו (עג): ד' כי ג' קנאות עצמות הם קנאת הדת קנאת נשים קנאת ממון וכלם בישראל עם האומות כי כבר התחילו בספרד לתת עיניהם בכנות הארץ מרוב ההרגל וקצתם לקחו היתר לאמר כי אין בו אלא מלקות ולא ראו כי קנאים פוגעים בו ויש בו כרת מדברי קבלה ועל כל העונות שאם התעבר הוליד בן לע"ז קנאת ממון כי באו היהודים במלאכתן ובסחורותיהם ועל הכל כאשר ימצא איש גונב או גוזל מטילים האשמה על כלם כדרכם ונמצא שם שמים מתחלל כי יאמרו שאין לנו דת כמו שכתב הר"ם מקוצי שאם לא היה אלא ענין זה בתוך עמנו היה בו די להאריך גלותנו ונאמר בנבואה [צפני' ג' ג'] שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב: הה' מה שהורגלו העם ליטבע על שקר וכתב'ן עזרא כי זה לבד יספיק להאריך קצנו: הו' הגאווה אשר נתגאו קצת מבני עמנו ואמרו להשתרר על הגוים תושבי הארץ בהיותם אדונים ומצד הגאווה אירע בשנת הגרוש שכליל כפור על מושבות בית הכנסת נמשכה קטטה ולקח כל אחד אבוקה שלפני ההיכל כדי להכות את חבירו וכאלה רבות עמנו וצדיק הוא ה' ולפי שדברים אלה משברות הלבבות ראיתי להביא הנדב דבר משמח והוא תפארת המקדש ובנינו כמו שמוצאתיו כתוב לירשוריש הגדול כאשר שאל ממנו המלך אלפונשו החסיד והעתקתי אותו מלשון לאטין אל לשוננו הקודש:

הס"ד כתב המלך לירשוריש וירשוריש רב תבונות עמוק המחשבות מופלא בעצות כשבאת לחצרותי קראתי לך אבי אתה ועל' פיד ישק עמי ואתה הלכת לא נודע אצלי כוונתך ואם השוב אוסיף לך כבוד והדר על כל אשר היו לפניך ידעתוך בקי בתורת היהודים ומנהגם וספרו לי מהם רעות אשר אמרתי להעניש ולגרש אותם ומכללם שאומרים בכל יום ומלכות זדון מהרה

(עג) ברפ"אד נשמט העינין הג' ובמקום ד' כתוב ג' והד' חסר .

חֶקֶק הָרִי שְׁשׂוּאִלִים עַל נְפִילַת מַלְכוּתָנוּ עוֹד אוֹמְרִים לִי שְׁתּוֹקְעִים שׁוֹפֵר בְּיוֹם הַגָּם וְהוּא רָמוּ שֶׁתְּפוֹל מַלְכוּתָנוּ כְּנְפִילַת יְרִיחוֹ עוֹד אֲשַׁלַּךְ דָּבָר יוֹתֵר עֵיקְרִי כִּי שְׁמַעְתִּי שְׂבָא לְיֹדֵךְ כֹּתֵב טִיטוֹס הַקְּדוֹשׁ אֲשֶׁר צִיִּיר- בּו צוֹרוֹת הַמּוֹקֵשׁ אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם וְהַהוֹצָאוֹת אֲשֶׁר הוֹצִרְכוּ אֶל הַבֵּינָן וְעַלֶּה בְּדַעְתִּי לִבְנוֹת בֵּית לְשֵׁם יְשׁוּ הַנוֹצְרִי וּמוֹמֵי אֶקֶח עִצָּה כִּי אִם בְּדַבְרֵי הַקְּדוּמִים כִּי הֵם הָיוּ אֲנָשֵׁי הַחֲכָמָה וְכֹל שָׁכַן אִם הָיָה צִיּוֹר בְּנִין שְׁלֵמָה אֲשֶׁר עָלָיו נֶאֱמַר [מ"א ה' ו'א] וַיַּחֲכֵם מִכֹּל הָאָדָם הַיְּהוּדִיעֵי הַכֹּל בְּכַתֵּב וּבְלִשׁוֹן מוֹבֵן וְאַחַר זֶה שָׁאֵל מוֹמֵנִי וְאַתְּנָה כַּחֲפֶצֶךְ:

תְּשׁוּבָה וִירוּשׁוּרִישׁ מֶלֶךְ קְדוֹשׁ מֶלֶךְ אֲמִיּוֹן עוֹקֵר מַלְכוּיּוֹת מִשְׁפּוֹל גַּאִים לְפָנָיו יִכְרַעוּ מַלְכִים וְאוֹיְבִים עֶפֶר יִלְחֲכוּ אִם יִצְאֵתִי מִחֲצָרוֹת קְדֻשְׁךָ כִּי

רֵאִיתִי צַעֲרִים מוֹמֵנֵי יִבְקֶשׁוּ לְהִשְׁתַּרֵּר וְעֵינֵי הַמֶּלֶךְ רוֹאוֹת וְאֵין דּוֹכֵר: וְאַל שְׁאַלְתָּ אֲדוֹנָנוּ מַעֲנֵנִי תְּפִלַּת הַיְּהוּדִים מִה שְׁרֵאִיתִי כֹּכֵל הַפִּירוּשִׁים הוּא שֶׁנֶּאֱמַר זֶה עַל עֲמֻלָּה אֲשֶׁר נִצְטוּר הַיְּהוּדִים שְׂאֵם יִהְיֶה לָהֶם מִמְּשַׁלָּה יַעֲקֹרְהוּ מִן הָעוֹלָם וּבְזִמְנֵי הַשְּׁעִבּוֹד לְפַחּוֹת לֹא יִשְׁכַּחְהוּ שָׁכַן אֲמַר הַכְּרִיבִיָּא [דְּבָרִים כ"ה ו'ט'] מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח וְנִקְרָא מַלְכוּת זָדוֹן כִּי זָדוֹן בָּא עֲלֵיהֶם בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם וְלֹא הִכִּיר נְפִלְאוֹת שַׁעֲשֵׂה הָאֵל כִּמּוֹה שֶׁכָּבַר הוֹדָה פְּרַעֲהַ הַקְּשָׁה וְאֲמַר [שְׁמוֹת ט' כ"ו] ה' הַצְּדִיק וְזֶה בָּא לְהוֹכִיחַ הַמְּפֹרָסִם לְכֵן כַּעַם עָלָיו הָאֵל כַּעַם נְפִלָא וְאֲמַר בְּסִפְרֵי הַכְּרִיבִיָּא [שְׁם י"ז ו'י'] מִלְחָמָה לָהּ בְּעֲמֻלָּה וְהַשְׁכַּל כֵּן גּוֹזֵר כִּי אֵיךְ יִתְּפַלְּלוּ לְעִקְרַת מַלְכוּת אֲדוֹנָנוּ וְהֵם ג' פְּעָמִים בְּשַׁבּוּעַ מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה וּמִתְּפַלְּלִים עֲלֶיךָ שְׁתַּחֲוֶה וְיִגְדֵל כִּסְאֶךָ וּבְלִיל נוֹרָא שִׁישׁ לָהֶם קְרֹאוּהוּ כְּפֹרִים מוֹצִיאִין כֹּל סִפְרֵי תּוֹרָה שֶׁבְּהִיכָלֶם וּמִתַּחֲנִיטֵם עַל שְׁלוֹם הַמֶּלֶךְ וְכֵן בְּאַשְׁמֹרוֹת אוֹמְרִים בְּתַחֲנָה תֵן שְׁלוֹם כְּמַלְכוּת וְאֵיךְ סוֹתְרִים אֶת עֲצָמֹם בְּתַפְלָתָם זֶה מוֹאֵד נִגְלָה: וְעַנֵּן תְּקִיעַת שׁוֹפֵר כְּתָבוּ מִחֲבִרְיהֶם כִּי הוּא סִימֹן שֶׁהוּא יוֹם דִּין וְתוֹקְעִין וְאוֹמְרִין הַקִּיצוּ הַנְּרִדְמִיִּים גַּם מִתַּחֲנִיטֵם עִם זָכַר הָעֵקֶדָה וְהוּא אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק וְעֵיקֶר טַעֲמוֹ הוּא כִּי בְּיוֹם הַהוּא נִתְּכַטְּלָה הָעֲבֹדָה בְּמִצְרַיִם וַיִּצְאוּ בְּנֵי חוֹרֵן וּמִנְהַג הַיְּהוּדִים הָיָה לְתַקּוֹעַ בְּשׁוֹפֵר כְּשִׁיּוֹצֵאִים הָעֲבָדִים לְחִירוֹת וּמִי יֵתֵן שְׁכַל עֵינֵי הַיְּהוּדִים יִהְיוּ כִּמוֹ אֵלֶּה לְכֵן הוֹרֵר אֲדוֹנָנוּ כִּי לֹא רֵאִיתִי מִי שֶׁבִקֵּשׁ לְהִשְׁחִית אוֹמֵר זֶה שְׁלֵא נְפִלָא לֹא מִפְּנֵי שֶׁהֵאֱמַת אֲתֵם אֵלֵא כִּי שׁוֹמֵעַ אֶל אֲבוֹנֵים ה' וְשְׁמַעְתִּי שְׁכוֹנַת אֲדוֹנָנוּ לְהַכְרִיחֵם עַל דַּת הַנָּה מַה טוֹב וּמַה נַּעִים אִם הָיָה עוֹלָה וְהִדַּע אֲדוֹנָנוּ כִּי הַאֲנוּסִים יוֹתֵר יַעֲבִרוּ אֶת דַּתֵם הָרֵאשׁוֹנָה אַחַר הָאֲנוּס מוֹמֵה שֶׁהָיָה קוֹדֵם הָאֲנוּס וְשְׁמַעְתִּי כִּי אֲנוּס אֶחָד כִּשְׁהָיָה בָּא לְבֵית הַתְּפִלָּתָנוּ וְהָיוּ מוֹרִימִים גּוֹיִית מוֹשִׁיעֵנוּ הָיָה מִכְּרָה עַל לְבוֹ וְאוֹמַר אוֹי מִי שְׁרוּאָה זֶה וְאוֹי מִי שְׁמֵאֲמִינֵן בּוֹה וּבְעִיר שְׁבִילִיָּא אֲמַר חוֹקֵר אֶחָד אֶל הַדּוֹכּוֹס אִם תִּרְצֶה אֲדוֹנָנוּ לְדַעַת אֵיךְ הַאֲנוּסִים שׁוֹמְרִים שְׁבַרְתָּ נֶלְךְ וְנַעֲלָה אֶל הַמְּגֹדֵל עָלָיו אֶל הַמְּגֹדֵל וְאֲמַר לוֹ שֵׁא נָא עֵינֶיךָ וְרֵאֵה בֵּית פְּלוֹנִי הֵיא בֵּית אֲנוּס וּבֵית פְּלוֹנִי בֵּית אֲנוּס וְכֵן רְבִים וְלֹא תִרְאֶה כּוֹאחֵד מֵהֶם עִם כֹּל תּוֹקֵף הַחוּרֵף שִׁיִּצֵּא מִשֵׁם עֵשֶׂן וְהוּא מִפְּנֵי שְׁלֵא הַדְּלִיקוּן אֵשׁ לְהִיוֹתוֹ יוֹם הַשְּׁבַת עוֹד נוֹדַע אֲצֻלְנוּ כִּי אֲנוּס הָיָה בְּסִפְרָךְ שֶׁהָיָה אוֹכֵל כֹּל הַשְּׁנָה לֶחֶם שְׁלֵא הַחֲמִיץ

כדי שיוכל לאכול כן בספרד (עד) ולא יקומו עליו והיה אומר שאסטומוכה
שלו אינה סובלת חמץ וי"ט שתוקעין שופר הולכין אל הישדה ובתוך הרים
ועמקים תוקעין כדי שלא ישמע הקול חוצה ואיש מוכן יש להם ששוחט ומנקר
ומוליד לבתיהם ומהם מי שימול בהחבא ומהם מי שמול את עצמו כי לא בטח
באדם מיראה שיגלה הדבר ומהם מי שמביא ספר תורה של משרה בתוך שק
של פלפלין וכן בשאר מוצת שלהם ומה יועיל לאדוננו ומלכנו כאשר ישפוך
על היהודים מים קדושים ויקראוהו בשמנו פידרו או פאבלו והם שומרים את
דתם כעקבא וטרפון אין תועלת בהתנצרות אלא שמתגאים על הנוצרים האמתיים
ולא יראו כי כבר הוחזקו למראית העין לנוצרים וחקי המלכות אשר היו נותנין
בהיותם יהודים לא יתנו תדע אדוננו שאין ספק בו כי היהדות הוא מן החולאים
אשר אין להם רפואה:

על השאלה הב' זאת עצתי עוו ותפארת הנוצרים שלא יבוא במחשבתך לדמות
או לראות (עה) ראייה ממה שעשה שלמה וגם לא מן הבנין הב' כי
אפילו שלמה שנתגדל בחכמה ועושר על כל בני קדם לא היה יכול לבנות
הבית ההוא אם לא בעזר אל השמים וכדי שלא יאמר אדוננו שאני בודה ומבקש
התנצלות לבלתי עשות מאמרו הנני ממה שיש בידי מה שאמר אדוננו כי
בא אלי כתב טיטוס אני חקרתי ברומא כי חושק גדול אני לדעת הדברים
הקדומים ולא מצאתי לבד זה קונטרס מארקוש קונשול רומאנו היושב לשופט
היהודים אשר בירושלים והיה זה לבקשת הרומיים כי רצו לבנות בית באותו
ציור וזה לשונו העם המוצלח מימי קדם העם המושל עד אפסי ארץ חכמי
יועצי העיר הקדושה והגדולה רומי בקשו גדולתכם דבר שאינו בידי לפי שלא
יוכל אדם לצייר באימות (עו) אלא הדבר אשר ראו עיניו והיהודים לא יניחו
לבוא בתוך המקדש כי הוא נגד דתם לבד עזרה אחת שם יבואו הנוצרים לכן
משם והלאה אין לי בו היכר לבד מה שאמרו לי הכהנים המשרתים ומה שראיתי
מחוץ עד מקום שעני השיגו וכדי לפרט הדברים אחלקם כפי החלוקה האמתית
האחד חומר הבית השני מקום הבית הג' בוני הבית הד' הוצאות הבית הה' מדות
הבית הו' בתי הבית הז' פתחי הבית הח' כלי הבית הט' משרתי הבית הי' קדושת
העבודה:

חומר הכית עשרה דברים היו ואלו הם אבנים ארוזים ברושים אלמוגים
זהב וכסף ומרגליות כרול נחשת כדיל אלמוגים אלו כפי מה ששמעתי
ברומא הם עצים אדומים כעין האלמוג הנקרא קוראל ואמרו זה מפני שלא

- עד) צ"ל בפסח וכן הוא בדפ"אד .
- עה) בדפ"אד לקחת .
- עו) צ"ל באמת .

דאו מעולם עץ אלמוג אלא חתיכות קטנות כאצבע וגדול שבהם כיד אבל הנה מן הכהנים שמעתי כי הם אלמוגים ממש ושאלתי מה עשו מהם ואמרו שעשו קורות הקדש וקדש הקדשים ותמהתי מאד איך ימצאו אלמוגים בשיעור זה אמרו כי זה מחכמת שלמה ואשר ידע בסדרי בראשית ובמציאות וידע בחכמתו שיש בים לבנון מעצים ר"ל עצי אלמוגים כמו שיש ביבשה לבנון מארזים ושם בקש להוציא בהמצאות אשר המציא כפי חכמתו וספרו אופן הוצאתם והוא זה מביאין אניה גדולה מלאה חול מפני שהיא כבד' מאד ואיש יודע לשוט וליכנס בים בא ונכנס וקושר חבל באילן הקוראל וראשו האחד בתוך האניה ואח"כ מריקין החול וכמו שהספניה מתרוממת ועולה כן האילן בא ונעקר: שאלתי איך לא נראה בזמננו קוראל בשיעור זה והשיבו כי הים ההוא רחוק מן הישוב לגמרי ואין כח להביא ממנו לבד קצת מהענפים והם אותם חתיכות הנראות לנו עוד אמרו לי כי מאותם אלמוגים היו עושין כלי שיר והיה נחשב להם יותר מן הזהב לפי שהיה אדמימותו ואדמימות חזק יותר הרבה ממה שמביאין אלינו כי ישתנה בהשתנות האקלים והאזורים והאבנים הטובות עדין נאמר למה היו משמשות והנחשת והבדיל לקצת כלים משמשים בדברים הפחותים והברזל למסמרים והאבנים אמרו לי שכבנין שלמה היו באורך שמונה אמות כל אבן ואבן ורבים מעשר אמות ואמרו כי בנין זה אשר להם היום הוא בנין הורודוס כי מה שבנו אנשי בבל ברשיון כורש המלך לפי שהיו עניים לא בנו בנין נאה ולא מעושר עד שבא המלך הגדול נקרא הורודוס וסתר הבנין ההוא ועשה בנין אשר בקצת דברים היה יותר מופאר ועשיר משלמך כי ברוב עשרו שלח באיים לחקור ולדעת והביאו לו אבני שיש טהור לבנים כשלג ומדתם דבר מתמיה כי מצא אבנים מחמשה ועשרים אמה באורך וי"ב אמות ברוחב ושמונה אמות הקומה מדה אחת לכל האבנים מיסוד הבית ועד ראשו ומן התימא איך היו מעלין אותו למעלה ממאת אמה אבנים ככדורת כאלה וגם מצא בים אבנים מגוונים נבדלים אלו על אלו דמות גלי הים אשר לא נראה כמותם:

הב' מקום הבית הבית היה בהר גבוה משופע ולא נכנה במישור לפי שההר ההוא קדוש היה מימי קדם ואומרים היהודים כי שם בראש אותו הר היה אבן השתיה שמומנה הושתת העולם והיא מרכז העולם ואמרו שהוא מקום שממנו נברא אדם הראשון והוא המקום שבגה מוצח והקריב קרבן ושם הקריב הבל בנו קרבן ובאותו הר ירד נח מן התיבה ושם הודח חסדי האל כי הצילו ממי המבול ומן החיות הטורפות העומדות עמו בתיבה ושם עלה האב הגדול אברהם והקריב את בנו יצחק על המזבח והוא הנקרא בלשון העברים הר המוריה אשר לשונו מורה שהראהו האל המקום ההוא ונתקדש ההר מפי האל ואמרו לי עוד הכהנים שהיה ההר ההוא מלא עשבים מריחים כקטרת וכמור וזהו לשון מוריה אצל העברים והיהודים האלה כשנועדו ללכת אל המקדש

אין אומרין נלך למקדש כי אם נלך אל הר המוריה והוא המקום שראה יעקב האב השלישי המלאכים שהיו יורדין ועולין והוא המקום אשר הדושיים שלנו אמרו ברומא שראה זרע עשו אבינו עולה ושוב לא ירד והוא המקום שהנבואה והשפע מן השמים ירד לנביאים והוא ההר שהנשמות הזכות והטהורות עולות למנוחתם בגן עדן והוא המקום שהאל שומע חפלת כל פה כך קבלו היהודים שהנכרי הבא מן האיים אפילו שלא יהיה לו דת כלל אם יצעק במקום ההוא האל שומע צעקתו ועונה אותו ואנו הנוצרים יש לנו מפי דוד הנביא ששם נולד ישו כמו שאמר הבריביא [תהלים קי' ג'] מטה עוזך ישלח ה' מצינן מרהם משחר ושם הושיבו אביו לימינו ואמר [שם א'] נאם ה' לאדוני שב לימיני ולפי שבא לכפר על עון אדם הראשון אשר נכרא מן המקום ההוא לכן נולד שם המכפר :

הג' בוני הבית אמרו לי הכהני' כי שם בכנין שלמה נקבצו חמשה משפחות והם הצורים והצדונים והגבליים והגרים והיהודים הצורים והצדונים היו חכמים בקיאות מאד לחצוב האבני' והעצים יודעי מחצב האבנים הגדולות והיא חכמה נפלאה והגבליים היו חכמים גדולים לעשות ציורים בעץ ובאבן דקים מאד ככל שיעשה הצורף החכם בזהב או בכסף ובמלכיות אלו מן העברים ובפרס ומדי יש היום עושים בעץ ובאבן לחלונות המלכים דברים דקים כאלו נעשו בזהב או בכסף והגרים היו להביא האבנים והעצים אל מקום החפיץ ולכל מלאכת משא וגם לחצוב העצים מיער הלבנון אשר סמוך לירושלם ומאה וחמשים אלף היו בחשבון נודע להם ליהודים ומפורסם ביניהם אבל לא היו נוגעים בכנין לפי שחשודים אולי באמונתם הראשונה עומדים בסתר והבונים היו מישאל שלשים אלף איש והממונים עליהם ועומדים תמיד על המלאכה היו ג' אלפים ושלוש מאות באופן שהיו בכנין ההוא מאה ושמונים אלף ושלוש מאות איש לא נשמע כזה בשום בנין בעולם כמו שידעתם וקראתם בספורי רומה וקדמותה :

הד' הוצאות הבית זמן המישך הבנין היה שלמה נתן מזון ופרנסה לכל הפועלים והבונים וכל זמן הבנין היה נתן למלך צור פרנסת ביתו ופרנסת עבדיו הוצאה לאין שיעור לפי שהיו כורתין העצים ומביאין אותם דרך ים לגבול ארץ ישראל עוד אמרו לי הנה אנשי אמונה והראו לי כתוב בספריהם כי המלך דוד כאשר חשב שהוא יבנה הבית ההוא הכין מזהב ככרים מאה אלף וכסף אלף אלפים ככרים ונחשת וברזל אין משקל ומלבד זה הכין מזהב אופיר שלשת אלפים ככרי זהב ומכסף מזוקק שבעת אלפים ושתי היהודים והפחות עשו נדבה חמשת אלפים ככרי זהב ועשרת אלפים ככרי כסף ואמרו לי הכהנים הגדולים כי כל הזהב אשר הוציאו בבית הקדוש היה נתן ככור זמן הרבה עד שממאה ככרים היה יוצא ככר מזוקק לפי שאין בו מארבע יסודות

והיו מבקשים להוציא מן הוהב כל חלק העפר אשר בו עד שהיה נשאר בו יסוד האש והמים לבד עד שהיה בהיר כשמש וכירח ואמרו לי הכהנים שנכנס בהיכל ובקדש זהב אלף אלפים פרחי זהב והאבנים הטובות היו הרבה כי הכותל שבין הקדש ובין קודש הקדשים עד עשרים אמה היה מצופה זהב ועשר אמות למעלה היה מרשת זהב ובין חור וחור מהרשת היה כלו מפוזר מאבנים טובות כמו הספיר והאודם עד שלא יכלו לשער אותם עשר אמות ערכם ושווים ולמה נעשה המקום ההוא כרשת כדי שיכנס הקטרת אל מקום הארון: עוד הראו לי בכתב כי כל הנדבה שעשה דוד לא הוציא ממנה שלמה וזה מפני שראה שאמרו לו האל אתה לא תבנה הבית ואמר שלמה אם אני בונה אותה מממונו הרי הוא כאלו בונה הוא והביא כל נדבת אביו לאוצרות הקדש ובנה משלו ואינו מן התימה מנין לו כל זה העושר בכל שנה ושנה היו מביאין לו שש מאות וששים ככרי זהב מלכד המכס והמס:

הה' מדות הבית ההר הזה אשר אמרנו שהוא הר המוריה מרובע היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה ומוקף חומה גדולה וכן הוא היום וכל אותו קרקע חלל ובנוי כיפה מפני שאם יש שם מת מטמא שכך קבלו היהודים שאם יש אהל על המת אינו מטמא לעומדים למעלה ומדקדקו היהודים הוא זה: לפנים מחומה זו מחיצה קטנה מו' טפחים עשויה מעצים משולכות עשויות כמין רשת: לפנים ממחיצה זו מקום נקרא חיל גבוה עשר אמות: לפנים מחיל זה עורת נשים כי משם עולין לעזרת הנשים בשנים עשר מעלות ועזרה זו היא מאה ושלושים וחמש אמה מרובעות ומן עזרה זו נכנסים לעזרה הגדולה היא עורת ישראל והכהנים והיא היתרה באורך קפ"ז וברחבה קל"ה אמות וארבע כותלים היו סובבין המקדש קודם הגיעם להיכל הקדש ובין הכותלים מקומות פניוין סובבין כל הקדש משלש רוחות צפון דרום ומערב וחזורים אל המזרח וכל אותם מקומות פניוין נקראים עזרה כי הכל היה לשמוש הבית הקדוש ושיעור קדש הקדשים היה עשרים באורך ועשרים ברחב מרובע וההיכל אשר לפניו כנגד ארכו היה עשרים ברוחב וארבעים באורך והאולם עשרים אמה ארכו לרחב הבית ועשרים רחבו נמצא אורך הקדש וההיכל והאולם שבעים אמה ואמרו לי כי ההיכל (עז) והקדש הקדשים אשר בנה שלמה והורדוס מאה ועשרי' אמה בגבהו אבל בנין אנשי הגולה לא היה אלא מאה אמה וגובה ההיכל והקדש הקדשים לא היה אלא שלשים אמה אלא היו על גביהן עליות שנים נגד עולם הגלגלים ועולם המלאכים כי אמרו שכל ענייני הבית ציור היה לעולמות שלמעלה ומעורת ישראל היו עולין לעזרת הכהנים בט"ו מעלות ושם מקום נקרא בין העברים דוכן ושם היו הלויים משוררים ומנגנים בשעת הקרבן ובסוף עורת הכהנים לפני האולם היה המזבח

(עז) בדפ"אד נוסף כאן והקודש .

ואחר המזבח עולין ב"ב מעלות אל ההיכל וההיכל והקדש ואולמו במישור
היה עומד על גובה ההר שזה בשוה:

ק' בתי הבית בעזרת נשים היו ארבעה בתים כלם משמשות לעבודת המקדש
ועוד מצד עורה זו היה בית גדול נקרא בלשון התלמודיים בית המוקד
ופירוש הרב לפי ששם היתה מדורה גדולה תמידית והיא משמשת לב' דברים
האחד ליקח ממנה אש לתת על המזבח וכשנאמרו לי דברים הללו אמרתי
לכהנים אם כן שקר הוא מה שאתם אומרים שהאש היה יורד מן השמים
והשיבו לו אע"פ שהיה אש יורד מן השמים מצוה מבוראנו להביא מן ההדיוט
לפי שלא ימצא עבודה שאין לנו בזה עסק כך אמרו לי ואמרתי כי זה דברים
יהודיים הם ואיני מאמין והשיבו לי לא היום ולא לעולם ואמרתי לקום כנגדם
לולי יראתכם כי תאמרו שעשיתי דבר שלא ברצונכם והתועלת השני לבית ההוא
היא לכהנים לפי שהיו הולכין יחפין על רצפת אבנים של שיש עד שרבים היו
מתים מקרירות: ובפנות הבית ההוא היו ארבעה חדרים גם הם לעבודת המקדש
ובבית זו מקום בקרקע וטבלא של שיש בשלשלת ובאותה חפירה מפתחות
המקדש וכהן ישן על אותה טבלא למשמרות המפתחות ושם בבקר היה הממונה
לפתיחת השערים בא ומוסרים לו המפתחות: בעזרת ישראל היו שמונה בתים
כלם לשרת המקדש ולעבודותיו כי רבים היו ושם בית נקרא לשכת הגזית ומי
שלא ראה בניינה אמרו שלא ראה מעולם בנין מופאר קדוש והטעם שבנאורה
שם הוא מפני שעיקרה לדון את הכהנים ואמרו כי כל כהן שנמצא בו פסול
ונודע מדין סנהדרין היה לובש שחורים ומוציאין אותו מחברת הכהנים והולך
אל ביתו ומתאבל ואם לא נמצא בו פסול יום טוב היה עושה לאוהביו ואומר
ברוך שבחר בורעו של אהרן לשרת בקדש קדשים גם במקום הזה היה שם
בית והוא בית כהן גדול שהיה שם שבעה ימים קודם שיגיע היום הנורא הנקרא
אצלם יום הכפורים והוא היום המיוחד לכהן גדול נקרא אצלינו סאסירדוטי
מאיור (עח) ושם היה לומד הכהן ההוא כל סדרי עבודת היום ההוא מן הכהנים
הגדולים אשר קדמו וזה בבית השני שהיו נעשים כהנים גדולים על ידי ממון
גם בזה תועלת שיהא פרוש מאשתו אותם ימים וגם שם בית שמשם היו
מביאין מים מבור גדול לכל העזרות ולכל מקום אשר היו צריכין מים לטהר
איוה טהרה גם שם בית לכהן המלביש אשר היה מלביש כל הכהנים לשעת
עבודה ונתן לכל אחד ואחד ארבעה מיני לבוש אשר נצטוו והוא היה מוציא
מחלונות הבית ההוא הלבושין ובכל חלון וחלון מחלונות שבכתלי הבית היה
כתוב עליו (רצה דומר למעלה מן החלון) שם הלבוש ההוא כדי שלא יטעה
או שלא יתבלבל בעת הצורך ועוד בתים רבים היו במקומות הפנויים וכלם
לשירות הקדש וכן ברום כל המעלות היו אצרות נכנסות תחת הקרקע ונקראים

אוצרות בית ה' ובאותם המקומות הפנויים אשר אמרנו היו שלשים ושמנורה כתים סביב סביב ג' כתים זו על גב זו חמשה עשר בצפון וחמשה עשר בדרום וחמשה עשר במערב ובנין זה היה מעצי כרושים בנין מפואר עד מאד ולא היה בנין זה נסמך לכותלי המקדש כדי שלא ישתמשו-בו ולא יסתכלו מבפנים ואפילו החלונות גבוהים היו מן אותם כתים כדי שלא יסתכלו וכן החלונות היו נעשות בשיפוע ואלכסון כדי שלא יוכלו בשום צד להסתכל בפנים עוד בחומות מבחוץ היו עשרים ואחד מקומות שהלויים היו שומרים בלילות לא שהיה צריך שמירה אלא להראות גדולה ושלשה מקומות מבפנים ששם הכהנים שומרים וכן היו משמרות אלו משמשות לשלא יעשו הכהנים מבפנים שום עבירה ויטנפו ויטמאו הבית ומכאן תוכחה לנו הנוצרים אשר בלילה הרשומה למיתת מושיענו עושים הבחורים בבית תפלתנו כמה מן הזמות והנבלות והורודוס המלך אשר זכרנו הוסיף בנין מפואר מאד מאד כי בנה ארבעה אולמים לארבע רוחות הבית אורך כל אולם מאתים וחמשים אמה ומאה רחבו וגבהו מאה ועשרים אמה כמדת הבית ובנה כיפה על הנחל הוא נחל קדרון ועל הכיפות בנה נשרים ואריות ועליהם בנין האולמים והאולם אשר משך עד נחל קדרון עשאו בשלשה גגות ונהעמוד על ראש הגג לא היה רואה נחל קדרון לגבהו והאולמים האלו היו סביבות המקדש מכל ארבע רוחותיו ועשה בנין זה למקצת העם העולה לשלש רגלים לשינוחו שם ויתענגו: כל כתי העזרות היו בנינם ראשונה בנין אבנים ועל האבנים קרשים אחוות אלו עם אלו ועל העצים קרשים של כסף כם נכנסו שבעה אלפים ככרי כסף ועל הכסף מצוייר כל מיני אילנות ופרחים שבעולם ומיני חיות ועופות טהורות לרוב ובהיכל ובקדש נכנסו שלשה אלפים ככרי זהב ובקדש וקדש הקדשים היה ראשונה כותל אבנים ועליה כותל ארזים וכן על גגה וקרקעיתה כותל ברושים שהם יותר חזקים ואינם כל כך קלות להתעפש ועליה הזהב מצוייר דמות מלאכים ודמות תמרים בין מלאך למלאך וכל הצורות שקועות בזהב כי לא היו יכולין כפי דתם לעשות צורה בולטת לכד הכרובים. וסביבות המלאכים והתמרים צורות פרחים וציצין היוצאין כשדה וצורתן כשעת התחלתן כשדה:

הד' פתחי הבית להר הבית ה' שערים היו לו ולחומ' העזרה שבעה שערים שלשה מן הצפון סמוכים למערב ושלשה מן הדרום ואחת במזרח מכון נגד קדש הקדשים כל פתח ופתח עשר אמות כרוחב ועשרים בגובה וכל הדלתות מעצי ברושים ומצופות זהב מצויירות תכלית הציור והדקות וזה ראיתי בעיני חוץ משער המזרח שהיה מצופה מנחשת קלל (עט) כי היה אותו נחשת יותר נחשב מזהב לרוב הבהירות והיהודים אמרו שנקרא השער ההוא שער

עט) בדפ"אד נוסף כאן שהיה מבהיק מאד ומוזהיר וזה טעם היותו מנחשת קלל .

ניקנור מפני כי יהודי אחד נקרא ניקנור אשר עשה אותם דלתות באלכסנדרויא של מצרים ובשובו משם היה הים הולך וסוער והשליכו אחת בים להקל והים לא נח ורצו להשליך האחרת וקם ניקנור אשר עמל בהן וכרך עצמו עם הדלת ואמר אם השליכו הדלת תשליכו גם אותי עמה והים נח מיד מועפו ודואג היה היהודי מאד על הדלת האחד ובהגיעו אל הנמל מצאה על שפת הים כי גם נעשה לו ולכן נקרא שם שער ההוא שער ניקנור ואלו הדברים יהודיים הם ופתח האולם היה ארבעים אמה גבהו ופתח ההיכל פשפש היה בו שלא היה נפתח מעולם ואמרו כי משם היה נכנס אלהי השמים ואמרתו להם אי טפשים אתם בורחים ממושיענו מפני שהוא גוף ואתם מייחסים לאלהיכם גוף כיון שמוסבב אותו הבית: והשיבו שכיתו הלא הוא ככניסת השמש אל הבית כי אנו אומרים שנכנס השמש ואינו אלא אורו עוד אמרו לי שהרבה פתחים אחרים היו קטנות וזה מפני שרצו לתת כבוד לכל עבודה ועבודה בפני עצמה שיכנס בפתח ההוא ובמקום שהיו מכניסין הקרבנות לא מכניסין המים לניסוך וכן לכל עבודה ועבודה ושער היה מיוחד למנודה ולאבל ושם יושבים כהנים הרבה ומנחמים אותו ואומרים מי ששכן שמו בבית הגדול והקדוש הזה ינחמוך ופתח זה היו דלתותיו מישפה שחור ושער אחד היה מיוחד לחתנים ודלתותיו מזוכיות לבנה ושם כהנים מתפללי' כשנכנסו שהאל יתן להם בנים ושרתו לאל ועוד אמרו לי כי בשער המזרחי מצוייר שושן הבירה כי כשעלו היהודי' משושן לבנות המוקדש צוה המלך שיעשו צורת מדינתו באחת מן השערים כדי שיוכרו המקום אשר ישבו ויהא עליהם אימת מלך (פ) ולא ימרדו:

הח' כלי הכית בעזרת נשים לא היו שם (פא) לבד בחגי היהודים ומועדיהם ששם תולין מנורות גדולות מזהב ובתחתית כל מנורה ומנורה ספל של זהב גדול ומשליכין שם הכהנים המייניהם הישנים ומדליקין בהן אש ונעשו מדורות גדולות עד שכל ירושלים נראה מדורה אחת: בעזרת הכהני' היו המזבח ועשר שלחנות של שיש סביבותיה ויכולין היו לעשותם של זהב ואמרו לי הטעם שלא עשו כן מפני שהזהב מחמם ומעפש והשיש אינו כן והשלחנות ההם היו משימים עליהם הקרבנות והחלבים ובאותה עורה היה הים שעשה שלמה וגבהו חמש אמה ושלישים אמה סביב שלו והים עומד על שנים עשר בקר ג' לצד צפון ושלישה לדרום ושלישה למזרח ושלישה למערב והיה כלו מצוייר בפרחים ויציים והמים היו באים מתחת רגלי הבקר מן המעיין אל הים ומן הים הולכים לפיפיות הבקר ויוציאים והכהנים רוחצים שם ידיהם וכן צרכי עבודה ושם הכיור שעשה משה ע"ה ועשרה כיורים של זהב עשה שלמה סובבין אותו לכבודו ובאולם סמוך לפתח ההיכל עשה הורדוס המלך דבר נפלא

- (פ) בדפ"אד נוסף כאן מלת פרס .
 (פא) בדפ"אד נוסף כאן מלת כלים .

והוא גפן אחת עומדת על עמודים של ישפה ואדניהם כסף ואלף ככרי זהב משקל הגפן והחרצנין והזגין שלה אכני ספיר ואודם וזה להראות גדולת האומה היהודית שמה שבפנים הוא יותר ממה שבחוץ אשר עושין להפך וכל המתנדב מהיהודי גרגיר או אשכול של זהב היה תולה שם ובפתח ההיכל תלה חרב של זהב והיה כתוב בה הזר הקרב יומת ושם סמוך לפתח ההיכל היו ב' עמודים אשר עשה שלמה והם עמודי נחשת לזכר ראש המשפחה הוא בועז וכן נקרא העמוד הא' והשני לזכר דוד אשר הכין לבנין הבית ולא בנאו ולכן נקרא יכין ואמרו הכהנים שעשאו מנחשת לפי שאותו נחשת אינו כנחשת שלנו אבל מצא מחצב של נחשת אשר מראיתו נוטה לאדום (פב) ויפה הוא עד מאד וגובה כל עמוד שלשי' אמה ובראש כל עמוד ב' עטרות וכל עטרה כשלש אמורת גבוה ועל העטרה כמין רשת בתכלית הדקות ובכל עטרה מאה רמונים תלויות ומן העטרות יוצאות כמין לולבים ועולות עד התקרה כפי מה שספרו לי הכהנים ואני לא ראיתי דבר מזה ואמרו לי כי עטרות אלו אין תכלית לציונם ודקותם ואמרו כי היו ב' לפי שהיו האנשים שנרמוזו שלמים במעשיהם ושלמים בדעות ואמרו כי כל היהודים שעמדו בסיני קבלו אותם ב' עטרות ואני לא ראיתי ובפתח ההיכל היו ב' שולחנות אחד של שיש ואחד של זהב של שיש הירא לקרר בו הלחם כשהיה נכנס לשומו על שלחן משה רבינו שבהיכל וזה השלחן היה מפני הכניס' ושל זהב מפני ההוצאה שאחר ששמו אותו בשלחן משה אשר הוא של זהב ונתעלה אם ישימו אותו בשל שיש כשיוצא היו מורידין אותו מקדושתו לפנים בהיכל היה מוזבח הקטרת ושלחן אשר עשה משה ושם עשר שלחנות שעשה שלמה להדר ולכבד שלחן משה וכן עשר מנורות מימין המנורה ומשמאל לכבוד מנורת משה אבל לא היו מדליקין אותם ובקדש הקדשים היה הארון ומטה אהרן פורח תמיד ושמן המשחה וצנצנת המן והכרובים על הארון וגופי הכרובים בולטים אל פני הבית והכנפים היו יוצאים משורש אחד ומגיעים לכותלי הבית וכרובים עשה שלמה והם למעלה מכרובי משה ושלש עשרה פרוכות היו צריכין לפתחי שערים כל פרוכת עשרים גבהו ועשר אמות רחבו כמות חלל הפתח וגם בעליות המקדש היו פרוכות וכל פרוכת משש ורקמה ותכלת ובבית השני לא היה בין הקדש ובין קדש הקדשים כותל אלא שני פרוכות ואמה רוחב בנתים וכל פרוכת נארגת בנערות שלא ראו עדין נדות ובשמונים נירין היה נארג ואלו הפרוכות לגדולה וחשיבות לא היו משמשות שם אלא שנה אחת ואחר כך גונים אותם באוצרות וב' היו עושין בכל שנה (פג) ובחגיהם ובמועדיהם היו מצפין בהם חומות העזרה לשמחת בית השואבה:

פב) בדפ"אד לרנדי' ?

פג) בדפ"אד נוסף כאן נמצא בת' שנה שעמד לבית שמונה מאות פרוכות.

הט' משרתי הבית מן המישוריים והמנגנים היו ארבעה ועשרים אלף כמו שהורו לי הכהנים בכתב דברי הימים והשוערים ארבעה אלפים מתחלקים למשמרות והתוקעים בחצוצרות היו מאה ועשרים :

הי' מענין עבודת הבית ועל זה לא רצו אלו היהודים להגיד לי דבר כי אמרו שהוא נגד דתם להראות לעמים ענין עבודתם לבד ב' דברים אמרו ומקצת מהם ראיתי בעיני ושמתתי מאד האחד הוא הקרבן שהיו עושים בחגם הנקרא בלשון העברים פסח וחשוב הוא מכל חגיגהם והב' כניסת כהן גדול נקרא אצלנו סאסירדוטי מאיור ביום שיש להם גדול מכל ימות השנה לענין קדושה וטהרה וכבוד הנפש . ענין קרבן הפסח כפי מה שראיתי קצתו והוגד לי כלו הוא באופן כשמגיע ראש החדש הנקרא אצלם ניסן יוצאים רצים ושלוחים במאמר המלך והשופטים לכל סביבות ירושלם לכל מי שיש לו מקנה צאן וקצ' בקר ימהר להביא המקנה כדי שימצאו עולי רגלים די זבחיםם וגם למאכלם כי העם רב מאד וכל מי שלא היה בא לזמן הקצוב היו מחרימין כל ממונו לקדשי הבית ואז היו כל אנשי מקנה ממהרים ובאים ובנחל סמוך לירושלם היו מעבירין המקנה בנחל כדי שירחץ וינקה מכל לכלוך ואמרו שלזה אמר שלמה [ש'ה' ד' ב'] שעלו מן הרחצה ובהגיעם להרים אשר סביב לירושלם היה הרבוי כל כך עד שלא נראה דשא כי כלו הפך לבן מלבנינות הצמור ובהגיע יום העשור כי בארבעה עשר מן החדש היו עושין אותו קרבן היו יוצאין כלם לקנות את הזבח הנקרא אצלם פסח ומתקנת היהודים שכשיוצאין לעבודה זו לא יאמר שום אדם לחברו גש הלאה או שיאמר הנחני ואעבור אפילו הירד האחרון שלמה או דוד מלכם ושאלתי לכהנים כי זה אינו מדרך המוסר והשיבו כי הוא להראות שאין גבהות לפני המקום בזמן הכנת עבודתו כל שכן בעבודתו ממש ובאותם שעות כלם שוים לטובה ובהגיע יום י"ד לחדש היו עולין במגדל גבוה שבמקדש קראוהו העברים לול וכבש שלו עשויו כמין קאנפנאריו (פד) שלנו ושלשה חצוצרות של כסף בידם ותוקעים ואחר תקיעה מכריזין ואומרים עם ה' שמעו הגיע זמן שחיטת הפסח לשם מי ששכן שמו בבית הגדול והקדוש הוה וכאשר שמעו העם הקריאה היו לובשים בגדי מועד כי מחצי היום ולמטה היה יום טוב לכל היהודים לפי שהוא זמן הקרבן ובפתח העזרה הגדולה היו עומדים שנים עשר לויים מבחוץ וגורי כסף בידם וי"ב מבפנים וגורי זהב בידם אלו שבחוץ לישב ולהתרות בבאים שלא יויקו זה לזה לרוב המהירות וחפזו ושלא יכנסו בערכוביאי ויבאו למחלוקת וכבר אירע כפסח אחד שמעכו שם זקן אחד עם קרבנו לרוב הלחץ והעומדים בפנים היו גם לישב היוצאים שלא ידחקו זה לזה וכן אלו היו נועלין שערי העזרה כאשר ראה שנכנסו מה שיש בו די בפעם אחת ובהגיע אל מקום השחיט' שורות שורות של כהנים היו

פד) בל"ס campanario והוא מגדל של בית הפלת הנוצרים .

בכפות של כסף וכפות של זהב בידם ושורה שהתחלטה של כסף כלה של כסף ושל זהב כלה של זהב וכל זה להדור ותפארת וכל אחד מן הכהני' שבראש השורה מקבל כף אחת מדם השחיטה ונותנה לחבירו וחבירו לחבירו עד סוף באופן שכל כהן וכהן היה מקבל כף אחת מלאה ומחזיר כף אחרת ריקנית ולא היה זה להם עכוב כי היו כל כך זריזים בעבודה זו עד שהיו הכפות נראות רצות ובאות כחצים ביד גבור . ושלשים יום מקודם היו מרגילים עצמם בעבודה זו ורואים מקום הטעות אשר אפשר או מכשול שיסופק להם ושם שני עמודים גדולים גבוהים ועליהם שני כהנים בחצוצרות של כסף בידם ותוקעים בהתחלת קרבן כל כת וכת כדי להשמיע לכהנים העומדים שם על דוכנן שיאמרו ההלל בקול רנה ותודה ובכל כלי שיר אשר להם וכל הכלים היו מוציאין שם ביום ההוא וכן בעל הקרבן אומר ההלל ואם עדין לא נגמר השחיטה חוזרין וקורין ואחר השחיטה היו יוצאים אל העורות ושם כל הכותלים סביב משיני ברזל ומזלגות לתלות הקרבן ולהפשיטו ושם אגודות אגודות של מקלות שכאשר לא ימצאו מזלג פנוי לוקח מקל אחד על (פה) כתף חבירו ומפשיט ונותן מה שראוי לתת למזבח ויוצא והולך בשמחה וטוב לכב כמו שהולך למלחמה ונעז כי דופי וקלון מתמיד היה ביניהם מי שלא קרב קרבן הפסח במועדו והכהנים בשעת אותה עבודה היו לובשים אדום מפני שלא יראה דם אם יפול על הבגד והלבוש לבוש קצר עד השוק ועומדים יחפים ובתי היד עד הורוע לבד כדי שלא יעכב בשעת אותה עבודה ועל ראשו כובע קטן ושלישה אמות מצנפת קשור סביבו והכהן (פו) היה לו ארבעים כרכות מצנפות כפי מה שספרו לי והוא מצנפת לבן והתנורים שהיו צולין בהם הקרבן היו על פתחיהם ואמרו לי כי הוא לפרסם האמונה ולשמחת החג ואחר הצליה אוכלים בקול הלל ורנה ונשמע קולם למרחוק ואין שער משערי ירושלם שינעול דלת בלילי הפסח מפני כבוד העוברים והשבים כי רבו : אמרו היהודי' שנמצאו בפסח א' כפלים כיוצאי מצרי' כי בקשו להעלות חשבונן לפני המלך :

העבודה הב' היא ביאת כהן גדול למקדש ולא אמרו לי עבודתו אבל אמרו לי עלייתו וצאתו מן הקדש וקצת ממנו ראיתי בעיני ותמהתי במאד מאד ואמרתי בעת ההוא ברוך מי שחלק מוכבודו לאלה שבעת ימים קודם היום ההוא יום מיוחד שקורין כפור והוא האדיר להם מכל הימים היו מכינים בבית הכהן הגדול מושב וכסאות לאב ב"ד ולנשיא ולכהן גדול וסגן הכהנים ולמלך ולכד אלה שבעים כסאות של כסף לשבעים סנהדרין והזקן מן הכהנים היה קם על רגליו ואומר לפניו דברי כבושין והוכח' ואומר לו ראה לפני מי אתה

(פה) בדפ"אד על כהפו ועל כתף וכו' .

(פו) בדפ"אד נוסף הגדול .

נכנס דע שאם תאבד הכונה מיד תפול ותמות ותאבד כפרת ישראל והנה עיני כל ישראל תלויות בך וחפש דרכיך שמא יש בך עון אפילו קל כי יש עון שקול כנגד כמה מצות ושקול זה הלא הוא ביד אל דעות גם חקור באחיד הכהנים וטהר אותם שים נגד פניך כי לפני מלכי המלכים היושב על כסא דין ומורה בעיניו כל רע אתה בא ואיך תבוא והאויב עמך ואומר להם שכבר חפש ועשה תשובה ממה שנראה שיש בידו עון גם כל אחיו הכהני' קרבם בעזרת המקדש והשביעם במי שישכן שמו שם שכל אחד יאמר מזה שיודע בחבירו או מה שיודע בעצמו ושנתן להם לכל דבר ודבר התשובה הראויה; גם המלך אומר לו דברים טובים ומבטיחו לכבדו בצאתו בשלום מן הקדש אחר זה היו מכריזין ואומרים איך הכהן הגדול יוצא והולך ללשכה שלו אשר במקדש ואז יוצאים כל העם ללוותו והולכין לפניו כסדר וכן ראיתי בעיני ראשונה הולכין לפניו כל שהוא מזרע מלכי ישראל כי הקרב הקרב אל הכהן הוא יותר חשוב ואחריהם כל אותם שהם ממלכי בית דוד וכלם כסדר נכון זה אחר זה וכרוז לפניהם אומר תנו כבוד לבית דוד ואחריהם היה בא בית הלוי והכרוז אומר תנו כבוד לבית הלוי שלשים אלף וששת אלפים היו וכל סגניהם היו לובשים באותה שעה בגדי משי תכלת והכהנים משי לבן וארבעה ועשרים אלף היו ואחריהם המשוררים ואחריהם המנגנים ואחריהם חוקעי חצוצרות ואחריהם השוערים ואחריהם עושי הקטורת ואחריה' עושי הפרוכות ואחריהם השומרים ואחריהם האמרכלים ואחריהם כת אחת נקראת קארטופילוש (פו) ואחריהם כל אנשי המלאכה ממלאכת הקדש ואחריהם השבעים הסנהדרין ואחריהם מאה כהנים וגווי כסף בידם לעשות דרך ואחריהם הכהן הגדול ואחריו כל זקני הכהונה שנים שנים ובראש כל חוצות היו ראשי ישיבות עומדים ואומרים איש כהן גדול בואך לשלום התפלל ליוצרנו שיחיינו לעסוק בתורתו ובהגיעם לפתח הר הבית היו מתפללים שם על קיום מלכי בית דוד ואחר זה על הכהנים ועל המקדש והיה הקול כל כך חזק מרובי העם בענותם אמן עד שהעופות הפורחות היו נופלים לארץ ואז הכהן הגדול משתחוה לכל העם ופורש בכביה ויראה וב' סגני כהונה מוליכין אותו ללשכה שלו ושם פורש מכל אחיו הכהנים וזה בכניסתו אבל בצאתו היה הכבוד כפלים כי כל העם אשר בירושלם היו עוברים לפניו ורובם באכזקות של שיעור לבנה דולקות וכלם לובשים בגדי לבן וכל החלונות מעוטרות ברקמה ומלאות נרות וספרו לי הכהני' כי הרבה מהשנים לא היה כהן גדול יכול להגיע לביתו קודם חצות הלילה מפני דוחק העם העובר ורובי הגדול שאע"פ שהיו כלם מתענים לא היו הולכים לבתיהם עד יראו אם יוכלו להגיע לנשק ידי הכהן הגדול וביום שאחריו היה עושה סעודה גדולה ומומן לאוהביו וקרוביו ויום טוב היה עושה לפי שיצא בשלום מן המקדש אחר זה היה מצוה לצורף יעשה לוח מזהב ויפתח בה זה

הלשון אני פלוני כהן גדול בן פלוני הכהן גדול שמשתי בכהונה גדולה בבית הגדול והקדוש לעבודת מי ששכן שמו שם והיה זה שנת כך וכך ליצורה מי שזכני בעבודה זו הוא יזכה בני אחרי לעמוד לשרת לפני ה'. עד כאן מה ששלח האיש ההוא לרומא בכתב ושלחו וירשוריס למלך אלפונשו וקראו ואמר היהודי' ראויים לעונש על עונם ולכבוד על אשר כך נמצא בהם ואני הדל שלמה בן וירגה שלחוני קהלורת ספרד לקבץ פדיון לשבויי מאלאגה ושם בחצר המלך בקשו הגוים להגיש קרבן הפסח ועשו בפעל מוזבח ושרות כהנים עם כלי כסף ומשוררים אומרים הלל ותמיהו העם והשרים מאד אמר המלך יהודים שכך ראו ונאבד מהם טוב מותם מחייהם ובטעם העבודה וקרבן הפסח וענינו כתב הרב דון מנואל בדורו דברים נפלאים בספר טעמי המצות שחבר והבאתי עניני בספר שכט עברתו האל יזכנו לראות בבנין בית קדשנו ותפארתנו ועבודת אלהינו כימי עולם וכשנים קדמוניות אמן:

ויכוח היה בין המלך דון אלפונשו מפורטוגאל ודון יוסף ן' יחייא: אמר המלך היהודי החכם שאלות עמוקות יש לי על דתך אניחם עד אחר החג וכעת לא אשאל אלא הקלורת וראשונה אוכיחך למה לא תזהיר עמך כי שמעתי שגוזלים את העמים וכן נראה ממלבושכם ותכשיטי נשיכם וארסם מוזהרים על הגזל יותר ממנו ושמעתי שבקרבנכם צוה האל שקרב הבהמה ירחצו ויקריבו ואילו בעוף אמר [ויקרא א' יו'] והסיר את מוראתו בנוצתה. מפני שהבהמה על הרוב אוכלת מאבוס בעליה ולא מגזל אבל העוף נוון מגזל לכן ישליכו מוראתו ושאלתי שאם כן כל עוף היה ראוי להשליך והשיבו שבגוף העוף כבר נשתני' הגולה ושב חלק אבר ואמר הכריבייא [שם כג'] והשיב את הגולה אשר גזל אם היא בעין שגזל וכו' ומה רחוק עניניכ' ממה שגזר אגושטוש קיסר רומי והוא שכל איש לא ילבש משי אחר שנשא אשה ולא אשה תכשיטיה אחר עבור ב' שנים בנישואיה וכל איש שגזל את רעהו מפורסם שיגרש מרומי עד סוף ג' שנים ואיני רוצה בתשובתך כי ידעתי מות או שלל ישיב ארסכם ואז תבכו מעשיכ' ואבוא אל השאלות השאלה הראשונה שכיון שמצינו בישו מושיעי הדברים המיוחדין לאלוה ראוי שנאמר שהוא אלוה או חלק ממנו והמיוחד לאלוה הוא תחירת המתים והעמדת החיים ואיש מוורעכם שבא לדתי אמר שיש בתפלתכם ברכה שמושבח מושיעי באלה וזה הנוסח אתה גבור לעולם ה' מחיה מתים אתה רב להושיע וכו' אמר אתה גבור הרי האב ואמר שמחיה מתים ואחר זה משבח את בנו וקראו רב להושיע שכן אמר הנביא [ישעיה סג' א'] מדבר בצדקה רב להושיע ואמר שהוא מוריד הטל מכלכל חיי' ומחיה מורים וכבר נתפרסם בינינו שמושיענו החיה מת אחד וכן מצינו שהיה הולך במדבר ומאה אנשים עמו והוצרכו למים והמטי' להם והוצרכו לחם והוריד מן השמים מאה ככרות ככר לכל אחד וכיון שכן מחוייבים אתם להאמין בו . תשובת החכם אדוננו המלך כאשר נודה שהחיה מת לא יתחייב שהוא אלוה שהרי אליהו החיה

מת וכן אלישע והנוצרים שמאמינים השילוש ראוי שיאמינו רביעי וחמישי כי לדעתם אליהו ואלישע אלוהות היו וענין הורדת הגשם יש כחלמודנו כמה צדיקים שעשו זה וכן היהודי' תושבי טולידו הנוצרים שואלים מהם שיביאו מטר ובתפלתם מורידין אותו כן נמצא איש שהוא צריך לתת מזון לפועליו ולא היה נכון לו ואמר לתאנתו תאנה תאנה הוציאי פירותיך והוציאה ואכלו ושבעו: השיב המלך ונניח שאינו אלוה לפחות מצד הפלאות שעשה תאמינו שהוא נביא: השיב החכם עם כל אותות מושה לא האמינו בו ישראל עד שקרע להם הים יבוא מושיע שלכם ויקרע לנו הים ויצילנו מאויבינו ונאמין בו: אמ' המלך כפי מה שיסרתם אותו אם היה שב לעול' היה קורע הים להטביע ארצכם לא להציל ומה תאמר מהברכה: השיב החכם לזה אין צורך להשיב כי הברכה על האל ידבר כי לפירוש המושומד יפה כח הבן מהאב שבבן אמר מוריד הטל מכלכל חיים (פח) ובאב לא אמר אלא מחיה מתים ועוד אין אנו אומרים בתפלה מה שאין אנו מאמינים ואותה ברכה יצחק אמרה כשנצול מעל גבי המובח כי הראשונה היא ברכת אברהם והג' שאומר אתה קדוש היא ברכת יעקב שנאמר [ישעיה כט' כג'] והקדישו את קדוש יעקב נשאה האמצעית ליצחק:

שאלה ב' מנין לכם בטעם שכלי שתורתכ' נצחית ואחריה לא נתחדש דת:

תשובה לא ימנע או התורה הראשונה יותר מועילה לשלמות הנפש או האחרונה או שתיים אם הראשונה יותר שלמה למה האל עשה עול' לדורות אחרונים שנתן להם החסרה ואם הוא להפך למה עשה עול' לראשוני' ואם שתי' הדתות אמת (פט) הרי הב' בטלה: השיב המלך נאמר ששתיהן שוות אלא שכפי הזמן והאנשים הוצרך לשנות פרטים שהרי אם היה מצוה לנו תפילין וסוכה היה בטל כי אנחנו לא באנו למצרים הוצרך לנו מצות אחרות במקומן: אמר החכם אם כן היה ראוי שכל המצות שאינן תלויות במצרים שתעשו אותם ואחרות במקום התלויות אבל אתם אומרים שכל דתנו בטלה ועוד שתרופות הגוף הם כמו תרופות הנפש וכמו שתרופות הגוף לא ישתנו כן תרופות נפש: השיב המלך כאשר אודה הטענה הראשונה שיש לה מקום השנית היא שקרית שאם הרפואות לא ישתנו הוא מפני שהסמים שבהם מרפאים הם טבעים ולא ימצא לזמן מה החום פותח והקור סותם ובזמן אחר להפך אבל הדתות נתלות בדברים שסבתם הרצון:

שאלה ג' אם תפלת הנוצרי נשמעת כתפלת היהודי או לא: תשובה ודאי נשמעת שכן אנו אומרים כי אתה שומע תפלת כל פה

(פח) בדפ"אד נוסף כאן מחיה מתים .

(פט) בדפ"אד שוות .

ואומר [מ"א ח' מא'] וגם אל הנכרי וגו': אמר המלך ואיך אתם סותרים עצמכם כי תלמוד שלכם אומר שבזמן עצירת גשם ילכו להתפלל על הקברות ואמר שם אבל לא על קברי גוים שאם הם לא הצילו עצמם איך יושעו אחרים:

תשובה ח"ו אבל הטעם הוא מפני שהגוים מסבת שנאתם לא יבקשו עלינו רחמיו: אמר המלך יביאו התלמוד ונמצא ברש"י כמו שאמר המלך וכעס מאד: חזר החכם לתקן ואמר אולי על הגשם נאמר שיש לנו בו סגולה שנאמר [ויקרא כו' ד'] ונתתי גשמכם ולא אמר ונתתי גשם: אמר המלך לתקן שקר אחד צריך לומר כמה שקרים:

שאלה ד' כתובים נמצאו סותרים אחד אומר [איוב כה' ג'] היש מספר לגדודיו ואחד אומר [דניאל ד' י'] אלף אלפין ישמשוניה נראה שיש מספר ורבנים שלכם אומרים שאחר שגלו ישראל נתמעטו המלאכים אי סכלים אם הם נצחיים ואין בהם לא הפסד ולא שנוי ולא חסרון איך נתמעטו ועוד שכל העולם הוא כגרגיר חרדל בים הגדול בערך אותם צורות קדושות כל שכן בערכם והרי זה כמו שאומר שנתמעטו שרי המלך ונאבדו מפני שהוליכו בשביה פרעוש אחד:

תשובה אורתו מעוט אינו בעצמותם חלילה אבל הוא בשכליו כי קודם שגלינו היה השגתנו עד אין מספר ובגלות אבדה חכמת חכמינו ובינת נבונינו ואנו אין אנו משיגים אלא דבר קצוב: אמר המלך הטבת מאד בתשובתך וראוי אתה לכבוד:

שאלה ה' אם הקסם והכשוף הוא דבר שאין בו ממש למה תורתכם אמרה לענוש להולך באותם עניינים שלא השיגה תשוקתו והלך אחרי ההבל:

תשובה אותם שהלכו באותם עניינים לאמת חשובם והפסידו (ז) ימיהם ואת האל עזבו לכן ראויים לעונש גדול ע"כ:

בכתב שבא מפיו מוצאתי כתוב כי רבים מהמגורשי' שיצאו מספרד לא יכלו לסבול מזה שאירע להם בדרכים ושבו לספרד וכן בדרכים היו האנשים הולכים לכפרי' ולא היו שבים עוד וכשהגיעו אנשי הגרוש למלכות פיס נמצאו ב' מאות נשים קצתן עגונו' וקצתן זקוקות ליבם ונאספו כלם בעיר נקראת שאליה ובנו בירת גדול ונכנסו כלן שם ועושות מלאכה ומהריוח היו

(ז) בדפ"אד לאמת שקרם יפסידו וכו'.

מוציאות להן לחם ומים לבד וכל השאר נותנות לתלמידים להתפרנס זכות נשים צדקניות עומדת לעד: אמר יוסף ראיתי לכתוב פה מה שאירע בזמננו בעיר הגדולה מצרי' ובעיר מאצייא שבתי וראה שאם אומר גור' מאצייא דרך פרט ועל ידי מי וסופו שמה ישמע חוצה ויאמרו שאנו שמחים וכו': לכן דרך כלל וסתם אומר המפורסם (צא) והוא כי העלילו העמלקי' שבא נוצרי בבית איש יהוני ולא יצא עוד כעין העלילות אשר כתב אדוני אבי ה"ר שלמה בן וירגה בחבור זה והכו יסורים קשים לאנשים צדיקים ונקיים וכי לא יכלו לסבול אמרו שהם הרגו הנוצרי ההוא ונתלו ורופא חשוב נקרא החכם ה"ר יעקב אביוב בן החכם השלם ה"ר יוסף אביוב ז"ל נשרף אחר ימי' בא הנוצרי ההוא אל העיר ונכר ונודע לכל העם היה והובא לפני שופטי ארץ והכירוהו ונגלה הקשר והעלילה אשר העלילו על העניים והמלך האדיר שולטאן סוליימאן צוה גזרה לחקור על המעלילים ולתת להם העונש הראוי והשר המפואר כה"ר משה המון מסר נפשו על עמו ועמד בשער המלך לפני כל מסטין והוציא גזרות עצומות גזורות שכל עלילת דם שאומרים שאנו מטיילים במצה וכיוצא שלא ישמע לפני שום שופט משופטי ארץ כי אם לפני שער המלך יר"ה וכן בטוקאט העלילו כעלילת מאסייא ונגלה השקר לעיני הכל וזה בטחון לעני עם ה' כי כל לשון תקום וישעיו: ונס מצרים מגלה עשו ולקחתי ממונה בקצור כי אין בי כח להרפס כלה: ויהי בימי המלך האדיר סולטאן סוליימאן המולך בכל ארץ תוגרמה וארץ עץ ומדי ויון ומשך ותירס ועבר הנהר אדום ומואב וכנען ופלשתים ומלכי הערב השוכנים במדבר סיני ומצרים ולוודים וכושים עד קצה ארץ תימן בשנה הראשונה למלכו עשה צדקה וחסד והשיב לסוחרים אלפי זהב וכסף אין מספר אשר העניש המלך אביו בשנה הב' עלה לעיר בלוגראדו וילכד' ובסוף השנה עלה על רודיש' וילכדה ושם עשה משנהו אחמט האגני גבורות עצומות והמלך גדלו ושמו מושל בכל ארץ מצרים ויצא אחמט בלבוש מלכות ויבוא למצרים בשנה השלישית למלך ונטה אחרי הבצע והכביד עול על מצרים אחר זה מרד במלך והרג שלשה משריו והשאר נסו על מגדל העיר וירתלקטו לו מרי נפש ויתן להם מתנות וילחם בעבדי המלך שלשה ימים ויהרוג מאה איש בעת ההוא יצאו בני בליעל אל מוחנה העברים לשלול שלל והיו לאחמט יועץ ושמו מאני ויאמר לו הנה היהודים עשירים גדולים כספם וזהבם לך ואתה ולא לשוללים אז הוציא כרוז כי כל שולל יתלו על עץ ובערב יצאו חמושה יהודים וקפצו עליהם חיל גירקין והרגום ותהי צעקה גדולה במצרים ביום הג' הקהיל אחמט כל חיל גירקיש ושופטי הארץ ושימליכוהו וימלודו ושם לאחמט ביגי לו למשנה והוא נתן לו עצה ללקט כל הכסף שבמצרים והטיל על הסוחרים מס כבד ובחדש אדר שנת חמש' אלפים ומאתים ושמוטם וארבע קרא י"ב חשובי היהודים ואמר כה תאמרו לעמכם זאת עשו וחיו מארזים

(צא) מן שבתי וראה עד המפורסם חסר בדפ"אד .

ככרי כסף תשקלו להביא אל גנוי המלך וישמע העם ויתאבלו ויום הפורים נהפך לאבל ויאסרו בזיקים חשוכי היהודים ובט"ו באדר הלכו וצעקו לפני המורד יתן להם זמן ללקט ואמר להם נרפים אתם ואני נשבעתי להשמיד להרוג אתכם או קראו צום ואספו עוללים ויונקי שדים ויצעקו צעקה גדולה ומרה ותעל' שוערת הילדים השמימה ויבאו למגדל ובידם ט"ו ככרי כסף וודא הסופר אמר להם אתם תאסרו עד יצא המלך מהמרחץ ותראו הרג ואבדן והנה מלאך בא ויאמ' לודא מחמט ביגי ועבדיו קשרו אל המלך בהיותו רוחץ ובקשו לשבור הדלת ויברח אחמט מפתח קטן שבמרחץ וילך אל המגדל ולא בטח וברח עם עשרה אנשים ומעט מחיל גירקיש וישבו תחת יהר כל הלילה ומחמט ביגי בא והתיר היהודים האסורים אחר זה קביץ שלשת אלפי איש מחיל גירקיש וירדוף אחר אחמט דרך שלשת ימים ושיגהו ויכרות ראשו בשבעה ועשרים לאדר וישימוהו על נס ויבא בכבוד גדול מצרימה וליהודים היתה אורה ושמחה או קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם משתה ושמחה יום שבעה ועשרים לאדר וקראו שמו יום נסים כי נס להמלט וישימו אותו על נס כן יאבדו כל אויבי ה' אמן:

אמר הדל והנרדף יוסף אחר ימים שנדפס החבור הקטן הזה מצאתי ביד החכם השלם כה"ר שם טוב שאנצולו קונטרס מספר מאורעות מלכי אדום: גם קצת דברים אירעו את אבותינו שם וקצתם ולקטתי מה שנראה לי נאות וזכרון לבני ישראל גם מצאתי ספור בספר אחד בלשון נוצרי והעתקתי אותו ללשון הקדש כי ראיתי מה שכולל ממוסרים והנהגות ראוי לזכרון: (צב) שנת ד' אלפים תרמ"ז לכדו הישמעאלים את עכו וטבריא ורוב ארץ ישראל בתוך ז' חדשים ואחר זה נקבצו מחנה הערלים מארבע רוחות העולם ובאו עד עכו ויצורו עליה וצלדין מלך ישמעאל קביץ גם כן חיל כבד לאין מספר והעמיד הערלים במצור ימים רבים ולסוף הישמעאלים כבשו כל הארץ: שנת תש"מח תפש אלמצור כן צלדין את ירושלים והגלה ממנה עם רב וישב בה ד' ימים: שנת קכ"ח מסירת בדרש ונהרג השלטון ואנשי הקהל נשבו: ובשנת ק"ל נתלו המוסרים פרשת ואלה המשפטים: ובשנה היא נחבקש בשיבה של מעלה הרב ר' משולם והנדיב הגדול רבי יעקב פרופייג (צג): שנת קל"ב תפש הצורר אליציד הרב ר' אברהם בר דוד: ובשנת קל"ג נתפש השר והוגלדה לקרקשונא לפני הרב: בשנת קל"ט קביץ האפיפיור כל הגמוניו וכומרויו מצרפת ומספרד וכל הקהלות חרדו חרדה גדולה והתענו שלשה ימים רצופים ויערב להם אלהיהם כי לא דברו רק טוב: בשנת קמ"ו נעלה ענן כבוד ר' זרחיא ז"ל: שנת קנ"ב נטבעה צי אדיר ובה כמה חכמים גדולים יזכו לקץ הימין:

(צב) כון אמר הדל עד ראוי לזכרון נשמט בדפ"אד .

(צג) בדפ"אד כתוב פרוטייר .

שנת קל"ה מות שלטון רימון ובקהל בלקיירו נהרגו כמה נפשות מישראל =
 שנת קכ"ז בא מלך ישמעאל אימיר אלממטוניר והשליל את ארץ קאשטיליא
 וכבש קלעטיבא ועיירות גדולות אחרים והשחית כל גבול טולידו והיהודים אשר
 בעיר יצאו לקראתו וילחמו ויהרגו רבים משונאיהם ובאותה מלחמה מרת בנו
 של עלי אחד משרי הגדולים: שנת קנ"ח שלל שר העיר את כל הקהל
 וחפש את בתיהם וכל אוצרותם: שנת קנ"ט מלך אינגלאטירא אחרי שוכר
 מהכות את עכו ומת מלך ישמעאל אימיר אלממטוניר: ובשנה ההיא נתבקש
 בישיבה של מעלה המאור הגדול ר' אברהם בר דוד ערב שכת והכהנים הפרו
 את קברו: שנת קס"ה מרדו העקרונים לאנשי ששטרון והרגו ביהודים שמונים
 נפש: שנת קס"ה ערב נדאל יום ז' שב מלך ארגון מן רומי והוציאו לו
 ספר תורה והתענו כלם מרוב הפחד והיה יום מעונן מאד ויצא להם חמה:
 ובשנה ההיא נתעלה ענן כבוד משה עבד ה' במצרים וביום עשרים וחמשה
 נגנו בכיתו ויבכו אותו היהודים והמצריים שלשה ימים היא שנת נה"ה וביום
 השביעי הגיע השמועה לאליכסנדריא וביום הח' עשו מספד גדול וקראו צום
 וקרא החזן מחצי פ' אם בחקותי עד סוף התוכחות והמפטיר קרא והיה דבר
 שמואל [ש"א ד' א'] עד כי נלקח ארון האלהים ואחר שנים העלוהו לארץ
 ישראל ובהעלות אותו פגעו לסטין ואמרו להשליך הארון בים ולא יכלו בכל
 כחם להתיקו מן הארץ והם יותר מל' איש וכיון שראו כך אמרו איש אלהים
 הוא וישלחו הפריצים אחרי היהודים והם גם הם לוו אותם וגנווהו קרוב למערת
 האבות זה שמענו באמת גמור: שנת קס"ט היא שנת יגון יצאו מתועבים
 מצרפת לצבא צבא וביום תשעה עשר אב היה שם הרג גדול ונהרגו מן
 הערלים עשרים אלף ומן היהודים מאתים ורבים נשכו: שנת ק"ע נעלה
 ענן כבוד הרב ר' אהרן בר משולם: שנת קע"א העיר השם רבני צרפת
 ורבני אנגלאטירא ללכת לתוך ירושלם והיו יותר משלש מאות וכבדם המלך
 כבוד גדול ויבנו להם שם בתי כנסיות ומדרשות גם רבינו הכהן הגדול רבינו
 הוגתן הכהן הלך לשם ונעשה להם נס והתפללו על הגשמים ונענו ונתקדש
 שם שמים על ידם: שנת קע"ב חדש תשרי תפשו הישמעאלים שלוואטירא
 ובאו שריו עמנו אשר היו שם בערב הכפורים לעיר טוליטולא ובשנה ההיא
 יצאו גדודי אימיר בארץ אדום ונקבצו מלכי אדום וילחמו בהם מערכה מול
 מערכה ויכום מלכי אדום אכל היו ישראל בצרה עצומה:

שנת קע"ה בחדש שבט נקרצו כל ההגמונים קרוב למאתים וכל שרי הארץ
 בהר געש בפני הקרדינאל והיה שם הנשוא דון יצחק בינבינשטי גם
 מכל הקהלורת היו שנים שנים ובשנה ההיא בחדש סיון בא מלך לואיש
 מלך צרפת אל ברדיש וצוה להפיל החומות והיו הקהל בסכנה גדולה עד
 שנשבע להם פחת מון פורט (צד) ואחיו לשמור ראשיהם ובשנה ההיא קבצו
 (צד) כדפ"אד מונפראט .

יחידים מכל קהלה וקהלה מנרבנא ועד מרשיליאי במגרש ייאלי במצות הנשיא הגדול שר השרים רבי יצחק בינבנשתי לפני הנשיא רבי לוי להסכים מי יעלה לרומי להפר עצת האפיפיור ביום קבוץ כל ההגמונים: שנת קע"ו גזרה מלכות הרשעה על עמונו (צה) שילכו מצויינים בחותם נכר מו"ב שנה ולמעלה האנשים ככובעיהם והנשים בצעיפיהם ועוד הכבירו עולם שיהן לו כל בעל הבית לגלה העיר ו' פשוטים בכל שנה לזמן חגם ובשנה ההיא מת האפיפיור פתאום אשר דבר סרה על בני עמנו:

שנת קע"ז תפשה השלטונא אשר פחת מון פורט כל היהודים אשר בטולושה הם ונשיהם ובניהם וגזרה עליהם שמד להפר בירת ולהחליף חי במרת (צו) והעמידה אנשים לבד וטף וכל מי שהיה משש שנים ולמטה נתן ביד הגלחים להטבילם בעל כרחם והילדים צועקים לאבותיהם ואין מציל ועם כל זה לא רצו לאכול מגיעוליהם (צו) ויצאו מהם נ"ז נפשות ויתר הקהל עמדו באמונתם ונמסרו למיתה על קדושת השם ובר"ח אב הגיע גזרת הפחת להתירם ולהשיב נכסיהם לבד הילדים אשר כבר עברו כי כן צוה הקרדינאל בשנה ההיא גור הקרדינאל שילכו מצויינים כעין עגלה במלבוש העליון ולימים מועטים נתבטלה הגזרה:

שנת קע"ט נועצו לב יחדיו המתועבים אשר בארץ אנ"וב ופט"יב ובריטאנייא על בני עמנו להמיר כבודם והחזיקו באמונתם וקדשו שם שמים ונהרגו יותר משלשה אלפים ומהם שחטו בניהם ואחרים שחטו את עצמם גם נשתמדו יותר מחמש מאות אוי לנו כי חטאנו: על ידי משומד אחד שהיה מן ההר ובקש לעקור את הכל ובא להכריז בכל הקהלות ימירו דת בעל כרחם וכי לא יכול הביא מן האפיפיור חוקים לא טובים וצוה לשאת חותמות גדולות מכנגד פלטרי אדום או כרכומי וכל איש שילך זולתו יומרת או נתקבצו יחידים מקהלות לברר מו ילך וביררו הנעלה ר' מרדכי בר יוסף אוינין והרב ר' שלמה דשאיילי ממגדל טרשקון לבוא אל המלך להתחנן לו על ענין הסימונים והצליחו ושבו שמחים כי נתבטלה הגזרה לימים מועטים תקפה יד החוקרים על בני עמנו ויעלילו לחקור בכל פרובינצא ויציאו ממון גדול עד אין חקר וגם יצאו רבים מגדולי הארץ בציונים מושונים במרשיליאי וכעיר איניש ובאוינין עוד הכבירו משא על עיר אוינין וסגרו בביתם שני צנחרות הזהב רבי מרדכי בר יוסף וה"ר ישראל ואחר כך יצאו בציונים מושונים ואחר כך נעשה נס גדול (צח) והותרו רבים זולתם ציינו ותאר הציון היה רחבו ורת מן פלטרי כרכומי

(צה) בדפ"אד נגזר על בני עמנו .

(צו) בדפ"אד כתוב וגזרו עליהם שימירו דתם ומן להפר עד במת נשמוט .

(צז) בדפ"אד מאכוליהם .

(צח) בדפ"אד כתוב ואח"כ נענשו עוד עונש גדול .

ורחב העגלה ד' אצבעות ובחללה דמות לבנה לוקה מבגד שחור: בעמוק הבכא ארץ תלאוכרת כלויאורישי העלילו על בני עמונו משרצת אחת' שטבעה בטיט היון ומתה ואין רואה ויוציאו דבה על היהודים שהם המיתוה ויקחו כל היהודים ויאסרום כלם בנחשתים ברוב ארץ פרובינצה ודחקום בדוחקים משונים ונדונו בעונותינו: בשנה שנתפס מלך צרפת ביד ישמעאלים אחר שהותר ושבו לארצו גרש כל היהודים ממולכותו: שנת ה' אלפים הטיל השם רוח רעה בערלי ספרד (צט) אשר קמו הרועים לאלפים ולרבבות וטעו בעצמם לעבור ים בלי מישוט וגדול שבכלם רוויר שמו ובהטעותם האומרת הרגו מבני עמונו כמה וכמה גם גזרו גזרה רעה על עיר בוניילאש באותה שנה נגזרה גזרה על הקהל הקדוש קהל לשמאדש כי קמו אנשי העיר והזמינו אנשים רקים ויהרגו כל העם אנשים ונשים וטף ביום חגת אנויב במדינת פרובינצא וחפשו כל בית אוצרות ולקח כל המפתחות וגבה מומון רב מן היהודים כחפצו ורצונו:

בשנת (ק) הג' למלך אלפונשו מספרד חלם חלום ושלח וקרא לשריו ולמשנהו דון פיודרו ולחכם הגדול טומאש וספר להם חלומו וכך אמר נראה לי בחלומי שהייתי עומד בשדה ורועה את הצאן והנה לנגדי כרת של זאבים ואמרו לי אתה הרועה דע לך כי אלה הצאן פשעו בנו מאד לכן אם תענישם כראוי נסלק מלחמתנו ואם לא תדע נאמנה כי אנחנו נשמיד את הצאן השיבותי להם לכו אל מעונותיכם ואני אשמידם לא השאר פרסה אז הייתי (א) שואל עצה וכלם הסכימו שהדין הוא להשמיד את הצאן ובהיותי בזה והנה גור בן אריה יוצא ממעונות אריות והיה טוען טענות אשר שכחתי מן החלום ומתוך טענותיו היה מוציל את הצאן אחר ימי' הייתי רואה איך הזאבים חוטפים כמה שיות ועולות להר גבוה ואתם שרי ונאמני חצרותי אם תודיעו לי פתרון החלום השיבו השרים דרך כלל ואמרו אדוננו המלך חכמת הפתרון אינו שלנו ואין בכיוצא בזה שיודע האמת כי אם הזמן: ענה טומאש ואמר אינה חשובה חכמה מה שהזמן יספיק להוצאת האמת אבל החכמה היא שישגזור ויודיע השכל אימות הדברים קודם בא זמנם: אמרו השרים אמור אתה טומאש כי לך יאתה השיב טומאש אין אני גוזר שאומר כל פרטי החלום באמת אבל אומר כללות עניינו אתה המלך הרועה את עמו כמו שיעשה הרועה את צאנו ובימיך יקומו זאבים והם השרים החזקים נגד העם והם כמו הצאן וימשך מחלוקת בנייהם ויבואו דין לפניך ואתה תגזור שהדין עם השרי' ומה שחלמת שיקום גור בן אריה הלא הוא בנך או יוצא מחלציד ויציל את העם וענין חזרת הזאבים אפשר כי לא יאותו למשפט יוצא מחלציד ויעשו איוה נזק בעם ויברחו

(צט) בדפ' אד כתוב צרפת .

(ק) בדפ' אד כתוב מומעל לספור הזה חלום המלך ונסיון פקחות היהודים .

(א) בדפ' אד נוסף כאן מקבץ כל הרועים והייתי .

אל ההר: אמר המלך אע"פ שיש קצת ישוב בדברך טומאש מכל מקום לבי נבהל לכן נלכה נא אל הפרדס הגדול ונטיל ונשמח ויעברו מעלי מושבות ודברי חלומות או קמו כל השרים והכיניו כל צרכם והלכו עם המלך אל הפרדס ובהיותם שם אמר המלך לטומאש תמה אני טומאש כי הנה מצינו שנשלמו החכמות בהמשך הזמנים כי לא מצינו בזמנים החולפים קודם בא אהסטו מי שידע כמוהו ולא רופא כאבן סיני ולמה נמצא פותרים בזמן נבוכדנצר ובזמן פרעה ולא נמצאו היום: תשובת טומאש אדוני המלך ב' תשובות בדבר האחד כי החלום הוא ענף אחד מן הנבואה ובעת (ב) שנמצאת נבואה נמצא ידיעת פתרון החלום ולא נמצא נבואה כי עם בעם היהודים לבקשרת משה מלכם אשר שאל יתרון זה לעמו. ב' כי שלמה היה חכם מכל החכמי' וידע בטבע ובמהות האד' מה שלא ידע שום חכם והוא מסר לעמו סימני' בהם יוכלו לפתור חלום: אמר המלך כיון שכן הוא נבקש איזה יהודי חכם אולי יגיד לנו ענין החלו' או צוה למשרתי וביאו לפניו לביניבישטי הזקן וכשבא לפניו אמר לו המלך הידעת החכם בפתרון החלומות כמו שידעו בני עמך בימי קדם: והשיב היהודי אדוננו המלך מיום שגלינו מארצנו פרחת ממונו כל חכמה ואיך נדע לפתור חלום השיב המלך זה שקר ואני שמעתי מפראי פול אשר בא משלמאמנקה ואמר לי שבהחבא היה הוא ורעיו לומד עם חכם אנוס חכמת התלמוד ואמר שאחר יומים ושנים שלמד ראה כי חכמה עמוקה היא מכל החכמות ואם הגלות מאביד החכמה הנה בבבל גולי' היו ואיך ידעו אותה חכמה תשובת היהודי אע"פ שהיו גולים עדין היה בהם לחלוחית כי קרובים היו לחכמים הגדולים אנשי הקבלה אבל אנחנו נתרחקנו מאד מאותו שרש לכן כבה נרנו ואור תורתנו היום ונגששה כעורים כלנו: אמר המלך ואיה סכלות כזה כי תאמרו שמצד שגליתם מארצכם אבדתם החכמה וכי הידיעה תלויה היא בארץ או בשכל האדם השיב היהודי החכם לא אדוננו מצד גלות מן הארץ כי אם מצד גלות שכלנו אשר הוא משועבד לגלו' ועורך פרנסתנו והמסי' וחוקי המלוכה איך ישאר פנוי לעניני החכמה וכבר אמר הנביא [ירמיה מח' יא'] שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא על שמריו לא הורק מכלי אל כלי על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר: ואמר המלך לטומאש הראית טומאש דחית היהודי: אמר לפי מחשבתי אינה דחיה אבל האמת מאשר ראינו בנסיון גדול חכמתם כשהיו בני חורין והשמעוני נעח לאפלטון (ג) בכמה דברים ואלו היום נתלדלה חכמתם מאוד ואני ממשיל ענינ' למי שמדליק מן המדורה למי שמדליק מהכא' אבן לאבן ובימים הקדמונים היו כמדליקין ממדורה והוא השפעת הנבואה והקבלה והיום הם טורחים הרבה ומוציאין מעט ואותו מעט בלתי מאומה כמו המכה באבן ויצאו נצוצות פעמים פורחות והגבהתן הוא

(ב) צ"ל ובעם כמו שהוא בדפ"אד.

(ג) נראה שצ"ל לארסטו.

אבדתן ופעמים יפלו לארץ ומייד כבין וכן הוא עיוני היהודים היום כמו שראיתי בשיבתם אשר שאלתי מהם מסקנת הדברים ואין גם אחד שידע להשיב: אמר המלך גם אני שמעתי שששהם מתוכחים פוגעים זה עם זה כמו שעושים השוים כשמתקוטטים: אמר טומאש אולי יש להם חולי הכפשים כי אמרו קצת מן הטבעיי' שיש להם חולעת במוחם וכדי להמיתו מכים במצחם זה עם זה והאמת אמיתת דבר הוא כי היא עלילה שמעלילים עליהם כמו שהווא טבע השונא: אמר המלך הם הגורמים שישנאו אותם כי לא רצו לבא לדתנו אמר טומאש הנה היהודים כמו האבוקה הדולקת ששורפת ומכלה את עצמה ומאירה לאחרים כי כאשר יש לנו איזה ספק הם מאירים אותנו באשר ידעו לשון העברי וטבעו והם הולכים וכלים מעצמם לבלתי שמוע וסוף כל סוף צרת הגלות יצר חכמתם ויאחרוה (ד) בהחלט וכבר נמצא בספרי הערב איך מלך ערב אמר לו חכם א' כי הגלות מקטין לב הגולה והמלך רצה לנסות הענין וצוה שייבאו לפניו ב' גורי אריות לפי שהאריות אמיצי הלב וצוה שיקיפו שדה א' וישימו שם הב' גורים אשר לוקחו שניהם מלידה כדי שיהיו שוין וצוה שיקשרו האחד והאחד ילך בתוך אותו שדה חפשי ויתנו להם מזון שוה ואחר ימים צוה לשחוט הגורים ונמצא לב הקשור אחד מעשרה חלקים מלב החפשי: אז אמר המלך עתה איני תמה למה נאמר ביהודים [ויקרא כו' לו] ורדף אותם קול עלה נדף כי לפי דרכך אין להם לב ומקום אחר אני תמה שיש להם אומץ הלב לשיקבלו השריפה ולא ישנו דהם: אמר טומאש כל הדברים חזורים בטבע אל השרש ויאה אדוננו שהנער בן החכם מיד שידע לקרא אבי ואמי הוא רגזו רגזים כמו שקורא בספר ואם יראו לו חרב יברח לפי שלא נשרש בטבע אביו והפרש בנו עושה להפך כי מיד יבקש לחגור חרב ולברוח מן הספר וכן האופה מיד עושה תנורים והנער בן הנגר מיד יבקש כלי נגרות וכן אלו כאשר אברהם עמד על אמונתו וסבל יסורין במדינת כותא ארבעים שנה והפילו אותו ככבשן האש הנמשכים מורעו ואמונתו יש להם האומץ ההוא: אמר המלך כבר יחשב זה להם לחשיבות ומעלה (ה) בהדמורת הענין או הפרי לשרשו ואפי' יזקינו בגלות יותר ראוי שידמו לשרש' כי בן מצינו האילן הוקן שאינו מגלה שרשו על פני הארץ אלא כאשר יוקן: אחר זה השיב המלך פניו לבינבינישטי ואמר לו תמה אני מאד מכם היהודים כי כמו שהגלות אבד חכמתכם למה לא אבד גאותכם ולמה לא הוקטן לכבכם אצל השררה ותלבשו בגדי בני חורין ואתם משועבדים ואתם ידעתם כי אין הגאורה מוציאה אלא בפחותים: אמר היהודי היא הנותנת כי הפחורת יבקש להתנשא בלבוש כבוד כדי שלא יפול לגמרי כ'ש אדוננו שלא ילבשו בגדי יקר כי אם הבחורים והנשים ובקשת השכל בבחורים ובנשים כבקשת שועלים בים ודגים

(ד) בדפ"אד ויאבדוה .

(ה) בדפ"אד נוסף כי אין מעלה בהדמות .

ביבשה הראית מלכנו אני עבדך וכל עיסק קאשטיליאי בידי אם לבשתי משי: ענה המלך כי יראת שאומר כי מאשר לי עשית את כל הכבוד הזה: אמר טומאש כאשר ילכשו אלו בגדי יקר כבוד הוא למלכנו מפני שאנשו קאשטיליאי מזרע מלוכה הם והאריה עם הקדחת הד' שלו עדיין הוא אריה ושאוג ישאג כמוהו וז"ש ספר הבריביאי [כמדבר כד' ט'] כרע שכב כארי: אחר הדברים האלה באו אל פתח הפרדס עם רב וצעקו הושיע המלך: צוה המלך ופתחו שערים ויבוא עם רב וכבד ואמרו אי אדוננו והנה נפלנו נפילה שאין אחריה נפילה אחרת והנה אנחנו עולים במסילה בפרוסיסיון (ו) על הבצורת וההגמון הגדול לפנינו עם הקאליס בידו והנה יהודים נשקפו בעד החלון ושפכו כד של שתן על הקאליס: אמר המלך דבר יוצא מהקש השכל אתם אומרים: ענו העם ואמרו מה יועיל שיוצא מן השכל ויש אלף אנשים מעידים מה שראו בעיניהם: אמר המלך אדבר עם יועצי אם אכריתם או אגרשם כלילה בדברו עם יועציו אמרו הגדול (ו) הוא מוכרח להצילם מיותר רע כי ודאי יקומו העם וחרב בידם לכבוד האלוה ומי יעכב בידם כי המעכב יקרא כופר: אמר המשנה אע"פ שיוצא מהקש השכל ומי יודע אם האל הניע לבכם לזה כדי להנקם ממה שחטאו לבנו ומאתו היתה נסיבה: אמר המלך יכתב ויחתם שבעוד ג' חדשים יצאו ממלכות שלי ונכתב ונחתם: אחר זה אמר המלך לטומאש ולמה אתה שותק ענה הוא כי אין אחר חתימה כלום ועוד שיראה לי כי הם הם דברי החלום אשר חלמת: אמר המלך האלהים כן יראה לכן לא תצא הגזרה חוצה עד נדע (ח) עודם מדברים והנה בן המלך יוצא והוא כבן י"ח שנה נבון וחכם ואמייץ ויפה תאר מאד ואמר אבי המלך אם תרשני ואמר דבר: ענה המלך דבר בני שתחיה אמר בן המלך מי ראה כאלה כי מפני המיירת פתאים תגזור גזרה על עם אחד בלי שום חקירה כי אפשר שאחד מהנכרים שונאיהם עשה וימסור הדבר ליהודים או שמא יש לו ליהודי בנים קטנים והם עשו והעני לא ידע וכבר נמצא בזמן המלך דון פידרו איש נוצרי שהטיל גוף מושיענו בבית הכסא של איש יהודי כדי להפילם וכאשר נניח כי היהודי עשהו מעול' לא מצינו רועה שכאשר יצאו מעט הצאן מן הגדר שישמיד את כלם אבל מושרם אל העדר ונהנה מצמרם ושותה חלביהן ואוכל הגדאים והטלאים והצאן לא יעדרו: או שלח המלך לקרוא ליהודי ואמר לו המעט מכם היהודים הלארת את עמי כי תלאו גם את אלהי: ענה היהודי עם אשר תמצא את אלהיך אשר עשה לו כזה לא יחיה ואיך ימצא בשכל אדם שבפני אלף אנשים נעשה נבלה כזו אשר דינה שיעשו גופותינו ככברה: אמר בן המלך היש לך בנים: אמר לא: אמר לו מי הם שכניך אמר לצד אחד איש נוצרי: אז

(ו) כל"ס procesion .

(ז) בדפ"אד הגירוש .

(ח) בדפ"אד נוסף הענין איך יפול הדבר .

שלח המלך בעדו ובא הוא ובנו והנוצרי הוקן נשבע שלא ידע מזה מאומה: אמר בן המלך לנער אם תגיד לי מה שאתה יודע הנני נשבע שאעשך פרש: אז ענה הנער ירא אנכי מכוא בדמים אך לעשות רצונך אודיע לאדוני כי אני עשיתי הרע לא במרד ולא במעל כי נוצרי אנכי אלא חלון קטן יש לאבי יורד למרפסת היהודי וקצפתי (ט) שם כי המקום יותר מרווח לראות ונכשלתי בכד ומים טהורים היו והאומר דבר אחר חוטא בנפשו: קם המלך על כסאו כשמעו ואמר ברוך האל שנתן לי בן יושב על כסאי יותר ממני: אמרו הנוצרים אולי היהודים שחדו לנער שיאמר הדברים ההם: ענם המלך לכן האל הגדול הודיעני בחלום כל הדבר הזה ואיך בן אריה יציל את הצאן ואין צאן אובדות בין זאבים אלא העניים האלה ומעתה צאו מיד מעלי פן תצא כאש חמתי עליכם כי כל השירים עדים כי כל זה נגלה אלי בחלום: אחר זה אמר המלך לשריו מה השנאה הגדולה הזאת שהנוצרים שונאים ליהודים ואם מצד שהרגו את מושיענו הנה הערביים שונאים (י) יותר ולא הרגו לנביאיהם כי שמעתי שלא ינחום לעלות במסלה אלא באמצע הדרך בסוסים וקורים אותם זירבון (יא): אמר טומאש לדעתי הלא הוא שלא ישתתפו עם שום אומה והצרות יעשו שיברחו לקיום דתם מישל לאש הפחמי כי כאשר ירצה הפחמי שיתלהב מיד ישליך עליו מים והטעם הוא מפני שבטבע יתחזק האש בהרגש המנגד: אחר ג' ימים באו מקארואן העיר ב' יהודים שלוחים ואמרו איך קמו נוצרים כנגדם להמיתם על דבר הקאליס והמיתו מהם שנים וכל היהודים ברחו לבית השר ולא היה שם ולשר חצר גדול לו פתח קטן אשר ידעו היהודים והנוצרים רדפו אחריהם ובאו בשער הגדול אשר לחצר ובערמה יצאו היהודים מן הפתח הקטן וסבכו אל השער הגדול וסגרו אותו על הנוצרים אחר שסגרו הקטן ונשארו הנוצרים תפושים אמר המלך יחזק כחכם כי יפה עשיתם אז צוה המלך חוקר וי' מן הנוצרים תלו אשר נמצאו כי הם הקמי' ראשונה והשאר נגור עליהם הפישה ט' חדשים: אז אמר המלך ישתבח האל והנה עתה כל החלום נשלם כי זהו הזאבים שיחזרו ויקומו אחר זה צוה המלך ויבאו ספר הזכרונות לפניו כדי שיכתב ענין היהודי' ובהתחלתו נמצא ספור אשר אמר י"ח דברים נבחרו: הא' יעקב באבות הב' דוד כמלכים הג' יהושע בכובשים הד' ארץ הערביים לזכות האוי' הה' ירושלם לקדושה הו' היהודים לפקחים וקשה עורף הו' ארץ כשדים לעושר הח' ארץ מצרים לסחורה הט' ארץ יון לחכמות הי' ארץ רומי למלחמות הי"א נאפוליש לתפארת הי"ב ארץ טושקנא למליצה הי"ג ספרד למוסר וכבוד הי"ד פורטוגאל להנהיג על הים הט"ו ויניציא להנהגה

(ט) צ"ל וקצפתי כמו שהוא בדפ"אד .

(י) בדפ"אד נוסף כאן היהודים .

(יא) בדפ"אד כתוב וקורין אותו זירבון והיא בלשוננו בירוני ובדפוס הראשון כתוב בירוני (?)

דעצה הי"ו פרנסיה לנאמנות ואהבה הי"ז אלימניא ליופי וגבורה הי"ח מושיענו לרחמן: ובנשים אביגיל בהשכלה ואסתר לחן וחנה לתפלה ומרים אמנו לצניעות: אמר המלך ואיך אמר המוספר כי נבחרו היהודים לקשה עורף והיא המדה הפחות שבמדות ולא יאהב הקשה עורף כי אם קשה עורף אחר כמוהו: השיב המשנה צריכה היא אל הדתות כי עם קשה עורף ההוא תורתם קיימת ואולי לזה נבחרו ולפי שהיו קשה עורף לקבל דת גרם שהיו קשי עורף לאבדה ואמרו חכמי ספרד הממהר באהבה ממהר בשנאה: אמר טומאש דברי הפילוסוף הם שמי שמקבל אהב בנקל יאבדנו בנקל (יב): אמר המלך דרך אחרת ששמעתי והוא שמי שמקבל אהב בלי נסיון ישנאהו בלי נסיון: אמר המלך עוד אמר המוספר שנבחרו לפקחים מנין להם פקחות זה: השיב המשנה פקחות שלהם הוא ערמות וזה נמשך משרשם הוא יעקב אביהם: אמר המלך הנה נאמר [בראשית כה' כו'] ויעקב איש תם: אמר טומאש בהתחלתו היה תם ובסופו נעשה ערום כי כן אמר הטבעי שהנער התם בסופו יהיה ערום וכן להפך עוד נמשך להם הערמה ממה שיש להם מהצורך יותר מכל עם לכן צריכין לחשוב מוחשבות וערמות להרויח: אמר המלך בעקר הענין יש להקשות כי במה נראה מהם שהם פקחים: אמר טומאש ויכל אדוננו לנסותו יקראו לפניו שלשה מהם מהיותם טפשים ויראה משובתם מתישבת בכל דבר: אז שלח המלך שיקראו לפניו מן השוק ג' היותר מזומנים ראשונה והנה באו שאל המלך מה מלאכתכם: אמר א' תופר וא' גרדי ואחר סנדלר: אמר המלך הנני שואל מכם דברים ולא הפחדו כלל כי אין רצוני אלא לנסות שכל היהודי ואם לא תשיבו כהוגן מלאכתכ' היא התנצלותכ': השיבו היהודים אנחנו לא למדנו ספר כמפורסם ואיך נשיב לאדוננו: השיב המלך זה אני מבקש לכן עכ"פ תשיבו לי ראשונה הנה כלנו וכ"ש אתם חייבים לדעת למי אתם עובדים כמו שאמר [ירמיה לא' לד'] אך דעו את ה' תודיעו לי מהות האדון הוה מהו השיב היהודי הראשון אני אשיב אבל ראשונה אשאל מאת אדוני כשישב על כסאו ואח"כ קם מי הוא העצם שהוצרך להניע והעצם שהוצרך שינוח ומי הם העורקים שהוצרכו שיתפשו וכן מה שאמרו שיש באדם אברי' מבשלים ואברים מחלקים ואברים מוליכין המזון מי הם כתות אלו: ענה המלך אי שוטה ואם שיני שהם קצת מגולות איני יודע ואיך אוכל לדעת פנימיות גופי ועור וכשר מוכסים: השיב היהודי וישמעו אונך ויפה אמרת שכן אמר דוד [תהלים קלט' ב'] אתה ידעת שבתו וקומי ואם זה לא ידעת איך תדע מי שהוא למעלה מעשורה רקיעים ונאמר [שם צו' ב'] ענן וערפל סביביו: השיב השני הבורא הוא מלך רם ורגליו מגיעות עד הארץ: אמר המלך כמה יצא זה הטפש מן הדעת וכמה נתגשם האל כמוחו המוזהם הגשמה מוחלטת גם לדבריו צריך שנאמר שהאל הולך יחף כי כל צמר הבהמורת לא יספיקו לשוקיו ועורוהם

לא יספיקו למנעלים: ובהיותם בזה הנה בא דון יוסף הנשיא אמר לו המלך הראית טפש זה שאמר שרגלי האל נוגעות בארץ: אמר הנשיא אל יתמור אדוננו והוא לא למד מעולם ונמשך העני אחר פשט הפסוק אשר אמר [ישעיה סו' א'] והארץ הרום רגלי: אז אמר היהודי הכל תלוי במול והנה כל הנוצרים מאמינים הגשמה גמורה הגשמת בשר: אמר המלך אי טפש אנו מאמינים בזה לפי שהאל היה צריך לכפר עון הכשר ולכן נתלבש בבשר כדי שהבשר יקבל עונש ואז יתכפרו כל העם החוטאים אבל הבורא פשוט הוא תכלי' הפשיטות: השיב היהודי הבורא הוא חי ולא כחיותנו חכם ולא כחכמותנו יכול ולא כיכלתנו: השיב המלך בזה לא אמרת דבר רמוז: השיב היהודי ואיך אומר מה שלא יכלו הנביאים משה אמר [דברים ג' כד'] מי אל בשמים אשר יעשה כמעשיך וידמיהו אמר [ו' ז'] בכל חכמי הגוים מאין כמוך הנה שכלם לא אמרו אלא לשון שלילה לא חיוב ואלו היית שואל על אלהיך במה שראיתו מצוייר ועיניו חדות מורות על השכל ותוארו דק מורה החכמה וקנו מחולק מורה על המחשבה והתחבולה הייתי אומר תוארו: אמר משנה המלך זה חייב שרפה במה שאמר שאלהינו תחבלן וערום: השיב המלך ראוי לכבוד כי האמת אמר והנה מושיענו אמו יהודית היתה ומשם נמשך לו התחבולה אלא שהחלק האלהי שבו גבר על חומרו והיה מזה שהיה: שאלה ב' אמרו חכמיכם שמון הארץ ועד לרקיע מהלך חמש מאו' שנה מנין להם: תשובת היהודי שמעתי לחכם טומאש שאמר שיש ב' מולות מול שגופו גדול מגוף הארץ מאה ושבעים פעם ומי שמודד בשעלו הגוף ההוא מודד ברגליו מהלך מן הארץ עד לרקיע: אמר המלך ששיב הב': אמר חכמתי בזה אינו אלא במהלך בגרדי לבד: אמר לשלישי ששיב ואמר אין לו פה להשיב באשר שגיתי ראשונה ולא לקחתי עצת דוד שאמר [תהלים לט' ב'] אישמורה לפי מחסום: אמר המושנה זו קשה מן הראשונה: שאלה ג' איך נמשך מהשמש חום גדול והוא אין בו חום הנתת מימיוך דבר שאין בך: תשובה שמעתי כי אינו מן השמש אלא שהוא מסבב גלגל האש ומשם נמשך החום והוא חום משוער לחיים והוא חיותנו: אמר המלך ומנין לך שהוא חיותך: תשובת היהודי כי אני רואה שכל חולה בבקר וקל חוליו מפני שבא השמש ובערב יכבד עליו החולי: אמר המלך כמדומה לי שאתה רופא: ענה המושנה שמעתי כי הוא מתלמידו גאלינוס: השיב היהודי לא אדוני אבל אמי הוקנה כשטווה לאור הלבנה אומרת ואני כותב על הספר דברים נפלאים גם אשתי יודעת: השיב המלך כמה מההשכלה יהיה לאדם שיוצא מחיק אמו ובא אל חיק אשתו: שאלה ד' כיון שהחלב והדם נאסר לכם מפני שהוא קרבן אלהיכם למה לא תאכלו אותו היום: השיב היהודי הראשון כי מחר יבנה בית המקדש ואחר שהורגלנו נשגה בו: אמר המלך והלואי יבוא בסוף השנה וכמה שקעו שכלכם בתקוה זו והנביא אומר [עמוס ה' ב'] נפלה לא תוסיף קום בחולת ישראל: השיב היהודי פירושו הוא שלא תהא עוד בתולה שלא נבעל' ולא

נכבשה לשום אדם ואנחנו כבר ככשונו מלכים וזהו שאמר הנביא [ישעיה כו'
 ג'] בעלוננו אדונים וזלתך: אמר המלך היה ראוי שתציירו בפתח ירושלם כמו
 שציירו אנשי נאפוליש כי קודם שנכבשו ציירו בפתח צורת בתולה ואחר שנכבשו
 ציירו צורת מרדעת לומר שנכבשו כחמור: ענה היהודי כבר שבו הנאפוליטאנוס
 לממשלתם: שאלה ה' למה מתחזק' השינה בלילה: השיב היהודי מפני
 שהקור מתחזק והחום בורח מפניו אל הלב מפני שהוא מנגד שלו וגורם
 השינה: אמר טומאש כן הוא ולכן בקיץ החום יוצא מן הלב ומתקרב אל
 החום הנכרי ונשאר הלב פנוי ולא ישן ואחד מיסורי מלכי פורטוגאל ששימו
 המורד סמוך למדורה של אש ולא יניחו אותו לישן: שאלה ו' הנשמה תמות
 או לא: תשובה לא תמות כי אינה מיסודות שיגבר האחד על חברו וימות
 אבל תקבל עונש מר: אמר המלך אי שוטה והלא כל העול' מסכימים שאין
 בלתי בעל תכלית אלא האל ולדעתך גם הנשמה: השיב היהודי מההתחלה
 היא בעלת תכלית שהרי נבראת והיתה לה התחלה: אמר המלך והלא חכמיכם
 אמרו הילודי' למות: אמר היהודי ר"ל אפשריים למות אם ירצה האל כי לא
 אמר הילודים ימותו: אמר המלך די זה למה שרצינו לנסות וברוך שבחר באלה
 ומ'מ' אני תמה איך ישיבו בחלוקים שיש בהם קצת מן החכמה והם לא למדו:
 אמר טומאש הם נוטים אוון מאד אל השמויעה והם כמו הנערים כי למדו
 הנער יזכור יותר מהוקן מפני שיפלא מכל דבר והדבר הנפלא עושה רושם
 בזכירה אחר זה שאל המלך למה נבחר דוד למלך ולא נבחר שאול אשר
 ראינו בו חסידות נפלא כי לא רצה להמית הקטנים מעמלק וכן ראינו בו קדושה
 כי אמר לו שמואל ביום המחרת ימות הוא ובניו ועכ"ז לא נמנע מללכת כמי
 שהולך לחופה: ענה טומאש אם היה שואל ומתחנן האל היה משיבו אבל
 דוד מיד היה בוכה והאל מכפר לו: אמר המלך עתה נודע אצלי למה היהודים
 נענים בעצירת הגשמים: ענה המושנה אני לא כן אחשוב אלא שהאל שונא
 אותם כדי שלא ישוכו אליו לעמוד לפניו נתן שאלתם:

ספור מה שצוה המלך לאומן על הנהג' בנו וכה אמר תדע האומן כי הנער
 הקטן הוא כמו האילן הרך שאם יאחזנו באחד מענפיו יכנע מיד
 וכשיתקשה ישבר ולא יכנע: ואמר ניקולאו כי זהו פירוש [משלי יט' ח'] יסר
 בנך כי יש תקוה פירוש כשהוא נער כי אז יש תקוה שיקבל מוסר: ראשונה
 תרחיקהו מן הכזב כי אין בכל המדות הפחותות מדה פחותה כמו הכזב והעוני
 והוא כולל כל הפחיתות ואמר החכם כי הוא טוב ממנו שנאמר [שם כב']
 טוב רש מאיש כזב: ב' תמנעהו מהשחוק כי הוא כמו נשיכת הכלב לא
 ירגישו בהתחל' ובסוף מומית: ג' הרחיקהו מן היין ולפי משפטי הייתי הורג
 השכור יותר טובא על אשת איש כי האדם כפי צרכיו היה ראוי שיוסיף שכל
 על שכלו והוא גורע אותו שנתן לו האל: ד' הרחיקהו מן מאכל גס ושמן
 והוצרכתי להזיחך כי מזרע היהודי' אתה והאוכל בשר השור תמה אני איך לא

יוליכוהו טבעו אל השדה ויחרוש שם עמו כי אחיו הוא גם תזהירוהו מאכילת השום כי מורעך הוא והטיבעו אמר כי המאכל הגם תגבר הליחה הדומה למוג אותו מאכל ותחדש קדחת עיפושית ואמר משורר אחד מי ימלט מחולי הזקונים ומי ירפא חולי השמני': ה' תזהירוהו להשכים לבית התפלה ומישבח אני היהודים שישכימו אפילו הילדים ואלו הנוצרי' לא ישכימו כי אם הזקנות והפסחי' ואמר החכם רסן כל התאוות היא התפלה: אמר האומן וירא אנכי אם אייסרהו שיעשה כמו שעש' בן מלך אחד לשוינכא (יג) רבו על שהיה מייסרו אמר המלך אני ערב: השיב האומן וירבו לך שנות חיים ותלך לג'ע האם אלך לשם לבקש הערב: אמר המלך כשתיסרנו לא תראה פנים זועפים כמתנק' אבל פנים מאירו' כמוכיח לעתיד: אמר המלך לטומאש הרבה הזהרתי ואני חושב שהמדות נמשכות כפי שעת הלידה: אמר טומאש כת פיתגוריש לא כן יחשבו אבל אמרו זה לשונם אם ידע האדם עת רדת טפת הור' ידע כל המקרים שיקרו לו בהיותו בשליל ואם ידע עת הלידה ידע כל המקרים שיקרו לו עד צאת נשמתו אבל מודותיו אמרו שנמשכו כפי ההרגל אע"פי שיש מבוא למערכת ולטבע: אמר המלך מה יש לכת פיתגוריס אם השמו' יש להם קול: אמרו שיש להם קול והוא ערב תכלית הערכות והקשו עליהם כי כמו שגיגע לנו החמום מהם למה לא הגיע הקול והיא טענת שכל:

בשנה (יד) הב' למלך דון אנריקו הביאו לפניו שאלבאגי וזה תארו שער ראשו עד שוקיו וזקנו עד כרסו וגבות עיניו כורת ועד ששה ימים לא היה אוכל כי אם עשב ואחר הו' ימים הורגל מעט אל הלחם והתחיל לדבר דבר מוכן: אז אמר לו המלך מה שמך: והשיב דון אנריקי מינדוסא ועל שלחן אביך הייתי ולפי שנתתי לו עצה לגרש היהודים גרשני למי (טו) אשר ממנה לוקחתי: אמר המלך באמות עתה עלה זכרוני כי שאל אבי ממך עניני חכמה אמר כן הוא ובענין חדוש העולם חברתי ספר: אמר המלך אמרה אני איך הנוצרים והיהודים והישמעאלים מסכימים בחדוש והוא דבר שאין עליו מופת כמו שכתב ארסטו השיב השאלבאגי אין לארסטו מופת על הקדמות וזה לשונו כל החכמים שקדמוני מסכימו' בחדוש לבד אפלטון ע"כ ואם היה לו מופת לא יתוסף נאמנו' כאשר יאמינוהו כל החכמו' ולא חסרון אם לא יאמינהו ארסטו: אמר המלך ומה דעתך בהשגחה על הבעלי חיים: אמר השאלבאגי כבר כתב כזה בגילייר דילה טורי ואמר מן הבריאה נדע ההשגחה כי נתן האל צפרנים ומלתעות לחיות צריכות בשר ולעופו' המים רגלים מרובעות לשוט

(יג) בדפ"אד שהרג .

(יד) בדפ"אד כתוב ממעל לספור הזה ספור איש שדה הנקרא שאלבאגי

[בל"ס salvage] עם המלך .

(טו) בדפ"אר כתוב גרשני הש"י .

והפה ארוכה להשיג התולעי' ולעופות היבשה דגלים ארוכים לשיוכלו לעבור הטיט ונתן לעוף זנב ארוך לשיסייע לעוף והוא להם מנהיג כמו לספינה למנהיג הנקרא גובירנליו (טו) והרחמנו' בנקבות יותר מבזכרים לגדל הבנים ועכפום בכיית' לבד האונסא (זי) והלבייא שאין להם רחמנות והאריה והחתול' ישימו מארב כמו המלכים במלחמו': אמר המלך היש השגחה ביהודי' אחר שחטאו: אמר השלכאגי ההשגחה בהם יותר נפלאה מפני שהם תכלית השפלות: השיב המלך אין היהודים האדורים מהפכין בזכותינו כמו שאנו מהפכין עליהם כי שמעתי שמשליכין הסכין מעל השלחן לפי שהוא ברכת עשו ולא רצו לחברו בברכת המזון ובאמת לא יתרחקו הם ממנו כמו שאנו רחוקים: השיב השאלכאג' כשהלכתי שליח למלכות ארגון מצאתי איש חכם ומבין חרות נקרא בן דינא ואמר לי כי הטעם הוא לקיים מאמר עשו כי אמר [בראשית לג' ט'] יהי לך אשר לך ר"ל דגן ותירוש ותניח לי ברכתי והוא החרב ולכן בברכתם על המזון מודים לו על חרבו ונתנין אותו לכל אחד: אמר המלך שב עמי ואכבדך: השיב השלכאגי אם תתן לי מלא ביתך כסף לא אשב איה התאו' לבקש מאכלי' אשר ילאה הטבע לעלכם כי אם (יח) שלחן מלכים ואיה בקשת מלבושי' בקצות הארץ לבקש עורות חיות כי אם בכס ואיה תאות נשים משרות ולבשות רקמה ומרקדות בפניכם והשטן מורקד בכס ואיה שרים מנגנים לא תהלות ה' יספרו אלא לשבח שדי (יט) אשה לשורר אהבים ולמה תבקשו מה שהוא נאה לסוס ולחמור ולאיש מוגנה מאד: אמר המלך והלא בספרי היהודים כתוב שהנאדה למלך הוא מעדנים בשמים ינות סלתות בנינים גנות פרדסים רקמה שרורת משרתים מורקדים משוררים מרגלים צופים כלי מלחמה סוסים כסף וזהב: אמר השאלכאגי לכן מותר כל אותם מלכים בקוצר שנים וכן יקרה לך אם לא תשוב: והמלך כעס על דבריו וצוה לעבדיו שיתיוו ראשו בסייף וכשערת מותר אמר כאשר עשיתי לב' יהודים דרך ולינסייא כן עשו לי וברוך שופט צדק אמן:

כתב אשר שלח השד איש תכונרר וראש הנדיבים ר' משולם איש רומו לקהלות כל מומשלת האפיפיור וממשלת נאפוליש הקהל' המפוארו' נושאי כלי ה' ותורתו: דעו לכם כי המושיע הרב ונאמן אשר עמד עליכם בימי קדם הוא העומד תמיד להצילכם יום ראשון לנאטאל' באו לפני אדוננו האפיפיור' שני שרים שלוחים מן המלך מלך ספרד לבקש מאת האפיפיור שרצונו לגרש היהודים אשה במלכותו ושיגרשם הוא ראשונה כמו שהוא נאות לאיש

טו) בל"ס gobernallo .

זי) בל"ס onza הוא הנמור הקטן .

יח) בדפ"אד נוסף מלת על .

יט) בדפ"אד כתוב שירי .

העומד במקו' ישו ויד כל המלכים באחרונה מפני שהיהודי' רעים וחטאי' מאד לאל ולבנו אשר הרגו והאפיפיו' איש חסד הוא ואוהב משפט והשיב להם ואמר בעיני יפלא מישכל המלכים אשר בזמננו והם כואבים על שהיהודים הם רעים וחטאי' לאל וכי המלכים אפטרופוסים במקום אל השמים עומדים יענישם האל אשר בראם כמו שעשה קודם שעמדו המלכים ואם הם מצטערים על שיש ביהודים אנשים חטאים אני מצטער על מה שיש בהם טובים כי ראיתי בכל ספורי קסרי רומא שבזמן שהיהודים היו בלתי שומרים דתם מיד היו נופלים ובשמירתה היו מתגברים מעט על הרומים: ענה ההגמון הגדול שני לאפיפיו' ואמר אם יבקשו מלכי ספרד לגרשם לא מפני שהם חטאים אלא שלא יעשו את שכניה' חטאים ורעים כמותם וכן מצינו שהיהודים כשהיו במצרים המצריים שהיו רעים מאד עשאוים רעים כמותם וכן אמר בספר הבריבייא [דברים כו' ו'] וירעו אותנו המצרים אשר רצה לומר שלמדום אורחותם שאם על מה שעשו להם רעה ידבר הרי אמר בסמוך ויענונו ואין אחר ענוי כלל כי כל הרעות כלולות בו וכן אמר בספר הבריבייא [שמות כג' לג'] לא ישבו בארצך פן יחטיו אותך: אמר האפיפיו' אחרי שבאתם לדבר בענין המצריים ספק אחד נפל בלבי אמר ספר הבריבייא [במדבר לג' ד'] ובאלהיהם עשה ה' שפטים וכיון שהאל הראה שאינו חפץ בפסילים איך אנחנו משתחווים להם: ענה ההגמון ואמר אינו דומה פסילים שלנו לפסילים שלהם כי הפסילים שלנו הם דמות הקדשים אשר נמישכו אחר ישו והם כדמות הכרובים אשר בקדש הקדשי' אבל צלמם של מצרים הם דמות ככבי השמים אשר כפי תקפם וגבורתם יטעו האדם ואפשר שיחשב שהם אלוהות ולכן אסרם ספר הבריבייא אבל מי שישתחווה לצלם פאבלו לא ישתחווה מפני שהוא אלוה כי כבר ידע שהוא אדם כמונו ועוד עבודה אחרת היתה למצרים והיא עבודת הבכורות וידוע בספורה' שהאב והבן היו נושקים ידי הבן הבכור כי אמרו שהוא דומה לאל כי הוא הבכור ואחר שמת הבכור היו מציירים דמותו בכותל חדרי משכיתם ומשתחווים אליו: אמר האפיפיו' טעם זה מתיישב ונשוב בענין כי איני רואה אשמה ביהודים לגרשם כי המתארים להיות רשעים כבר ימצאו בין הנמצאים ממי ללמוד כאשר לא ימצאו היהודים: אחר זה נתעצמו כל השרים וקצת מההגמונים ולא יכלו לנצח האפיפיו' עד שאחד מההגמונים נתייעץ במשרתיו שיעלילו על היהודים שאחד מהם גנב צלם אחד של כסף מבית תועבותם (כ) ומצאו עדים כרצונם ותלו אותו ובאו ההגמונים וספרו הדבר לאפיפיו': אז אמר האפיפיו' רעת היהודי יורה המעשה הרע הזה כי לא שם היהודי ההוא כל כך נפשו בכפו אלא מטעם הדת והוא לבנות יראתנו ולהתיכה באש לכן לא לבד גירוש אני גוזר אבל יותר מזה והוא שהנערים והנערות הקטנות יתנצרו מיד והגדולים אם ירצו הרי טוב ואם לאו יעברו בחרב אבל ממונם ליורשיהם כי אין דעתי בזה כדעת

המלכים וצוה האפיפיור לכתוב הגזרה . כלילה ההוא בהיות הגמון הגדול על שלחנו אמר ראשי ראשי ונפל ארצה ומת והאפיפיור אמר ליועציו חושש אני שמא ההגמון על שדבר רעה נגד היהודים נענש וצוה לעבדיו שלא יכריזו הגזרה בחצוצרות עד ישמעו שנית : וכלילה הב' שאחר זה נקראו כל אותם שרים והגמונים והשלוחים שבאו על דבר הגרוש למישה הגמון אשר שמו במקו' הגדול ובאות' לילה היה ברומי רעש גדול אש' כמוהו לא נהיה ולא נפל שום בית ולא עשה שום נזק ובית המישה עם כל השרים וההגמונים נפל ומהו כלם לא נשאר עד אחד והאפיפיור כאשר שמע הדברו' האלה חשב ואמר אין זה כי אם על אשר העלילו על העניים היהודים וצוה שיקחו מי שהעליל על גניבת הצלם והכזהו בייסורין והודה ואמר כי עלילה היתה כמאמר ההגמון הגדול : אז אמר האפיפיור עתה אני חושב כי מרד שיאמרו שהם הרגו את ישו הכל הוא עלילה ואיך שיהיה אני רואה שהאל עושה בעדם ואם לא ידע טעם לא היה עושה כי אלהי משפט הוא ולכן אני אוהביו של אל אהב ומשחריו ומצאוני ותמות נפשי עם הטובים שבהם אז צוה לקרוע הגזרה ולמעליל שישרף באש ומשם והלאה היה מכבד את היהודים ועושה רצונם וחפצם מאוד וכל ימיו ישבו בשלום והשקט אין שטן ואין פגע רע וישתבח מציל עני מחזק מומנו :

ברפום הראשון נמצאת פה התחנה הזאת:

הלא אתה מקדם אל קדושי לא נמות כי תאכלנו אש הצרות צורות תכופות אחרונות בתקפם משכחות ראשונות נאנחו שמחי לב שברת משוש עליוזם עליוזי גאותנו הבאים ישרש יעקב כל אויבינו יצעדו להפיצנו צר ואור חשך בעריפי זמננו עד הגבול האחרון שלחנו לא עצרנו כח ולא נותרה נשמה . אלהים הן גרשת אותי גרוש אחר גרוש ואמרתי זעף ה' אשא כי חטאתי עתה ריב ריבי יוציאני לאור והנה צרות חדשות אני מגיד ולנגוהות באפלורת נהלך עלינו ישאגו כפירים יחדו מזאבי ערב . לא אל משפחות ישמעל (!) תלונותי כי מן השמים המליכוה אבל על העמונית ומואבית מדינית עמלקית מצרית משפחת מצרים לא תעלה והוא עם בזוי ושסוי ויחרפני כפלים אבל כבוד זדה למצרים הצד השוה כי כל העמים ילכו איש בשם של גנאי לכנות עלינו הכריתו שמנו הקדושים יהודה וישראל וישורון הקשורים בשם יה וכלי חרס טמא ונשבר קראו לנו ברחובות קריה ברמעות שלוש כלו עיני כי נחשבו לנבלי חרס נושאי כלי ה' מה מתוק מדבש בעיניו האיש אשר ישא אלה שמורת בשפתיו הכיטה עננו ה' אלהי להשאיר שאריתנו כי אם תעמוד מנגד מה תהיה אחריתנו . אהה ה' אלהים וכל יצירך כנגדנו כוכבי השמים וכסיליהם לאויבים היו לנו והארץ רגזה תחתנו אבן מוקיר וכפיש מעץ יקום עלינו טרם ידע הנער קרא אביו ואמו יעשה לנו שם : זכרתי ימים מקדם בין ככבים שמרת קננו וזיו הדרך עלינו ועתה משם הורידנו ואף גם זאת כי אראה שמוך מעשרה אצבעותיך על עובדי מת אלהים תלוי ימטירו מן וכבוד ורמות וגביש ועל מאמיני אל אמת אלהים חיים אש וגפרית ואבני אלגביש . בני קטורה בתיים מלאים עד יאמרו די ובני ישראל המלאים חמת ה' . שלח ידך ממרום ה' אלהים כי אין תולעת שבטבור הארץ שפל כשפלותנו במתים חפשי אם תחתיו יוצע רמה ועל פיו יצא ויבא ועליו אבנים יקרות אבני מלואים מאי איכפת ליה אם יכבדו אבניו לא ידע ויצערו לא יבין והחי יתן אל לבו צרותיו ומבוכותיו התמידיות ונפשו מרה לו יזמו ולילו כמונו היום אם רבו פשעינו וככחנו אז כחנו עתה יגדל נא כחך כאשר דברת רעה עמך בשבטך ולא בשבט אנשים תסגיר שרידנו אל רחום וחנן איככה תוכל לסבול עוד וראית ברעה אשר מצא את עמך ואיככה תוכל וראית אבדן מולדתך בני עבדיך אל ימעטו לפניך צרותינו והשקיפה ממעון קדשך עם השמדות לכתנו אחרך מהר קח לבוש חסדיך והושיענו למען שמך . קרוב יום ה' ומהרה יבא לנביאך אמרת מה זה מהרת כן תעשה כאשר דברת נשבעת בקדשך לדעת אמוניך דבר אלהינו יקום ותשלם נדריך ישועתה לה' אמן ואמן

תחנת הדל והמר יוסף בכמ"הר שלמה ן' וירגה .

כתב אשר שלח האשל האדיר הרב מסרגוסא שמו דון
חסדאי קרשקש אל קהלות אויג"יין על דבר הגורות
אשר היו בספרד בשנת קנ"א לאלף הששי ונכתב
הכתב ההוא בעשרים לחדש מרחשון של שנת
קנ"ב לפ"ק

א"א כרמולי בשנת אל קנ"א שפך ה' אש חמתו על גלות ירושלים אשר
בספרד ותצא האש משביליאי ותאכל נוה ישראל בארץ
אספניה . קצתם נהרגו ובראשם ר' יצחק בן שושין וקצתם המיתו את עצמם
על קדושת השם ובכללם החכם ר' יהודה בן אשר מזרע הרא"ש הוא ואשתו
וחמותו אשת ר' יעקב בעל הטורים אבל רובם נמלטו בבמות והמירו את דתם
יותר ממאתים אלף נפשות . הגזירה הגדולה הזאת נתפשטה מעיר לעיר עד
מיור"קה וברחו משם חכמים גדולים לערי אפריקה ומהם ר' יצחק ברפת ר' שמעון
דוראן ור' מיימון נגאר . והנה בעל שכט יהודה מזכיר הגזירה העצומה
הזאת בשלש מקומות מספרו סי' כז' מה' ומו' אך לא זמן וענין סיפור זה
כסיפור זה . ועיקר דברי הרב דון חסדאי קרשקש שהיה בזמן הגזירה ואבד
בה בנו יחידו יהיה בזה איך שיחיה הכתב הזה אשר כבר נדפס בטעות (כא)
ראיה ברורה נגד ספר יחסין (כב) שלא מות הרב שנת ק"מ כ"א אחר שנת
קנ"ב זמן כתיבת הכתב אשר בה תופס לשונו :

אם אמרתי אספרה להם רובי התלאות אשר מצאונו ישתוממו רעיונכם .
האמנם אערוך לפניכם שלחן הרעה מעוטרת ראש ולענה בקצרה .
הדברים כהיותן להשביעכם מרורות לענותנו ולהשקותיכם מיין עצבונינו . ובעבור
אחשוב כבר הוגד לכם הדבר אכתוב אותו בתכלית הקצור על הסדר וזה חלי :

יום ר"ח תמוז קנ"א המר והנמרד דרך ה' קשתות האויב על קהלת סביליאיא
רבתי עם שהיו בה כמו שעה או שבעה אלפים בעלי בתים הציתו באש
שעריה והרגו בה עם רב אך רובם המירו ומהם מכרו לישמעאלים מהסף

(כא) עיין בשלשלת הקבלה דפוס אמשטרדם דף צג' ע"ב .

המוציא לאור .

(כב) עיין דפוס קראקא דף קלג' ע"ב

המ"ל .

ומהנשים והיו מסילות היהודים יושבים בדרך רבים מתו על קדושת השם ורבים חללו ברית קודש .

משם יצא אש ותאכל כל ארזי הלבנון העיר הקדושה קהלת קורטו"בה .
גם שם המירו רבים ותהי לחורבה .

וביום צרה ותוכחה יום שהוכפלו בו הצרות יז' תמוז חמת ה' נתנה על עיר הקודש אשר משם תצא תורה ודבר ה' היא קהלת טולטו"לה ויהרגו במקדש ה' כהן ונביא . שמה קדשו את השם ברבים רבניה הם זרע הכשר והנבחר זרע הרב ר' אשר וצ"ל הם ובניהם ותלמידיהם . גם שם המירו רבים לא יכלו לעמוד על נפשם .

על שלש אלה רגזה ארץ . מלבד קהלות אחרות סביבותיהן בא מספרם כמו שבעים עיר ובכל זאת אנחנו פה על משבר והיה לנו הלילה והיום למשמר . והיו בשביעי לחודש אב בלע ה' ולא חמל בקהלת ולינצי"אה היו בה כמו אלף בעלי בתים והיו המתים בקדושת השם כמו מאתים וחמשים אנשים והנשארים הרה נסו ונמלטו מעטים ורובם המירו .

משם פשטה הנגע בקהלות מיוז"קה העדינה לחוף ימים ישכון יום ר"ח אלול באו בה פריצים ויחללו בווה ושללו ועזבו כמצודה שאין בה דגים ומתו בקדוש השם כמו שלש מאות נפשות וכמו שמונה מאות נמלטו במגדל המלך והנשארים המירו .

יום שבת אחריו שפך ה' כאש חמתו נאר מקדשו וחלל נזר תורתו היא קהלת ברצ"לונה אשר הובקעה ביום ההוא ובא מספר ההרוגים כמו מאתים וחמשים נפשות . וכל יתר הקהל נסו אל המגדל ושם נמלטו והאויבים בזו כל מסילות היהודים והציתו אש בקצתם . ויד מנהיג המדינה לא היה במעל אך התאוה להצילם בכל יכלתו ויכלכלו שם היהודים בלחם ובמים ויאזרו לעשות שפטים באנשים הפושעים . אזי קם שאון דלת העם והמון רבה על נכבדי המדינה וילחמו עם היהודים אשר במגדל עם קשתות ובלסטראות ויכום ויכתום שמה במגדל . רבים קדשו ה' בתוכם בני יחידי חתן שיה תמים העליהו לעולה אצדיק עלי הדין ואתנחם לטוב חלקו ולנעימת גורלו . ומהם רבים ששהטו עצמם ומהם הפילו עצמם מהמגדל ולא הגיעו לחצי המגדל עד שנעשו אברים אברים וקצתם יצאו משם וקדשו ארז השם ברחוב וכל השאר המירו רק מעטים היו שנמלטו בערי הסגנים נער יכתבם אך הם מהנכבדים וברוב עוונותינו אין היום בברצלונה איש בשם ישראל יכונה .

וכן בעיר לירי"דה מתו רבים והשאר המירו ושנמלטו היו רק מעטים .

בעיר גירונ"דה תורה וענוה במקום אחד קדשו ה' ברכים הרבנים אשר שם
לא המירו בה כי אם מועטים ורוב הקהל נמלטו בבתי העירוניום והם
היום במגדל .

סוף דבר במלכות ולינצי"אה לא נשאר יהודי זולתי במקום אחד הנקרא
מורכיד"רו . ובמחוז קטלו"ניאה לא נשאר יהודי זולתי בערי הסגנים
והפחות שלא שלחו יד בהם בכל המקומות .

אנחנו פה היום בכל מדינות אר"גון אין פרץ ואין צוחה בחמלת ה' עלינו .
הותיר שריד בכל מקומות אלו אחר ההשתדלות הנמרץ והפזור הרב
מכל רכושנו לא נשאר לנו בלתי גויותינו . ובכל זאת לבנו יהגה אימה ועינינו
אל אבינו שבשמים נשואות עד שיחננו וירפאנו ממכאבנו ואל יתן למוט רגלינו
כן יהי רצון אמן .

אני הגבר ראה עני בשבט עברתו **חסדאי בר אברהם בר חסדאי**
בר יהודה קרשקש הכותב פה סרקסטרה יום עשרים לחודש
מרחשון שנת חמישת אלפים וקנ"ב ליצירה .

הכתב הזה נמצא בספר מקור חיים לר' שמואל צרצה
כתב יד בתוך אוצר ספרי המלך אשר במינכען וגם
הוא נדפס כבר בטעות בצייטונג דעם יודענטהומס
לשנת תק"צח ותקנתי בו איזה שבושים כפישכלי הקצר .

המוציא לאור .

ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם אשר לו העוז והממשלה
והגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לו
אשר עזרני לחבר זה החיבור והביאור בשנת ה' אלפים ומאה ועשרים לב"ע
זמן שנכנס המלך דון אנדריאן עם כח חילות גדולות שבאו עמו במלכות
קשטיליא וחילות שבאו עמו הוא גוי עוי פנים אשר לא ישא פנים לזקן ונער
לא יחון עם עמקי שפה אשר לא ישמע לשונו ואמרו כל אנשי המלכות יחי
המלך דון אנדריא . ואמרו אך זה יום שקיונוהו מצאנו ראינו . ובראות
זה המלך דון פידרא ברח ממלכות למלכות אנגליטרא ובתחלת מלוך המלך
דון אנדריא הרגו הגוים שבאו עמו לקהל הקודש והטהור קהל בירבי אישקרה
(כג) אשר היו חכמי אנשי שם ולא נשאר בהם עד אחד ממאתים בעלי בתים
שהיו דרים שם והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמות הארץ . וכשהגיע
המלך דון אנדריא למדינת בורגו תבע לציבור חמישים ואלף כפולות והיו בצרה
גדולה ולהשלים הפרעות מכרו כל העטרות ותפוחים של כסף של ספרי תורות
זולתי של ספר עזרא שלא מכרוהו . והדבר שהיה שוה אלף מאתים מכרו
במאתים והובים כי אין קונה והאנשים שלא הספיקו לפרוע מה שהוטל
עליהם מכרו לעבדים ואין קונה . וצוה המלך דון אנדריא שלא יפרעו ליהודים
חובותיהם והיכף זה קמו קהל שקוביא (כד) וקהל מובילא (כה) וקהלות רבות על
היהודים ושללום ונטלו כל שטרי חובות והמשכונות . ובמלארת למלך דון
אנדריא י"א שנה תמימה בא המלך דון פידרא למלכות קשטיליא ובא עמו שר
הגדול שר של גאליט' איש אשר לו עצה וגבורה והמלך של נפולה ואלופים
גדולים רבים ונכדים (כו) בעלי יכולת והרגו רבים מהחילות שהיו עם המלך

(כג) הוא Birvesca .

(כד) צ"ל שקוביא והוא Segovia .

(כה) נראה שצ"ל אבילא והוא Avila .

(כו) צ"ל ונכבדים .

דון אנדריא וברחו רבים מהם וטבעו בנהר נגארה יותר משבעת אלפים איש
 ונשבו כל הגדולים שהיו במחנה המלך דון אנדרי' ומן החילות שבאו עם המלך
 דון פידרא הרגו הרבה קהלות הקודש קהל וילא דיאננו שהיו בעלי חכמה בעלי
 צדקה והיו מכלכלים ביניהם הרבה תלמידי חכמים וגם הרגו לקהל אטיליאר (כו)
 ולקהלות רבות אחרות ומרוב הצרות בעונות יצאו הרבה ישראל מן הכלל וכמו
 חצי שנה לביאת דון מלך פידרא פשעו בו קהל ולדלדו ואמרו יחי המלך דון
 אנדריא ושללו ליהודים הדרים ביניהם ושסו הבתים לא נשאר בלתי עם גיתם
 ערומים ואדמתם חורבות וחרבו שמנה בתי כנסיות ואמרו ערו ערו עד היסוד
 בה ונטלו כל עטרות ותפוחים של כסף לנפשם וספרי תורות קרעום והשליכום
 בשוקים וברחובות ואפילו חרבן הבית לא הי' כמוהו . ובשמעם הדבר סביבות
 ולדלדו אמרו היאך (כח) נפשנו ראתה עינינו ועשו כמותם קהל פרידיש ליהודים
 הדרים ביניהם וגם קהלות רבות אין מספר עשו כן ליהודים הדרים ביניהם .
 סוף דבר נשאר מעט מהרבה שלא שדדו וגם גאין וכל סביבותו פשעו במלך דון
 פידרא בשמעם שהשר של גאליש' וכל האלופים שבאו עמו הלכו למקומם .
 וכראות המלך דון אנדריא שהרבה קהלות לבס עמו וגם קהל ברנט (כט) שהוא
 ראש מלכות קשטיליא שלחו בעבורו שיבוא וימלוך עליהם חזר למלכות בעם
 מועמר לברנט בידים רקניות ותבע ליהודים ממון רב וראו נפשם בצרה גדולה
 שלא ראו אבותם ואבות אבותם מהיותם על האדמה עד היום הזה . וגם
 מדינת פלינסיא מקום שחכרתי זה החיבור והביאור נשלמו עם המלך דון
 אנדריא ובא שם עם כל חילותיו ותבע ליהודים ממון רב והיו בצער גדול ובעד
 העת הזאת אמר הנביא כי עת צרה היא ליעקב . ובשמעו המלך דון פידרא
 כל זה שלח בעד ישמעאלים ובא המלך של גרנטא בעצמו ובכבודו עם חילות
 גדולות והיה נכנס במקומות שפשעו בו והי' מכה אותם מכת חרב הרג ואבדן
 ונכבשה גאין בכח והרגו אנשים עד אין מספר וליהודים צוה המלך דון פידרא
 שלא ישלחו בהם יד כי אין בם אשם אבל אם ירצו לשבות ישבו אותם והוליקום
 שבויים למלכות גראנטא עד שלש מאות בעלי בתים שהיו דרים בגאין . ובכל
 זאת הערבוביא הרעה היה רעב גדול בכל המלכות ובפרט בכאן בפלינציא וכל
 כך הי' היוקר בכל הדברים עד שלא נשאר בביתו לחם ושלמה כפשוטו ומדרשו
 ובוה הזמן לא הי' אדם יוכל לפתוח ספר להגות בו מדוחק הצרות .

(כו) צ"ל אגילאר והוא Aguilar .

(כח) נראה שצ"ל האח עיין תהלים לה' כה' .

(כט) נראה שצ"ל מדרט והוא Madrid .

קונה על גזירת ספרד אשר שלח החכם אייזיק בן —
יעקב איש ווילנא מתוך כ"י ישן נושן על קלף ישנו תחת
יד החכם הקראי כ"ר אברהם פירקאוויץ אל החכם
הדרשן מהו"ר ר' אהרן יעללינעק בלפסיא .

עלי ברוך שאמר

שמעו כל עמים חוגתי . כי גדלה וגם אנחתי . לואת עיני בדמעתי . ארוה ותדד שנתי .
שמעו נהרות וימים . וגבהות והרים רמים . אבכה בין אפר ופחמים . אתאבל לילות
וימים .
שמעו ארץ ושמים . ואבכה בכי אגלים . על שממות רבותים . מיום צאתי מירושלים .
בפרט יללה רבה נהיה . בשנת הק"נא בשאיה . כי נחרב קהל אישבי"ליא . וקהלות
רבות בקשטי"ליא .
וקהלות כל אנד"לום . ובפרוכינ"ציא רע נחויץ . ובקטלו"ניא היה לבון . ואר"גון
עמם אחוו .
יהודה ועם ישראל . סורו מן יצר מתגאל . ואולי יחנן האל . וישלח לכם הגואל .
בן דוד יבוא לקהלם . יבנה מקדש אל ואולם . שם ישבחוהו כלם . ברוך שאמר והיה
העולם .

העתק מגילת עיפה למוזכרת עון שחיבר החכם השלם
 כמוהר"ר שבתי כהן זצ"ל מק"ק ווילנא ממקרי' רעים
 ומאורעות קשות שבעונותנו אירעו לאחינו בית ישראל
 בשנת חמשת אלפים ת"ח ות"ט ליצירה במלכות
 פולניא .

הלא ידעתם אם לא שמעתם כל עם ה' הישרים (ל) אשר ה' קורא עליהם
 ואל דברו חרדים בד' כנפות הארץ מפורדים ומפורדים כל מקום אשר
 דבר המלך ה' צבאות ודתו מגיע אבל גדול ליהודי' צום ובכי ומספד מר יצא
 (לא) לרבים גדולים ונכבדים לכשו שקים והעלו עפר על ראשם קצינים ורוזנים
 ונגידים על בית ישראל ועל עם ה' כי נפלו כחרב בגזרות בידי ערלים וטמאים
 רשעים ארורים וזדים הרגו לאלפי' ולרבבות ישרים ותמימים חסידות וחסידים
 בני ישראל היקרים ומסולאים בפז הנחמדים וגאונים ורבנים בעלי תריסין
 המלמדים עם התלמידים הלא המה עם בזוי נבזים ושפלים פוחזים ורקים הם
 היונים המכוני' בשם קאוק"ן איכרים וכורמים עובדי אדמה התאספו קרובים
 ורחוקים וירימו יד המלך ושריו וסגניו עם גדול ורם כענקים הוא המלך ולדיסלאוו
 מלך כשר ראוי למנותו בין צדיקים כי מעולם הטיב חסדו עם היהודים ואת
 בריתו אתם הקים בשנת חמשת אלפים וד' מאות ושמונה לבריא' תכל ושחקים
 בחדש הראשון הוא חדש ניסן גדלה דמעת העשוקים כי התחילו אז הרקים
 לקבץ (לב) ולזנב הנחשלים משושנת העמקים ויהרגו חסידי עליון קדושי'
 וצדיקים וחשוקי' כמה מאות נפשות קדושות אכזונים הנאנחים ונאנקים ויצאו
 לנגדם שרים רבים ועם רב מעם הפאלק"ן ללחום עם הרקים לשלם להם
 כפרי מעלליהם והיו כאשר הקריבו הפאלקי"ן לבוא אל מחניהם אל ארץ
 הטמאים הנקרא אקרי"נא וסביבותיהם אז באו הרקים בערמה ותחבולה עליהם
 כי גם אותם הרקים הנרשמים בכתב אמת בספריהם אשר הוא מעולם חק ולא
 יעבור למלכות פולין כתוב בדתיהם י"ב אלף חלוצי צבא קאוקי"ן יאזרו חלציה'
 לשרת את המלך ולעזרו ככל אשר יגזור עליהם ועתה הפרו חק וברית וכתרו
 ברית עם שאר הרקי' אחיהם וגם שלחו והתאספו עם רב מהקדרים אליה' וסבכו

(ל) בסליחה כתוב השרידים .

(לא) צ"ל יצע וכן הוא בסליחה .

(לב) בסליחה כתוב לקצץ .

את שר צבא המלך עם כל השרי' ומשרתיהם ועבדיהם ויהרגו מהם הרג רב
 ואבדון ויכוזו את כל כספיהם גם שרו הצבא עם שאר שרים הרגו על חלליהם
 וזה היה סמוך לחג השבועות שלשה ימים לפני אידיה' ביום הרביעי הוא יום
 מוכן לפורענותיה': ובאותו יום נאסף המלך אל עמו ויצאה נשמתו במדינת
 ליטא רחוק מאד מארץ אקריי' נא מדינתו ויגוע ויאסף סמוך לעיר הגדולה ויילנא
 היא הבירה במלכותו ולא ידע המלך דבר מהמלחמה בשעת פטירתו גם הרקים
 לא ידעו אז ממותו ואנחנו עם ה' עבדיו וצאן מרעיתו הנפוצי' במדינת ליטא
 היינו בוכי' ומתאבלי' על המלך ככוד מנוחתו ועדיין לא ידענו ממגור' (לג)
 רעה אשר גזר ה' על נחלתו וכל בית ישראל אשר בארץ אקריי' נא עזבו כל
 איש את ביתו השליכו משכנותיהם וארצם ולא נשאר לאיש כי אם גויתו ומעוט
 רכושם אשר הניסו כל א' למחיתו ואת יום מוקרא קדש חג השבועות חללו
 דתו כי הוכרחו לברוח ולעמוד על נפשם כאיש גבורתו שבת חגנו ומועדנו
 אשר כל עדת ישראל יעשו אותו: ורבים נסו לק"ק נעמר"ב העיר הגדולה
 והחשובה היתה ראש לקהלות ולא ידעו עדיין מפטירת המלך כל אותן הגלילות
 ובגלל כן היו מקוים עוד ליושב תהלות ישלח עזרתו על ידי המלך בעם רב
 ובמקהלות ויהי אחרי כן כשמעם ויתעצבו מאד ויבכו בתחנונים ותפלות ודמעתם
 על לחיים תמיד ויקוננו קינות ויללות ויראו כי כלתה עליהם הרעה מנורא עלילות
 והרקים כאשר שמעו מפטירתו שמחו שמחות גדולות אז נפלה רעדה ופחד
 על כל עם הפאלקי'ן ולבשם חלחלות שבת אורח ונשמו דרכים ומסילות
 ובאו לק"ק נעמר"ב כחמישים רקים בתחבולות והשמיעו שם קול חצוצרות
 ושופר וכל העם רואים את הקולות כאלו עם הפאלקי'ן יבואו בסוסים ורכבים
 במצהלות למען יפחחו שערי המבצר לבלתי יהיו נעולות והצליחו מעשה שטן
 וכן עשו מומותיהם מעשה נבלות: והרגו בעיר כמו ששת אלפים נפשות
 קדושים גאונים ורבנים חכמים ונבונים וקנים וישישים בחורי' ובתולות חתנים
 וכלות טף ונשים ובפרט הגאון מורינו הרב ר' יחיאל מיכל חכם חרשים וכמה
 מאות טבעו במים ובכל מיני יסורים קשים ובכית הכנסת לפני ארון קדש
 הקדשים שחטו בחלפות המשוררים והחזנים והשמישים שם העלו בני ישראל
 עולות וקרבנות ואישים עקדו עצמם כאילים וכבשים ותיישים לריח ניחוח יעלו
 לשוכן תרשישים ואח"כ החריבו הבית מקדש מעט שם שאגו צוררים ורוגשים
 והוציאו כל הספרי תורות ישנים וגם חדשים וקרעום לגזרים ונתנום למרמס
 רגלי אדם ובהמה סוסים ופרשים וגם עשו מהם סנדלים ומנעלים שקורין
 פאס"טלים וכמה מיני לבושים והפכו הכתב לארץ ועל היריעות היו ברגליהם
 דשים והיה זה ביום הרביעי עשרים יום לחדש סיון ירח הג' בכל מיני שלוישים
 יום שנתלו בו המארת חסר כתיב יום מארה וקללה לילדים החלשים שגם
 גזירת התקל"א היתה ביום ההוא עשרים יום לחדש ההוא בו היינו נכלמים

(לג) בסליחה כתוב מהגזרה .

דכושים הנה הקהלה קדושה נעמר"כ היתה ראש לגורת הרקים האוילים וטפשים ומשם נפוצו על פני כל הארץ והיו להרב"ה ראשים הראש הא' יפנה אל קהלת קדש טולטשים: ויסבכו שם את המבצר שמנת ימים ויצורו עליה עד כי כל אשר בתוכו היו מוכפנים וצמים והיו שם רבים מבני ישראל ופריצים רבים משאר עמים: ותמיד יום ולילה לא ישבותו והיו כנגד הרקים נלחמים ואח"כ דברו הרקים אל השרים הפריצים למה תרגשו גוים ולאמים בשביל היהודים האומללים אשר הם שונאינו מימים קדומים. ודברו אליהם דברים רכים ודברי נרגן כמתלהמים הלא אין חפץ לנו בכם פריצים רבים וכן שלמים רק תנו לנו היהודים הכופרים באמונתנו ונשתה עליהם כוס של תנחומים. ונעשה כם כרצוננו ונגנחם כמו בקרני ראמים וימלאו הפריצים את דברי הרקי' וימסרו בידם מבני יהודה מן הפרתמים ויהרגו שם כשלשת אלפים נפשו' ישרים ותמימי' ומהם הכו ומהם פצעו גיתם נתנו' למוכים ומהלומי' בכל מיני כלי זין במחרישות ואתם וקרדומים. והיה זה ביום הששי ויכלו השמים והארץ וכל צבאם מושלים (לד). ד' ימים לחדש תמוז אשר בו נשתברו הלוחות ונגזרו האורים ותומים. ועין בעין היה נראה גור דין הקשה המתוח עלינו ממרומים כי באותו יום הששי נגזרנו שני פעמים כי גם אז הרגו כמו ט"ו מאות נפשות הנאחבים והנעימים בקריה הומי"ה במדינת רוסיא שהיא רחוקה מטולטשים כמו שבעים פרסאות שהם ר"ס תחומים בפרשת [כמדבר כא' ו'] וינשכו את העם וימת עם רב מוישראל רבים ועצומים ונדע ידיעה ברורה באמת ובתמים כי אותן היהודים אשר היו בקרית הומי"ה סגורים וחתומים קדשו את שם המיוחד יותר משאר היהודים הצדיקים והחכמים באשר כי גם שם באו הרקים הטמאים ככלבים אלמים בכרית עם שאר הפריצים וימסרו בידם את היהודים ככבשי שלמים וגרשום מחוץ לעיר על פני שדות וכרמים. ואז הקיפום הרקים כחצי גרן עגולה והפשיטום ערומים. והושיבום לארץ והיו היהודים בושים וגם נכלמים כשה לטבח יוכלו כרחל לפני גוזיה נאלמים ואז דברו הרקים אל היהודים דברים טובים ונחומים למה תהיו נהרגים נחנקים ונשחטים כפר בן בקר תמים. על אלהיכם אשר שפך חמתו עליכם מבלי רחמים. הלא טוב לכם עבוד אלהינו הפסילים והצלמים. והיינו לעם א' יחדיו נהיה תמים. ואז תהיו חפשים מאתנו ותהיו חיים וקיימים. ואת כל הרכוש נשיב לכם ותהיו עשירים גדולים ושרים רמים. וורע קדש אמונים אשר נהרגים על ה' כל הימים. מאסו בחיי העולם הזה בחורים ובתולות וזקנים שבים ועולמים. והתאספו יחד גדולים וקטני' וילדים אשר אין בהם כל מומים. וצעקו בצעקה גדולה ומרה לאל עליון שוכן מרומים: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד מלך עולמים. כי עליך הורגנו כל היום ה' אלהי ישראל הכה תמים. לא נשב עם מתי שוא ולא נבוא עם נעלמים. והתדרו

(לד) בסליחה כתוב מושלמים.

על חטאתם ואמרו אבל אנחנו אשמו'. וצדקו עליהם הדין ואמרו הצור פעלו
 תמים. ויקוננו קינות רבות עד כי עלתה בכייתם למרומים. ויהי כאשר
 ראו הרקים כי היהודים באמונתם שלמים. אז יענום עזות ודברו עליהם דברי
 גזומים. עד מתי תקשו ערפכם והאבדו עצמכם לדעת ותהיו כשופכי דמים.
 כי אתם בעצמכם מסבכים הריגתכם ואתם הגורמים לכם הריגה ושחיטה ותעשו
 זבח כל הימים. כאשר כי אינכם חפצים לעבוד את אלהינו על ההרים הרמים:
 ויאמרו אליהם היהודים למה תאחרו להרגנו הלא לא נשמע בקולכם ולא נאמר
 למעשה ידינו אלהינו כי אחד הוא אלהינו בשמים ובארץ ה' מלכנו הוא וישיענו
 ואתם היום שלוחים מאתו יתברך לפגוע בנפשותינו. כי מגלגלין חובה ע"י
 חייבים כמותכם שונאינו ואויבינו. ואם אין אתם הורגים אותנו הרבה שלוחי'
 למקום עלינו. הרבה אריות ודובים יש לו לבלענו. ואתם הם המוכנים
 ומזומנים לפורענות אתם חרבו לנצה להשחיתנו. ואז הרימו הרקים בהם יד
 ויהרגו אותם בעינינו (לה). ויעשו הרג רב באחינו בני בריתנו בכנינו בכנותנו
 בנעורינו וזקינינו. ושללם לבו שלל גדול מאד ישליכו בחוצות כספינו. כי
 רוב עשירי ארץ אקרי'נא ברחו שמה אל שאר היהודים כי אמרו הם אחינו
 בשירינו ונאספו גם היהודים אשר היו מקדם שמה בחטאתינו. ומשם יפרדו
 הגוים הרקים והיו להרבה ראשים ויפשטו על ארצינו. ויחריבו כל מקומותינו
 ויהרסו כל בתי כנסיותינו. ובק"ק טשערניאוה הרגו כמו שני אלפים נפשות
 מבני ברייתנו ובק"ק סטרד"וב הרגו כמו ו"ב מאות נפשות מורע ישראל קדושינו.
 ומלבד אשר הרגו במסילות ודרכים מאות ואלפים נשמו מסילותינו ועוונותינו
 ומלבד אשר מתו ברעב ובצמא בימים ונחלים עד כי נהפכו לדם יאורינו.
 בחרב ובדבר וברעב שפטנו צורנו. ומלבד אשר ענו וזנו וטמאו בתולות
 ונשים כמה מאות לעינינו. והוליכו שבי למאות ולאלפים בתולות ונשים
 לארצם על אלה חשכו עינינו גם קרעו ושרפו באש כל ספרינו הקדושים וכל
 ספרי תורתנו. על זה דוה לבנו ולא נשאר רוח בקרבנו העל אלה תתאפק
 ותחשה ה' אלהינו. והרקים אשר בארץ אקרי'נא גם הם נפוצו על פני
 כל מדינותינו. והחריבו כל אקרי'נא ופאדלי וואלין לא נודע איה מקומינו
 גם מקצה ארץ ליטא עקרו תחומינו והרבו חללינו על ההרים דלקונו מנשרי
 שמים היו קלים רודפינו. ק"ק פאוולויטש הרסו עד היסוד עד כי נמס לבנו.
 ק"ק פארהביש החריבו לא השאירו מחיה בכל גבולינו. בק"ק שדה לבן
 השחירו כשולי קדרה פנינו. בק"ק בא"ד הרגו כשליש אלפי נפשות קדושות
 וגם שם השליכו משכנותינו. קרעו ספרי תורתנו והרסו ובססו מקדשינו
 ובק"ק קושטנטין הרגו ט"ו מאות נפשות מבני עמנו. ובק"ק פאלינאוי הרגו
 הרג רב מאד בכל רחובותינו. כמו ו' אלפים נפשות קדושות עטרות ראשונו.
 כי היתה עיר בצורה וברחו שם כל גאונינו ומחמדינו. ואח"כ הרגו בק"ק

(לה) בסליחה בעונינו.

או"סטורה הנשארים שם בנחלתנו . והחריבו כל העיר וכל קהילותינו וכל הגלילות והישובים אשר סביבותינו . יותר מג' מאות קהלות גדולות וחשובות . ובפרט בק"ק נאהרל וק"ק שעברשין וק"ק טאמשאור' שם הרגו לאלפים ורבבות . בחדש תשרי שנת ת' טו"ת למספר הקצובות . והוציאו שם ספרי תורה וספרים ולוחות נכובות . ועשו שטח גדול מהיריעות וישטחו שטוח על פני האדמה בחוצות ורחובות ושטחו על היריעות זבח משפחה ומשפחה כחלפים וחרבות . חכמים ונכונים זקנים וזקנות זכרים ונקבות . והרגו אחים לעיני אחיות ושטחו ביום א' בנים על אבות . ובמקום (לו) המיום המטהרת מכל טומאות ותועבות שם היו מטבילין כלים ונדות וזבות השליכו שם ט"ו מאות ילדים תמימים בריאות ויכסו עליהם עפר ועודם מפרפרים ושפתותיה' בקבר דובכות העל אלה תתאפק ה' ותחשה יה שוכן ערבות . ואח"כ בק"ק וולאדוי עשו זבח רב שם יובחו זכחי צדק עולות ראיות ועולות חובות . ונשמע שם קול נהי ונהיה קול תרועו' ושברים ויבכות גם בק"ק בריסק וק"ק פינסק וכל הגלילות והסביבו' אין מקום אשר אין שם הרוגים מושלכים איש אל אחיו ואשה אל אחותה מושלכות . ועלו מספר ההרוגים מעם ישראל בשתי שנים אלו הנקבות . יותר ממאה אלפים נפשות נחמדים אהובים ואהובות ומלבד זה באו עלינו כמה מיני יסורים ומכאובות במקום אשר ברחו היהודים שם בארץ תלאכות . מתו רבים מהם בערים הרחוקות והקרובות . אין בית אשר אין שם מת בכל מושכות . עד כי חדל לספור ולהכין להם תכריכין וארונות למען ינחו שלום על משכבות . והיו מושלכים ככ' ול' בבורות חצובות . ונתקיים בנו כל הצ"ח קללות [דברים כח' סא'] גם כל חלי וכל מכה אשר לו כתובות . ובפרט בק"ק לבוב בעת אשר היתה במצור ובמצוק ובתייהם מסביב חריבות . היה שם דבר ורעב ומתו כמה אלפים נפשות יקרות וחיבורת . ונאספו אל עמם הרבה גאונים וראשי ישיבות . מ"ו הגאון הגדול מהר"ר יושיע ר"מ ואב ב"ד דק"ק קראקא נאסף בעונינו הרבות . הוא היה אביהן של ישראל הוא יבין תוכן לבכות . פלפלא חריפמא פרי עץ הדר וענף עץ עבות . והגאון הגדול מוה"ר נפתלי ר"מ ואב"ד דק"ק לובלין מימנו ישאבון השואבות . באר מים חיים אשר מימיהם לא מככות . ושאריו הגאון הגדול מה"ר שלמה ואב"ד דק"ק סטנאוה יניק וחכים דבריו בוקעים רקיע ותהום נוקבות בן הגאון הגדול מה"ר נתן שפירא איש האלהים מפיו יהלכו כידודי אש ושלחות וכאלה רבות גאוני ארץ מלאים רוח חכמה ובינה ולחשוב מחשבות . אשר לא אוכל אשא שמועות (לו) ע"פ אף כי להעלות במכתבות . עצמו מספר הגאונים הרבנים יושבי על מדין על מליאות יושבו' . ויתר פליטת ישראל הנמלטים מרקים היונים . נשארו בערום ובחסר כל בידים ריקנים והעשירו' אשר היו

(לו) בסליחה ובמקרה .
(לו) נראה שצ"ל שמותם .

עלי תולע אמונים . יצאו נקי מנכסיהם וזעשו דלים ואביונים . יורדי היר"ם בעני'ות המה ראו כן תמהו ונכהלו רעיונים . קרוע"ים והולכים לתומם עניים ודווים וסחופים ועיפים ועטופים ברעב ומוכפנים . שואלים ללחם ואין פורש ואין כ"ל ואין כס"ף ואין עונים . הולכים ושטים ומכהתים רגליהם מעיר לעיר לכל צד הם פונים . לבקש עזרה מאחיהם בית ישראל גוי שומר אמונים גומלי חסדים וכיישנים ורחמנים בני רחמים . ומתודים תמיד על חטאתם לפני אדוני האדונים . בלב נשבר ורוח נכאה פני מלך מוחל וסולח לעונים . על הפשעים והמרדים והחטאים הודונים . על כן קבעתי לעצמי ולדורותי לבנים ולבני בנים . יום צום ותענית ואבל ומספד וקנים . ביום כ' לחדש סיון שבו נתנה תורה היקרה מפינים . ועתה קרעוה פרעוה גוים רבים המוני' המונים . יען כי יום זה היא תחלה לגרות ומכאזכות וחלאים רעים ונאמנים . וגם כי בו הוכפלו הצרות וקלקו"לים מקלקו"לים שונים . כי גם גורת תתקל"א היתה ביום ההוא ובאותן הזמנים . וגם כי יום זה לא יארע כשבת קדש בשום פנים . ע"פ הקביעות והלוחות אשר בידינו מתקנים . וחברתי סליחות והקינות בככי ותחנונים . לאומרים ביום זה בכל שנה ושנה עידן ועידני' . וכל איש אשר הריחו ה' ביראתו ובשם ישראל מוכונים . ישים על לבו אלו הדברי' והענינים . ויקבע עצמו יום זה לקונן עליו כעל שני החורבנים . אולי ישקף ה' ויראה ממעונים . כי עדיין לא שככה חמת המלך ה' צבאות מלך עליוני' ותחתונים . כי עוד חמת יד המציק הצר הצורך נטויה בחרבות וכדוני' ותמיד הם פושטי' בארץ ולמלחמה הם מוכנים ומזומנים . ובכל מקום אשר ימצאו מהיהודים הורגים ובולעים כתנינים . והתאספו יחד עם רב מהרקים מזויינים ולבושי שריונים . ומאספים אליהם עם רב מהקדרים אשר סביבותיהם חונים . ויאמרו לכו ונכהיד ישראל ושמם נמח' כעננים ולא נשאיר להם שאר וזכרון עם הראשונים והאחרונים . ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר ועיינו ליה שוכן מעונים . ינקום נקמת דם עבדיו הנשפך כמים על העצים ועל האבנים . ונקמת דם החסידים הקדושים חכמים ונבונים . ובעלי תריסין עוקרי הרים גאונים ורבני' . שוערים ומשוררים שמישים וחונים . בחורים ובתולות ילדים וילדות גדולים וקטנים . חשובים וחשובות מלמדים עם תלמידים נערים ווקנים . אשר נהרגו על קדושת שמו המיוחד באלו הזמנים . שנת ת"ח אשר חשבתי בזא"ת יבוא אהרן על הקדש לפני ולפנים נהפך כנורי לאבל ושמתתי ליגונים . והקריבו את עולתם הישראלים והלויים והכהנים . ובשנת ת"ט שומרי משמרת הק"דש הם האנשים ההגונים . נהרגו על קדושת שמו יתברך בחדש השביעי הוא ירח האיתנים . עם נשיהם ובניהם וטפם בנות ובנים . ונטמאו ונתעבו טומאה תחת טוהר בידי הקדרים והרקים הטמאים גוי עז פנים . קויתי שק"ט יבא רגז וכל מיני משחית המוכונים אף וחמה ומשחית ומשבר ומכלה . בכלם היינו נדונים . באלו השתי שנים :

• תיקונים והשמטות •

	קרא	תחת	צד	שורה
	צד	צד	18	22
	בנבנשתי	בן אבי בושט	17	30
	קנא	קנג	23	87
	בעיר	כעיר	22	94
	ענינו	עניני	10	108
	למחמט	לאחמט	4	111
	מולמטה	אולי יש לגרום דיניש תחת ריניש	5	7
	מולמטה	יש לגרום סייטאריוש והוא כל"ס	22	23
		sagitarario או saetero		
		רבה קשת ועיין בשלשלת הקבלה דפוס אמושטרדם נו' ע"א		
	הערה פ'	צריך להוסיף וכן הוא בצד נג' עיין שם	7	33
	7	יש לישב הגרסא וארבעים ושש	7	45

אלה שמות האנשים והנשים אשר בא זכרם בספר שבט
 יהודה על סדר אלפא ביתא •

צז	
113	אלממוטוניר
6, 7, 12, 25, 30, 33,	דון אלפונסו
34, 48, 95, 108, 115	
61, 108	דון אלפונסו מפרטוגאל
112	אלמצור
2	אמימר
131, 132	דון אנדריאן
1, 14, 56	אנטוניוס
24	אנטיוכוס
88, 123	דון אנריקו
120	אסתר
28, 44, 116, 123	אפלטון
54	אפרים בן שאנגו
23	אריזס
21, 22	אריסטובלוס
58, 62, 116, 123	ארסטו
71, 73, 79	ר' אשי
13, 14	אשפיאן
129	ר' אשר
35	באליריו
123	בגילייר דילה טורי
68	בונגואה
104	בועז
48, 49	ביאטריץ
116, 117	בינבנישתי הזקן
15	בלעם
14	בנימין
121	גאלינוס
8	גאנוס

צז	
68	אבונגדה
45	אבוגרון דלכדי
31, 32	אבומליך בן אבואל
	אבונשטרוק. דון אישטרוק הלוי
67, 68, 74, 76, 77	ן' אסטרוק
57, 120	אביגיל
21	אביה
58, 116	אבן סיני
10, 13, 15	אברכאניל
55, 56, 98, 109, 117	אברהם
25	דון אברהם בנבנשתי
112, 113	ר' אברהם בן דוד
42, 77, 95	ר' אברהם בן עזרא
66	ר' אברהם בן ערמא
4	ר' אברהם הלוי
1, 108	אגושטוש
28, 29, 37, 61, 81, 98	אדם הראשון
101, 104	אהרון
113	ר' אהרון בר משולם
1	אוקטוביאנוס
111, 112	אחמט
35	אידומיאו
58	איוב
70, 71, 76, 108, 109	אליהו
14	אליפס
112	אליציד
109	אלישע
22, 55, 56	אלכסנדר
51	אימיר (אלמועדן)

73
 50 חסדאי ראש הגולה
 75 דון חסדאי
 128, 130 דון חסדאי קרשקש
 68, 73 דון טודרוס אלקושטנטין
 68 ר' טודרוס בן יחיא
 19 טוליו (טוביו)
 7, 8, 10, 11, 12, 13, 15, טומאש
 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 115,
 116, 117, 118, 119, 120, 121,
 122, 123
 8, 22, 23, 55, 96, 97 . טיטוס
 23 טפטיוס
 21 טרוגיגוס
 97 טרפון
 1, 13, 14, 21, 32, 56, 57 יהודה
 89 דון יהודה אבראבנל
 27 יהודה אנקוזה
 128 ר' יהודה בן אשר
 1, 66, 67, 94 ר' יהודה בן יורגה
 29, 119 יהושע
 68, 75 יהושע הלורקי
 2 יהושע בן יהוצדק כ"ג
 2 יהושע בן סירק
 68 ר' יום טוב קרקושה
 113 רבינו יהונתן הכהן
 82 יונתן בן עזיאל
 56, 57 יוסף
 14, 15 יוסף (אבי ישו)
 111 ר' יוסף אביוב
 68 דון יוסף אלבלג
 68, 71, 74 ר' יוסף אלכו
 30, 31, 59 יוסף בן אפרים בנבנשתי הלוי
 68 דון יוסף בן ארווט
 51 ר' יוסף ברכן אלפלאח
 3, 68 דון יוסף הלוי
 25, 121 דון יוסף הנשיא

73
 14 גד
 30, 62, 88 דון גואן
 28, 29 גואן דילה וירה
 30, 31, 32, 33 גונסלו מרטין
 22 ג' גוריון
 23 גושיפוש הגדול
 18 דון גושפי בן בנבנישתי
 32 דון גיל
 2 גירונימו
 68, 69, 70 גירונימו די שאנטה פי
 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78
 14, 15, 21, 55, 57, 58, 59, דוד
 86, 89, 99, 100, 104, 105, 107,
 119, 120, 121, 122
 50, 51 דוד אלדויד
 124 בן דינא
 73 דינאל
 3 בן הומרד
 2 הוני מרי
 22, 98, 100, 102 הורדוס
 21, 22 הורקנס
 23 הירקוליש
 79 המן
 68, 69, 70, דון וידאל בן בנבנשתי
 71, 73, 74, 77, 78
 14 וירגליו
 95, 96, 108 וירשוויש
 134 ולדיסלאוו
 112 זדא
 51 זיד אלדין
 51 זכאי הנשיא
 81 זכריה
 68, 70, 112 ר' זרחיה הלוי
 18 חבקיג
 120 חנה
 76 חנוך

צד
 111 מאני
 35 מארקו
 78 מארקו פלורנטין
 97 מארקוש
 23 מגנוס
 2 מוריקא
 111, 112 מחמט ביגי
 128 ר' מיימון נגאר
 30, 34, 36 דון מנואל
 108 הרב דון מנואל
 21 מנחם
 22 מנשה
 114 ר' מרדכי בר יוסף
 87 מאישטרי מרטין די לוסינא
 14, 15, 120 מרים
 17, 29, 50, 55, 72, 75, 88, משה
 95, 103, 104, 109, 113, 121
 74, 76 מאישטרי משה
 31, 33 ר' משה אבוודאל
 78 ר' משה דרשן
 33, 53, 111 ר' משה המון
 68 ר' משה בן מושא
 49, 51, 52, 74, 80 ר' משה בן מיימון
 95 ר' משה מקוצי
 112, 124 ר' משולם
 2 משרשיא
 24 מתתיה
 68, 72, 73, 74 ר' מתתיה היצחרי
 21 נבוראדן
 13, 14, 116 נבוכדנצר
 20, 21 בן נבט
 28, 98 נח
 53, 54, 57, 58, ניקולאו די ולינסיא
 59, 60, 61
 8, 20, 122 ניקולאו די לירה
 103 ניקנור

צד
 33, 53, 89, 111, 112, יוסף בן יורגה
 127
 23 יורמינוס
 138 ר' יושיע
 55 יושיפוס הגדול
 2 יושיפוס שיריק
 135 ר' יחיאל מיכל
 14, 15, 54, 56, 99, 119, 120 יעקב
 111 ר' יעקב אביוב
 112 ר' יעקב פרופייג
 96, 98, 109 יצחק
 89 דון יצחק אבראבניל
 113, 114 דון יצחק בנבנשתי
 128 ר' יצחק ברפת
 66 ר' יצחק המון
 128 ר' יצחק בן שושין
 24, 61, 121 ירמיה
 6, 14, 15, 17, 18, 20, 24, ישו
 29, 30, 37, 38, 39, 40, 41, 43,
 44, 61, 64, 67, 68, 70, 72, 77,
 80, 86, 87, 92, 93, 95, 96, 99,
 108, 125, 126
 15 ישי
 2, 4, 16, 31, 32, 41, 42, 52, ישמעאל
 112, 113
 114 ר' ישראל אוניון
 98 כורש
 57 לאורו הלוי
 113 לואיש
 45 ר' לוי בן גרשום
 114 ר' לוי הנשיא
 7 לוציפיר
 7 לטינו
 35 לשופו
 14 מאטיאו
 68 דון מאיר חלגיוואה

צד
 115 רו"ד
 14 רומולו
 56, 122 שאול
 30 דון שאנגו
 37, 38 שאנגישה (שאנכא)
 7 שבתאי
 18 דון שולימאן בן יעיש
 21 שישק
 123 שיניכא
 29 שישבוק
 14 שלושטיין
 19, 20, 21, 28, 64, 96, 97, שלמה
 98, 99, 100, 103, 104, 115, 116
 52 ר' שלמה בן אדרת
 1, 52, 84, 89, ר' שלמה בן יורגה
 95, 108, 111
 114 ר' שלמה דשאילי
 79, 80, 81, 84, 94 ר' שלמה הלוי
 72, 78, 111^א ר' שלמה יצחקי
 88 ר' שם טוב בן שם טוב
 112 ר' שם טוב שאנצולר
 122 שמואל
 79, 80 דון שמואל אבראבאלייא
 27 שמואל אנקווה
 68, 69 דון שמואל הלוי
 89 דון שמואל הנשיא
 30, 31, 33 שמואל בן ווקר
 31 דון שמואל בן יעש
 25, 89 שמואל בן שושין
 131 ר' שמואל צרצה
 128 ר' שמעון דוראן
 116 שמעוני
 56 שרה

צד
 138 ר' נפתלי
 56 נרון
 138 ר' נתן שפירא
 33, 111 סולטאן סוליימן
 2 בן סירא
 22 סנבלט
 21 סנחרב
 15 עובד
 22, 131 עזרא
 113 עלי
 44, 97 ר' עקיבא
 54, 99, 124 עשו
 21, 35 פונפיאו
 30, 53, 74, 115, 118, דון פידרא
 131, 132
 48, 49 פידרו די גוזומאן
 78, 79, 80, 81 פראי פידרו
 45 פליפו בן פיליף
 13, 14 פירוס
 123 פינגוריס
 89 פראי ויסניטו
 74, 76, 116 פראי פול
 53, 56, 96, 116 פרעה
 112 צלדין
 14 קארלו מאנגו
 35 קונפנאו
 14 קושטנטין
 1, 56 קושיאוש קיסיאוש
 1 קלעאפטרה
 53 קרח
 79 רבינא
 29 רובירטו החכם
 38 רובירטו המלך

שמות הערים והארצות ההרים והנהרות בספר זה

• נרשמות •

צד	
35, 79	אשייא
6, 14, 17, 46, 47, 64, 65, 88	אשכנו
13	אשפאנייה
88	אשקלונה
25	באלמהן
137	באר
43	בארא
79	בארסאן
24, 84, 86, 98, 116	בבל
50, 51	בגדד
112	בדרש
65	בודון
115	בונילאש
7	בורגונייא
87, 131	בורגוש
5	בורדיליש
7	בושמין
5	בוגרדה
131	בירביאשקה
111	בלוגראדו
115	בלויאיריש
113	בלקיריו
49	ברברייא (אלברבר)
113	ברדיש
56, 114	בריטאנייא
138	בריסק
132	ברנט
47, 87, 129	ברצלונה
30, 132	גאין

צד	
5, 114	אאינש • אגינאש
131	אבילא
132	אגילואר
111, 112, 113	אדום
114, 128	אוינון
138	אוסטורה
19, 99	אופיר
34, 88	אוקנייא
6	אושקא (גואישקא)
4	איגין
91	איטלייא
5, 42, 113, 131	אינגלאטירא • אנגליטרא
25, 30, 88	איסינא
79	אלברבר (ברברייא)
30	אלגרבי
7, 46, 78, 120	אלימאנייא
21, 23, 103, 113	אלכסנדרויאה
78	אלמרבטין
50	אלקהרה
68	אלקויס
31	אלקנטרא
14, 88, 133	אנדאלוויאה
114, 115	אניוב
79	אפריקי
79	אצפהן
134, 135, 137	אקריינא
2, 6, 47, 62, 68, 113, 133	אראגון • ארגון
124, 130, 133	
51	אשור

צד	
136	טולטשים
11, 14, 19, 30,	טולידו . טוליטולא
89, 109, 113, 129	
111	טוקאט
87	טורא
14	טורויאנוש
88	טוריגוש
119	טושקנא
43	טראנא
114	מגדל טרשקון
137	טשערניאווה
1, 13, 14, 47, 111, 119	יון
114	ייאלי
1, 2, 13, 14, 20, 22, 32,	ירושלים
35, 38, 55, 56, 57, 77, 81, 88,	
96, 105, 106, 107, 113, 119, 122	
113, 115, 123, 128, 132	ישמעאלים
80	כוור
7	כורומין
79, 111	כושיים
117	כותא
111	כנען
6	כפר לואיש
7, 8, 50, 56, 119	כשרים
138	לבוב
138	לובלין
87	לוגרונ
87	לוגריט
111	לודים
33	לונברדיא
42	לונדריש
14	לוקא
30	ליאון
135, 137	ליטא
6, 17, 129	לירידה
93, 94	לישבונא

צד	
30, 131, 132	גאליטא . גאליסייא
6	גאשקונא
99	גבליים
88	גיאטי
68	גואישקא (אושקא)
14, 29	גודוש
35, 36	גודיאה
51	גהר גוזן
50	גולן
91, 92	גינבא
67, 68, 87, 130	גירונא . גירונדא
111, 112	גירקיו
3, 4, 14, 66, 89, 132	גראנאדה . גרנטא
22	גהר גרזיים
68	גרוקא
99	הגרים
136	הומייה
79	הלך
114	ההר
113	הר געש
98, 99, 100	הר המוריה
14	הרי חשך
137	וואלין
138	וולאדוי
132	וילא דיאננו (Villa Reyna?)
68, 88	וילייסיט . וליישקט
119	ויניצייא
132	ולדליד
47, 124, 129, 130	וילינסיא . פלינסיא
132	
132	זעמר
50	הר חפתן
138	טאמשאווה
112	טבריה
6	טודילה
5, 6, 45, 114	טולושא

צד
 95, 104, 111 סיני
 89 סיציליא
 3, 4, 8, 11, 13, 14, 19, ספרד
 25, 29, 30, 32, 39, 46, 47, 61,
 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94,
 95, 96, 97, 110, 112, 115, 119,
 120, 124, 125
 128 סרגוסא
 5 סרדיל
 33, 89 סרדינייא
 111 עוץ
 112, 113 עכו
 50 עמדיה
 80, 96, 111, 122 עמלק
 113 עקרונים
 111, 117, 119 ערב
 137 פאדלי
 137 פאוולויטש
 25 פאלמה
 134, 135 פאלקין
 137 פאלינאוי
 6 פאנפלונא
 137 פארהביש
 134 פולין
 85 פומבדיתא
 61, 89, 90, 94, 119, 122 פורטוגאל
 33 פיאמונטו
 138 פינסק
 114 פטיב
 52, 64, 91, 110 פיס פאס
 48 פירא
 33 פלורניציא
 111 פלשתים
 35, 56 פלישטינה
 33, 43, 46, 47, 114 פרווינציא
 115, 133

צד
 115 לשמאדש
 47, 89, מאורקה . מאיורקה
 128, 129
 108 מאלאגה
 111 מאסייה . מאצייא
 14, 50, 56, 79, 89, 111 . מדי
 111 מואב
 30 מוליגא
 68 מונטאלבאן
 39 מונטישון
 88 מוניוס
 113, 114 מונפורט . מונפראט
 68 מונצון
 6, 68 מונריאל
 130 מורבידרו
 30 מורסייא
 5 מורצין
 79 מישא
 1, 20, 21, 33, 56, 95, 96, מצרים
 109, 111, 112, 113, 119, 125
 5 מרדיל
 31 מרויכיש
 114 מרשילייא
 111 מושך
 6, 90 נאבארה
 138 נאהרל
 38, 43, 67, 119, 122, 124 נאפוליש
 132 נהר נגארה
 135, 136 נעמרב
 131 נפולה
 5, 114 נרבונה
 50 סבטיון
 6 הר סגור
 85 סורא
 138 סטנאוה
 137 סטרודוב

צד
 5 קשטיל שרוזן
 111 רודיש
 1, 2, 8, 14, 19, 21, 22, 29, רומי
 35, 36, 38, 46, 55, 59, 67, 69,
 75, 87, 92, 97, 99, 108, 113,
 119, 124, 125, 126
 136 רוסיא
 33 רושיא
 113 רימון
 7 ריניש
 33 שאבויה
 10, 14, 19, 30, 66, 88, שביליא
 89, 94, 96, 128, 133
 137 שדה לבן
 17 שומרון
 103 שושן
 33 שיזלייה
 66 שירץ זילה פרונטירא
 116 שלאמאנקא
 113 שלוואטירא
 91, 110, 114 שליא . שאליה . שליא
 138 שעברשין
 131 שקוביא
 68 שרגוסה
 113 ששטרון
 51, 111 תוגרמה
 111 הימן
 111 תירס

צד
 132 פרידיש
 120 פרנסיא
 2, 3, 14, 50, 51, 52, פירשייא פרס
 79, 84, 89
 99 צדונים
 49 צוען
 99 צור
 99 צורים
 6, 14, 40, 42, 43, 46, 52, צרפת
 65, 88, 112, 113, 115
 134 קאזקין
 46, 87, 130, קטאלוניה . קטאלוניה
 133
 7 קארווטי
 87, 119 קאריאון
 18, 30, 31, 32, 33, 89, קאשטילייה
 113, 118
 102 נחל קדרון
 5 קונרון
 95 קוצי
 19, 30, 31, 52, 88, 129 קורדובא
 137 קושטנטין
 14, 48 קושטאנטינא
 68, 113 קלעטיבא . קלעטיוב
 138 קראקא
 5, 112 קרקאשונא
 131, 132, 133 קשטיליא
 88 קאשטיל מגרים